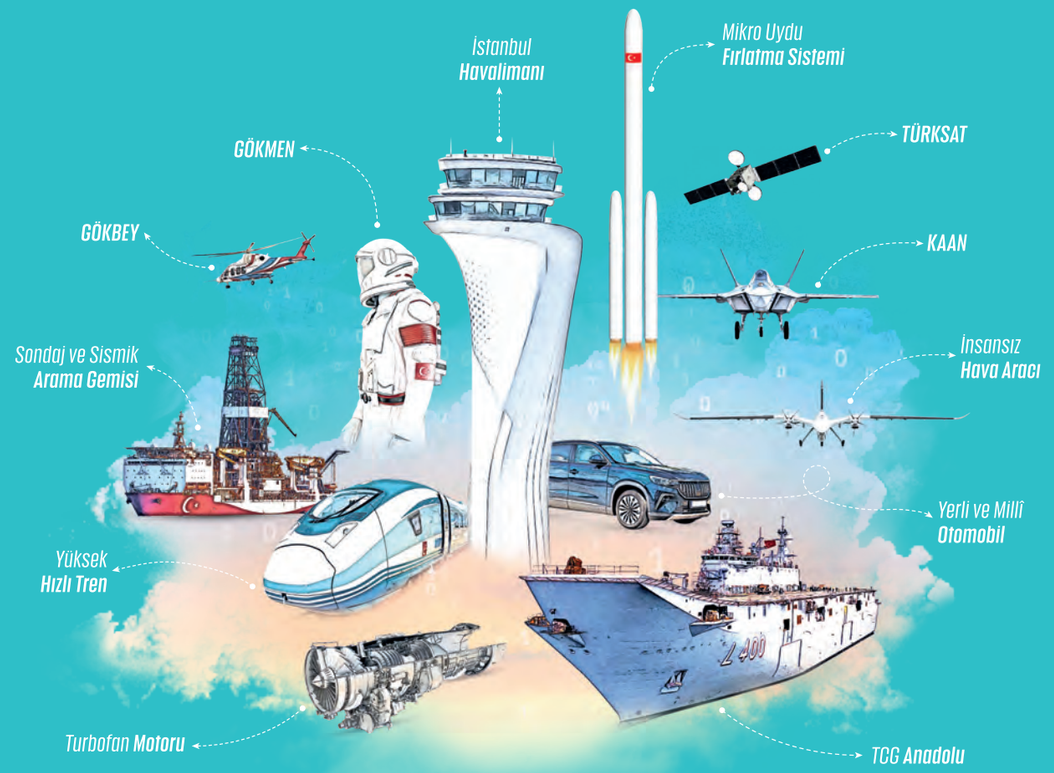
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-625-90833-3-9

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

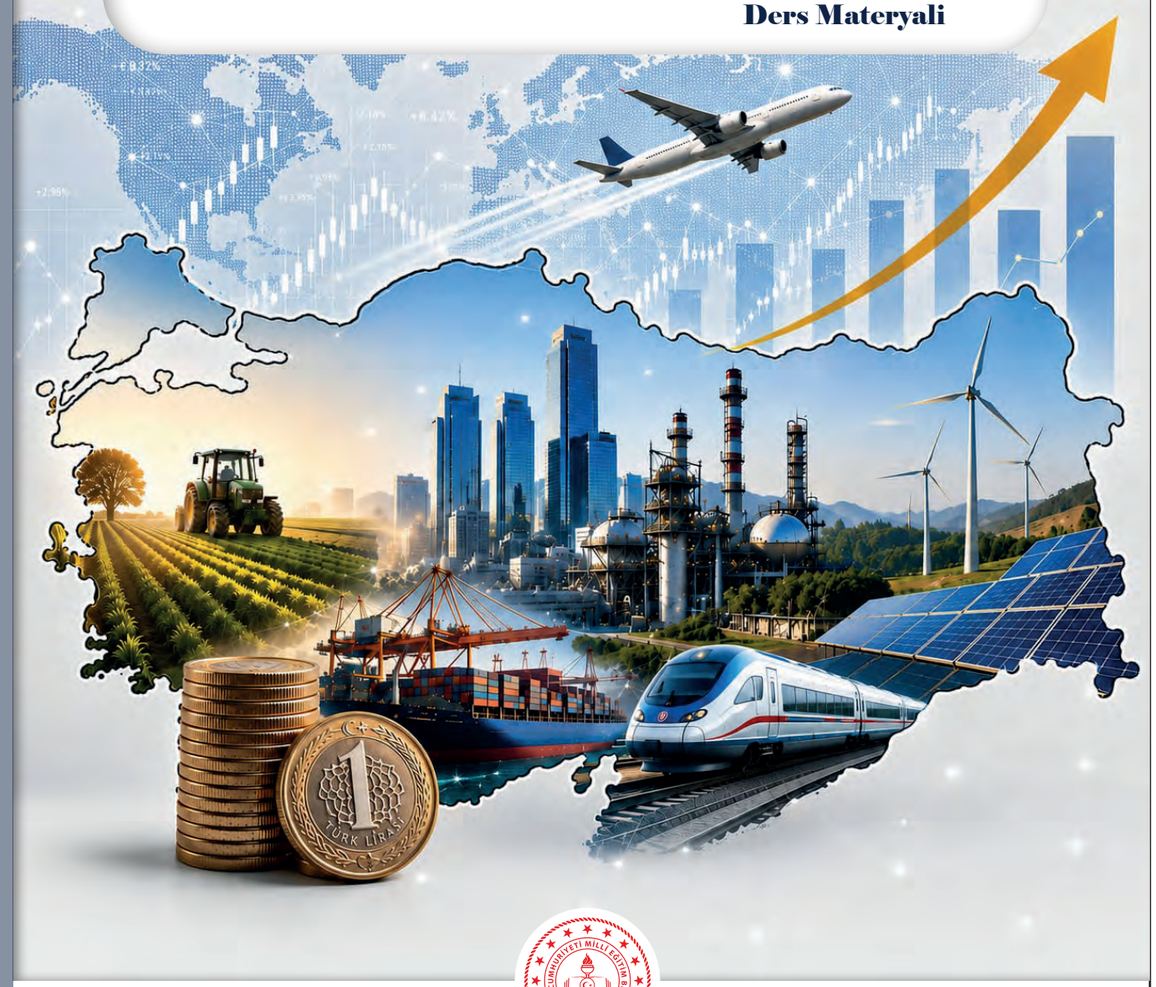
MUHASEBE VE FİNANSMAN ALANI 9 DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

MUHASEBE VE FİNANSMAN ALANI

EKONOMİ 9

Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

MUHASEBE VE FİNANSMAN ALANI

EKONOMİ

9.SINIF

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

EMİNE SARAÇOĞLU
İBRAHİM FATİH EKİCİ
KEZİBAN KODAZ
SEVGİ YİĞİT

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI .....: 10881
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ.....: 3800

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir.
Ders materyalinin metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Dil Uzmanı	**RABİA BAŞARAN**
Program Geliştirme Uzmanı	**PELİN BÖLÜKBAŞI**
Rehberlik Uzmanı	**BAŞAK KARAKÖSE**
Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı	**DR. ELİF SEYLİM**
Görsel Tasarım Uzmanı	**MUSTAFA CEM KOÇER**

ISBN: 978-625-90833-3-9

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile
Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

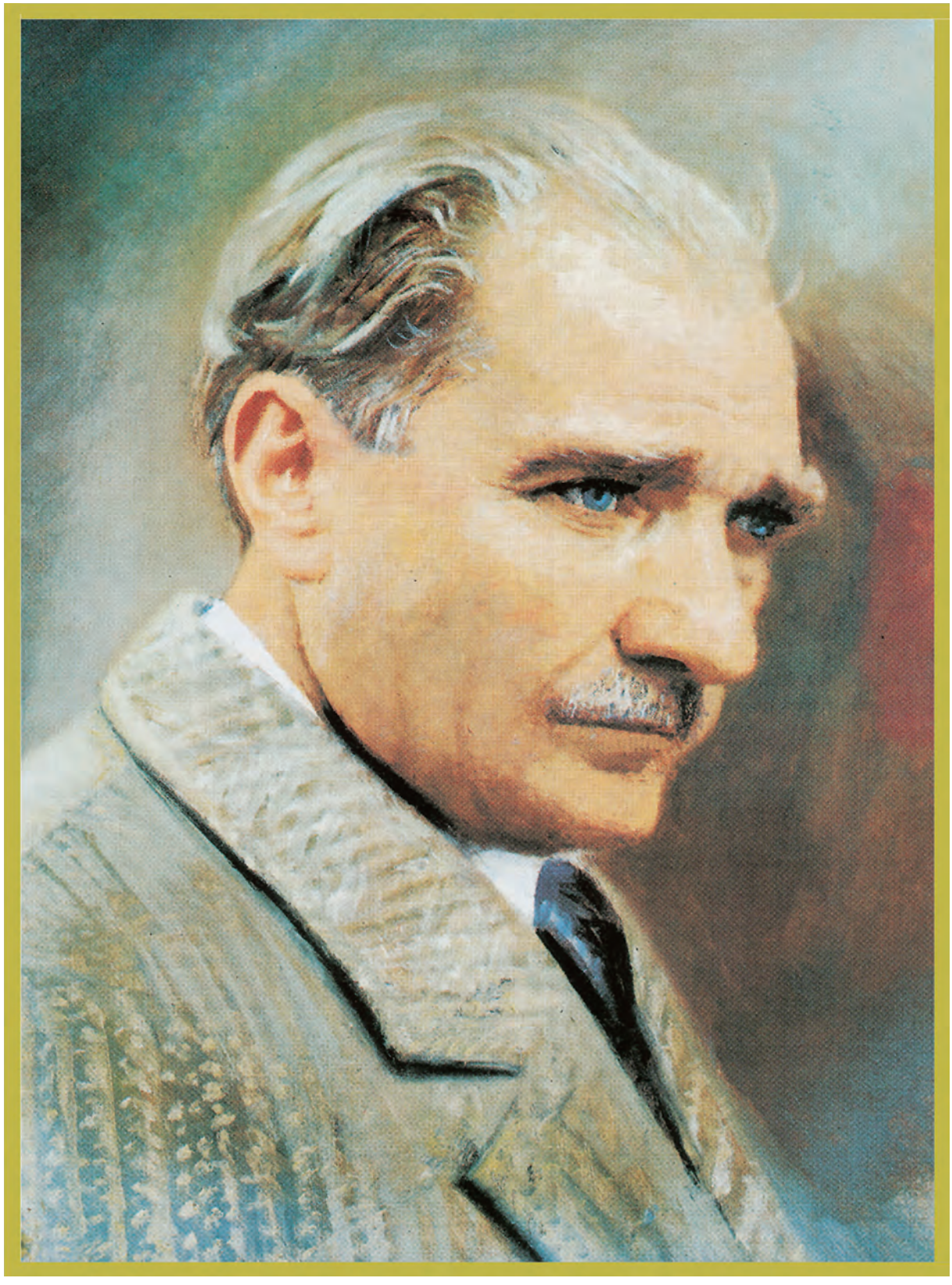
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Ders materyalinin dijital kopyalarında "İçindekiler" sayfasında başlıklar üzerine tıklayarak ilgili sayfalara, iç sayfalarda Öğrenme Birimi isimleri veya numaralarının üzerine tıklayarak "İçindekiler" sayfasına ulaşabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI 12

1. ÖĞRENME BİRİMİ: EKONOMİ BİLİMİNE GİRİŞ 14

1.1. EKONOMİ KAVRAMI 16

1.1.1. Kıtlık 17

1.1.3. Ekonomik Sistemler 20

1.2. TEMEL EKONOMİ KAVRAMLARI 25

1.2.1. İhtiyaç Kavramı ve Özellikleri 25

1.2.2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 27

1.2.3. Mal ve Hizmet 29

1.2.4. Mal ve Hizmetin Özellikleri ile Farkları 32

1.2.5. Fayda ve Özellikleri 34

1.2.6. Gelir ve Özellikleri 35

1.2.7. Tüketim 36

1.2.8. Üretim 38

1.2.9. Üretim Faktörleri 39

1.2.10. Türkiye'nin Ana Sektörleri 41

1.2.11. Türkiye'nin Ekonomik Kaynakları 44

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 48

2. ÖĞRENME BİRİMİ: TALEP VE ARZ, FİYAT OLUŞUMU, PİYASA MEKANİZMASI 52

2.1. TALEP VE ARZ KAVRAMLARI 54

2.1.1. Talep 54

2.1.2. Arz 60

2.1.3. Fiyat Kavramı 65

2.1.4. Piyasa Denge Fiyatı 67

2.1.5. Arz ve Talepte Meydana Gelen Değişimlerin Fiyat Üzerindeki Etkileri 70

2.2. REKABET İLE FİYAT İLİŞKİSİ 72

2.2.1. Rekabet Kavramı 73

2.2.2. Rekabetin Faydaları 73

2.2.3. Rekabetin Fiyat Üzerindeki Etkisi 74

2.3. PİYASA YAPISI 77

2.3.1. Piyasa Kavramı 77

2.3.2. Piyasayı Oluşturan Unsurlar 78
2.3.3. Piyasa Türleri 79
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 83

3. ÖĞRENME BİRİMİ: MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME İSTİHDAM VE İŞSİZLİK 86
3.1. MİLLÎ GELİRLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 88
3.1.1. Millî Gelirin Hesaplanmasından Kullanılan Kavramlar 88
3.1.2. Millî Gelirin Dağılımı ve Türleri 90
3.1.3. Türkiye'de Millî Gelir Seviyesi ve Dağılımı 91
3.1.4. Türkiye'nin Millî Geliri ile Diğer Ülkelerin Millî Gelirlerinin Karşılaştırılması 96
3.2. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI 99
3.2.1. Ekonomik Büyüme 99
3.2.2. Ekonomik Büyümeye Etki Eden Faktörler 102
3.3. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI 104
3.3.1. İstihdam Kavramı ve Çeşitleri 105
3.3.2. İstihdamın Ekonomideki Yeri ve Önemi 107
3.3.3. İstihdamı Artırmanın Yolları 108
3.3.4. İşsizlik ve Çeşitleri 109
3.3.5. İşsizliğin Ekonomideki Yeri ve Önemi 112
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 114

4. ÖĞRENME BİRİMİ: PARA, BANKACILIK VE ENFLASYON 118
4.1. PARA KAVRAMI 120
4.1.1. Paranın Tarihsel Gelişimi 121
4.1.2. Paranın Ekonomideki Yeri ve İşlevleri 123
4.1.3. Parayla İlgili Kurum ve Kuruluşlar 125
4.2. BANKALARIN EKONOMİDEKİ YERİ 131
4.2.1. Banka 131
4.2.2. Bankaların Önemi ve Görevleri 132
4.2.3. Merkez Bankasının Ekonomideki Yeri ve Önemi 133
4.3. ENFLASYON KAVRAMI 137
4.3.1. Enflasyonun Nedenleri 138
4.3.2. Enflasyon Türleri 139
4.3.3. Enflasyon Endekslerinin (TÜFE ve ÜFE) Farkları 141

4.3.4. Enflasyonun Ekonomideki Etkileri 144
4.3.5. Enflasyondan Korunmak İçin Alınması Gereken Önlemler 145
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 148

5. ÖĞRENME BİRİMİ: DIŞA AÇIK EKONOMİDE TİCARET, KUR VE ENTEGRASYON 152
5.1. DIŞ TİCARET 154
5.1.1. Dış Ticaret Kavramı ve Çeşitleri 154
5.1.2. Dış Ticaretin Önemi 157
5.1.3. Dış Ticaret Açığı 159
5.1.4. Dış Ticaret Açığının Nedenleri 161
5.1.5. Dış Ticaret Fazlası 163
5.1.6. Dış Ticaret Fazlasının Nedenleri 164
5.1.7. Dış Ticaretin Ekonomiye Etkileri 166
5.2. DÖVİZ VE DÖVİZ KURU KAVRAMLARI 169
5.2.1. Döviz 170
5.2.2. Döviz Kuru 170
5.2.3. Döviz Kurunu Etkileyen Faktörler 172
5.2.4. Döviz Kuru Türleri 173
5.2.5. Döviz Piyasası 179
5.2.6. Döviz Kurunun Belirlenmesi (Döviz Kurunun Oluşması) 179
5.3. DEVALÜASYON 180
5.3.1. Devalüasyon 180
5.3.2. Devalüasyonun Nedenleri 181
5.3.3. Devalüasyon Yöntemleri 181
5.3.4. Devalüasyonun Ekonomiye Etkileri ve Sonuçları 182
5.4. ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR 184
5.4.1. Türkiye'de Ekonomiyle İlgili Ulusal Kuruluşlar 184
5.4.2. Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar 186
5.5. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERİ 198
5.5.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi 198
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 202
KAYNAKÇA 206
CEVAP ANAHTARLARI KAREKODU 208
GENEL AĞ VE GÖRSEL KAYNAKÇASI KAREKODU 208

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Öğrenme biriminin kapak görselini gösterir.

Öğrenme biriminin konu başlıklarını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan anahtar kavramları gösterir.

Öğrenme birimine ait beklentileri gösterir.

Öğrenme biriminin tanıtım karekodunu gösterir.

MATERYAL GENELİNDE KULLANILAN İKONLAR

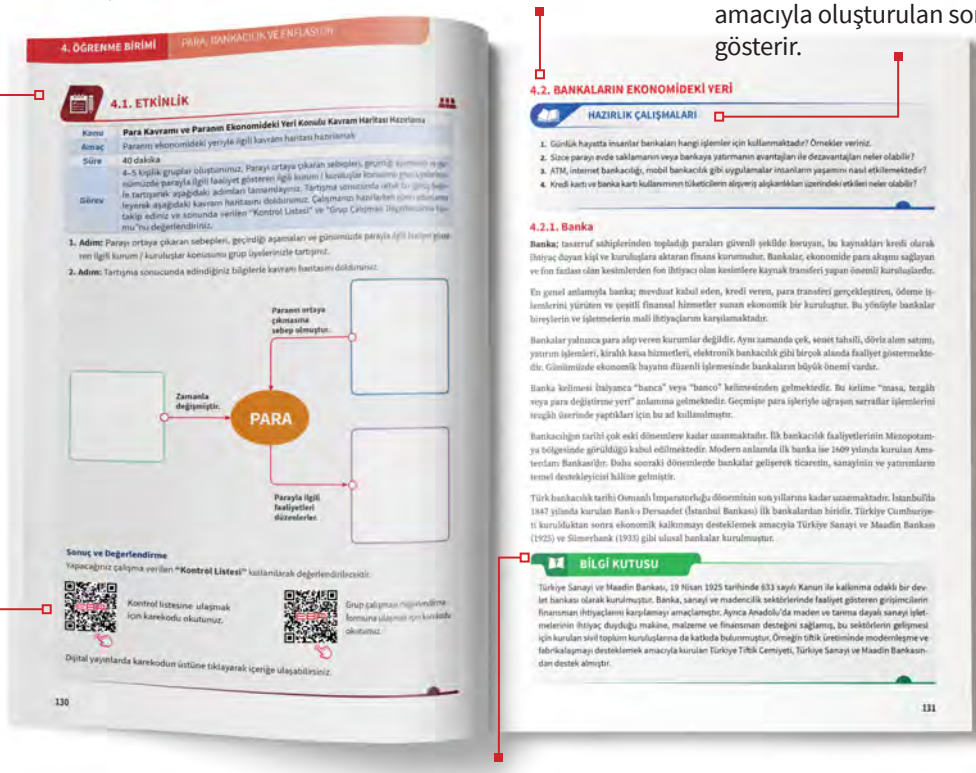
- Konular
- Hazırlık Çalışmaları
- Anahtar Kavramlar
- Sıra Sizde
- Beklentiler
- Bilgi Kutusu

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme biriminin sonunda yapılacak etkinliği içerir.

Öğrenme biriminin başlığını gösterir.

Konuların başında öğrencilerin ön bilgilerini hatırlatmak ve konuya hazırlanmalarını sağlamak amacıyla oluşturulan soruları gösterir.

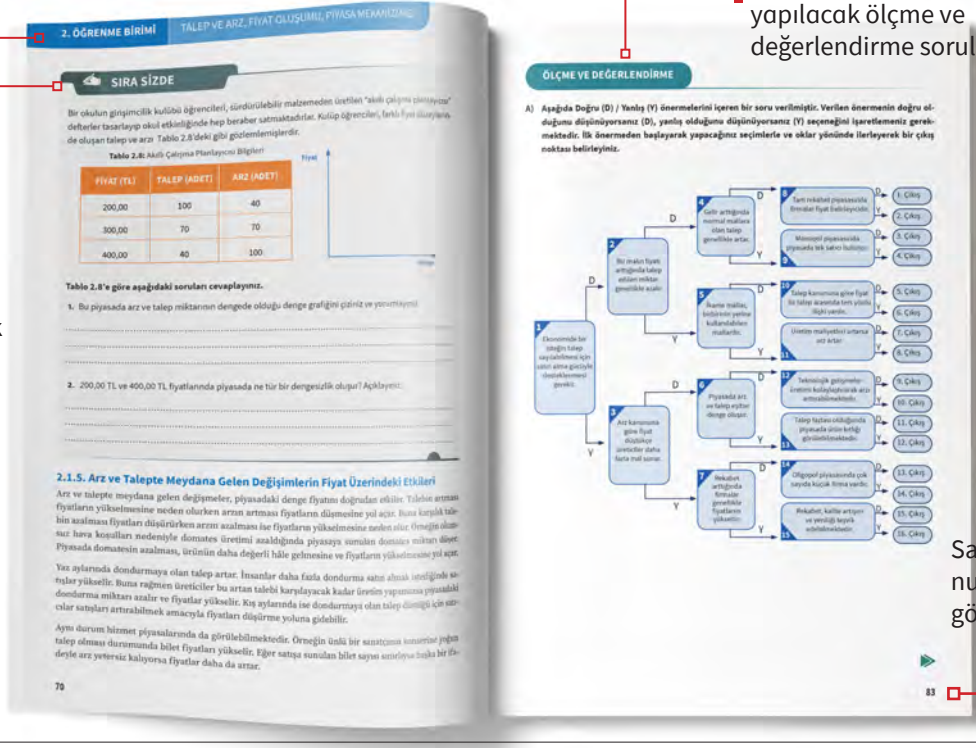

Etkinlikle ilgili karekodu gösterir.

Bazı konularla ilgili dikkat çekici ve ilginç bilgilerin olduğu kutucuğu gösterir.

Öğrenme biriminin numarasını ve adını gösterir.

Öğrenme birimi bitiminde yapılacak ölçme ve değerlendirme sorularını içerir.

Konuyla ilgili yapılacak çalışmayı içerir.

Sayfa numarasını gösterir.

Bu ders materyalinde ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılmıştır.

1. ÖĞRENME BİRİMİ

EKONOMİ BİLİMİNE GİRİŞ

KONULAR

1.1. EKONOMİ KAVRAMI

1.2. TEMEL EKONOMİK KAVRAMLAR

ANAHTAR KAVRAMLAR

- fayda
- gelir
- hizmet
- ihtiyaç
- iktisadi sistemler
- kıtlık
- mal
- Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi
- tüketim
- Türkiye'nin ana sektörleri
- Türkiye'nin ekonomik kaynakları
- üretim
- üretim faktörleri

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- ekonomi kavramını açıklamanız
- temel ekonomik kavramları açıklamanız

beklenmektedir.

1.1. EKONOMİ KAVRAMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Aşağıda verilen görselleri inceleyiniz ve görsellerdeki numaraları kullanarak soruları cevaplayınız.

1. Hava

2. Su

3. Petrol

4. Toprak

1. Numaralandırılmış görsellerdeki kıt olan kaynak / kaynaklar nelerdir?

……

2. Numaralandırılmış görsellerdeki sınırsız kaynak / kaynaklar nelerdir?

……

3. Bu kaynakları kullanmak için herhangi bir ücret ödüyor musunuz?

……

4. Bu kaynakların insanların hayatlarındaki önemi neler olabilir? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.

TDK'ye göre ekonomi, "İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü; iktisat." şeklinde tanımlanır. İnsanların sınırsız ihtiyaçlarını, sınırlı kaynaklarla en iyi şekilde nasıl karşılayacaklarını inceleyen bilim dalına **ekonomi (iktisat)** denir.

İnsan, doğası gereği sürekli ihtiyaçları olan bir varlıktır. Beslenmek, barınmak, giyinmek gibi temel gereksinimlerin yanında daha iyi yaşamak, eğitim almak, teknolojiye ulaşmak, kendini geliştirmek gibi pek çok ihtiyacı da vardır ancak bu ihtiyaçları karşılamak için kullanılan kaynaklar (zaman, para, emek ve doğal kaynaklar) sınırlıdır. İşte insanın bu sınırlı imkânlarla sınırsız ihtiyaçlarını karşılama çabası, ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturur. Bu çerçevede ekonomi; bireylerin ve toplumların sahip oldukları sınırlı kaynakları, ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak biçimde nasıl kullandıklarını inceleyen bir bilim dalıdır (Görsel 1.1).

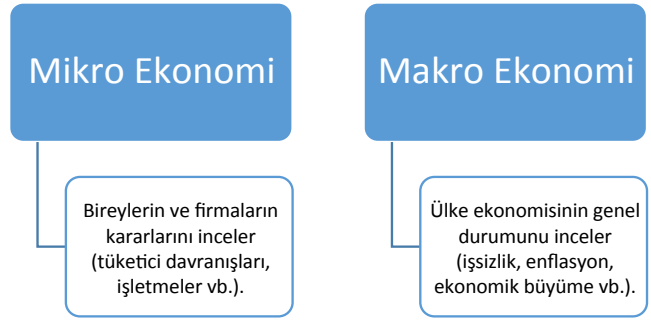
Görsel 1.1: Ekonomi

Ekonomi, yalnızca para ve mal alışverişini değil aynı zamanda insanların tercihlerini, karar alma süreçlerini ve bu kararların sonuçlarını da ele alır. Bu nedenle ekonomideki en önemli iki kavram kıtlık ve seçimdir. İnsanlar sınırlı imkânlarıyla hangi ürünü alacaklarına, ne kadar çalışacaklarına ve gelirlerini nasıl kullanacaklarına karar verirken sürekli seçim yapmak zorundadır. Kaynakların sınırlı olması, bireyleri ve toplumları seçim yapmaya zorlar. İnsanlar, ihtiyaçlarının hepsini aynı anda karşılayamadıkları için öncelik belirlemek durumundadır. Bu nedenle her ekonomik karar, aslında bir tercih sürecini ifade eder.

Ekonomi insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Günlük hayatta yapılan en basit tercihten, ülkelerin aldığı büyük ekonomik kararlara kadar uzanan geniş bir alanı kapsar ve bu yönüyle hem bireyler hem de toplumlar için büyük önem taşır.

İktisat bilimi, kökeni çok eskiye dayanan bir alandır. Antik Yunan döneminde ekonomi, daha çok ev yönetimi ve geçim sağlama sanatı olarak görülmüş ancak 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte üretim artmış, ticaret gelişmiş ve ekonomik ilişkiler karmaşık hâle gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda ekonomi, bir sanat olmaktan çıkıp bilimsel bir disiplin hâline gelmiştir. 1776 yılında Adam Smith'in yazdığı "Milletlerin Zenginliği" adlı eser modern iktisadın başlangıcı olarak kabul edilir.

Günümüzde ekonomi yalnızca üretim ve ticaret ilişkilerini inceleyen bir alan olmaktan çıkmış; küreselleşme, dijitalleşme, finansal piyasalar, sürdürülebilir kalkınma, yapay zekâ gibi yeni unsurları da içine alan geniş bir bilim dalı hâline gelmiştir. Ekonomik kararlar artık yalnızca bireyleri ve ülkeleri değil aynı zamanda tüm dünyayı etkileyebilecek bir yapıya sahiptir. Bu nedenle modern ekonomi hem yerel hem de küresel ölçekte yaşanan ekonomik gelişmeleri analiz eden dinamik bir bilim olarak varlığını sürdürmektedir. Ekonomi, mikro ve makro ekonomi olmak üzere iki ana bölüme ayrılır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1: Ekonominin bölümleri

Ekonomi bilimi tek başına değil birçok bilim dalıyla (matematik, istatistik, sosyoloji, psikoloji, hukuk, tarih, felsefe, mantık vb.) birlikte çalışan bir disiplindir. Bu sayede ekonomik olaylar hem sayısal hem de toplumsal yönleriyle daha doğru şekilde analiz edilebilmektedir.

1.1.1. Kıtlık

İnsan yaşamı sürekli olarak farklı ihtiyaçların ortaya çıktığı bir süreçtir. Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların yanında yaşam standartlarını yükseltmeye yönelik pek çok talep de bulunmaktadır ancak bu ihtiyaçları karşılamak için kullanılan kaynaklar sınırlıdır. Ekonominin temel kavramlarından biri olan kıtlık, bu durumdan ortaya çıkar.

TDK'ye göre kıtlık, "Kıt olma durumu, ihtiyaca yetmeyecek kadar azlık, az ve zor bulunma." şeklinde tanımlanır. **Kıtlık**, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan mal ve hizmetlerin tüm talepleri karşılamaya yetecek kadar bol olmaması durumudur. Bu durum yokluk veya fakirlik anlamına gelmez, kaynakların sınırlı ve alternatif kullanım alanlarına sahip olması anlamına gelir. Bu nedenle kıtlık, tüm toplumlar için geçerli evrensel bir ekonomik gerçektir.

Ekonomide üretim sürecinde kullanılan başlıca kaynaklar emek, doğal kaynaklar ve sermayedir. Bu kaynakların sınırlı olması, üretilebilecek mal ve hizmet miktarını da sınırlar. Bu durum bireyleri ve toplumları seçim yapmaya zorlar. Bunun sebebi her kaynağın farklı alanlarda kullanılabilmesi ve yapılan her tercihin aynı zamanda bir başka alternatiften vazgeçmek anlamına gelmesidir. Kıtlık, ekonomik faaliyetlerin temel nedenidir. İnsanlar kıt kaynakları en verimli şekilde kullanabilmek için üretir, tüketir, yatırım yapar ve tasarrufta bulunur. Bu süreçler ekonomik sistemin işleyişini oluşturur.

Kıtlık kavramı aynı zamanda sürdürülebilirlik anlayışıyla da doğrudan ilişkilidir. Sürdürülebilirlik, mevcut kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânını ortadan kaldırmadan kullanılmasıdır. Özellikle doğal kaynakların (Görsel 1.2) sınırlı olduğu günümüzde, üretim ve tüketim faaliyetlerinin çevresel dengeyi bozmayacak şekilde planlanması büyük önem taşır. Bu nedenle ekonomi bilimi yalnızca mevcut kaynakların etkin kullanımını değil aynı zamanda bu kaynakların uzun vadede korunmasını da dikkate alır. Böylece ekonomik faaliyetler hem bugünkü ihtiyaçları karşılamayı hem de gelecekteki kaynak kullanımını güvence altına almayı hedefler.

Görsel 1.2: Doğal kaynaklar

Kıtlık, ekonominin başlangıç noktasıdır ve seçim yapma zorunluluğunu doğurur. Sürdürülebilirlik ise bu kıt kaynakların yalnızca bugün için değil gelecekte de verimli ve dengeli şekilde kullanılmasını sağlayan modern ekonomik yaklaşımı ifade eder.

SIRA SİZDE

Bir şehirde yaşanan kuraklık nedeniyle su kaynaklarında ciddi azalma meydana gelmiştir. Barajlardaki su seviyesinin düşmesiyle birlikte tarımsal üretimde verim azalmış, bazı ürünlerin üretimi sınırlandırılmıştır. Belediyeler su kullanımını azaltmak amacıyla çeşitli tasarruf önlemleri uygulamaya başlamış, vatandaşlardan suyu dikkatli kullanmaları istenmiştir.

Bu olayda yaşanan kaynak yetersizliği durumunu kıtlık kavramıyla ilişkilendirerek açıklayınız.

.....

.....

1.1.2. Ekonomi Biliminin Konusu ve Amacı

Ekonomi biliminin temel konusu, kıt kaynakların en verimli şekilde nasıl kullanılacağını araştırmaktır. Bu süreçte ekonomi yalnızca üretimi değil üretimden tüketime kadar uzanan tüm ekonomik faaliyetleri inceler. Bu kapsamda ekonominin temel inceleme alanları aşağıda verilmiştir.

Şekil 1.2: Kaynakların kullanımına ilişkin temel sorular

Üretim: Mal ve hizmetlerin nasıl ve hangi yöntemlerle üretildiğidir.

Tüketim: Üretilen mal ve hizmetlerin kimler tarafından ve nasıl kullanıldığıdır.

Değişim: Mal ve hizmetlerin alım-satım süreçlerini kapsar.

Bölüşüm: Üretimden elde edilen gelirin toplum içinde nasıl paylaşıldığıdır.

Bu alanların hepsi birlikte ekonomik hayatın bütününü oluşturur. Ekonomi bilimi aynı zamanda kıt kaynakların mal ve hizmet üretiminde nasıl kullanılacağına ilişkin temel sorulara yanıt arar (Şekil 1.2).

Sorulacak temel sorular, üretim ve tüketim kararlarının nasıl verileceğini açıklar.

Ne Üretilecek?
Bu soru, hangi mal veya hizmetin üretileceğini belirler. Kaynaklar sınırlı olduğu için her şey aynı anda üretilemez. Örneğin bir ülke sahip olduğu kaynaklarla otomobil mi, buğday mı yoksa tekstil ürünü mü üreteceğine karar vermek zorundadır.

Nasıl Üretilecek?
Bu soru, üretimde hangi yöntemlerin ve teknolojinin kullanılacağını ifade eder. Örneğin bir halı, el tezgâhında mı yoksa fabrikada makinelerle mi üretilecektir? Bu tercih üretim maliyetini ve kaliteyi etkiler.

Kim İçin Üretilecek?

Üretilen mal ve hizmetlerin hangi tüketici grubuna sunulacağını ifade eder. Örneğin okul kıyafetleri çocuklar için, tıbbi ürünler hastalar için üretilir.

Ne Kadar Üretilecek?

Bu soru, bir mal veya hizmetten ne miktarda üretileceğini belirler. Örneğin bir fırın, günlük 500 adet ekmek mi yoksa 1.000 adet ekmek mi üreteceğine talebe göre karar verir.

Ne Zaman Üretilecek?

Üretimin hangi zaman diliminde yapılacağını ifade eder. Bu, özellikle mevsimsel ürünlerde önemlidir. Örneğin mont ve bot üretimi kış mevsimi öncesinde artırılırken yazlık kıyafet üretimi yaz aylarına göre planlanır.

Sorulacak sorular, ekonomide tüm üretim ve dağıtım kararlarının temelini oluşturur. Kaynaklar sınırlı olduğu için her karar aynı zamanda bir seçim ve planlama sürecidir.

Ekonomi biliminin temel amacı, ekonomik olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini ortaya koymak ve bu ilişkileri bilimsel bir çerçevede açıklamaktır. Ekonomi bir sosyal bilim olduğu için kesin ve değişmez kurallar koymaz ancak ekonomik davranışlardaki genel eğilimleri açıklayabilir ve geleceğe yönelik yorumlar yapılmasına imkân sağlar.

Ekonomi bilimi, bireylerin ve toplumların sınırlı kaynaklarla ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını inceleyen bir sosyal bilim dalıdır. Üretim, tüketim, fiyatlar, işsizlik, enflasyon, gelir dağılımı gibi ekonomik olayları açıklayarak insanların ve kurumların karar alma süreçlerini anlamaya yardımcı olur. Günlük yaşamdan kamu politikalarına kadar geniş bir alanı kapsayan ekonomi, kaynakların etkili kullanılmasını ve alternatifler arasında bilinçli tercihler yapılmasını destekler. Bu nedenle ekonomi bilimi, hem bireylerin yaşamını kolaylaştıran hem de toplumların ekonomik düzenini anlamada rehberlik eden önemli bir disiplindir. Bu doğrultuda ekonomi biliminin başlıca amaçları şunlardır:

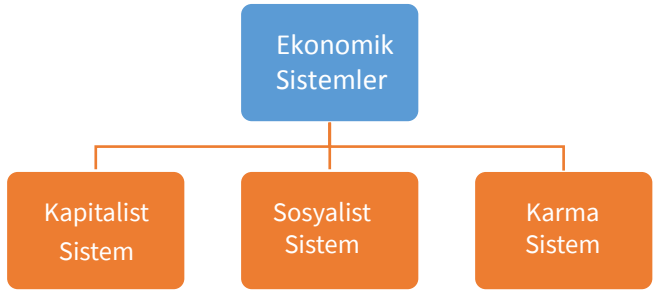
- Toplumun refah düzeyini artırmak ve ekonomik kalkınmayı sağlamak
- Sınırlı kaynakları, sınırsız ihtiyaçlar arasında en verimli şekilde dağıtmak
- Ekonomik sorunlara bilimsel yöntemlerle çözüm üretmek ve karar alma süreçlerine rehberlik etmek

1.1.3. Ekonomik Sistemler

Ekonomik sistemler bir toplumda kıt kaynakların nasıl kullanılacağını, üretimin hangi esaslara göre yapılacağını ve elde edilen gelirin toplum içinde nasıl bölüşüleceğini belirleyen kurumsal ve düşünsel bütünlüktür. Bu sistemler yalnızca ekonomik bir düzeni değil aynı zamanda sosyal ve hukuki yapıyı da kapsar. Bir ekonomide üretim kararları, mülkiyet ilişkileri, devletin rolü ve bireylerin ekonomik özgürlük alanı birbirinden bağımsız değildir; aksine birbirini tamamlayan unsurlardır.

Ekonomik sistem kavramı, bir ülke ekonomisinde iktisadi faaliyetlerin gerçekleştiği maddi ve manevi çerçeveyi ifade eder. Bu çerçeve; üretim faktörlerinin mülkiyeti, ekonomik karar alma mekanizması, gelir dağılımı, devletin ekonomiye müdahale düzeyi gibi unsurlardan oluşur. İş bölümü, uzmanlaşma, rekabet gibi olguların gelişmesiyle birlikte toplumların ekonomik faaliyetlerini düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmış, bu da farklı ekonomik sistemlerin doğmasına yol açmıştır.

Ekonomik sistemlerin temel amacı farklı görünse de özünde ortak olan toplumun refah düzeyini artırmaktır. Bununla beraber bu amaca ulaşmak için kullanılan yöntem ve öncelikler, sistemler arasında farklılık gösterir. Ekonomik sistemler kapitalist, sosyalist ve karma ekonomik sistem olarak üçe ayrılır (Şekil 1.3).

Şekil 1.3: Ekonomik sistemler

Ekonomik sistemler, toplumların ekonomik hayatını düzenleyen temel yapılardır. Her sistem, kıt kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve toplumsal refahın artırılması hedefiyle ortaya çıkmıştır. Sistemler arasındaki temel fark; bu hedefe ulaşmak için kullanılan araçlar, mülkiyet anlayışı ve devletin ekonomideki rolüdür.

Kapitalist Sistem

Kapitalist sistem uzun bir tarihsel gelişim süreci sonucunda ortaya çıkmıştır. Coğrafi keşiflerle yeni kıtaların bulunması ve bu bölgelerden Avrupa'ya değerli maden akışının artması parasal ekonomiyi güçlendirmiştir. Para bolluğunun yarattığı yüksek fiyatlar ve ticaret hacmindeki artış, ticari kapitalizmin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Kapitalizm; özel girişim, özel mülkiyet ve piyasa serbestisi esasına dayanan bir ekonomik yapıdır. Aynı zamanda kârın maksimize edilmesini hedefleyen ve ekonomik özgürlüğü temel alan bir sistem olarak da tanımlanır. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Birleşik Krallık gibi birçok ülke bu sisteme yakın bir ekonomik yapı uygulamaktadır. Kapitalist anlayışta toplum refahının, bireylerin ekonomik çıkarlarının gerçekleşmesiyle sağlanacağı kabul edilir. Bu nedenle bireysel kazançlar ön planda yer alır.

Kapitalizmin teorik temelleri klasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiş olup özellikle Adam Smith bu alanda önemli katkılar sunmuştur. Smith'e göre ekonomik düzenin en sağlıklı şekilde işlemesi, devlet müdahalesinin minimum düzeyde olduğu ve bireylerin serbestçe karar alabildiği bir yapıyla mümkündür.

Kapitalist sistem, üretim araçlarının büyük ölçüde özel mülkiyette olduğu ve ekonomik kararların piyasa mekanizması tarafından belirlendiği bir sistemdir. Bu sistemin temel dayanağı, bireysel girişim özgürlüğü ve özel mülkiyet hakkıdır.

Kapitalist sistemde ekonomik faaliyetlerin amacı, girişimcilerin kârlarını ve bireylerin gelirlerini artırmaktır. Üretim araçları bireylerin veya özel şirketlerin mülkiyetindedir ve bu araçlar serbestçe kullanılabilir (Görsel 1.3). Arazi, fabrika, makine, sermaye gibi üretim unsurlarının sahipliği özel kişilere aittir.

Görsel 1.3: Üretim araçları

Kapitalist sistemin özellikleri Şekil 1.4'teki gibidir.

- Üretim araçlarının özel mülkiyete ait olması
- Bireysel girişim özgürlüğünün esas olması
- Kâr elde etme güdüsünün ekonomik faaliyetlerin temel amacı olması
- Serbest piyasa mekanizmasının geçerli olması
- Fiyatların arz ve talep dengesine göre belirlenmesi
- Rekabetin ekonomik yapının temel unsurlarından biri olması
- Devlet müdahalesinin sınırlı olması
- Devletin daha çok düzenleyici ve koruyucu rol üstlenmesi
- Ücretli emek sisteminin geçerli olması
- Ekonomik kararların piyasa koşulları ve bireysel tercihlerle şekillenmesi
- Kaynak dağılımının piyasa mekanizması tarafından belirlenmesi
- Verimlilik ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi

Şekil 1.4: Kapitalist sistemin özellikleri

Sosyalist Sistem

Sosyalist sistem, üretim araçlarının büyük ölçüde kamu mülkiyetinde olduğu ve ekonomik faaliyetlerin merkezî planlamayla yürütüldüğü bir sistemdir. Bu sistemin temel düşünce yapısı, kapitalist düzende bireysel çıkarların toplumsal refahı yeterince sağlayamadığı görüşüne dayanır.

Sosyalizmde temel amaç, toplumun genel refahını artırmaktır. Bu nedenle üretim araçları devletin veya toplumun kontrolündedir ve ekonomik kararlar merkezî otorite tarafından alınır. Tarihsel olarak 1917 Sovyet Devrimi sonrası farklı ülkelerde uygulanmış olan sosyalist sistem, günümüzde Küba, Vietnam, Kuzey Kore gibi ülkelerde çeşitli biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Sosyalist sistemde bireysel kazançtan ziyade toplumun tamamının refahını sağlamak esastır. Sosyalizmin planlama sistemi hangi malların, ne kadar üretileceğini, hangi yöntemlerin kullanılacağını ve gelirin nasıl dağıtılacağını önceden belirler. Böylece ekonomik faaliyetler piyasa yerine devlet planı doğrultusunda yönlendirilir. Sosyalist sistemin özellikleri Şekil 1.5'teki gibidir.

- Üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olması (devlet veya toplum mülkiyeti)
- Ekonomik faaliyetlerin merkezî planlamayla yürütülmesi
- Ekonomik kararların merkezî otorite tarafından alınması
- Ne, ne kadar ve nasıl üretileceğinin planlamayla belirlenmesi
- Gelirin ve kaynakların devlet planına göre dağıtılması
- Kâr amacı yerine toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasının esas alınması
- Toplumsal refahın ve ekonomik eşitliğin hedeflenmesi
- Gelir adaletsizliğini ve sınıfsal farklılıkları azaltma amacı
- Fiyatların piyasa yerine devlet tarafından belirlenmesi
- Tam istihdamın sağlanmasının hedeflenmesi
- Ekonomik faaliyetlerin bireysel çıkar yerine toplumsal faydaya dayanması
- Devletin ekonomide belirleyici ve yönlendirici rol üstlenmesi

Şekil 1.5: Sosyalist sistemin özellikleri

Karma Ekonomik Sistem

Karma ekonomik sistem hem özel sektörün hem de kamu sektörünün birlikte faaliyet gösterdiği, piyasa mekanizması ile devlet müdahalesinin bir arada bulunduğu sistemdir. Bu sistemde piyasa mekanizması ile devlet müdahalesi birlikte işler.

Ekonomik faaliyetlerin büyük bölümü piyasa koşullarına göre şekillenirken devlet özellikle altyapı, eğitim, sağlık, savunma gibi alanlarda aktif rol üstlenir. Böylece hem piyasa ekonomisinin etkinliğinden hem de devletin düzenleyici gücünden yararlanılır. Karma sistemde devletin rolü iki yönlüdür. Bir yandan kamu yatırımlarıyla ekonomik sürece doğrudan katılır, diğer yandan özel sektöre rehberlik eder ve gerektiğinde düzenleyici müdahalelerde bulunur. Bu yapı, kapitalist ve sosyalist sistemlerin güçlü yönlerini bir araya getirme amacı taşır. Günümüzde birçok ülke farklı oranlarda karma ekonomik sistemi uygulamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde devletin ekonomiye müdahalesi daha belirgin olabilirken gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizması daha baskın olabilmektedir.

Bu sistemde ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmı piyasa koşullarına göre şekillenirken devlet de belirli alanlarda aktif rol üstlenir. Karma ekonomik sistem, kapitalist ve sosyalist sistemlerin güçlü yönlerini bir araya getirme çabası olarak da değerlendirilebilir. Bu nedenle ülkelerin ekonomik yapısına, gelişmişlik düzeyine ve toplumsal ihtiyaçlarına göre farklı uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Karma ekonomik sistemin özellikleri Şekil 1.6'daki gibidir.

- Hem özel sektör hem de kamu sektörünün birlikte faaliyet göstermesi
- Piyasa mekanizması ile devlet müdahalesinin birlikte işlemesi
- Ekonomik faaliyetlerin büyük ölçüde piyasa koşullarına göre şekillenmesi
- Devletin belirli alanlarda (özellikle altyapı, savunma, eğitim, sağlık) aktif rol üstlenmesi
- Kamu yatırımlarıyla ekonomik sürece doğrudan katılım sağlanması
- Devletin özel sektöre yol gösterici ve düzenleyici bir rol üstlenmesi
- Piyasa mekanizmasının etkinliği ile sosyal devlet anlayışının birlikte kullanılması
- Kapitalist ve sosyalist sistemlerin bazı özelliklerinin bir arada bulunması
- Ülkenin ekonomik yapısına ve gelişmişlik düzeyine göre farklı uygulamaların görülmesi
- Ekonomide esnek ve karma bir yapı bulunması

Şekil 1.6: Karma ekonomik sistemin özellikleri

SIRA SİZDE

Tablo 1.1'de ekonomik sistemlere ait özellikler karışık olarak verilmiştir. Her özelliği ekonomik sistemler açısından karşılaştırarak inceleyiniz. Özelliğin ait olduğu ekonomik sistemi belirleyip doğru kutucuğa (✓) işareti koyunuz.

Tablo 1.1: Ekonomik Sistemlere Ait Özellikler

SIRA NO.	ÖZELLİKLER	KAPİTALİST SİSTEM	SOSYALİST SİSTEM	KARMA EKONOMİK SİSTEM
1	Üretim araçlarının büyük ölçüde özel mülkiyette olması	☐	☐	☐
2	Devletin ekonomiyi merkezî planlamayla yönlendirmesi	☐	☐	☐
3	Özel sektör ile kamu sektörünün birlikte faaliyet göstermesi	☐	☐	☐
4	Fiyatların arz ve talebe göre belirlenmesi	☐	☐	☐
5	Toplumsal fayda ve ekonomik eşitliğin ön planda tutulması	☐	☐	☐
6	Eğitim, sağlık, savunma gibi alanlarda devletin aktif rol üstlenmesi	☐	☐	☐
7	Kâr elde etme amacının ekonomik faaliyetlerde önemli olması	☐	☐	☐
8	Üretim miktarının merkezî otorite tarafından belirlenmesi	☐	☐	☐
9	Rekabet ortamının ekonomik yapının temel unsuru olması	☐	☐	☐
10	Piyasa mekanizması ile devlet müdahalesinin birlikte işlemesi	☐	☐	☐
11	Gelirin devlet planına göre dağıtılması	☐	☐	☐
12	Devletin düzenleyici ve denetleyici rol üstlenmesi	☐	☐	☐

1.1. ETKİNLİK

Konu	**Ekonomi Kavramıyla İlgili Öğrenme Günlüğü Hazırlama**
Amaç	Ekonomi kavramıyla ilgili bilgileri ayırt etmek
Süre	20 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden ekonomi kavramı ve ekonomik sistemleri içeren bir öğrenme günlüğü hazırlamanız istenmektedir. Çalışmanızı verilen sorular doğrultusunda cevaplayınız.

Ekonomi kavramıyla ilgili kıtlık, ekonominin konusu ve amacı, ekonomik sistemler konuları kapsamında öğrendiklerinizi yansıtacak bir öğrenme günlüğü yazınız. Öğrenme yolculuğundaki deneyim ve öğrenmeleriniz ile bu süreçte yaşadığınız önemli anları bu alana not ediniz.

1. Ekonomi kavramı, kıtlık, ekonominin konusu ve amacı, ekonomik sistemler ilgili öğrendiğiniz en ilginç bilgi neydi?

.....
.....
.....

2. Ekonomi kavramı, kıtlık, ekonominin konusu ve amacı, ekonomik sistemlerle ilgili öğrendiğiniz hangi bilgileri günlük hayatınızda kullanabilirsiniz?

.....
.....
.....

3. Ekonomi kavramı, kıtlık, ekonominin konusu ve amacı, ekonomik sistemler konularına başlarken konular hakkında sahip olduğunuz düşünceler ile konu sonundaki düşünceleriniz arasında bir değişiklik oldu?

.....
.....
.....

4. Başka hangi konu hakkında daha fazla bilgi edinmek isterdiniz? Neden? Açıklayınız.

.....
.....
.....

5. Ekonomi kavramı, kıtlık, ekonominin konusu ve amacı, ekonomik sistemler konularını öğrenirken sizi düşündüren veya meraklandıran bir soruyu aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....
.....
.....

1.2. TEMEL EKONOMİ KAVRAMLARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Okulda ocak ayında düzenlenecek bilim şenliğine katılmak isteyen Ece, proje hazırlığı için araştırma yapmaktadır ancak evde kullandığı bilgisayar sık sık arızalanmakta ve ders çalışmasını zorlaştırmaktadır. Aynı dönemde yaklaşan kış mevsimi nedeniyle montunun artık küçük geldiğini de fark eder. Ailesi, bütçelerinin sınırlı olduğunu belirterek bu ay yalnızca bir ihtiyacının karşılanabileceğini söyler.
Ece, bir yandan derslerinde başarılı olmak ve proje çalışmalarını sürdürebilmek için bilgisayar ihtiyacını düşünürken diğer yandan soğuk havalarda korunabilmek için yeni bir monta ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, Ece'nin ihtiyaçları arasında bir öncelik sıralaması yapmasını gerekli hâle getirir. **Buna göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.**

1. Ece'nin ihtiyaçları arasında seçim yapmak zorunda kalmasının temel nedeni nedir?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Siz Ece'nin yerinde olsaydınız hangi ihtiyaca öncelik verirdiniz? Kararınızı gerekçeleriyle birlikte sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sürekli ekonomik kararlar almak zorundadır. Günlük hayatta yapılan alışverişlerden üretim faaliyetlerine, tasarruftan yatırım kararlarına kadar pek çok durum ekonomiyle ilişkilidir. Ekonomik olayları doğru anlayabilmek için öncelikle ekonomi alanında kullanılan temel kavramların bilinmesi gerekir.

1.2.1. İhtiyaç Kavramı ve Özellikleri

TDK'ye göre ihtiyaç, "gereksinim" ve "yokluk hissi" şeklinde tanımlanır. İnsanda karşılanmadığında üzüntü, sıkıntı ve acı; karşılandığında ise mutluluk, rahatlama ve haz veren duyguya **ihtiyaç** denir.

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek için birçok şeye ihtiyaç duyar. Yemek yemek, su içmek, uyumak, giyinmek, barınmak gibi ihtiyaçlar yaşamın devamı açısından büyük önem taşır. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında insan hayatı zorlaşır ve sağlık sorunları ortaya çıkabilir. Bu nedenle bu tür ihtiyaçlar yaşam için zorunlu kabul edilir. Bunun yanında insanların yalnızca temel ihtiyaçları yoktur. Eğitim almak, kitap okumak, spor yapmak, arkadaşlarıyla vakit geçirmek, tatile gitmek gibi ihtiyaçlar da insanların mutlu olmasına ve kendini geliştirmesine yardımcı olur. İnsan hem bedensel hem de ruhsal açıdan iyi bir yaşam sürdürebilmek için farklı ihtiyaçlarını belirli ölçülerde karşılamak ister.

İhtiyaçlar, insanların maddi ve manevi gereksinimlerinin tamamını kapsar. İnsan, yaşamı boyunca farklı ihtiyaçlar hisseder ve bunları karşılamak için çaba gösterir. Bir ihtiyaç karşılanmadığında kişi kendisini huzursuz, mutsuz veya eksik hissedebilir. Buna karşılık ihtiyaç karşılandığında birey rahatlar ve kendisini daha mutlu hisseder. Örneğin bir insan acıktığında yemek yeme ihtiyacı duyar. Bu ihtiyacını gidermek için yemek arar ve beslenmeye çalışır. Uzun süre yemek yiyemezse açlık hissi artar ve sağlık sorunları yaşanabilir. Susayan bir insan su içmek ister, yorulan bir kişi ise dinlenme ihtiyacı hisseder. Bu örnekler, ihtiyaçların insan davranışlarını doğrudan etkilediğini gösterir. İnsanın ihtiyaçları durağan bir yapıya sahip değildir. Bireysel, çevresel ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak sürekli bir değişim ve gelişim içindedir. İnsan ihtiyaçlarını etkileyen faktörler Şekil 1.7'deki gibidir.

Şekil 1.7: İhtiyaçları etkileyen faktörler

Her insanın ihtiyaçları genel olarak benzer olsa da ihtiyaçların önem derecesi ve çeşitliliği kişiden kişiye değişebilir. Bir kişi için çok önemli olan bir ihtiyaç, başka biri için daha az önemli olabilir. Bu nedenle insanlar sahip oldukları imkânlara göre ihtiyaçlarını önem sırasına koyarak karşılamaya çalışır. İhtiyaçlar ekonomik açıdan temel, kültürel ve lüks olmak üzere üç grupta sınıflandırılır (Tablo 1.2).

Tablo 1.2: İhtiyaçların Sınıflandırılması

TEMEL (ZORUNLU) İHTİYAÇLAR	KÜLTÜREL İHTİYAÇLAR	LÜKS İHTİYAÇLAR
İnsanların yaşamlarını sağlıklı ve güvenli bir şekilde sürdürebilmeleri için mutlaka karşılaması gereken ihtiyaçlarına **temel ihtiyaçlar** denir. Örneğin bir öğrencinin düzenli beslenmesi, mevsime uygun kıyafet giymesi ve güvenli bir ev ortamında yaşaması temel ihtiyaçtır.	İnsanların temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra bilgi edinmek, gelişmek, sosyalleşmek ve keyifli vakit geçirmek amacıyla duydukları ihtiyaçlarına **kültürel ihtiyaçlar** denir. Bu ihtiyaçlar yaşamak için zorunlu değildir ancak bireyin kişisel gelişimine katkı sağlar ve yaşam kalitesini artırır. Örneğin müze gezmek, sinemaya gitmek, eğitim almak, bir hobi edinmek vb.	İnsanların temel ve kültürel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşıladıktan sonra sahip olmak istedikleri, daha çok konfor ve kişisel zevk amacı taşıyan ihtiyaçlarına **lüks ihtiyaçlar** denir. Bu ihtiyaçlar yaşamı sürdürmek için zorunlu değildir. Örneğin farklı ülkeleri kapsayan uzun dünya turuna çıkmak, lüks otomobil almak vb.

İnsanların ihtiyaçları yaşam boyunca devam eder ve bazı ortak özellikler taşır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek, daha rahat yaşamak ve kendilerini geliştirebilmek için çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır ancak imkânlar sınırlı olduğu için ihtiyaçlar arasında seçim yapmak gerekir. İhtiyaçların temel özellikleri aşağıda verilmiştir.

İhtiyaçların Sınırsız ve Sürekli Olması: İnsanın ihtiyaçları sınırlı değildir. Bir ihtiyaç karşılandıktan sonra zamanla başka ihtiyaçlar ortaya çıkabilir. Bunun yanında bazı ihtiyaçlar düzenli olarak tekrar eder. Bu nedenle ihtiyaçlar yaşam boyunca devam eden bir özelliğe sahiptir. Örneğin bir öğrenci okul yılı başında kırtasiye malzemeleri satın alabilir ancak yıl içinde yeni defter, kalem veya farklı eğitim araçlarına tekrar ihtiyaç duyabilir. Aynı şekilde bir kişinin dinlenme ihtiyacı karşılandıktan sonra bir süre sonra yeniden ortaya çıkabilir.

İhtiyaçların Önem Derecelerinin Farklı Olması: Her ihtiyacın önemi aynı değildir. Bazı ihtiyaçların karşılanması daha acil ve zorunluyken bazıları daha sonra karşılanabilir. İnsanlar sahip oldukları imkânları kullanırken genellikle daha önemli ihtiyaçlarına öncelik verir. Örneğin hasta bir kişinin ilaç ihtiyacı, yeni kıyafet alma isteğinden daha önemlidir. Benzer şekilde sınava hazırlanan bir öğrencinin ders çalışabilmek için gerekli kaynaklara ulaşması, eğlence amaçlı harcamalardan önce gelir.

İhtiyaçlar Karşılandıkça Etkisinin Azalması: Bir ihtiyaç yoğun şekilde hissedildiğinde kişi onu karşılamak ister. İhtiyaç giderildikçe kişideki eksiklik hissi azalır ve rahatlama oluşur. Örneğin uzun süre dinlenemeyen bir insan uyuduğunda kendisini daha iyi hisseder. Dinlenme ihtiyacı karşılandıkça yorgunluk azalır. Aynı şekilde uzun süre sıcak havada kalan bir kişinin serin bir ortamda bulunması rahatlamasını sağlar. İhtiyacın tamamen giderildiği duruma **doyum noktası** denir.

İhtiyaçları Karşılayan Mal ve Hizmetlerin Birbirinin Yerine Geçebilmesi (İkame Edilebilmesi): İnsanlar bazı ihtiyaçlarını farklı araç veya yöntemlerle karşılayabilir. Bir ürün bulunamadığında veya daha pahalı olduğunda başka bir seçenek tercih edilebilir. Örneğin bir kişi şehir içi ulaşımda özel araç yerine metro veya otobüs kullanabilir. Bu durum, ihtiyaçların farklı yollarla giderilebildiğini gösterir.

İhtiyaçların Sürekli Artma ve Değişme Eğiliminde Olması: Toplumdaki gelişmeler, teknoloji ve yaşam koşulları insanların ihtiyaçlarını zaman içinde değiştirebilir. Geçmişte gerekli görülmeyen bazı ürün ve hizmetler zamanla önemli hâle gelebilir. Örneğin öğrenciler ödev hazırlamak, araştırma yapmak ve ders içeriklerine ulaşmak için dijital platformlardan yararlanır. Bu nedenle teknolojik araçlara duyulan ihtiyaç geçmişe göre daha fazla artmıştır. Ayrıca değişen yaşam koşulları insanların yeni beklentiler geliştirmesine neden olur. İhtiyaçlar, insan yaşamının doğal bir parçasıdır. İnsanlar sınırlı imkânlarla ihtiyaçlarını önem sırasına göre karşılamaya çalışır ve değişen koşullara göre yeni ihtiyaçlar geliştirebilir.

1.2.2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

İnsanların davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri ihtiyaçlarıdır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek, kendilerini güvende hissetmek, başarılı olmak ve mutlu bir yaşam sürmek için farklı ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. İnsan ihtiyaçlarının hangi sırayla ortaya çıktığını açıklayan önemli kuramlardan biri, psikolog Abraham Maslow tarafından geliştirilen **ihtiyaçlar teorisi**dir.

Maslow, insanların ihtiyaçlarının belirli bir sıra içinde geliştiğini savunmuştur. Ona göre bireyler, yaşamları boyunca farklı ihtiyaçlar hisseder ve bu ihtiyaçları karşıladıkça yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar. İnsan, bir ihtiyacını karşıladıktan sonra başka bir ihtiyaca yönelir. Bu nedenle ihtiyaçlar sürekli değişir ve gelişir.

Şekil 1.8: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi

Maslow'un teorisinde ihtiyaçlar genellikle bir hiyerarşi içinde ele alınır (Şekil 1.8). İnsanlar önce yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Daha sonra güvenlik, sosyal ilişkiler, başarı, kişisel gelişim gibi daha üst düzey ihtiyaçlara yönelir. Bununla birlikte bir üst seviyedeki ihtiyaca geçebilmek için alt seviyedeki ihtiyacın tamamen karşılanması her zaman gerekli değildir. İhtiyaçların büyük ölçüde karşılanması yeterli olabilir.

Maslow'a göre ihtiyaçlar yalnızca fiziksel gereksinimlerden oluşmaz. İnsanların sevgi görme, ait olma, başarılı olma, kendini geliştirme gibi psikolojik ve sosyal ihtiyaçları da vardır. Bu ihtiyaçlar bireyin davranışlarını yönlendirir ve onu harekete geçirir. Bir kişinin ihtiyaçlarını karşılamak için gösterdiği istek ve çabaya ise **motivasyon** denir. Motivasyon, bireyin belirlediği hedefe ulaşmak için kararlılıkla hareket etmesini sağlayan güçtür.

Fizyolojik İhtiyaçlar: Maslow'un ihtiyaçlar teorisinin ilk ve en temel basamağını fizyolojik ihtiyaçlar oluşturur. Bunlar insanın yaşamını sürdürebilmesi için zorunlu olan ihtiyaçlardır. Karşılanmadığında insan sağlığı ve yaşamı tehlikeye girebilir. Beslenme, su içme, nefes alma, uyuma, dinlenme, uygun bir ortamda barınma gibi ihtiyaçlar bu gruba girer. Örneğin uzun süre aç kalan bir kişinin önceliği yemek yemek olacaktır. İnsan, yaşamını sürdürebilmek için önce temel gereksinimlerini karşılamak zorundadır.

Güvenlik İhtiyacı: Temel ihtiyaçlarını karşılayan insanlar, kendilerini ve sahip olduklarını koruma isteği duyar. Güvenlik ihtiyacı; kişinin tehlikelerden uzak, düzenli ve huzurlu bir yaşam sürme isteğini ifade eder. Güvenli bir evde yaşamak, sağlık hizmetlerinden yararlanmak, düzenli bir gelire sahip olmak ve geleceğe dair kendini güvende hissetmek bu ihtiyaca örnek olarak gösterilebilir. Örneğin bir öğrencinin güvenli bir okul ortamında eğitim görmek istemesi güvenlik ihtiyacının bir sonucudur.

Sosyal Aidiyet İhtiyacı: İnsan, toplum içinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Bu nedenle bireyler başkalarıyla iletişim kurmak, arkadaş edinmek, bir gruba ait olmak ve sevgi görmek ister. Aile içinde değer görmek, arkadaşlık kurmak, takım çalışmalarına katılmak veya sosyal etkinliklerde yer almak sosyal aidiyet ihtiyaçlarına örnek verilebilir. İnsanlar bu ihtiyaçlarını karşıladıklarında kendilerini daha mutlu ve güvende hisseder. Karşılanmadığında ise yalnızlık ve dışlanmışlık hissi yaşayabilirler.

Saygınlık İhtiyacı: İnsanlar yalnızca bir gruba ait olmak istemez aynı zamanda çevresindeki kişiler tarafından takdir edilmek ve başarılı olmak da ister. Saygınlık ihtiyacı, kişinin kendisine güvenmesi ve başkaları tarafından değer görmesiyle ilgilidir. Başarı elde etmek, sorumluluk almak, takdir edilmek, saygı görmek ve toplum içinde değerli hissedilmek bu ihtiyacın bir parçasıdır. Örneğin bir öğrencinin akademik başarısından dolayı ödüllendirilmesi veya yaptığı bir çalışmanın beğenilmesi onun kendine olan güvenini artırabilir.

Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Maslow'un ihtiyaçlar teorisinin en üst basamağında kendini gerçekleştirme ihtiyacı bulunur. Bu ihtiyaç bireyin sahip olduğu yetenekleri fark etmesi, geliştirmesi ve potansiyelini en iyi şekilde kullanması anlamına gelir. Bir kişinin ilgi duyduğu alanda kendisini geliştirmesi, hedefler belirlemesi ve hayallerine ulaşmak için çaba göstermesi kendini gerçekleştirmeye örnek verilebilir. Bir öğrencinin bilim insanı, öğretmen, sporcu veya sanatçı olma hedefi doğrultusunda çalışması bu sürecin bir parçasıdır. Maslow bu durumu, "Bir insan, olabileceğinin en iyisi olmalıdır." sözüyle açıklamıştır. Buna göre birey sahip olduğu bilgi, beceri ve yetenekleri geliştirerek kendisinin en iyi hâline ulaşmaya çalışır.

Maslow'un ihtiyaçlar teorisi, insanların ihtiyaçlarının belirli bir sırayla ortaya çıktığını ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sürekli bir çaba içinde olduklarını göstermektedir. İnsanlar önce temel gereksinimlerini karşılar ardından güvenlik, sosyal ilişkiler, başarı, kişisel gelişim gibi daha üst düzey ihtiyaçlara yönelirler.

SIRA SİZDE

9. sınıf öğrencisi Ahmet, okulun tiyatro kulübüne katıldıktan sonra yeni arkadaşlar edinmiş ve kendisini okul ortamında daha mutlu hissetmeye başlamıştır. Kulüpte yapılan etkinliklere düzenli olarak katılan Ahmet, grup içinde fikirlerini paylaşmaktan hoşlanmakta ve arkadaşları tarafından kabul gördüğünü düşünmektedir.

Buna göre Ahmet'in karşılamaya çalıştığı ihtiyaç, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin hangi basamağına karşılık gelmektedir? Gerekçesiyle açıklayınız.

.....

.....

.....

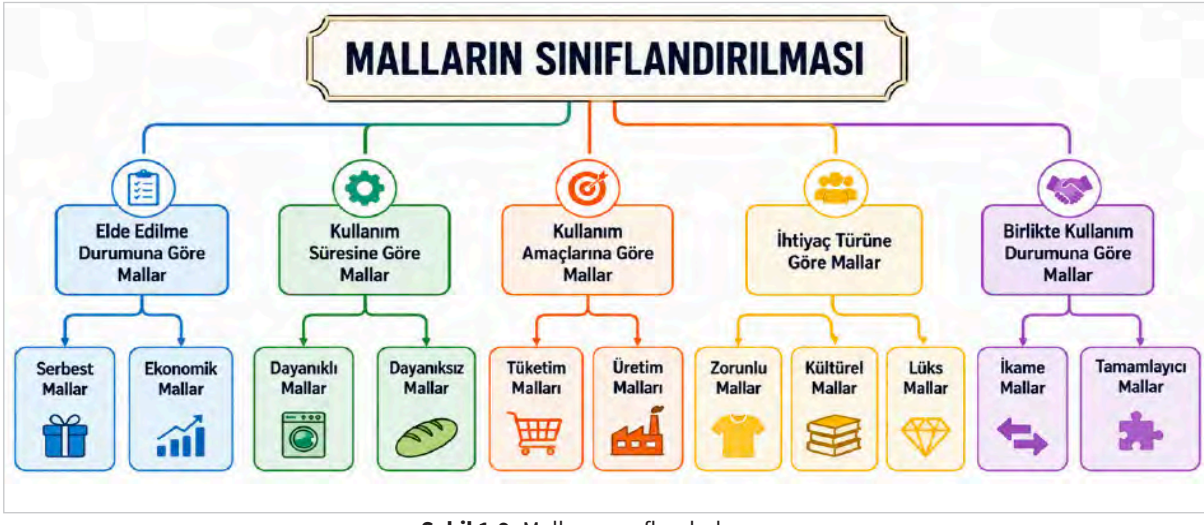
1.2.3. Mal ve Hizmet

İnsanlar günlük yaşamlarını sürdürebilmek için pek çok ihtiyacını karşılamak zorundadır. Beslenmek, eğitim almak, ulaşım sağlamak, haberleşmek ve sağlık hizmetlerinden yararlanmak bu ihtiyaçlardan bazılarıdır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamada kullanılan unsurlar genel olarak mal ve hizmet olmak üzere ikiye ayrılır. Ekonomik yaşamın temelini oluşturan bu kavramlar, insanların yaşamını kolaylaştırır ve refah düzeyini artırır.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan, gözle görülebilen ve fiziksel varlığı bulunan ürünlere **mal** denir. Başka bir ifadeyle insanlar tarafından kullanılabilen, taşınabilen ve fayda sağlayan somut varlıklar mal olarak adlandırılır. Örneğin bir öğrencinin kullandığı çanta, defter, tablet veya spor ayakkabısı birer maldır. Evlerde kullanılan masa, sandalye, buzdolabı veya marketten alınan süt ve ekmek de mal grubunda yer alır.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılayan ancak maddi bir varlığı olmayan faaliyetlere **hizmet** denir. Hizmetler elle tutulamaz ve gözle görülemez ancak insan yaşamını kolaylaştırır ve fayda sağlar. Örneğin öğretmenin ders işlemesi, doktorun muayene yapması, bir tamircinin arızayı onarması veya bir kargo şirketinin teslimat yapması hizmettir. Hizmetler genellikle sunulduğu anda tüketilir. Örneğin bir öğrenci derste öğretmenin anlattıklarından o anda yararlanır. Aynı şekilde otobüsle yapılan yolculuk hizmeti sonradan depolanamaz. Eğitim, sağlık, güvenlik, ulaşım, iletişim, turizm, bankacılık gibi alanlarda verilen çalışmalar hizmet kapsamına girer.

Ekonomide mallar farklı özelliklerine göre çeşitli gruplara ayrılmaktadır (Şekil 1.9).

Şekil 1.9: Malların sınıflandırılması

Elde Edilme Durumuna Göre Mallar

Serbest Mallar: Doğada bol miktarda bulunan ve insanlar tarafından herhangi bir ücret ödenmeden yararlanılabilen mallara **serbest mal** denir. Örneğin açık havada solunan hava, güneşten gelen ışık veya rüzgâr serbest mallar arasında gösterilebilir. İnsan yaşamı için oldukça önemli olmalarına rağmen çoğu zaman bir bedel ödemeden kullanılabilirler.

Ekonomik Mallar: Üretilmesi, elde edilmesi veya kullanılabilmesi için emek, zaman veya para harcanması gereken mallara **ekonomik mal** denir. Bir mont satın almak, marketten süt almak veya bilgisayar edinmek için belirli bir ücret ödenmesi gerekir. Bu nedenle telefon, kırtasiye ürünleri, elektrik enerjisi ve ulaşım araçları ekonomik mallara örnek verilebilir (Görsel 1.4).

Görsel 1.4: Ekonomik mal (kırtasiye ürünleri)

Kullanım Süresine Göre Mallar

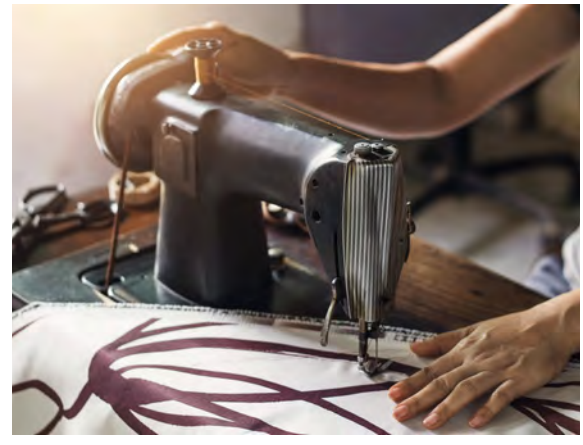
Dayanıklı Mallar: Uzun süre kullanılabilen ve kısa zamanda tükenmeyen mallara **dayanıklı mal** adı verilir. Bir öğrencinin uzun süre kullandığı okul çantası, masaüstü bilgisayar, çalışma masası veya bisiklet dayanıklı mallar arasında yer alır. Bu mallar bir kez kullanıldıktan sonra hemen tükenmez ve uzun süre fayda sağlar.

Dayanıksız Mallar: Kullanıldığında kısa sürede tükenen veya yeniden satın alınması gereken mallara **dayanıksız mal** denir. Meyve suyu, ekmek, peynir, sabun, kalem ucu ve temizlik ürünleri dayanıksız mallara örnek gösterilebilir. Bu tür mallar tüketildikçe yenilenmek zorundadır.

Kullanım Amaçlarına Göre Mallar

Tüketim Malları: İnsanların ihtiyaçlarını doğrudan karşılayan mallara **tüketim malı** denir. Ayakkabı, kitap, yiyecek ürünleri, kulaklık veya okul araç gereci tüketim mallarına örnektir. Bu mallar birey tarafından doğrudan kullanılır.

Üretim Malları: Başka mal ve hizmetlerin ortaya çıkarılmasında kullanılan mallara **üretim malı** denir. Bir fırında kullanılan hamur yoğurma makinesi, çiftçilerin kullandığı sulama sistemi veya bir tekstil atölyesindeki dikiş makineleri üretim malıdır (Görsel 1.5). Bu tür mallar insanların ihtiyaçlarını doğrudan değil dolaylı olarak karşılar. Bazı mallar kullanım şekline göre farklı özellik kazanabilir. Örneğin bir bilgisayar öğrencinin ders çalışması için kullanıldığında tüketim malı sayılırken bir grafik tasarımcısının iş üretmek amacıyla kullandığı bilgisayar üretim malı sayılır.

Görsel 1.5: Üretim malı olarak dikiş makinesi

İhtiyaç Türüne Göre Mallar

Zorunlu Mallar: İnsan yaşamının devamı için gerekli olan mallara **zorunlu mal** denir. Temel gıda ürünleri, içme suyu, mevsime uygun giysiler ve ilaçlar bu mallara örnek gösterilebilir.

Kültürel Mallar: İnsanların bilgi edinmesine, gelişmesine veya sosyal yaşamını zenginleştirmesine katkı sağlayan mallara **kültürel mal** denir. Romanlar, eğitim platformları için kullanılan kaynak kitaplar, spor malzemeleri veya sanat etkinliklerinde kullanılan araçlar kültürel mallar arasında yer alabilir.

Lüks Mallar: Temel ihtiyaçların dışında kalan ve daha çok rahatlık, zevk veya kişisel tercihlere yönelik kullanılan mallara **lüks mal** denir. Yüksek özellikli oyun bilgisayarları, lüks otomobiller, koleksiyon ürünleri veya özel tasarım saatler lüks mallara örnek olabilir (Görsel 1.6).

Görsel 1.6: Lüks otomobil

Bir malın zorunlu ya da lüks sayılması herkes için aynı değildir. Bir öğrenci için tablet eğitim amacıyla önemli bir ihtiyaç olabilirken başka biri için yalnızca eğlence aracı olarak görülebilir. Ayrıca zaman içinde bazı malların önemi değişebilir. Geçmişte lüks kabul edilen internet erişimi bugün eğitim ve iletişim için önemli bir ihtiyaç hâline gelmiştir.

Birlikte Kullanım Durumuna Göre Mallar

İkame Mallar: Birbirinin yerine kullanılabilen mallara **ikame mal** denir. Bir kişi atıştırmalık olarak simit yerine tostu tercih edebilir veya ders çalışırken basılı sözlük yerine dijital sözlük kullanabilir. Bu tür mallar aynı ihtiyacı farklı yollarla karşılayabilir.

Tamamlayıcı Mallar: Birlikte kullanıldığında fayda sağlayan mallara **tamamlayıcı mal** denir. Kulaklık ve telefon, yazıcı ve kâğıt, bisiklet ve kask tamamlayıcı mallara örnek verilebilir. Bu mallardan biri olmadığında diğerinin faydası azalabilir.

1.2.4. Mal ve Hizmetin Özellikleri ile Farkları

İnsanlar günlük yaşamlarında birçok ihtiyacını karşılayabilmek için mal ve hizmetlerden yararlanır. Mal ve hizmetler insanların ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir yere sahip olsa da özellikleri bakımından birbirinden farklıdır. Mallar, insanların yaşamını kolaylaştırır ve ihtiyaçlarını gidermeye yardımcı olur. Malların temel özellikleri Tablo 1.3'teki gibidir.

Tablo 1.3: Malların Temel Özellikleri

ÖZELLİK	AÇIKLAMA
İnsan İhtiyaçlarını Karşılaması ve Fayda Sağlaması	Bir malın temel amacı, insanların bir ihtiyacını gidermek veya yaşamını kolaylaştırmaktır. Örneğin mont soğuktan korunmayı sağlarken kalem yazı yazma ihtiyacını karşılar.
Ekonomik Bir Değere Sahip Olması	Birçok mal belirli bir ücret karşılığında alınır ve satılır. Bu nedenle malların piyasada ekonomik bir değeri bulunur.
Kıt Kaynaklardan Elde Edilmesi	Malları üretmek için ham madde, enerji, zaman ve insan emeği gerekir. Kaynaklar sınırlı olduğu için ekonomik mallar kıtlık özelliği taşır.
Kullanım Süresine Göre Farklılık Gösterebilmesi	Bazı mallar kısa sürede tüketilirken bazıları uzun yıllar kullanılabilir. Örneğin süt ve ekmek kısa sürede tükenen mallar arasında yer alırken bilgisayar ve bisiklet uzun süre kullanılabilir.
Üretim Sürecinde Emek ve Teknolojinin Kullanılması	Bir malın ortaya çıkabilmesi için insan emeği, bilgi ve çoğu zaman teknolojiye ihtiyaç vardır. Örneğin bir cep telefonunun üretilmesi birçok aşamadan geçer.
Bazı Malların Birbirinin Yerine Kullanılabilmesi	İnsanlar aynı ihtiyacını farklı mallarla karşılayabilir. Örneğin tereyağı yerine zeytinyağı, defter yerine tablet kullanılabilir.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamada kullandıkları bir diğer araç hizmettir. Hizmetler çoğunlukla insan emeğine dayanır ve günlük yaşamın birçok alanında önemli bir yere sahiptir. Hizmetlerin temel özellikleri Tablo 1.4'teki gibidir.

Tablo 1.4: Hizmetlerin Temel Özellikleri

ÖZELLİK	AÇIKLAMA
Soyut Olması	Hizmetlerin fiziksel bir yapısı yoktur. Elle tutulamaz ve gözle görülemez ancak insanlara yarar sağlar. Örneğin eğitim veya sağlık hizmeti somut değildir fakat önemli bir ihtiyacı karşılar.
İnsan Emeğine Dayanması	Hizmetlerin ortaya çıkmasında insan gücü ve bilgi önemli rol oynar. Öğretmenin ders anlatması, doktorun muayene yapması ve tamircinin onarım hizmeti sunması buna örnektir.
Genellikle Üretildiği Anda Tüketilmesi	Birçok hizmet, sunulduğu anda kullanılır. Örneğin bir öğrenci ders anlatıldığı sırada eğitim hizmetinden yararlanır.
Depolanamaz Olması	Mallar gibi saklanıp daha sonra kullanılmaları çoğu zaman mümkün değildir. Örneğin bugün verilmeyen bir kuaför hizmeti yarına depolanamaz.
Kalitesinin Değişiklik Gösterebilmesi	Hizmetlerin kalitesi, hizmeti sunan kişiye, zamana, ortama ve sunuluş biçimine göre farklılık gösterebilir. Aynı hizmet her zaman aynı kalite düzeyinde olmayabilir. Örneğin bir restoranda alınan hizmet bir gün çok iyi iken başka bir gün farklı olabilir.
Belirli Bir Ücret Karşılığında Sunulabilmesi	Birçok hizmetten yararlanmak için ödeme yapılır. Örneğin ulaşım veya bakım hizmetleri belirli bir ücret gerektirebilir.
Bazı Hizmetlerin Birbirinin Yerine Kullanılabilmesi	İnsanlar aynı ihtiyacı farklı hizmetlerle karşılayabilir. Örneğin şehir içi ulaşımda otobüs yerine metro tercih edilebilir veya yüz yüze eğitim yerine çevrim içi eğitim alınabilir.

Mal ve hizmetler insanların ihtiyaçlarını karşılamasına rağmen çeşitli yönlerden birbirinden ayrılır. Bu farklar Tablo 1.5'te verilmiştir.

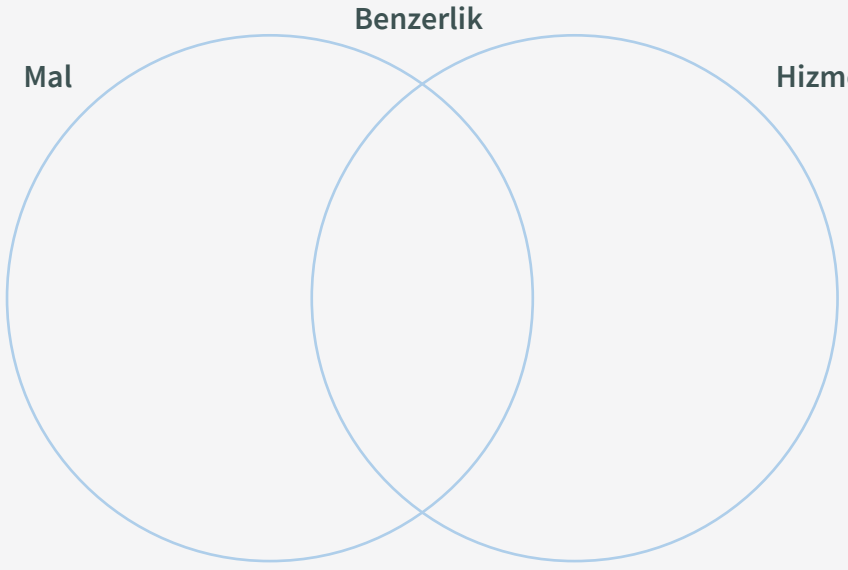
Tablo 1.5: Mal ve Hizmet Arasındaki Farklar

MAL	HİZMET
Somuttur, fiziksel varlığa sahiptir.	Soyuttur, fiziksel varlığı yoktur.
Elle tutulabilir ve gözle görülebilir.	Elle tutulamaz ve gözle görülemez.
Depolanabilir ve saklanabilir.	Genellikle depolanamaz.
Üretildikten sonra tüketilebilir.	Çoğunlukla üretildiği anda tüketilir.
Kalitesi daha kolay ölçülebilir.	Kalitesi kişiye ve koşullara göre değişebilir.
Sahipliği başka kişiye aktarılabilir.	Fiziksel sahipliği yoktur.

Mal ve hizmetler, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri ve ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için büyük önem taşır. Günlük yaşamda kullanılan birçok ürün mal niteliği taşırken eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim gibi faaliyetler hizmet kapsamında değerlendirilir. Bu nedenle ekonomi, insanların sınırsız ihtiyaçlarını karşılamada mal ve hizmetlerin üretimi ve kullanımını inceleyen önemli bir bilim dalıdır.

SIRA SİZDE

Mal ve hizmetin benzerlik ve farklılıklarını aşağıda verilen Venn Şemasında uygun bölümlere yazınız.

1.2.5. Fayda ve Özellikleri

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çeşitli mal ve hizmetlerden yararlanır. Bir mal veya hizmetin ihtiyaçları tatmin etme özelliğine **fayda** denir. Fayda soyut bir kavramdır. Başka bir ifadeyle fayda; insanların bir mal veya hizmetten yarar sağlaması, ihtiyaçlarını gidermesi ve bunun sonucunda doyum hissi yaşamasıdır. Fayda mal veya hizmetin insanların ihtiyaçlarını karşılama ve bireye memnuniyet sağlama özelliğidir.

Susayan bir kişinin su içmesi, acıkan bir bireyin yemek yemesi veya bir öğrencinin eğitim hizmetinden yararlanması, ihtiyaçların karşılanmasına örnek gösterilebilir. İhtiyaçların karşılanması bireye rahatlama, memnuniyet ve tatmin duygusu kazandırır. Bu nedenle insanların ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetler fayda sağlar. Ekonomik açıdan fayda yalnızca maddi ürünlerle sınırlı değildir. İnsan ihtiyaçlarını karşılayan hizmetler de fayda oluşturur. Bir doktorun tedavi uygulaması, öğretmenin ders anlatması, toplu taşıma hizmetleri veya internet hizmeti insanların yaşamını kolaylaştırdığı için fayda sağlayan faaliyetler arasında yer alır.

Fayda kavramı insanların ihtiyaçları ve beklentileriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle aynı mal veya hizmet her birey için aynı düzeyde fayda sağlamayabilir. İnsanların yaşına, ilgi alanlarına, yaşam koşullarına ve ihtiyaçlarına göre fayda anlayışı değişiklik gösterebilir. Faydanın başlıca özellikleri aşağıda sıralanmıştır.

Faydanın İhtiyacın Şiddetine Göre Değişmesi: Bir mal veya hizmetin sağladığı fayda, giderdiği ihtiyacın önem derecesine bağlıdır. İhtiyaç ne kadar güçlü hissediliyorsa sağlanan fayda da o kadar yüksek olur. Örneğin sıcak bir yaz gününde susayan bir insan için içilen bir bardak su oldukça değerli ve faydalıdır. Bununla birlikte kişinin susuzluğunu giderdikten sonra içeceği sonraki suyun sağladığı fayda, ilkine göre daha az olabilir. Bunun nedeni ihtiyacın büyük ölçüde karşılanmasıdır.

Faydanın Kişiden Kişiye Göre Değişmesi: Her bireyin ilgi alanı, yaşam biçimi ve ihtiyaçları farklı olduğu için aynı mal veya hizmet farklı kişiler açısından farklı düzeylerde fayda sağlayabilir. Örneğin bir öğrenci için bilgisayar eğitim amacıyla oldukça faydalı görülürken bir sporcu için ise spor ekipmanları daha önemli olabilir. Aynı şekilde bir kişi kitap okumaktan keyif alırken başka bir kişi müzik dinlemeyi daha faydalı bulabilir. Bu durum, faydanın kişisel özelliklere göre değişebildiğini gösterir.

İhtiyaç Karşılandıkça Sağlanan Faydanın Azalma Eğilimi Göstermesi: Bir ihtiyacın sürekli karşılanması durumunda, aynı mal veya hizmetten elde edilen memnuniyet zamanla azalabilir. Bunun nedeni ihtiyacın giderek doyuma ulaşmasıdır. Örneğin çok acıkmış bir kişinin yediği ilk sandviç yüksek düzeyde memnuniyet sağlarken kişi doydukça sonraki yiyeceklerden aldığı tatmin azalabilir. Ekonomide bu durum **azalan fayda eğilimi** olarak açıklanır.

Faydanın Soyut Bir Kavram Olması: Fayda elle tutulup gözle görülebilen bir unsur değildir. İnsanların hissettiği memnuniyet, rahatlama ve tatmin duygusunu ifade eder. Bu nedenle faydayı kesin ölçülerle belirlemek her zaman kolay değildir. Bu durum faydanın kişisel bir özellik taşıdığını göstermektedir.

Mal ve Hizmetlerin Sağladığı Fayda Ölçüsünde Değer Kazanması: İnsanlar ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetlere önem verir. Bir ürün veya hizmet ne kadar yarar sağlıyorsa insanlar açısından o kadar değerli kabul edilebilir. Bununla birlikte bir malın çok faydalı olması, her zaman ekonomik değerinin yüksek olduğu anlamına gelmez. Örneğin su ve temiz hava yaşam için büyük önem taşırken çoğu zaman kolay ulaşılabilir oldukları için ekonomik değerleri daha düşük olabilir. Buna karşılık bazı süs eşyaları veya koleksiyon ürünleri günlük yaşam için zorunlu olmamasına rağmen daha yüksek fiyatlarla satılabilir.

Fayda, insanların ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetlerden elde ettiği memnuniyet ve tatmin duygusudur. İnsanlar günlük yaşamlarında kendilerine yarar sağlayan ürün ve hizmetleri tercih ederek ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Bu nedenle ekonomi bilimi, insanların sınırlı kaynaklarla ihtiyaçlarını en verimli şekilde nasıl karşılayabileceğini inceler.

1.2.6. Gelir ve Özellikleri

TDK'ye göre gelir, "Bir kimseye veya topluluğa belli zamanlarda, belli yerlerden gelen para; hasılat" şeklinde tanımlanır. **Gelir**; belirli bir zaman diliminde bireylerin, ailelerin, işletmelerin veya kurumların ekonomik faaliyetlere katılmaları sonucunda elde ettikleri ve parayla ifade edilebilen kazançların toplamıdır (Görsel 1.7). Gelirin elde edildiği süre günlük, haftalık, aylık veya yıllık olabilir.

Görsel 1.7: Gelir

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için gelir elde etmeye ihtiyaç duyar. Beslenme, barınma, eğitim, sağlık, ulaşım, giyim gibi ihtiyaçların karşılanabilmesi büyük ölçüde bireyin sahip olduğu gelir düzeyiyle ilişkilidir. Bu nedenle gelir, ekonomik yaşamın temel unsurlarından biri olarak kabul edilir.

Bir kişinin çalışması karşılığında maaş alması, bir çiftçinin ürün satışından kazanç elde etmesi veya bir işletmenin sattığı mal ve hizmetlerden gelir sağlaması bu duruma örnek gösterilebilir. İnsanlar gelir elde ederek ihtiyaçlarını karşılar, yaşam standartlarını yükseltir ve geleceğe yönelik planlar yapabilir.

Ekonomide gelir, üretime katılan unsurların elde ettiği kazançlara göre farklı isimlerle ifade edilir. Çalışanların emeklerinin karşılığında elde ettikleri kazanca **ücret**, toprağın kullanımından elde edilen kazanca **rant (kira)**, sermaye sahiplerinin kazancına **faiz**, girişimcilerin elde ettiği kazanca ise **kâr** denir. Örneğin bir öğretmenin maaşı ücret gelirini, evini kiraya veren bir kişinin elde ettiği kazanç rant gelirini, bankaya yatırılan paradan elde edilen getiri faiz gelirini, bir işletme sahibinin kazancı ise kâr gelirini ifade eder.

Gelir düzeyi, bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkiler. Geliri yüksek olan bireyler ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabilir; eğitim, sağlık ve sosyal etkinliklere daha fazla kaynak ayırabilir. Geliri düşük bireyler ise temel ihtiyaçlarını karşılamada daha fazla zorlanabilir. Bu nedenle gelir farklılıkları toplumdaki yaşam standartlarını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Gelirin başlıca özellikleri aşağıda verilmiştir.

Gelirin Parayla İfade Edilmesi: Gelir, çoğunlukla para biçiminde elde edilir veya parayla ölçülebilir bir değere sahiptir. İnsanların maaşları, kira gelirleri veya işletmelerin kazançları belirli bir parasal değer üzerinden ifade edilir. Örneğin bir kişinin aylık maaşı ya da bir işletmenin aylık kazancı gelir olarak para cinsinden hesaplanır.

Gelirin Üretime Katılmanın Karşılığı Olması: Ekonomik anlamda gelir, bireylerin veya kurumların üretim sürecine katkı sağlaması sonucunda elde edilir. İnsan emeği, sermaye, toprak veya girişimcilik faaliyetleri gelir oluşumunda önemli rol oynar. Örneğin bir doktorun muayene hizmeti vermesi, bir çiftçinin tarımsal üretim yapması veya bir işletmenin ürün satması gelir elde edilmesini sağlar.

Gelirin Satın Alma Gücünü Etkilemesi: Gelir düzeyi arttıkça bireylerin satın alma gücü de yükselir. Böylece insanlar ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabilir ve daha fazla mal ve hizmet tüketebilir. Örneğin düzenli geliri artan bir aile, eğitim, ulaşım veya kültürel faaliyetlere daha fazla bütçe ayırabilir.

Gelirin Süreklilik Özelliği Taşıması: Gelir genellikle belirli aralıklarla elde edilir ve süreklilik gösterir. Bir kişinin maaşını her ay düzenli alması veya bir işletmenin satışlarından düzenli kazanç sağlaması buna örnek verilebilir. Bununla beraber bir kişinin bir defaya mahsus para kazanması her zaman gelir olarak değerlendirilmez. Örneğin miras yoluyla elde edilen para düzenli bir üretim faaliyetinin sonucu olmadığı için ekonomik anlamda sürekli gelir özelliği taşımaz.

Gelirin Tüketim ve Tasarrufu Etkilemesi: İnsanların gelir düzeyi, harcamalarını ve birikim yapma imkânlarını etkiler. Gelir arttıkça tüketim harcamaları genellikle artar. Bunun yanında bireyler gelecekteki ihtiyaçları için tasarruf yapma imkânına da sahip olur. Örneğin düzenli gelire sahip bir kişi gelirinin bir bölümünü günlük ihtiyaçlarına harcarken kalan kısmını eğitim, ev veya beklenmedik durumlar için biriktirebilir. Sonuç olarak gelir, bireylerin ekonomik yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından büyük önem taşır. İnsanların yaşam standartları, tüketim alışkanlıkları ve geleceğe yönelik planları büyük ölçüde gelir düzeyine bağlıdır. Bu nedenle gelir, ekonomi biliminin temel kavramlarından biri olarak kabul edilir.

1.2.7. Tüketim

TDK'ye göre tüketim, "Üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması; yoğaltım, istihlak, üretim karşıtı." şeklinde tanımlanır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmetlerin kullanılmasına **tüketim** denir.

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek, ihtiyaçlarını gidermek ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için çeşitli mal ve hizmetleri kullanır. Beslenmek için yiyecek satın almak, ulaşım hizmetinden yararlanmak, kıyafet almak veya bir sinemaya gitmek tüketim örnekleri arasında yer alır (Görsel 1.8).

Görsel 1.8: Tüketim

Ekonomide tüketim, yalnızca bir şeyi kullanıp bitirmek anlamına gelmez. Tüketim, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ekonomik mal ve hizmetlerden faydalanmasıdır. Örneğin bir öğrencinin okul çantası satın alması, bir ailenin market alışverişi yapması veya internet hizmeti kullanması tüketim faaliyetidir. Tüketim, genel olarak **n**ihai tüketim ve üretim amaçlı tüketim (endüstriyel tüketim) olmak üzere ikiye ayrılır.

Nihai Tüketim: İnsanların ihtiyaçlarını doğrudan karşılamak amacıyla mal ve hizmet satın almasıdır. Bir kişinin ekmek alıp yemesi, telefon kullanması veya toplu taşıma hizmetinden yararlanması nihai tüketime örnek verilebilir.

Üretim Amaçlı Tüketim (Endüstriyel Tüketim): Yeni bir mal üretmek için kullanılan ürünleri ifade eder. Örneğin bir pastanenin kek yapmak için un satın alması veya bir tekstil atölyesinin kumaş kullanması üretim amaçlı tüketime örnektir. Burada mal, doğrudan tüketiciye değil yeni bir ürün ortaya çıkarmak için kullanılır.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal ve hizmet satın alırken yaptıkları harcamalara **tüketim harcamaları** denir. Gelir düzeyi arttıkça bireylerin tüketim tercihleri ve harcama çeşitleri de değişebilir. Geliri artan bir aile temel ihtiyaçlarının yanında kültürel etkinliklere, eğitime veya teknoloji ürünlerine daha fazla harcama yapabilir. Tüketimi etkileyen faktörler Tablo 1.6'da sınıflandırılmıştır.

Tablo 1.6: Tüketimi Etkileyen Faktörler

EKONOMİK (İKTİSADİ) FAKTÖRLER	DEMOGRAFİK FAKTÖRLER	DAVRANIŞSAL FAKTÖRLER
• Gelir düzeyi • Gelir dağılımı • Fiyatlar • Faiz oranları • Servet (kişinin sahip olduğu varlıklar)	• Yaş • Eğitim durumu • Meslek • Aile büyüklüğü • Yaşanılan yer (köy / şehir) • Nüfus artış hızı	• Gelecekle ilgili beklentiler (iyimser / kötümser olma) • Tüketici planları • Tüketicinin güveni ve ruh hâli • Alışkanlıklar, inançlar ve değer yargıları • Toplumsal kültür

Tüketim, bireylerin yaşam standardını etkileyen önemli unsurlardan biridir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyi yükseldikçe yaşam kalitesi de artar. Aynı zamanda düzenli tüketim harcamaları, üretimi ve yatırımları teşvik ederek ekonominin canlanmasına katkı sağlar.

Tüketim kararları yalnızca gelirle ilgili değildir. İnsanların yaşı, eğitim düzeyi, yaşadığı çevre, aile yapısı, alışkanlıkları ve geleceğe yönelik beklentileri de tüketim davranışlarını etkileyebilir. Örneğin bir öğrenci eğitim materyallerine daha fazla harcama yaparken çocuklu bir aile sağlık ve beslenme ihtiyaçlarına öncelik verebilir.

Bilinçli tüketici olmak da tüketim sürecinin önemli bir parçasıdır. **Bilinçli tüketici**; ihtiyaçlarını doğru belirleyen, ürünlerin kalitesine dikkat eden, fiyat karşılaştırması yapan ve tüketici haklarını bilen kişidir. Satın alınan bir ürün bozuk çıktığında fiş veya faturayla değişim veya iade hakkını kullanmak, bilinçli tüketici davranışına örnek gösterilebilir.

Tüketim, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmetlerden yararlanmasıdır. Doğru ve planlı tüketim yapmak hem bireyin bütçesini korur hem de kaynakların daha verimli kullanılmasına katkı sağlar.

1.2.8. Üretim

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal ve hizmetlerin ortaya çıkarılması, mevcut ürünlerin yararının artırılması veya farklı bir kullanım değeri kazandırılması için yapılan faaliyetlerin tümüne **üretim** denir. Üretim, ekonomik yaşamın temelini oluşturur ve toplumların refah düzeyinin yükselmesinde önemli rol oynar.

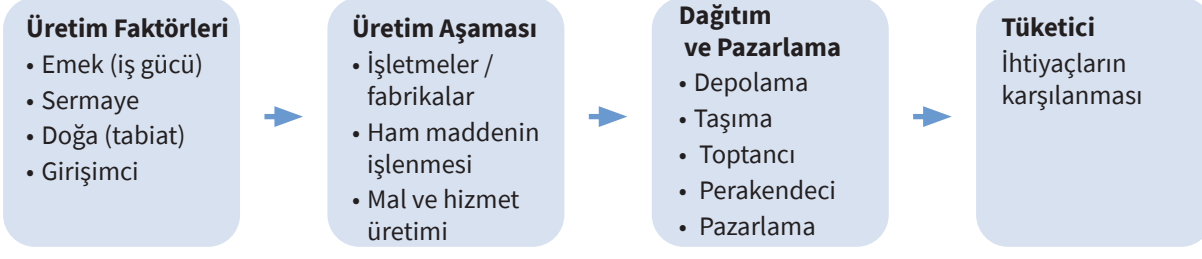
Üretim faaliyetleri, insanların zorunlu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yapılır. Bir çiftçinin sebze yetiştirmesi, bir fabrikanın beyaz eşya üretmesi, bir fırının ekmek yapması veya bir yazılım şirketinin uygulama geliştirmesi üretim faaliyetlerine örnek verilebilir.

Üretim yalnızca yeni bir ürün ortaya koymak anlamına gelmez. Mevcut bir ürünün işlenerek farklı bir ürüne dönüştürülmesi de üretim kapsamına girer. Örneğin sütün peynire dönüştürülmesi, pamuğun kumaş hâline getirilmesi veya ağacın mobilyaya dönüştürülmesi birer üretim faaliyetidir. Bir ürüne yeni bir biçim kazandırılması veya kullanım değerinin artırılması da üretim olarak kabul edilir.

Üretim sadece maddi ürünlerle sınırlı değildir. İnsan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sağlık, eğitim, bankacılık, ulaşım, danışmanlık gibi hizmetler de ekonomik değer taşıdığı için üretim faaliyeti kapsamında değerlendirilir. Bir öğretmenin eğitim vermesi, bir doktorun sağlık hizmeti sunması veya bir yazılım uzmanının program geliştirmesi hizmet üretimine örnek gösterilebilir.

Üretimin temel amacı, mevcut kaynakları verimli şekilde kullanarak insanların ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri ortaya koymaktır. Bu süreçte doğal kaynaklardan elde edilen ham maddeler işlenir, şekillendirilir ve insanların kullanımına uygun ürünlere dönüştürülür.

Üretim süreci yalnızca ürünün ortaya çıkarılmasıyla sınırlı değildir. Ürünlerin depolanması, taşınması, pazarlanması ve tüketiciye ulaştırılması da üretimin önemli aşamalarındandır (Şekil 1.10). Bu faaliyetlerin tamamı insan ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlar.

Şekil 1.10: Üretim sürecinin aşamaları

Üretim, bir ülkenin ekonomik gelişmesi ve refah düzeyinin yükselmesi açısından büyük önem taşır. Üretimin artması; istihdamın çoğalmasına, gelir düzeyinin yükselmesine ve ekonomik büyümenin hızlanmasına katkı sağlar. Ayrıca ülkeler ürettikleri ürünleri ihraç ederek dış ticaret gelirlerini artırabilir ve ekonomik güçlerini geliştirebilir.

Özellikle teknolojiye dayalı ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimi, ülkelerin uluslararası rekabet gücünü artırmaktadır. Bu nedenle üretim, yalnızca bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan bir faaliyet değil aynı zamanda ülkelerin kalkınmasını destekleyen temel ekonomik unsurlardan biridir.

1.2.9. Üretim Faktörleri

Mal ve hizmetlerin üretilebilmesi için çeşitli kaynakların bir araya getirilmesi gerekir. Üretim sürecinde kullanılan bu kaynaklara **üretim faktörleri** denir. Üretim faktörleri, ekonomik faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan temel unsurlardır. Bir ürünün ortaya çıkabilmesi için insan gücü, doğal kaynaklar, sermaye, girişimcilik gibi unsurların birlikte kullanılması gerekir. Bu nedenle ekonomide üretim faktörleri; emek, doğal kaynaklar (toprak), sermaye ve girişimci olmak üzere dört temel grupta incelenir.

Her üretim faktörü, üretim sürecine farklı şekillerde katkı sağlar ve üretime katılması karşılığında belirli bir gelir elde eder. Buna göre emeğin geliri ücret, doğal kaynakların geliri rant, sermayenin geliri faiz, girişimcinin geliri ise kârdır.

Emek (İş gücü)

Emek, insanların mal ve hizmet üretmek amacıyla harcadıkları fiziksel ve zihinsel çabaların tamamını ifade eder. Üretim sürecinde görev alan işçiler, öğretmenler, doktorlar, mühendisler, çiftçiler ve diğer çalışanlar emek faktörünü oluşturur (Görsel 1.9). İnsan gücüne dayalı çalışmalar **fiziksel emek,** bilgi ve düşünceye dayalı çalışmalar ise **zihinsel emek** olarak değerlendirilir.

Görsel 1.9: İş gücü

Emek, üretimin en önemli unsurlarından biridir. Üretim sürecinde diğer faktörlerin etkili biçimde kullanılabilmesi büyük ölçüde insan gücüne bağlıdır. Çalışanların eğitim düzeyinin yükselmesi, mesleki bilgi ve becerilerinin gelişmesi üretimde verimliliği artırır. Bu nedenle eğitim, uzmanlaşma ve teknolojik bilgi, iş gücünün niteliğini geliştiren önemli unsurlar arasında yer alır. Emek faktörünün üretime katılması karşılığında elde ettiği gelire **ücret** denir.

Doğal Kaynaklar (Toprak)

Doğal kaynaklar, doğada hazır bulunan ve üretim faaliyetlerinde yararlanılan yer altı ve yer üstü zenginliklerinin tamamını kapsar. Toprak, ormanlar, akarsular, göller, madenler, petrol, doğal gaz, güneş ve rüzgâr enerjisi doğal kaynaklara örnek olarak gösterilebilir.

Doğal kaynaklar insanlar tarafından üretilmez ve çoğu sınırlı miktardadır. Bu nedenle doğal kaynakların bilinçli, planlı ve sürdürülebilir biçimde kullanılması büyük önem taşır. Tarım, madencilik, enerji üretimi, turizm gibi birçok ekonomik faaliyet doğal kaynaklara bağlı olarak gelişmektedir. Doğal kaynakların üretime katılması sonucunda elde edilen gelire **rant** denir.

Sermaye

Üretimde kullanılan ve daha önce insanlar tarafından üretilmiş araç gerecin tümü **sermaye**dir. Fabrikalar, makineler, bilgisayarlar, üretim araçları, yollar, köprüler, enerji tesisleri ve teknolojik ekipmanlar sermaye kapsamına girer.

Sermaye, üretim sürecini kolaylaştırır ve emeğin verimliliğini artırır. Gelişmiş makine ve teknolojilerin kullanılması sayesinde daha kısa sürede, daha kaliteli ve daha fazla üretim yapılabilir. Bir ülkede sermaye birikiminin artması, üretim kapasitesinin yükselmesine ve ekonomik büyümenin hızlanmasına katkı sağlar. Sermaye birikimi çoğunlukla tasarruflar ve yatırımlar yoluyla gerçekleşir. Sermaye faktörünün üretime katılması karşılığında elde ettiği gelire **faiz** denir.

Girişimci

Girişimcilik; üretim için gerekli olan emek, doğal kaynaklar, sermaye gibi unsurları bir araya getirerek üretim sürecini planlama, organize etme ve yönetme faaliyetidir. Bu görevi üstlenen kişi girişimcidir. **Girişimci** üretim faktörlerini bir araya getirerek üretimi gerçekleştiren ve oluşabilecek riskleri üstlenen kişidir (Görsel 1.10).

Görsel 1.10: Girişimci

Girişimci hangi mal veya hizmetin üretileceğine karar verir, gerekli kaynakları sağlar, üretim sürecini düzenler ve karşılaşılabilecek ekonomik riskleri üstlenir. Ayrıca yeni fikirler geliştirerek yatırımların artmasına, teknolojik yeniliklerin yaygınlaşmasına ve yeni iş alanlarının oluşmasına katkıda bulunur. Bu yönüyle girişimcilik, ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli unsurlarından biridir. Girişimcinin üretime katılması karşılığında elde ettiği gelire **kâr** denir.

BİLGİ KUTUSU

Türkiye'de girişimcilik ekosistemine hibe, vergi muafiyeti, kredi, danışmanlık gibi konularda doğrudan destek sağlayan devlet kurumları ve bakanlıklar şunlardır:

- KOSGEB
- TÜBİTAK
- T.C. Ticaret Bakanlığı
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- İŞKUR
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB)
- Kalkınma Ajansları
- KGF (Kredi Garanti Fonu)

SIRA SİZDE

Tablo 1.7'nin A sütununda ekonomiyle ilgili verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan uygun olanıyla eşleştiriniz doğru kavramın başındaki harfi, B sütununa yazınız.

Tablo:1.7: Ekonomiyle İlgili Açıklamalar

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan, fiziksel varlığı bulunan ürünlerdir.	.....	a) Emek b) Fayda c) Hizmet ç) Üretim d) Sermaye e) Tüketim f) Mal g) İhtiyaç ğ) İkame mal h) Doğal kaynaklar (toprak) ı) Girişimci i) Tamamlayıcı mal
2	İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmetlerden yararlanmasıdır.	.....	
3	Bir mal veya hizmetin insanlara sağladığı yarar ve tatmin duygusudur.	.....	
4	İnsanların yaşamlarını sürdürebilmek için hissettikleri gereksinim durumudur.	.....	
5	İnsanların ihtiyaçlarını karşılayan ancak fiziksel varlığı olmayan faaliyetlerdir.	.....	
6	Mal ve hizmetlerin ortaya çıkarılması veya faydasının artırılması sürecidir.	.....	
7	Belirli bir zaman diliminde elde edilen ekonomik kazançtır.	.....	
8	Üretimde kullanılan makine, araç, teknoloji ve ekipmanların tamamıdır.	.....	
9	Riski üstlenerek üretimi gerçekleştiren kişidir.	.....	
10	Doğada hazır bulunan ve üretimde kullanılan yer altı ve yer üstü zenginlikleridir.	.....	
11	Üretim için gerekli unsurları bir araya getirerek risk alan ve süreci yöneten kişidir.	.....	
12	Birbirinin yerine kullanılabilen mallardır.	.....	
13	Birlikte kullanıldığında fayda sağlayan mallardır.	.....	

1.2.10. Türkiye'nin Ana Sektörleri

Türkiye ekonomisi, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirilen farklı ekonomik faaliyetlerden oluşur. Bu faaliyetler benzer özelliklerine göre gruplandırılarak sektörlere ayrılır. Sektörler hem insanların ihtiyaçlarının karşılanmasına hem de ülke ekonomisinin gelişmesine katkı bulunur. Türkiye'nin ana sektörleri şunlardır:

- Tarım (birincil)
- Sanayi (ikincil)
- Hizmet (üçüncül)

Görsel 1.11: Tarım

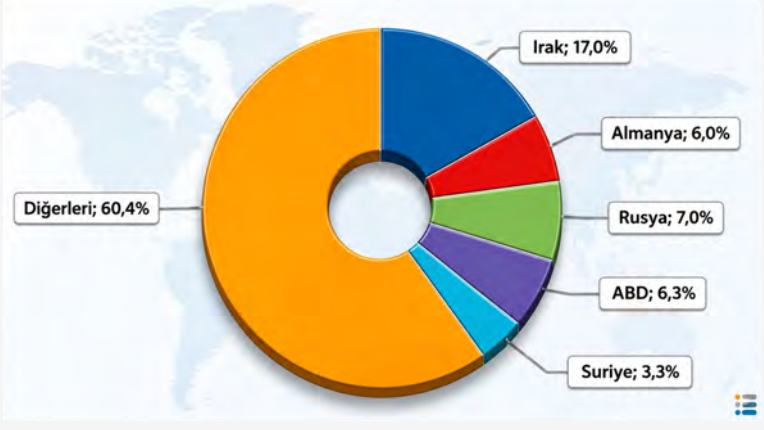
Tarım Sektörü

Tarım sektörü, doğrudan doğal kaynaklardan yararlanılarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetleri kapsar. Tarım (Görsel 1.11), hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve madencilik bu sektör içinde değerlendirilir. Bu faaliyetlerde doğadan elde edilen ürünler genellikle ham madde niteliğindedir.

Türkiye, sahip olduğu iklim çeşitliliği ve verimli topraklar sayesinde tarımsal üretim açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Buğday, arpa, mısır, çay, fındık, pamuk, sebze ve meyve üretimi yaygın olarak yapılır. Ayrıca büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetleri de tarım sektörünün önemli bir parçasıdır. Tarım sektörü, gıda ihtiyacının karşılanmasının yanında sanayiye ham madde sağlaması bakımından da önem taşır.

SIRA SİZDE

T.C. Ticaret Bakanlığının 2022 yılı ihracat verilerine göre Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında ülkelerin payları Grafik 1.1'de verilmiştir. Buna göre aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

Grafik 1.1: Türkiye'nin ülkelere göre tarım ürünleri ihracatı (2022)

1. Grafiğe göre Türkiye en çok hangi ülkeye tarım ürünleri ihraç etmiştir. Bunun nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

2. İhtiyaç, fayda, gelir, tüketim, üretim zinciri ve üretim faktörleri açısından tarım sektörünün önemini kısaca açıklayınız.

.....

.....

.....

Sanayi Sektörü

Sanayi sektörü, tarım ve madencilik gibi faaliyetlerden elde edilen ham maddelerin işlenerek insanların kullanabileceği ürünlere dönüştürülmesini kapsar (Görsel 1.12). Fabrikalarda gerçekleştirilen üretim faaliyetleri bu sektör içinde yer alır.

Görsel 1.12: Sanayi Sektörü

Türkiye'de tekstil, otomotiv, gıda, demir-çelik, kimya ve elektronik sanayi önemli gelişme göstermiştir. Pamuğun kumaşa, ardından hazır giyim ürünlerine dönüştürülmesi sanayi faaliyetlerine örnek olarak verilebilir. Sanayi sektörü; üretimi artırması, istihdam sağlaması ve ihracata katkıda bulunması açısından ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

Hizmet Sektörü

Hizmet sektörü, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sunulan maddi olmayan faaliyetleri kapsar. Eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim, ticaret, turizm, güvenlik, finans gibi alanlar hizmet sektöründe yer alır.

Türkiye'de hizmet sektörü, çalışan nüfusun önemli bir bölümünü istihdam etmektedir. Özellikle turizm faaliyetleri ülke ekonomisine önemli gelir sağlar. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi, ulaşım ağlarının genişlemesi ve ticaretin büyümesi hizmet sektörünün önemini artırmıştır.

Türkiye ekonomisi geçmişten günümüze değişim göstermiştir. Önceleri tarım faaliyetleri daha ağırlıklı iken zamanla sanayi ve hizmet sektörleri gelişmiştir. Günümüzde hizmet sektörü daha fazla ön plana çıksa da tarım ve sanayi sektörleri ekonomik gelişmenin temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu sektörlerin dengeli biçimde gelişmesi, ülke ekonomisinin güçlenmesine katkı sağlar.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ekonomik faaliyetleri daha ayrıntılı inceleyebilmek amacıyla sektörleri alt faaliyet kollarına ayırır. Bu sınıflandırmada tarım sektörü; tarım, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerini, sanayi sektörü; imalat, enerji üretimi ve inşaat faaliyetlerini, hizmet sektörü ise ticaret, ulaştırma, konaklama, iletişim gibi alanları kapsar.

Kodlama sistemi, ülkedeki ekonomik faaliyetleri üretim ve hizmet alanlarına göre gruplandırarak ekonomide çalışan bireylerin ve işletmelerin hangi iş kolunda faaliyet gösterdiğini ortaya koyar. TÜİK tarafından kullanılan bu kodlama sistemi, uluslararası geçerliliğe sahip NACE (Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiksel Sınıflaması) ekonomik faaliyet sınıflamasına göre düzenlenmiştir. Sistemde yer alan her harf, belirli bir ekonomik faaliyet grubunu temsil eder (Tablo 1.8).

Tablo 1.8: NACE (Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiksel Sınıflaması)

KOD	SEKTÖR / FAALİYET ALANI
A	Tarım, ormancılık ve balıkçılık
B	Madencilik ve taş ocakçılığı
C	İmalat
D	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı
E	Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri
F	İnşaat
G	Toptan ve perakende ticaret
H	Ulaştırma ve depolama
I	Konaklama ve yiyecek hizmetleri
J	Yayımcılık, radyo ve televizyon yayıncılığı ile içerik üretim ve dağıtım faaliyetleri

1.2.11. Türkiye'nin Ekonomik Kaynakları

Bir ülkenin ekonomik olarak gelişebilmesi ve üretim kapasitesini artırabilmesi; sahip olduğu insan gücü, sermaye, teknoloji ve doğal kaynakların etkin şekilde kullanılmasına bağlıdır. Türkiye coğrafi konumu, genç nüfusu, doğal zenginlikleri ve gelişmekte olan sanayi yapısıyla önemli ekonomik kaynaklara sahip ülkeler arasında yer alır. Türkiye'nin ekonomik kaynakları genel olarak doğal kaynaklar, sermaye ve teknoloji ile beşerî kaynaklar başlıkları altında incelenir.

Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklar, insanların doğadan yararlanarak ekonomik faaliyetlerde kullandıkları varlıklardır (Görsel 1.13). Toprak, su, orman, madenler, enerji kaynakları ve iklim koşulları doğal kaynaklar arasında yer alır. Türkiye, coğrafi konumu ve doğal çeşitliliği sayesinde zengin doğal kaynaklara sahip bir ülkedir.

Görsel 1.13: Doğal kaynaklar

Tarım açısından verimli topraklara sahip olan Türkiye'de buğday, arpa, mısır, pamuk, çay, fındık, zeytin ve çeşitli sebze-meyve ürünleri yetiştirilmektedir. Farklı iklim tiplerinin görülmesi, tarımsal ürün çeşitliliğini artırır.

Türkiye aynı zamanda maden kaynakları bakımından da zengin bir ülkedir. Bor mineralleri, demir, bakır, krom, mermer ve taş kömürü ülkemizde çıkarılan önemli madenler arasında yer alır. Özellikle bor madeni rezervleri bakımından Türkiye dünyada önemli bir konuma sahiptir.

Sermaye ve Teknoloji

Ekonomik kalkınmanın temel unsurlarından biri sermaye birikimi ve teknolojik gelişmedir. Sermaye; üretimde kullanılan makine ve teçhizatın yanı sıra fabrikalar, enerji tesisleri, ulaşım ağları, iletişim altyapısı, limanlar, havaalanları, eğitim kurumları, yetişmiş insan gücü gibi ekonomik üretimi destekleyen unsurları kapsar. Sermaye birikiminin artması; üretim kapasitesinin yükselmesine, verimliliğin artmasına ve ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkı sağlar.

Teknoloji, bilimsel bilginin üretim süreçlerinde uygulanmasıyla ortaya çıkan yöntem, teknik ve araçların bütünüdür. Teknolojik gelişmeler sayesinde üretim daha kısa sürede, daha düşük maliyetle ve daha kaliteli şekilde gerçekleştirilebilir. Bunun yanında teknoloji; ulaşım, iletişim, sağlık, eğitim, sanayi gibi birçok alanda yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlayarak ekonomik büyümeyi destekler.

Türkiye'de organize sanayi bölgeleri, üretim tesisleri, enerji yatırımları, ulaşım sistemleri, limanlar, havaalanları ve araştırma merkezleri ekonomik üretim kapasitesini güçlendiren önemli sermaye unsurları arasında yer alır. Ayrıca üniversiteler ve teknoloji geliştirme merkezleri, bilgi üretimi ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi açısından büyük önem taşır.

Türkiye'de bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri destekleyen önemli kurumlardan biri, 1963 yılında kurulan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumudur (TÜBİTAK). TÜBİTAK; bilimsel araştırmaları destekleyen, teknoloji üretimini teşvik eden ve araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine katkı sağlayan önemli bir kurumdur. Özellikle savunma sanayi, yazılım, sağlık teknolojileri, enerji, yapay zekâ gibi alanlarda yürütülen çalışmalar Türkiye'nin teknolojik gelişimine katkıda bulunur.

Enerji kaynakları ekonomik gelişmede önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de hidroelektrik, rüzgâr, güneş, jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı giderek artmaktadır. Bunun yanında doğal gaz, petrol, kömür gibi enerji kaynakları da üretim ve sanayi faaliyetlerinin sürdürülmesinde önemli rol oynar.

Türkiye'nin Avrupa ile Asya arasında köprü konumunda bulunması, ulaşım ve ticaret açısından önemli avantajlar sağlar. Bu stratejik konum; dış ticaretin gelişmesine, lojistik faaliyetlerin artmasına ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlayan önemli bir unsur olarak öne çıkar. Teknolojik gelişmelerin yararları şunlardır:

- Üretim maliyetlerini azaltır.
- Verimliliği artırır.
- Ürün kalitesini yükseltir.
- İhracat kapasitesini geliştirir.
- Küresel rekabet gücünü artırır.

Beşerî Kaynaklar

Bir ülkenin ekonomik gelişmesinde en önemli unsurlardan biri beşerî kaynaklardır. Beşerî kaynaklar; nüfusun büyüklüğü, yaş yapısı, eğitim düzeyi, bilgi birikimi, mesleki becerileri ve üretime katılım kapasitesini ifade eder. İnsanların üretim sürecine katılması, çalışması ve sahip olduğu bilgi ile becerileri kullanması ekonomik faaliyetlerin gelişmesini sağlar. Bu nedenle nüfus, bir ülkenin ekonomik gücünü belirleyen en önemli unsurlardan biri ve temel beşerî kaynağı olarak kabul edilir.

Türkiye, genç ve dinamik nüfus yapısıyla önemli bir iş gücü potansiyeline sahiptir. Beşerî kaynakların temel unsurları şunlardır:

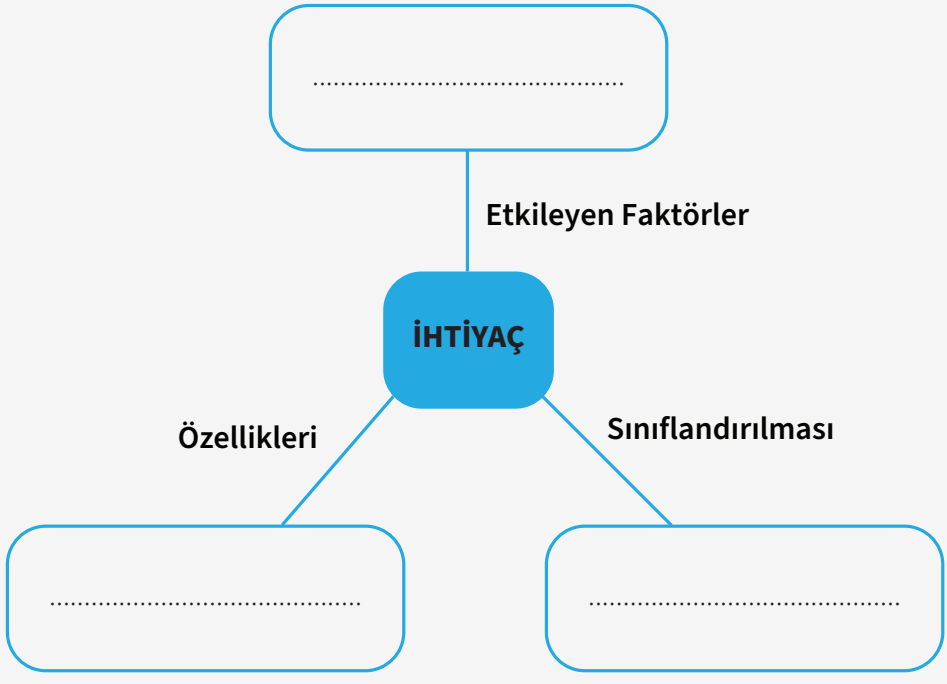
- Nüfus büyüklüğü
- Çalışma çağındaki nüfus
- Eğitim düzeyi
- Mesleki bilgi ve beceriler
- Bilim ve teknoloji alanında yetişmiş insan gücü
- Girişimcilik ve üretkenlik kapasitesi

Nitelikli insan gücü, ekonomik faaliyetlerin verimliliğini artırır ve ülkelerin rekabet gücünü yükseltir. Türkiye'de çalışan nüfus tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösterir. Son yıllarda hizmet sektöründe çalışanların oranı artarken tarım sektöründeki istihdam oranı azalmıştır. Bu durum, ekonominin zamanla daha çok sanayi ve hizmet ağırlıklı bir yapıya dönüştüğünü gösterir.

Türkiye'nin ekonomik kaynakları; genç nüfusu, gelişen teknoloji altyapısı, sermaye birikimi ve zengin doğal kaynakları sayesinde büyük bir potansiyele sahiptir. Bu kaynakların verimli kullanılması, eğitim ve teknoloji yatırımlarının artırılması, yerli üretimin desteklenmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde değerlendirilmesi Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

SIRA SİZDE

Temel ekonomik kavramlardan ihtiyaç kavramına ilişkin istenen bilgileri aşağıdaki kavram haritasına yazınız.

1.2. ETKİNLİK

Konu	Seçilen Bir Ürünün / Hizmetin Ekonomi Hikâyesi Konulu Sunum Hazırlama
Amaç	Seçilen bir ürüne / hizmete ilişkin bu ürünün / hizmetin ekonomi hikâyesini açıklamak
Süre	40 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden grubunuzla birlikte seçtiğiniz bir ürün ya da hizmetin ekonomi hikâyesini anlatan bir sunum hazırlamanız istenmektedir. Grubunuzla sunumunuzu 3. adımda verilen başlıklar doğrultusunda planlayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, sunum programı.

1. Adım: Sunuma başlamadan önce grubunuzla güvenilir kaynaklardan seçtiğiniz bir ürün ya da hizmetle ilgili güncel bilgi, tablo, grafik vb. araştırınız.

2. Adım: Sunumunuzu en az 8, en fazla 12 slayt olacak şekilde planlayınız.

3. Adım: Sunumunuzda seçtiğiniz ürünün ya da hizmetin ekonomi hikâyesinde aşağıdaki başlıkları açıklayınız.

- Seçilen ürün veya hizmetin tanıtımı
- Ürün / hizmetin ortaya çıkışı
- Üretim süreci ve kullanılan kaynaklar
- Ürün / hizmetin ekonomik yolculuğu
- Üretici ve tüketici ilişkisi
- Verilerle ürün / hizmet (tablo-grafik)
- Ekonomiye katkıları

4. Adım: Slaytlarda uzun paragraflar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.

5. Adım: Sunumunuza en az 3 görsel, tablo veya grafik ekleyiniz.

6. Adım: Kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.

7. Adım: Sunumunuzu düzenli, okunabilir ve dikkat çekici biçimde tasarlayınız.

8. Adım: Hazırladığınız sunumu öğretmeninizin belirlediği tarihte sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

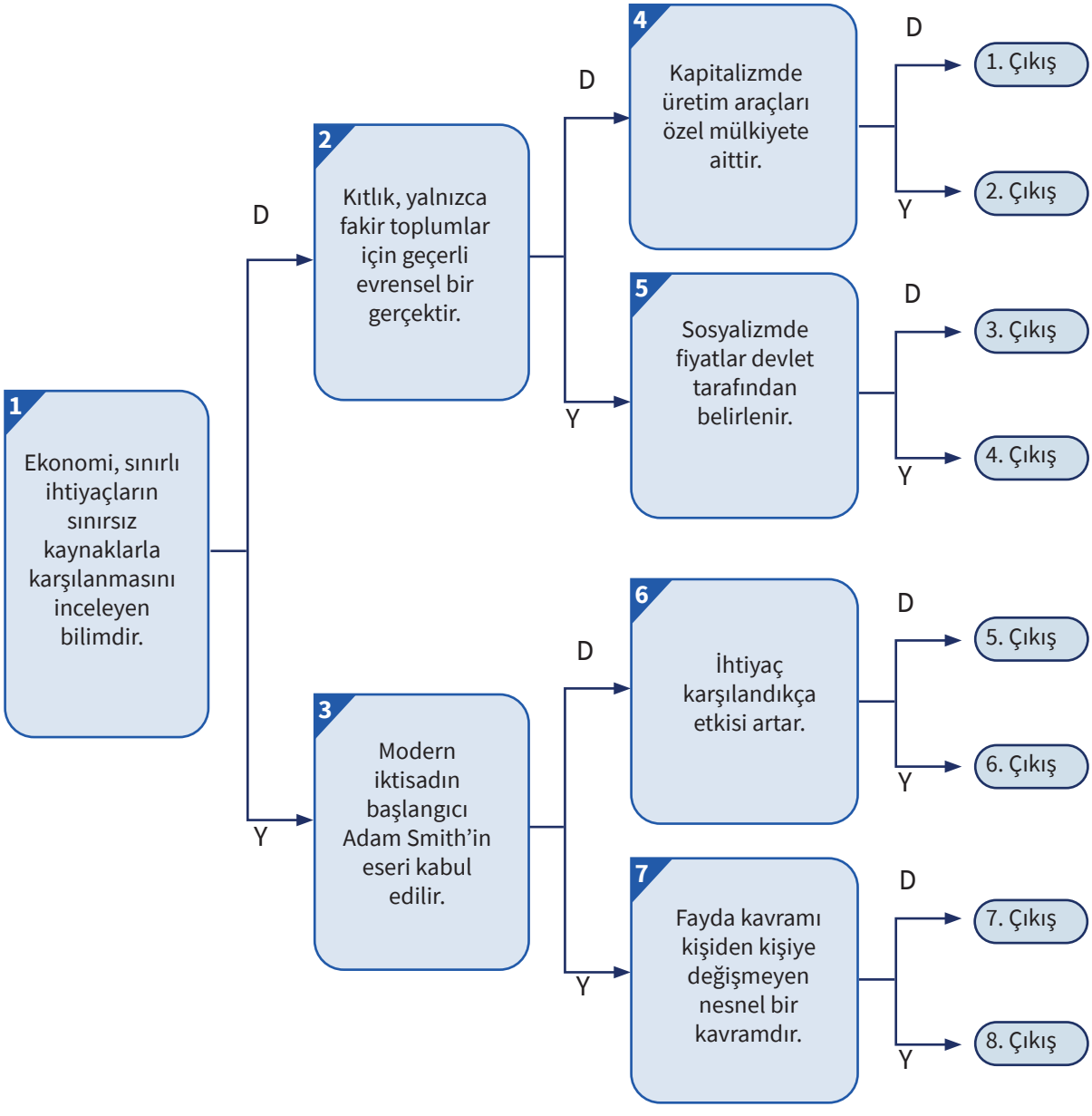
Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermelerini içeren bir soru verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D), yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini işaretlemeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız seçimlerle ve oklar yönünde ilerleyerek bir çıkış noktası belirleyiniz.

B) Aşağıda numaralandırılmış kutucuklarda ekonomiyle ilgili bazı kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak 8, 9 ve 10. soruları cevaplayınız (Aynı kutucuk numarasını birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.).

Kıtlık (1)	Sosyalist sistem (2)	Fizyolojik ihtiyaç (3)	Sermaye (4)
Emek (5)	Fayda (6)	Karma sistem (7)	Tüketim (8)
Girişimci (9)	Lüks mal (10)	Kapitalist sistem (11)	Hizmet (12)
Ücret (13)	Rant (14)	İkame mal (15)	Tarım sektörü (16)

8. Ekonomi biliminin temelini oluşturan, mülkiyet ve karar alma mekanizmalarına göre ayrılan ekonomik sistemlerle ilgili kavramlar nelerdir?

……

9. Mal ve hizmetlerin üretilebilmesi için bir araya getirilmesi gereken üretim faktörleri nelerdir?

……

10. İnsanda yokluk hissi uyandıran, mal ve hizmetlerin tüketilmesiyle sağlanan yarar ve doyum durumlarını ifade eden kavramlar nelerdir?

……

C) Aşağıdaki soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

11. İktisat biliminde kıt kaynakların mal ve hizmet üretiminde nasıl kullanılacağına ilişkin temel sorular sorulmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu temel sorulardan biri değildir?

A) Ne üretilecek?
B) Nasıl üretilecek?
C) Kim için üretilecek?
D) Nerede üretilecek?
E) Ne kadar üretilecek?

12. Abraham Maslow'un geliştirdiği ihtiyaçlar hiyerarşisinin ilk ve en temel basamağını oluşturan, insanın yaşamını sürdürebilmesi için zorunlu olan ihtiyaç grubu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fizyolojik ihtiyaçlar
B) Sosyal aidiyet ve sevgi ihtiyacı
C) Güvenlik ihtiyacı
D) Saygınlık ve değer görme ihtiyacı
E) Kendini gerçekleştirme ihtiyacı

13. Bir fırında kullanılan hamur yoğurma makinesi veya bir tekstil atölyesindeki dikiş makineleri, başka mal ve hizmetlerin ortaya çıkarılmasında kullanıldıkları için "üretim malı" sayılır.

Buna göre insanların ihtiyaçlarını doğrudan karşılayan ayakkabı, kitap, yiyecek gibi ürünler aşağıdakilerden hangi mal grubuna girer?

A) Üretim malları
B) Tüketim malları
C) Serbest mallar
D) Dayanıklı mallar
E) Tamamlayıcı mallar

14. Ekonomide üretime katılan unsurlar, bu katılımın karşılığında belirli isimlerle ifade edilen kazançlar elde eder.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi "doğal kaynakların (toprak)" üretime katılması sonucunda elde edilen gelire verilen addır?

A) Ücret B) Faiz C) Rant (Kira) D) Kâr E) Hasılat

15. Türkiye ekonomisinde ekonomik faaliyetlerin daha ayrıntılı incelenebilmesi için TÜİK tarafından uluslararası geçerliliğe sahip NACE kodlama sistemi kullanılmaktadır.

Bu sisteme göre "A" kodu hangi ekonomik faaliyet grubunu temsil eder?

A) Toptan ve perakende ticaret
B) Madencilik ve taş ocakçılığı
C) İmalat
D) İnşaat
E) Tarım, ormancılık ve balıkçılık

Ç) Aşağıdaki metinden yararlanarak 16, 17 ve 18. soruları cevaplayınız.

Türkiye'de faaliyet gösteren bir girişimci, genç ve dinamik beşerî kaynaklardan yararlanarak yeni bir teknoloji firması kurmuştur. Firma, yerli imkânlarla ürettiği tarımsal sulama otomasyon cihazlarını hem yurt içindeki çiftçilere sunmakta hem de yurt dışına ihraç etmektedir. Bu teknolojik cihaz sayesinde çiftçiler su ve enerji kaynaklarını daha verimli kullanmakta, üretim maliyetlerini düşürürken verimliliği artırmaktadır. Bununla birlikte son dönemde cihazın üretiminde kullanılan bazı elektronik sermaye bileşenlerinin tedarikinde yaşanan kıtlık, firmanın siparişleri zamanında ulaştırmasını zorlaştırmaktadır.

Firma sahibi Selman Bey, "Genç nüfusumuzun bilişim alanındaki beşerî kapasitesi ve yenilikçi teknolojiler, küresel rekabet gücümüzü artırmaktadır." demiştir.

Ziraat Mühendisi Zeynep Hanım ise "Teknolojik kaynakların tarımda kullanımı verimliliği artırır ancak üretimde kullanılan temel girdilerde yaşanacak bir kıtlık tüm zinciri olumsuz etkileyebilir." yorumunu yapmıştır.

16. **Selman Bey'in ve Zeynep Hanım'ın görüşlerinden hangisini doğru buluyorsunuz? Gerekçesiyle açıklayınız.**

……

……

……

……

17. **Metinde geçen faaliyetleri dikkate alarak teknolojik gelişmelerin ve nitelikli beşerî kaynakların Türkiye'nin ana sektörleri (tarım, sanayi, hizmet) üzerindeki etkilerini yorumlayınız.**

……

……

……

……

18. **Üretim sürecinde karşılaşılan kıtlık olgusunun, işletmelerin üretim kararları ve toplumun kaynakları verimli kullanması (sürdürülebilirlik) üzerindeki etkisini açıklayınız.**

……

……

……

……

2. ÖĞRENME BİRİMİ

TALEP VE ARZ, FİYAT OLUŞUMU, PİYASA MEKANİZMASI

KONULAR

2.1. TALEP VE ARZ KAVRAMLARI

2.2. REKABET İLE FİYAT İLİŞKİSİ

2.3. PİYASA YAPISI

ANAHTAR KAVRAMLAR

- arz
- denge
- fiyat
- piyasa
- rekabet
- talep

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- talep ve arz kavramlarını tanımlamanız
- rekabet ile fiyat arasındaki ilişkiyi açıklamanız
- piyasa yapısını açıklamanız

beklenmektedir.

2.1. TALEP VE ARZ KAVRAMLARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Aşağıdaki soruları Görsel 2.1'deki bilgilere göre cevaplayınız. Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 2.1: Manav

1. Görsel 2.1'deki numaralandırılmış kişilerden hangileri alıcı, hangileri satıcıdır?
2. Görselde yer alan ürünlerin fiyatlarına bakıp karşılaştırarak, aralarındaki fiyat farklılıklarının olası sebeplerini sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.
3. Siz bu manavda satıcı olsaydınız ürünlerinizi daha fazla satabilmek için hangi yöntemleri kullanırdınız?

Ekonomi bilimi, insanların sınırsız ihtiyaçlarını sınırlı kaynaklarla nasıl karşıladığını inceleyen sosyal bir bilim dalıdır. İnsanların ihtiyaçları, bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik mal ve hizmetlere olan talebi ortaya çıkarırken üreticilerin bu talebi karşılamak amacıyla mal ve hizmet sunması arzı oluşturur. Bu nedenle ekonomik faaliyetlerin temelini arz ve talep arasındaki ilişki oluşturur. Bir mal veya hizmete yönelik yeterli talep bulunmadığında, o mal veya hizmetin üretiminin sürdürülmesi de güçleşir.

Arz ve talebin karşılaştığı, alıcılar ile satıcıların mal ve hizmet alışverişinde bulunduğu ortama **piyasa** denir. Piyasa, fiziksel bir mekân olabileceği gibi çevrim içi ortamları da kapsayabilir. Bir mal veya hizmet piyasasında iki temel taraf bulunur. Bunlardan ilki mal veya hizmeti satın almak isteyen tüketiciler, başka bir ifadeyle alıcılar; diğeri ise bu mal ve hizmetleri üreterek piyasaya sunan üreticiler, bir başka deyişle satıcılardır.

2.1.1. Talep

TDK'ye göre talep, "Bir kimseden bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme." olarak tanımlanır. Ekonomi bilimine göre **talep;** belirli bir süre içinde bir mal veya hizmetin farklı fiyat düzeyleri karşısında, tüketicilerin alım gücüyle desteklenen satın alma isteğini ifade eden mal ve hizmet miktarıdır. Genel anlamda talep, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal ve hizmetleri satın alma isteğini ifade eder ancak bu isteğin ekonomi bilimi açısından talep olarak kabul edilebilmesi için tüketicinin alım gücüne sahip olması gerekir. Aksi hâlde yeterli alım gücüne sahip olmayan bir tüketici, bir malı ne kadar isterse istesin ekonomi bilimi açısından o mala yönelik fiilî bir talep oluşturamaz.

Görsel 2.2: Talep

Bir mal veya hizmete duyulan istek tek başına talep olarak kabul edilmez. Talebin ortaya çıkabilmesi için kişinin bu isteğini gerçekleştirebilecek satın alma gücüne sahip olması gerekir. Örneğin bir öğrenci, değeri 2.500,00 TL olan Dünya Klasikleri kitap serisini satın almak istiyor ancak öğrencinin bu kitapları alabilecek yeterli parası bulunmuyorsa bu durum ekonomi bilimi açısından yalnızca bir istek olarak değerlendirilir. Buna karşılık öğrencinin biriktirdiği para veya harçlığı kitapları satın almaya yeterliyse söz konusu istek ekonomi bilimine göre talep niteliği kazanır (Görsel 2.2).

Talebin Özellikleri

Talep, tüketicilerin belirli bir mal veya hizmeti satın alma isteğini ve bu isteği destekleyen satın alma gücünü ifade eder. Ancak her istek ekonomik anlamda talep olarak kabul edilmez. Bir isteğin talep olarak kabul edilmesi için bazı koşulların gerçekleşmesi gerekir. Ekonomik anlamda talebin ortaya çıkması için gerekli özellikler Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1: Talebin Özellikleri

ÖZELLİKLER	AÇIKLAMALAR
Belirli Bir Piyasanın Olması	Talebin oluşması için alıcı ve satıcının buluştuğu bir yerin olması şarttır. Örneğin marketler, çevrim içi alışveriş siteleri, mağazalar vb.
Ürünün Fiyatının Belirlenmiş Olması	Talep için ürünün belirlenmiş bir fiyat düzeyinin olması gerekir. Bir spor ayakkabısının fiyatı 5.000,00 TL ise tüketici bu fiyata ayakkabıyı satın alıp almayacağına karar verir.
Bir Zaman ve Dönemin İçinde Olması	Talep her zaman değil belirli bir zaman dilimi için (gün, hafta, ay, yıl) geçerlidir. Bir günde satın alınan ekmek sayısı, bir ayda satın alınan cep telefonu sayısı, bir yılda satın alınan araba sayısı talep olarak ifade edilir.
Satın Alma Gücüyle Desteklenen İsteğin Olması	Talebin oluşması için sadece istek değil ödeme gücüyle desteklenmiş bir istek olması gerekir. İkisi birlikte olursa talep oluşur.

Talebe Etki Eden Faktörler

Piyasada oluşan talep miktarı zaman içerisinde değişebilir. Bu değişim tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyen çeşitli unsurların bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Talep miktarında meydana gelen değişimlerin nedenlerinin bilinmesi, tüketici davranışlarını ve piyasa hareketlerini daha iyi anlamaya katkıda bulunur. Talep miktarındaki değişimleri açıklayabilmek için talebe etki eden faktörlerin incelenmesi gerekir.Bir mal veya hizmetin talebine etki eden temel faktörlere Şekil 2.1' de yer verilmiştir.

Şekil 2.1: Talebe etki eden faktörler

Gelir Düzeyi: Belirli bir maldan talep edilen miktar ile tüketicinin geliri arasında aynı yönlü ilişki bulunur. İnsanların geliri arttıkça normal mallar için satın alınmak istenen miktar da artar. Gelir artışı, belirli bir malın talep miktarının artmasına neden olurken aynı zamanda talep edilen mal grubunun da çeşitlenmesini sağlar. Gelirde meydana gelen bir azalmaysa talebi olumsuz yönde etkileyerek talep miktarında azalmaya yol açar. Örneğin çalışanların maaşı geçinmeleri için yeterli gelmiyorsa kültürel ve turistik gezilere olan talepleri azalır.

BİLGİ KUTUSU

Bazı mallar, düşük mal (inferior mal) olarak isimlendirilir. Gelir arttıkça bu mallara talep azalır. Örneğin gelir arttıkça hazır meyve suyu yerine taze meyve suyu tercih edilmesi gibi.

Malın Fiyatı: Bir malın talep edilen miktarı, o malın fiyatından büyük ölçüde etkilenir. Malın fiyatı yükseldiğinde tüketicilerin satın alma gücü azalır ve buna bağlı olarak o mala yönelik talep düşer. Buna karşılık malın fiyatı düştüğünde satın alma gücü artar ve talep yükselir. Bu nedenle malın fiyatı ile talep miktarı arasında ters yönlü bir ilişki bulunur. Örneğin bir öğrencinin her gün 40,00 TL'ye satın aldığı tostun fiyatı 70,00 TL'ye yükseldiğinde, öğrenci artık her gün tost almak yerine haftada iki veya üç kez almaya başlar.

Zevkler ve Tercihler: İnsanların zevk ve tercihleri zamanla değiştikçe talep ettikleri ürünler de farklılaşır. Bu değişimde moda, kültürel unsurlar, sosyal medya ve reklamlar önemli rol oynar. Örneğin bir ayakkabı modelinin moda hâline gelmesi o ürüne olan talebi artırır. Ramazan ayında kırmızı et tüketiminin artması da kırmızı ete yönelik talebin yükselmesine neden olur.

Alternatif Malların Fiyatı: Tüketiciler, kullandıkları bir malın fiyatı arttığında o ürünün yerine geçebilecek benzer ürünlere (ikame mallara) yönelmeye başlar. Bu durum alternatif ürünlere olan talebin artmasına neden olur. Örneğin benzin fiyatlarının yükselmesiyle birlikte LPG'li ve elektrikli araçlara olan ilgi artmış ayrıca otomobil yerine motosiklet kullanımı da yaygınlaşmıştır.

İhtiyacın Şiddeti: Bir mal veya hizmete duyulan ihtiyaç ne kadar güçlü olursa tüketiciler o ürünü satın almaya o kadar istekli olur ve o mala veya hizmete olan talep miktarı artar. Örneğin yazın sıcak bir günde suya olan ihtiyaç arttığında su talebi yükselir. Hastalanan bir kişinin ilaca olan ihtiyacı arttığında ilaç talebi artar. Deprem sonrasında çadır ve temel ihtiyaç malzemelerine olan ihtiyaç arttığında bu ürünlerin talebi yükselir.

Nüfus ve İnsanların Yaşadığı Bölge: Nüfusun büyüklüğü ve demografik yapısı, tüketici taleplerini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Nüfusun genç veya yaşlı ağırlıklı olması bireylerin ihtiyaç ve tercihlerini değiştirerek talep edilen ürünlerde farklılık oluşturur. Bunun yanında insanların yaşadığı bölge ve iklim koşulları da talep yapısını doğrudan etkiler. Sıcak iklimde yaşayan bireylerin ihtiyaç duyduğu ürünlerle soğuk iklimde yaşayan bireylerin talep ettiği ürünler aynı değildir. Örneğin Akdeniz şehirlerinde yaşayan insanların kışlık eşyalara olan talebi ile Doğu Karadeniz şehirlerinde yaşayan insanların talebi arasında önemli farklılıklar görülür.

Ürünün Kalitesi ve Yeni Ürünler: Bir malın kaliteli, kullanışlı ve ihtiyaçlara daha iyi cevap verebiliyor olması tüketicilerin satın alma eğilimlerini etkiler. Özellikle daha pratik ve konforlu kullanım sunan ürünler tüketiciler tarafından daha fazla tercih edilir. Örneğin piyasaya yeni çıkan bir akıllı saat modeli tüketicilerin satın alma isteğini artırabilir. Geleneksel elektrikli süpürgeler yerine daha ergonomik ve kullanım kolaylığı sağlayan şarjlı dikey süpürgelere olan talebin son yıllarda önemli ölçüde artması da başka bir örnek olarak verilebilir.

SIRA SİZDE

Lise öğrencisi Deniz, tabletinin bozulması nedeniyle uzun süredir yeni bir tablet almak istemektedir. Başlangıçta almak istediği tablet modeli aile bütçesine uygun değildir. Bir süre sonra ailesinin tablet almak için bütçe ayırabileceklerini söylemeleri üzerine Deniz'in bu tableti satın alma isteği güçlenmiştir.

Aynı dönemde sosyal medyada tabletlerin ders çalışma, not alma ve çevrim içi eğitim uygulamalarında sağladığı kolaylıklarla ilgili paylaşımlar yapılması öğrencilerin tabletlere olan ilgisini artırmıştır. Deniz'in yaşadığı bölgede dijital eğitim uygulamalarının yaygınlaşması da bu ihtiyacı desteklemiştir. Yeni çıkan tablet modelinde kalem desteği, uzun pil ömrü, hızlı işlemci gibi özelliklerin bulunması Deniz'in tercihinde etkili olmuştur. Bunun yanında piyasaya çıkan başka bir markanın benzer özelliklere sahip fakat daha uygun fiyatlı tableti de Deniz'in dikkatini çekmiş ve Deniz iki ürün arasında karşılaştırma yapmaya başlamıştır.

Buna göre tabloda boş bırakılan yerlere uygun "talebi etkileyen faktörü" ve bu faktörün "talep üzerindeki etkisini" yazınız.

OLAY / DURUM	TALEBİ ETKİLEYEN FAKTÖR	TALEP ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
Deniz'in ailesinin tablet almak için bütçe ayırabilmesi	Gelir düzeyi	Gelir arttığı için Deniz'in tableti satın alma isteği artmıştır.
Sosyal medyada bilinçli tablet kullanımına yönelik paylaşımlar yapılması	.....	.....
Dijital eğitim uygulamalarının yaygınlaşması	.....	.....
Yeni tablet modelinde kalem desteği, uzun pil ömrü ve hızlı işlemci bulunması	.....	.....
Başka bir markanın benzer özellikte fakat daha uygun fiyatlı tablet çıkarması	.....	.....

Talep Kanunu

Tüketiciler, bir mal veya hizmeti satın alırken gelecekteki fiyat değişimlerine ilişkin beklentilerini de dikkate alır. Bir ürünün fiyatının ilerleyen dönemde artacağını düşünürlerse bu artıştan etkilenmemek için satın alma işlemini erkene çekme eğiliminde olurlar. Buna karşılık fiyatların düşeceğine dair bir beklenti oluştuğunda ise tüketiciler alışverişlerini erteleyerek daha uygun bir fiyattan satın alma imkânı elde etmeyi tercih eder. Bu durum, talebin yalnızca mevcut fiyatlardan değil aynı zamanda geleceğe yönelik fiyat beklentilerinden de etkilendiğini gösterir. Bir mala yönelik talep, tüketicilerin o malı satın alma isteği ve satın alma gücüyle ilişkilidir. Bir ürünün fiyatı yükseldiğinde tüketiciler o ürünü daha az satın alma eğiliminde olurken fiyatın düşmesi durumunda ise ürüne olan talep artar.

Başka bir ifadeyle, malın fiyatı ile talep miktarı arasında ters yönlü bir ilişki bulunur. Fiyat arttığında talep miktarı azalır, fiyat düştüğündeyse talep miktarı artar. Ekonomide fiyat ile talep arasındaki bu ters yönlü ilişkiye **talep kanunu** denir. Örneğin yeni üretilmiş zeytin yağının kilogram fiyatı 500,00 TL olduğunda tüketiciler bu üründen daha az miktarda satın alırken aynı zeytin yağının fiyatı 350,00 TL'ye düştüğünde tüketiciler daha fazla miktarda zeytinyağı satın alma imkânı bulacaktır. Talep kanununa göre diğer faktörler sabitken [ceteris paribus (seteris paribus)] belli bir zaman diliminde daha yüksek fiyat düzeyleri için bir mal veya hizmete olan talep miktarı daha düşük olacağı gibi daha düşük fiyat düzeyleri için bir mal veya hizmete olan talep miktarı daha fazla olacaktır.

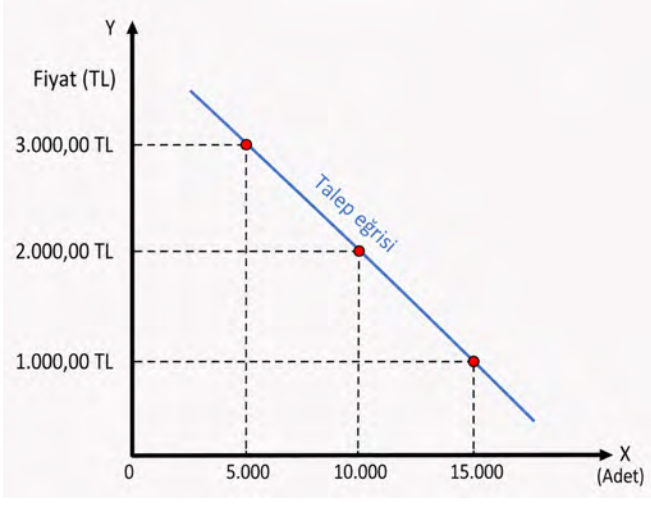
Diğer koşullar sabitken (ceteris paribus) varsayımı; ekonomide olayları daha net analiz edebilmek için kullanılır. Bunun nedeni gerçek hayatta bir ekonomik olayı aynı anda birçok faktör etkiler. Ceteris paribus yaklaşımı, bu faktörlerin etkisini geçici olarak sabit kabul ederek yalnızca incelenen değişkenin sonuç üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlar.

Bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, ceteris paribus ekonomik gerçekliği tamamen yansıtan bir durum değil karmaşık ekonomik ilişkileri anlamayı kolaylaştıran analitik bir yöntemdir. Örneğin talep kanununda "Bir malın fiyatı arttığında talep azalır." ifadesi kullanılırken tüketici geliri, zevk ve tercihler, nüfus ve beklentiler, ikame malların fiyatları gibi diğer faktörlerin değişmediği varsayılır. Gerçekte ise bu faktörler sürekli değişmektedir. Bu nedenle ekonomistler önce ceteris paribus varsayımıyla tek bir değişkenin etkisini inceler, ardından tüm değişkenleri birlikte değerlendirerek ekonomik olayları bütüncül şekilde analiz ederler. Sırt çantasının fiyatı ile talep edilen sırt çantasının miktarı arasındaki ilişki Tablo 2.2 ve Grafik 2.1'de gösterilmiştir.

Grafik 2.1'de Y eksenindeki sırt çantasının fiyatları arttıkça X eksenindeki sırt çantasının satın alma miktarının azaldığı görülmektedir. Sırt çantasının fiyatları ile satın alınan miktarlar arasında **ters yönde** bir ilişki söz konusudur. Y ekseninde fiyat 1.000,00 TL olduğunda üründen 15.000 adet talep edilirken fiyat 2.000,00 TL'ye çıktığında talep edilen sırt çantasının miktarı 10.000 adete düşmüştür. Fiyatı 3.000,00 TL'ye çıktığında ise sadece 5.000 adet talep edilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere satın alınmak istenen malın fiyatı arttıkça talep edilen miktar azalır. Talep kanununa göre yüksek fiyat düzeyinde bir mal veya hizmetin talep miktarının azalması iki temel etkiye bağlı olarak ortaya çıkar. Bunlar ikame ve gelir etkileridir.

Tablo 2.2: Sırt Çantasının Yıllık Talebi

SIRT ÇANTASININ FİYATI (TL)	SIRT ÇANTASININ TALEBİ (ADET)
1.000,00	15.000
2.000,00	10.000
3.000,00	5.000

Grafik 2.1: Sırt çantasının yıllık talep grafiği

İkame (Yerine Geçme) Etkisi: Bir malın fiyatı arttığında, fiyatı artan o malın yerine aynı ihtiyacı karşılayan daha ucuz olan diğer malın tercih edilmesine **ikame etkisi** denir. Tüketicilerin bu ikame etme davranışıyla fiyatı artan malın satın alma miktarı azalırken fiyatı daha düşük olan alternatif malın satın alma miktarında artış olur. İkame etkisiyle talep pahalı maldan daha ucuz mala kaymış olur. Örneğin uçak bileti fiyatları arttığında otobüs yolculuğu veya tren yolculuğuna olan talebin artması ikame etkisindendir.

Gelir Etkisi: Tüketicinin geliri sabit iken bir malın fiyatı arttığında, tüketicinin o mal karşısında satın alma gücü düşer. Örneğin bir öğrenci günlük harçlığıyla 2025 yılında fiyatı 15,00 TL olan simitten her gün rahatça alabilirken harçlığı aynı kaldığı hâlde 2026 yılında fiyatı 25,00 TL'ye yükselen simitten artık daha az alabilmektedir. Bu durum yalnızca simit için değil ekmek, giyim, ulaşım ve diğer birçok mal ve hizmet için de geçerlidir.

Fiyatlar yükselirken gelir aynı oranda artmadığında tüketicilerin satın alabilecekleri ürün miktarı da düşer.

İkame ve gelir etkisinin yanı sıra tüketicilerin alışkanlıkları, moda eğilimleri, sağlık bilinci, kişisel tercihleri ve nüfusun demografik yapısı da talep üzerinde belirleyici rol oynar. Örneğin karbonhidrat ağırlıklı, gluten içeren veya paketli gıdaları daha fazla tüketen bireyler sağlık konusunda bilinçlendikçe daha doğal ve sağlıklı besinlere yönelmektedir.

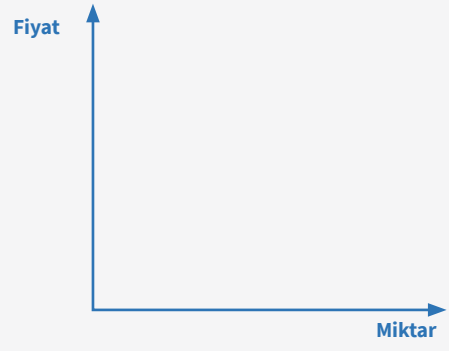
SIRA SİZDE

Bir müzik mağazası, kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan bağlamanın satışlarını artırmak amacıyla fiyat değişikliklerinin talep üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre bağlamanın fiyatı ile talep edilen bağlama miktarı arasındaki ilişki Tablo 2.3'te verilmiştir.

Buna göre Tablo 2.3'teki verilerden yararlanarak bağlamanın fiyatı ile talep miktarı arasındaki ilişkiyi gösteren yıllık bağlama talebi grafiğini çiziniz ve bağlamanın fiyatı ile talep edildiği miktar arasındaki ilişkiyi talep kanunu çerçevesinde yorumlayınız.

Tablo 2.3: Bağlamanın Talep Çizelgesi

Bağlamanın Fiyatı (TL)	Bağlamanın Talebi (Adet)
18.000,00	30.000
19.000,00	20.000
20.000,00	10.000
21.000,00	5.000

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.1.2. Arz

Günlük hayatta kullanılan birçok ürün, üreticiler tarafından piyasaya sunulur. Üreticilerin hangi ürünü ne kadar üreteceği ve satışa çıkaracağı ekonomik faaliyetler açısından büyük önem taşır. Bu durum, arz kavramının detaylı olarak incelenmesini gerektirir.

Görsel 2.3: Arz

TDK'ye göre **arz,** "sunma, sunulma, gösterme." anlamlarına gelen Arapça kökenli bir kelimedir. Ekonomi bilimine göre **arz,** firmaların belirli bir zaman diliminde satmak amacıyla piyasaya sunmayı planladıkları mal ve hizmet miktarını ifade eder. Firmalar, ürettikleri mal ve hizmetleri piyasada satışa sunarak ekonomik faaliyetlerini sürdürür (Görsel 2.3).

Arzın Özellikleri

Arz, üreticilerin belirli bir mal veya hizmeti belirli bir fiyat düzeyinde satışa sunma isteği ve miktarını ifade eder. Arzın oluşabilmesi için ürünün piyasada satılabilir olması, belirli bir fiyatının bulunması ve satışın belli bir zaman dilimi içinde gerçekleşmesi gerekir. Ayrıca üreticilerin kâr elde etme amacıyla hareket etmesi arzı etkileyen önemli bir unsurdur. Örneğin bir üretici zeytin fiyatlarının yükseldiğini gördüğünde daha fazla zeytin üretip pazara sunmak isteyebilir. Bu durum fiyat arttıkça arzın da artabileceğini gösterir.

Ekonomik faaliyetlerin önemli bir unsuru olan arzın oluşabilmesi için bazı temel koşulların aynı anda bulunması gerekir. Bu koşullar aşağıda açıklanmıştır.

Belirli Bir Piyasa: Arzın oluşabilmesi için mal veya hizmetin sunulduğu belirli bir piyasanın bulunması gerekir. Bunun nedeni aynı ürünün arz miktarının, bulunduğu piyasanın koşullarına göre değişiklik gösterebilmesidir.

Belirli Bir Zaman Dilimi: Arz her zaman belirli bir zaman süreci için ifade edilir. Üreticilerin bir gün, bir ay veya bir yıl içinde piyasaya sunmayı planladıkları ürün miktarları farklılık gösterebilir.

Belirli Bir Fiyat: Üreticilerin piyasaya sunacakları mal ve hizmet miktarı, ürünün satış fiyatıyla yakından ilişkilidir. Genel olarak fiyat yükseldikçe arz miktarı artarken fiyat düştükçe arz miktarı azalır.

ÖRNEK

Bir çiftçinin haziranın ilk haftası İstanbul'daki bir sebze halinde kilogramı 70,00 TL'den satılmak üzere 5 ton domatesi piyasaya sunacağı düşünülürse bu durumda piyasanın oluşması için ortaya çıkan koşullar aşağıdaki gibidir.

Piyasa: İstanbul sebze hali

Zaman: Haziran ayının ilk haftası

Fiyat: Kilogram başına 70,00 TL

Bu üç unsur bir araya geldiğinde arzdan söz edilebilir. Unsurlardan biri eksik olduğunda arz tam olarak ifade edilmiş olmaz. Bu durumda arz, yalnızca üretilen mal miktarını değil belirli bir piyasada, belirli bir zaman diliminde ve belirli bir fiyattan satışa sunulmak istenen mal veya hizmet miktarını ifade eder. Bu nedenle arz kavramı her zaman bu üç temel unsurla birlikte değerlendirilmelidir.

Arza Etki Eden Faktörler

Bir mal veya hizmetin arz edilen miktarı ile o mal veya hizmetin piyasada gerçekte satılan miktarı aynı olmak zorunda değildir. Bazen bir malın piyasada satılan miktarı arz edilen miktarından daha az olabilir. Arza etki eden faktörler Şekil 2.2'deki gibidir.

Şekil 2.2: Arza etki eden faktörler

Malın Fiyatı: Bir malın piyasa fiyatı yükseldiğinde, üreticiler daha fazla kâr elde etmek amacıyla o malın üretimini artırmak ister. Bu durum malın arzının yükselmesine neden olur. Buna karşılık malın fiyatı düştüğünde üreticilerin elde edeceği kazanç azalacağı için üretim isteği de düşer ve arz miktarı azalır. Bunun sebebi üreticilerin emek ve maliyet harcayarak ürettikleri ürünlerden daha fazla gelir elde etmeyi amaçlamalarıdır.

Fiyat artarsa arz artar.
Fiyat azalırsa arz azalır.

Maliyet artarsa arz azalır.
Maliyet azalırsa arz artar.

Üretim Faktörlerinin Fiyatı: Bir mal veya hizmetin üretiminde kullanılan girdilerin (doğal kaynaklar, iş gücü, sermaye, girişimcilik vb.) fiyatlarında bir artış olması, üretim maliyetlerini yükseltir. Bu durumda firmalar, aynı miktarda üretimi gerçekleştirebilmek için daha yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalır ve bu maliyet artışını dengelemek amacıyla ürün fiyatlarını artırma yoluna giderler. Örneğin elektrik fiyatlarında meydana gelen önemli bir artış üretim maliyetlerini yükselterek firmaların üretim miktarını azaltmasına ve dolayısıyla arzın düşmesine neden olur.

Diğer Malların Fiyatları: Bir malın fiyatı sabit kalırken diğer malların fiyatlarında artış olursa üreticiler daha yüksek kâr elde edebilmek amacıyla üretimlerini fiyatı artan mallara yönlendirme eğilimi gösterir. Bu durumda fiyatı yükselen malların üretimi artacağı için piyasaya sunulan arz miktarı da artar.

Alternatif mallar daha kârlıysa arz oraya kayar.

Teknoloji gelişirse arz artar.

Üretim Teknolojileri: Teknolojik gelişmeler ve üretim süreçlerinde kullanılan yenilikler, üretim maliyetlerini azaltarak firmaların daha verimli çalışmasına olanak tanır. Verimlilikteki bu artış, aynı miktardaki kaynakla daha fazla mal ve hizmet üretilmesini sağladığından, firmaların üretim kapasitesi genişler ve piyasaya sunulan mal miktarı artar. Bu nedenle teknolojik ilerlemeler, arzın artmasına yol açan önemli faktörlerden biridir.

Devlet Politikaları: Devletin uyguladığı vergi, sübvansiyon (destek) gibi politikalar arz miktarının üzerinde doğrudan etkili olur. Bir mala uygulanan vergi oranının yükselmesi, üretim maliyetlerini artırarak firmaların kârlılığını azaltır; bu durum üretimin düşmesine ve dolayısıyla arzın azalmasına neden olur. Buna karşılık devletin üreticilere sübvansiyon sağlaması üretim maliyetlerini düşürür ve firmaların daha fazla üretim yapmasını teşvik eder. Bu da piyasadaki arzın artmasına yol açar.

Vergiler artarsa arz azalır.

BİLGİ KUTUSU

Sübvansiyon: Devletin ekonomik veya sosyal hedefler doğrultusunda üreticilere veya tüketicilere mal, hizmet ya da para şeklinde yaptığı karşılıksız maddi yardımdır. Örneğin tarım sübvansiyonunda devletin çiftçilere mazot ve gübre vermesiyle üretim maliyeti düşer ve ürün fiyatları çok artmaz.

Fiyatın yükseleceği beklentisi varsa arz azalır.
Fiyatın düşeceği beklentisi varsa arz artar.

Gelecek Beklentileri: Bir malın fiyatının gelecekte artması bekleniyorsa üreticiler daha az satar ve arz azalır. Fiyatın düşeceği beklentisi varsa hemen satmaya çalışır böylece arz artar. Örneğin bir zeytinyağı üreticisi, kuraklık nedeniyle önümüzdeki aylarda zeytinyağı fiyatlarının litre başına 250,00 TL'den 320,00 TL'ye çıkacağını tahmin ediyorsa elindeki stokların bir kısmını bekletip daha sonra satmayı tercih edebilir. Bu durumda piyasaya sunduğu miktar azalır ve arz düşer.

Buna karşılık üretici yeni hasat döneminde zeytinyağı üretiminin çok artacağını ve fiyatların 250,00 TL'den 200,00 TL'ye gerileyeceğini düşünüyorsa elindeki stokları fiyat düşmeden önce satmaya çalışır. Böylece piyasaya daha fazla ürün sunulur ve arz artar.

Piyasadaki Satıcı Sayısı: Piyasadaki bir ürünün satıcı sayısının artması, rekabetin yoğunlaştığı bir piyasa yapısının ortaya çıkmasına neden olur. Kâr oranlarının yüksek olduğu bir ortamda daha fazla üretici piyasaya girerek bu kârdan pay alma isteği duyar. Bu durum, piyasaya sunulan mal ve hizmet miktarını artırarak arzı yükseltir.

Satıcı sayısı artarsa arz artar.
Satıcı sayısı azalırsa arz azalır.

SIRA SİZDE

Bir kasabada el dokuması halı üreten küçük bir atölye bulunmaktadır. Atölye sahibi Ayşe Hanım, yaz aylarında satışların artmasıyla üretimini artırmak istemekte ancak son zamanlarda iplik fiyatları ve üretim maliyetlerinin yükselmesi, elektrik giderlerinin artması nedenleriyle üretimi azaltmayı düşünmektedir.

Aynı dönemde devlet, küçük işletmeleri desteklemek için vergi indirimi yapmış ve üreticilere maddi destek (sübvansiyon) sağlamıştır. Bu destek sayesinde küçük ölçekli işletmeler üretimlerini arttırmış ve bazı yeni işletmeler de el dokuması halı üretmeye başlamış ve böylece kasabadaki satıcı sayısı artmıştır.

Buna göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Burada arzı etkileyen faktörlerden hangileri söz konusudur?

   .....
   .....
   .....

2. Üretim maliyetlerinin artması Ayşe Hanım'ın üretimini nasıl etkilemiştir?

   .....
   .....
   .....

3. Piyasaya yeni firmaların girmesi arzı nasıl değiştirir?

   .....
   .....
   .....

4. Siz bir halı üreticisi olsaydınız artan maliyetler karşısında arzı sürdürebilmek için hangi kararları alırdınız? Çözüm önerisi oluşturunuz.

   .....
   .....
   .....

Arz Kanunu

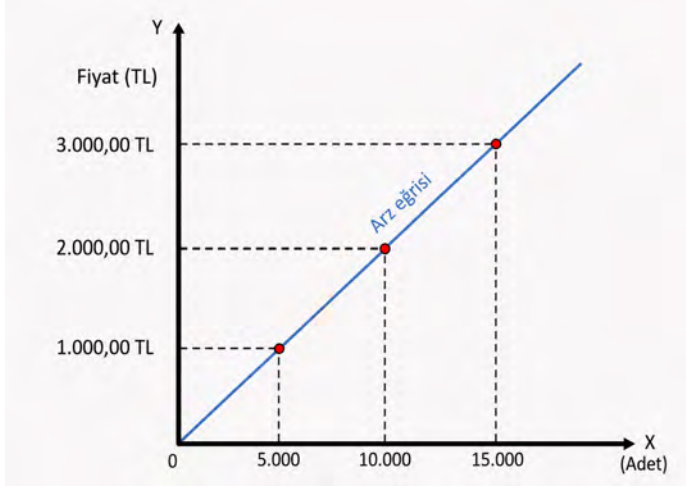
Arz kanunu, üreticilerin belirli bir zaman diliminde bir malın fiyatı ile o maldan satışa sunmaya hazır oldukları miktar arasında pozitif yönlü bir ilişkidir. Bir malın fiyatı arttıkça firmalar daha fazla kâr elde etme amacıyla o maldan daha fazla üretip piyasaya sunma eğiliminde olur. Buna karşılık fiyat düştüğünde üreticilerin satış isteği azalır ve piyasaya sunulan miktar da düşer. Diğer tüm koşullar sabitken bir malın fiyatı ile arz edilen miktarı arasında aynı yönlü pozitif bir ilişki bulunur. Ekonomide bu ilişkiye **arz kanunu** denir.

Örneğin bir bölgede kilogramı 120,00 TL'den satılan çileğin fiyatı olumsuz hava koşulları nedeniyle 250,00 TL'ye yükseldiğinde, üreticiler artan kârlılık fırsatından yararlanmak amacıyla daha fazla çilek üretmeye ve piyasaya sunmaya çalışırlar. Bu durum, fiyat artışının arz edilen miktarı artırdığını gösterir. Çilek fiyatlarının 120,00 TL'den 70,00 TL'ye düşmesi durumunda üreticilerin elde edecekleri gelir azalacağından bazı üreticiler üretim miktarını azaltabilir veya farklı ürünlere yönelebilir. Bu nedenle piyasaya sunulan çilek miktarı da azalır. Söz konusu örnek, diğer faktörler sabit kabul edildiğinde fiyat ile arz edilen miktar arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu ve arz kanununun gerçek hayatta nasıl işlediğini açıkça ortaya koyar.

Arz kanununun tablo ve grafik üzerinde gösterilmesi mümkündür. Sırt çantasının yıllık fiyat ve miktarlarının verildiği bilgilerle Tablo 2.4 ve Grafik 2.2'de arz eğrisinin nasıl oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2.4: Yıllık Sırt Çantası Arzı

SIRT ÇANTASININ FİYATI (TL)	SIRT ÇANTASININ TALEBİ (ADET)
1.000,00	5.000
2.000,00	10.000
3.000,00	15.000

Grafik 2.2: Sırt çantasının yıllık arz grafiği

Grafik 2.2'de yer alan veriler doğrultusunda sırt çantasının fiyatları arttıkça üreticinin arz miktarının da arttığı görülmektedir. Sırt çantasının fiyatı ile satılmak istenen miktar arasında **pozitif** yönde bir ilişki söz konusudur. Grafikte yer alan Y eksenindeki sırt çantasının fiyatları arttıkça X eksenindeki sırt çantasının arz miktarının da arttığı görülmektedir. Y ekseninde fiyat 1.000,00 TL iken X ekseninde arz miktarı 5.000 adettir. Fiyat 2.000,00 TL'ye çıktığında arz edilen sırt çantasının miktarı da 10.000 adete yükselmiştir. Sırt çantasının fiyatı 3.000,00 TL'ye geldiğinde ise 15.000 adet çanta arz edilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere malın fiyatı arttıkça arz edilen miktar da artar.

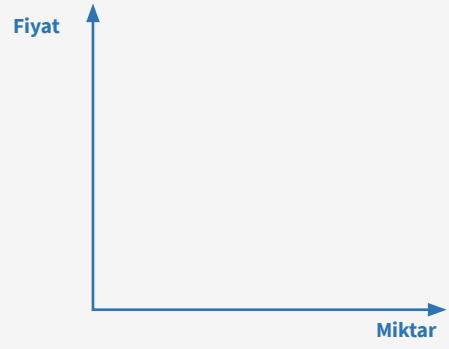
SIRA SİZDE

Otomobilin fiyatı ile arz edilen otomobilin miktarı arasındaki ilişki Tablo 2.5'te verilmiştir.

Verilerden yararlanarak otomobilin fiyatı ile arz miktarının arasındaki ilişkiyi gösteren otomobilin yıllık arz grafiğini çiziniz ve otomobilin fiyatı ile arz miktarının arasındaki ilişkiyi arz kanunu çerçevesinde yorumlayınız.

Tablo 2.5: Otomobilin Arz Çizelgesi

OTOMOBİLİN FİYATI (TL)	OTOMOBİLİN ARZI (ADET)
750.000,00	50.000
1.000.000,00	60.000
1.250.000,00	70.000

.....
.....
.....
.....

2.1.3. Fiyat Kavramı

Geçmişte insanlar ihtiyaçlarını takas yöntemiyle karşılamaktaydı. Takas, bir malın başka bir malla değiştirilmesi esasına dayanan bir değişim biçimidir. Zamanla bu yöntemin çeşitli güçlükler oluşturması nedeniyle değişimi kolaylaştırmak için önce değerli madenler, daha sonra madenî ve kâğıt paralar kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise alışverişler para aracılığıyla yapılmakta ve her mal ile hizmetin bir karşılığı, başka bir ifadeyle bir fiyatı bulunmaktadır. **Fiyat,** bir mal ya da hizmetin elde edilmesi için ödenen para miktarıdır.

Fiyatın Oluşumu

Üretim faktörlerinin sınırlı olması, üretimde planlı hareket etmeyi ve bazı tercihleri zorunlu kılar. Bir firmanın üretim sürecinde katlandığı bütün giderler üretim maliyetini oluşturur. Bu toplam maliyetin üretilen ürün miktarına bölünmesiyle birim maliyet hesaplanır. Firmalar ürünlerine fiyat belirlerken hem bu birim maliyeti hem de elde etmek istedikleri kâr oranını dikkate alarak fiyat oluşumunu sağlar.

Ekmek üreten bir fırın sahibi üretim yaparken un (toprak ürünü), işçi emeği, fırın makineleri (sermaye), üretim bilgisi (teknoloji) gibi üretim faktörlerini kullanır. Bu kaynaklar sınırlı olduğu için fırıncı ne kadar ekmek üreteceğini ve nasıl üreteceğini planlamak zorundadır. Üretim sırasında yaptığı tüm harcamalar (un, elektrik, işçi maaşı, kira vb.) onun toplam maliyetini oluşturur.

Söz konusu fırının, bir günde 1.000,00 TL maliyetle 500 adet ekmek ürettiği varsayılırsa bir ekmeğin birim maliyeti 2,00 TL olur. Kâr elde etmek isteyen fırın sahibi üretilen ekmeğin bir tanesini 3,00 TL'den satarsa hem üretim maliyetini karşılamış olur hem de kâr eder. Bu örnekte olduğu gibi piyasada fiyat, genel olarak maliyet ve elde edilmek istenen kâr dikkate alınarak belirlenir.

Fiyat oluşumuna günlük hayattan bir örnek verilebilir. Pazarda domates satan bir çiftçi üretim sürecinde tohum, gübre, işçilik nakliye gibi çeşitli maliyetlere katlanır. Örneğin 1 kg domatesin maliyet fiyatı 10,00 TL ise çiftçi kâr elde etmek istediği için bu ürünü pazarda yaklaşık 13,00 TL'den satmayı hedefler ancak fiyat yalnızca maliyetlere göre belirlenmez. Pazarda domates miktarı fazla, başka bir ifadeyle arz yüksek; buna karşılık alıcı sayısı az, diğer bir deyişle talep düşükse satıcılar ürünlerini satabilmek için fiyatı düşürmek zorunda kalır ve fiyat 11,00 TL'ye kadar gerileyebilir. Buna karşılık domatesin az olduğu fakat talebin yüksek olduğu durumlarda ise ürün daha değerli hâle gelir ve fiyat 15,00 TL'ye kadar yükselebilir. Sonuç olarak fiyat; üretim maliyeti, kâr isteği, arz ve talebin dengesiyle oluşur (Görsel 2.4). Başka bir ifadeye sadece üretici değil tüketicilerin davranışı da fiyatın belirlenmesinde önemli rol oynar.

Görsel 2.4: Fiyatın oluşumu

SIRA SİZDE

Hasan Bey'in yaşadığı bölgede son yıllarda yaşanan iklim değişikliklerinden dolayı sık sık dolu, yağmur ve don olayları meydana gelmiş, meyve ve sebze bahçeleri zarar görmüştür.

Önceki yıllara göre son yıllarda yaşanan doğa olaylarının pazardaki meyve ve sebze fiyatlarında yaratacağı farklılıklar hakkındaki yorumlarınızı yazınız.

.....
.....
.....
.....

Fiyatı Etkileyen Faktörler

Fiyat, bir mal veya hizmetin piyasadaki değerini ifade eder ve ekonomi içinde arz ile talep arasındaki dengeye göre şekillenir. Bununla birlikte fiyatların oluşumunda yalnızca arz ve talep etkili değildir. Tüketicilerin gelir düzeyi, tercihleri, ikame malların varlığı, üretim maliyetleri, rekabet ortamı, geleceğe yönelik beklentiler gibi birçok unsur da fiyat üzerinde belirleyici rol oynar. Bu nedenle fiyatı etkileyen faktörlerin incelenmesi, piyasaların nasıl işlediğini anlamak ve ekonomik kararları doğru değerlendirebilmek açısından büyük önem taşır. Fiyatı etkileyen faktörler Şekil 2.3'te görülmektedir.

Şekil 2.3: Fiyatı etkileyen faktörler

Fiyatın oluşumuna etki eden faktörlerin başında arz ve talep gelir. Talep arttığında fiyatlar yükselirken arz arttığında fiyatlar düşme eğilimi gösterir. İkame mallar da fiyat üzerinde etkilidir; bir ürünün yerine kullanılabilecek başka bir ürünün fiyatı değiştiğinde, bu durum ilgili ürünün talebini ve dolayısıyla fiyatını etkiler. Tüketici tercihleri ve zevkleri fiyatların belirlenmesinde önemli rol oynar. Bunun yanında kişilerin gelir seviyesindeki değişimler satın alma gücünü etkileyerek fiyatlara yansır. Piyasadaki rekabet düzeyi ve geleceğe yönelik beklentiler de fiyatların oluşumunda etkili olan diğer önemli faktörlerdir.

SIRA SİZDE

Bir mahallede iki market bulunmaktadır. Son dönemde elektrik ve taşıma giderleri arttığı için market A, süt ürünlerinin fiyatlarını yükseltmek zorunda kalmıştır. Aynı dönemde bazı ailelerin gelir seviyesi arttığından bu aileler daha kaliteli ve organik süt ürünlerini tercih etmeye başlamıştır. Market B'nin benzer süt ürünlerini daha uygun fiyata satması nedeniyle bazı müşteriler alışverişlerini market B'ye yöneltmiştir.

Verilen metne göre aşağıdaki durumları karşılaştırarak tabloyu doldurunuz.

DURUM	FİYATI ETKİLEYEN FAKTÖR	OLUŞAN SONUÇ
Elektrik ve taşıma giderlerinin artması	.....	.....
Bazı ailelerin gelir seviyesinin artması	.....	.....
Market B'nin benzer ürünleri daha uygun fiyata satması	.....	.....

2.1.4. Piyasa Denge Fiyatı

Arz ve talebin bir araya gelmesiyle **piyasa** oluşur. Piyasada tüketiciler talebi, firmalar ise arzı oluşturur. Arz ile talebin eşit olduğu durum dengeyi ifade eder. Bu noktada ne fazlalık ne de kıtlık vardır.

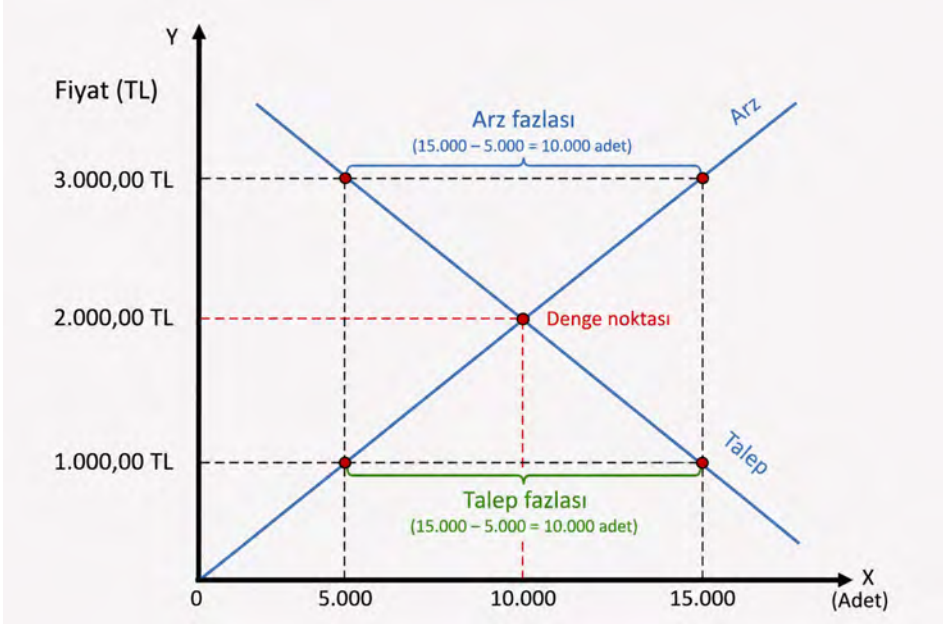
Fiyat, denge noktasından yüksek olduğunda arz edilen miktar talep edilenden fazla olacak ve **arz fazlası (stok fazlası)** oluşacaktır. Fiyat, denge noktasının altında kaldığında ise talep edilen miktar arz edilen miktardan fazla olacak ve **talep fazlası (kıtlık)** oluşacaktır. Her iki durumda da piyasa dengede olmayacaktır. Denge fiyatında piyasada ne ürün fazlalığı ne de ürün kıtlığı bulunur; alıcılar satın almak istedikleri miktarı bulabilirken satıcılar da üretip piyasaya sundukları miktarı satabilirler. Piyasa dengesinin oluşumu, serbest piyasa ekonomisinin temel mekanizmalarından biridir. Fiyatlar, arz ve talep koşullarındaki değişikliklere göre sürekli hareket ederek piyasada dengeyi sağlamaya çalışır.

Tüketici gelirlerinin artması veya bir ürünün daha popüler hâle gelmesi talebi artırabilir. Bu durumda denge fiyatı ve denge miktarı yükselir. Üretim maliyetlerinin düşmesi ya da teknolojik gelişmeler arzı artırırsa denge fiyatı düşebilir, denge miktarı ise artabilir.

Denge fiyatı, kaynakların etkin dağılımını sağlayan ve alıcılarla satıcıların beklentilerini uzlaştıran önemli bir piyasa göstergesidir. Arz ve talep arasındaki uyum bozulduğunda ortaya çıkan fazlalık veya kıtlık durumları, fiyat mekanizması aracılığıyla zaman içinde ortadan kalkar ve piyasa yeniden dengeye ulaşır. Piyasadaki sırt çantası için yıllık talep ve arz değerleri Tablo 2.6'da, denge fiyatı ve denge miktarı ile piyasa denge fiyatının oluşumu Grafik 2.3'te gösterilmiştir.

Tablo 2.6: Sırt Çantasının Yıllık Talep ve Arz Değerleri

SIRT ÇANTASININ FİYATI (TL)	SIRT ÇANTASININ TALEBİ (ADET)	SIRT ÇANTASININ ARZI (ADET)
1.000,00	15.000	5.000
2.000,00	10.000	10.000
3.000,00	5.000	15.000

Grafik 2.3: Piyasa dengesi

Grafik 2.3'teki verilere göre Y eksenindeki fiyat 1.000,00 TL olduğunda talep miktarı 15.000 adet, arzdan 5.000 adet fazla olduğu için **talep fazlası** oluşur. Fiyat 3.000,00 TL olduğunda ise arz miktarı 15.000 adet, talepten 5.000 adet fazla olduğu için **arz fazlası** meydana gelmektedir. Fiyat 2.000,00 TL olduğunda ise talep ve arz eşitlenerek **piyasa dengesi** sağlanır.

Buradan anlaşılacağı üzere satın alınmak istenen malın miktarı ile arz edilen malın miktarının kesiştiği yerde denge fiyatı oluşur. Bu durum Tablo 2.7'de görülmektedir.

Tablo 2.7: Fiyat, Talep ve Arz Miktarları

FİYAT	TALEP MİKTARI	ARZ MİKTARI	DURUM
1.000,00 TL	15.000	5.000	Talep Fazlası
2.000,00 TL	10.000	10.000	Denge
3.000,00 TL	5.000	15.000	Arz Fazlası

Denge Miktarı: 10.000 adet **Denge Fiyatı:** 2.000,00 TL

Denge noktası, talep miktarı ile arz miktarının eşit olduğu noktadır. Bu tabloda Talep = Arz = 10.000 adet olduğu için sırt çantası 2.000,00 TL fiyatındayken piyasa dengededir.

ÖRNEK

Piyasada bir ürünün fiyatı 50,00 TL iken tüketiciler 100 adet talep etmektedir. Aynı fiyatta üreticiler 100 adet arz sunmaktadır.

Buna göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

a) Bu piyasada nasıl bir durum vardır?

b) Ürünün fiyatı 70,00 TL'ye çıkarsa piyasada ne tür bir dengesizlik oluşur? Açıklayınız.

c) Ürünün fiyatı 30,00 TL'ye düşerse ne olur? Açıklayınız.

ÇÖZÜM

a) Denge durumunda fiyat 50,00 TL iken:

Talep = 100 adet

Arz = 100 adet

Bu durumda piyasada arz ve talep eşittir. Buna **denge durumu,** oluşan fiyata da **denge fiyatı** denir.

b) Fiyat 70,00 TL olursa fiyat arttığında:

a)Tüketiciler daha az satın almak ister → Talep azalır.

b)Üreticiler daha çok üretmek ister → Arz artar.

SONUÇ: Arz fazlası (stok fazlası) oluşur. Bu durumda piyasada satılamayan ürünler birikir.

c) Fiyat 30,00 TL olursa fiyat düştüğünde:

a)Tüketiciler daha çok almak ister → Talep artar.

b)Üreticiler daha az üretmek ister → Arz azalır.

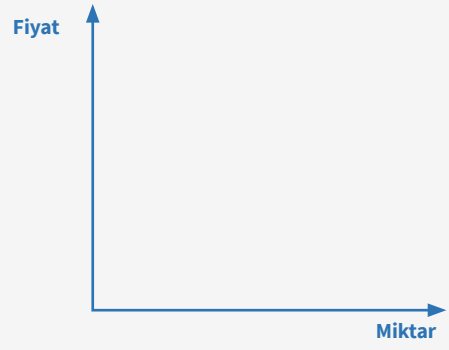
SONUÇ: Talep fazlası (kıtlık) oluşur. Piyasadaki ürünlerde yetersizlik meydana gelir.

SIRA SİZDE

Bir okulun girişimcilik kulübü öğrencileri, sürdürülebilir malzemeden üretilen "akıllı çalışma planlayıcısı" defterler tasarlayıp okul etkinliğinde hep beraber satmaktadırlar. Kulüp öğrencileri, farklı fiyat düzeylerinde oluşan talep ve arzı Tablo 2.8'deki gibi gözlemlemişlerdir.

Tablo 2.8: Akıllı Çalışma Planlayıcısı Bilgileri

FİYAT (TL)	TALEP (ADET)	ARZ (ADET)
200,00	100	40
300,00	70	70
400,00	40	100

Tablo 2.8'e göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Bu piyasada arz ve talep miktarının dengede olduğu denge grafiğini çiziniz ve yorumlayınız.

.....

.....

.....

2. 200,00 TL ve 400,00 TL fiyatlarında piyasada ne tür bir dengesizlik oluşur? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2.1.5. Arz ve Talepte Meydana Gelen Değişimlerin Fiyat Üzerindeki Etkileri

Arz ve talepte meydana gelen değişmeler, piyasadaki denge fiyatını doğrudan etkiler. Talebin artması fiyatların yükselmesine neden olurken arzın artması fiyatların düşmesine yol açar. Buna karşılık talebin azalması fiyatları düşürürken arzın azalması ise fiyatların yükselmesine neden olur. Örneğin olumsuz hava koşulları nedeniyle domates üretimi azaldığında piyasaya sunulan domates miktarı düşer. Piyasada domatesin azalması, ürünün daha değerli hâle gelmesine ve fiyatların yükselmesine yol açar.

Yaz aylarında dondurmaya olan talep artar. İnsanlar daha fazla dondurma satın almak istediğinde satışlar yükselir. Buna rağmen üreticiler bu artan talebi karşılayacak kadar üretim yapamazsa piyasadaki dondurma miktarı azalır ve fiyatlar yükselir. Kış aylarında ise dondurmaya olan talep düştüğü için satıcılar satışları artırabilmek amacıyla fiyatları düşürme yoluna gidebilir.

Aynı durum hizmet piyasalarında da görülebilmektedir. Örneğin ünlü bir sanatçının konserine yoğun talep olması durumunda bilet fiyatları yükselir. Eğer satışa sunulan bilet sayısı sınırlıysa başka bir ifadeyle arz yetersiz kalıyorsa fiyatlar daha da artar.

2.1. ETKİNLİK

Konu	**Talep ve Arz Kavramlarına İlişkin Öğrenme Günlüğü Hazırlama**
Amaç	Talep, arz, piyasa mekanizması kavramlarını günlük yaşam örnekleri üzerinden değerlendirmek
Süre	40 dakika
Görev	Talep ve arz kavramları kapsamında öğrendiklerinizi yansıtacak bir öğrenme günlüğü yazınız. Öğrenme yolculuğundaki deneyim ve öğrenmeleriniz ile bu süreçte yaşadığınız önemli anları bu alana not ediniz.
Araç Gereç	bilgisayar, çevrim içi erişim, ders kitabı, grafik ve görseller.

1. Bu konuda öğrendiğiniz en ilginç bilgi neydi? Bu bilginin sizi şaşırtan yönünü açıklayınız.

.....
.....
.....

2. Talep ve arz kavramlarından hangisini günlük yaşamınızla daha çok ilişkilendirdiniz? Neden?

.....
.....
.....

3. Talep, arz konularına başlarken bu konular hakkında sahip olduğunuz düşünceler ile konu sonundaki düşünceleriniz arasında nasıl bir değişiklik oldu?

.....
.....
.....

4. Grafik, tablo ve örnek olayları incelerken en çok dikkat ettiğiniz nokta ne oldu?

.....
.....
.....

5. Bu etkinlikte kendinizi başarılı buldunuz mu? Bir sonraki etkinlikte geliştirmek istediğiniz yönünüz nedir?

.....
.....
.....

2.2. REKABET İLE FİYAT İLİŞKİSİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Görsel 2.5'teki spor ayakkabıları (kalite ve fiyat açısından) farklılık gösterir.

Görsel 2.5: Spor ayakkabıları

Görsel 2.5'i inceleyiniz ve soruları sınıf içinde arkadaşlarınızla tartışınız.

1. Görselde yer alan spor ayakkabılarının fiyatlarının farklı olmasının nedenleri neler olabilir?
2. Sizce ayakkabıların fiyatı dışında tercihleri etkileyebilecek diğer unsurları neler olabilir?
3. Aynı ürünü satan iki mağazadan biri fiyatlarda kampanya yapmış ve farklı avantajlar sunduğu için satışlarını arttırmıştır. Diğeri ise fiyatlarını sabit tuttuğundan satışları azalmıştır. Satıcılar arasındaki bu rekabet, tüketicileri nasıl etkiler?

Rekabet, aynı hedefe ulaşmak isteyen kişi veya işletmelerin birbirleriyle girdikleri mücadele sürecini ifade eder. Bu süreçte taraflar, sınırlı kaynaklardan ve fırsatlardan daha fazla pay alabilmek için çeşitli stratejiler geliştirirler. Özellikle piyasa ekonomisinde rekabet, firmaların daha fazla müşteri kazanma ve piyasada güçlü bir konum elde etme çabasını ortaya koyar.

Piyasada rekabet arttıkça firmalar arasında yoğun bir yarış ortamı oluşur. Bu yarışın en önemli unsurlarından biri fiyattır. İşletmeler, tüketicilerin ilgisini çekebilmek ve satışlarını artırabilmek amacıyla çoğu zaman fiyatlarını düşürme eğilimine girer fakat rekabet yalnızca fiyat indirimiyle sınırlı değildir. Firmalar bazı durumlarda fiyatlarını sabit tutarak ürün kalitesini artırmayı, yeni özellikler geliştirmeyi veya daha iyi hizmet sunmayı tercih eder. Bu yönüyle rekabet, piyasadaki fiyatların yönünü belirleyen görünmez bir el gibidir. Rekabetin artması fiyatların dengelenmesine katkıda bulunurken rekabetin azalması fiyatların yükselmesine zemin hazırlar. Böylece rekabet hem üreticiler hem de tüketiciler açısından piyasanın sağlıklı ve dengeli işlemesinde önemli bir rol üstlenir.

2.2.1. Rekabet Kavramı

TDK'ye göre rekabet, "Aynı amacı güden kimseler veya işletmeler arasında çekişme, yarışma." şeklinde tanımlanır. Ekonomide **rekabet** ise işletmelerin daha fazla müşteri kazanmak, satışlarını artırmak ve daha yüksek kâr elde etmek amacıyla birbirleriyle girdikleri yarış sürecidir. Başka bir ifadeyle rekabet, işletmelerin sınırlı kaynaklar ve pazar payı üzerinde üstünlük sağlamak amacıyla yürüttükleri ekonomik mücadeledir.

2.2.2. Rekabetin Faydaları

Ekonomide rekabet, piyasaların daha verimli işlemesini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Rekabet ortamında firmalar tüketicilerin tercihlerini kazanabilmek için daha kaliteli ürünler üretmeye, fiyatlarını uygun seviyede tutmaya ve yenilikçi çözümler geliştirmeye çalışır. Bu durum hem tüketicilerin daha fazla seçenek elde etmesini hem de ekonomik büyümenin hızlanmasını sağlar. Ayrıca rekabet, işletmelerin sürekli kendilerini geliştirmesine katkıda bulunarak kaynakların daha etkili kullanılmasına yardımcı olur.

Şekil 2.4: Rekabetin faydaları

Rekabetin olduğu bir ekonomide işletmeler arasındaki yarış, teknolojik gelişmeleri ve üretim kalitesini artırır. Firmalar rakiplerinin önüne geçebilmek için araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verir, bu da yeni ürünlerin ve hizmetlerin ortaya çıkmasını sağlar. Aynı zamanda rekabet sayesinde tekelleşmenin önüne geçilir ve piyasada adil bir denge oluşur. Böylece hem üreticiler daha verimli çalışır hem de tüketiciler daha uygun fiyatlarla daha kaliteli ürünlere ulaşma imkânı elde eder.

Ekonomik anlamda rekabetin faydaları Şekil 2.4'teki gibidir.

Yeniliği teşvik ederek daha kaliteli ürünlerin düşük maliyetle sunulmasını sağlayan rekabet, verimliliği artırarak tüketici seçeneklerini çoğaltır. Bunun yanında işletmeleri sürekli gelişime zorlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Yeni şirketler piyasaya girdikçe istihdam artar, insanlar daha fazla çalışır ve ekonomi canlanır. Kalite yönünden rekabetin faydaları ise piyasada faaliyet gösteren firmalar müşteriyi kaybetmemek için ürün ve hizmet kalitesini yükseltir böylece daha dayanıklı, daha kullanışlı ürünler ortaya çıkarır.

Firmalar rakiplerinin önüne geçmek için yeni teknolojiler kullanarak, yeni fikirler geliştirerek, farklı tasarımlar kullanarak piyasada rekabet şanslarını artırır. Piyasada rekabet eden çok sayıda firmanın var olması, fiyat rekabetini ortaya çıkararak aynı ürünün daha uygun fiyata satın alınabilmesine olanak sağlar. Şirketler maliyetleri düşürerek daha az kaynakla daha çok üretim yapar. Böylece piyasada ürün ve marka çoğalır. Rekabet; üretimi, yatırımı ve istihdamı artırarak ülke ekonomisine büyük katkıda bulunur.

SIRA SİZDE

Bir ilçede aynı ürünü (mobilya) satan üç farklı firma bulunmaktadır. Son aylarda piyasaya yeni bir firma daha girmiş ve mobilyaları daha düşük fiyatla satmaya başlamıştır. Bunun üzerine diğer firmalardan biri fiyatı düşürürken diğeri kaliteyi artırarak yeni tasarımlar geliştirmeye yönelmiştir. Yeni firma ise satışlarını artırmak için reklam ve sosyal medya kampanyaları başlatmıştır.

Buna göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Firmaların uyguladığı farklı rekabet stratejilerini karşılaştırınız.

.....
.....
.....

2. Sizce hangi firmanın uzun vadede daha başarılı olma ihtimali vardır? Gerekçenizle açıklayınız.

.....
.....
.....

3. Rekabetin tüketicilere olan etkisini değerlendiriniz ve görüşlerinizi yazınız.

.....
.....
.....

2.2.3. Rekabetin Fiyat Üzerindeki Etkisi

Bir piyasada rekabet arttıkça, başka bir ifadeyle aynı ürünü satan firma sayısı çoğaldıkça firmalar müşteriyi çekebilmek için fiyatlarını düşürme eğiliminde olur. Bunun nedeni tüketicinin alternatifler arasında seçim yapabilecek olması ve genelde daha uygun fiyatlı ürünü tercih etmesidir. Bu durum firmaları fiyat kırmaya zorlar. Rekabet, piyasadaki fiyatların dengeli ve tüketici lehine oluşmasında önemli bir rol oynar.

Rekabet azaldığında, piyasada az sayıda firma veya tek firma olduğunda tüketicinin seçeneği sınırlı olur. Müşterilerin başka seçme şansı olmadığı için bu durumda firmalar fiyatları daha yüksek tutabilir. Rekabet ortamında ise firmalar hem uygun fiyat sunmaya hem de kaliteyi korumaya özen gösterir. Bu durum tüketicilerin daha ekonomik alışveriş yapmasını sağlarken piyasada fiyat istikrarının oluşmasına da katkıda bulunur.

Bazen istisnai durumlar söz konusu olabilir, firmalar fiyat yerine kalite veya markayla rekabet eder. Yine de genel ekonomik kurala göre rekabet, fiyatları aşağı çeken bir güçtür. Örneğin market sektöründe birçok zincir marketin faaliyet göstermesi rekabeti artırır, müşterileri çekebilmek için sık sık indirim kampanyaları düzenler ve fiyatlarını düşük tutmaya çalışır. Bu rekabet sayesinde tüketiciler temel ihtiyaç ürünlerini daha uygun fiyatlarla satın alabilir. Piyasada yalnızca tek bir market olsaydı fiyatlar daha yüksek olabilir ve tüketicilerin seçenekleri sınırlanabilirdi. Görsel 2.6'da bu durum özetlenmiştir.

Tek bir elektronik mağazasının olduğu bir şehirde televizyon fiyatları yüksektir ancak birçok mağazanın bulunduğu bir şehirde rekabet artar ve televizyon fiyatları düşer.

Görsel 2.6: Rekabetin fiyat üzerindeki etkisi

SIRA SİZDE

Tablo 2.9'un A sütununda verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan biriyle eşleştiriniz ve eşleştirdiğiniz doğru kavramı B sütununa yazınız. Kavramlar birden çok yerde kullanılabilir.

Tablo 2.9: Kavram Eşleştirme Tablosu

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	Market raflarında ürünlerin kısa sürede tükenmesi	.....	a. Talep artışı b. Talep azalışı c. Arz artışı ç. Arz azalışı d. Denge e. Kıtlık (arz açığı) f. Fazlalık (arz fazlası) g. Fiyat artışı ğ. Fiyat düşüşü
2	Satılamayan ürünlerin depolarda birikmesi	.....	
3	Bir ürünün fiyatının uzun süre değişmeden kalması	.....	
4	Yaz mevsiminde karpuz fiyatlarının düşmesi	.....	
5	Akaryakıt maliyetlerinin yükselmesi nedeniyle üretim giderlerinin artması	.....	
6	Bir ürünün tüketiciler tarafından aniden çok tercih edilmesi	.....	
7	Mağazada satılmayan ürün miktarının giderek artması	.....	
8	Kuraklık nedeniyle tarımsal üretimin azalması	.....	
9	Yapılan indirim sonrası mağazalarda yoğun alışveriş yaşanması	.....	
10	Bir ürünün piyasada yeterli miktarda bulunmaması	.....	
11	Teknolojik gelişmeler sayesinde üretimin hızlanması	.....	
12	Tüketicilerin bir ürüne olan ilgisinin azalması	.....	
13	Bir ürünün piyasada ihtiyaçtan fazla bulunması	.....	

2.2. ETKİNLİK

Konu	**Sürdürülebilir Ürün / Hizmette Fiyat Oluşumuyla İlgili Sunum Hazırlama**
Amaç	Seçilen sürdürülebilir bir ürün veya hizmetin fiyat oluşum sürecini açıklamak, fiyatı etkileyen faktörleri ve ekonomik etkilerini incelemek
Süre	40 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden seçtiğiniz tek bir sürdürülebilir ürün veya hizmetin fiyat oluşumunu konu alan bir sunum hazırlamanız istenmektedir. Çalışmanızı planlarken işlem adımlarını izleyiniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi"ndeki ölçütleri dikkate alınız.
Araç Gereç	bilgisayar, çevrim içi uygulamalar, ders kitabı, sunum programı, grafik, tablo ve görseller.

1. **Adım:** Sunuma başlamadan önce derste öğrendiklerinize örnek teşkil edebilmesi için güvenilir kaynaklardan sürdürülebilir ürün veya hizmetin fiyat oluşumuyla ilgili tablo, grafik vb araştırınız.
2. **Adım:** Seçtiğiniz sürdürülebilir ürün veya hizmetin fiyat oluşumuyla ilgili araştırdığınız tablo, grafik vb. yararlanarak sunumunuzu hazırlayınız.
3. **Adım:** Sunumunuzu en az 8, en fazla 12 slayt olacak şekilde planlayınız.
4. **Adım:** Slaytlarda uzun paragraflar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.
5. **Adım:** Sunumunuza en az 3 görsel, tablo veya grafik ekleyiniz.
6. **Adım:** Kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.
7. **Adım:** Sunumunuzu düzenli, okunabilir ve dikkat çekici biçimde tasarlayınız.
8. **Adım:** Hazırladığınız sunumu öğretmeninizin belirlediği tarihte sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen "Kontrol Listesi" kullanılarak değerlendirilecektir.

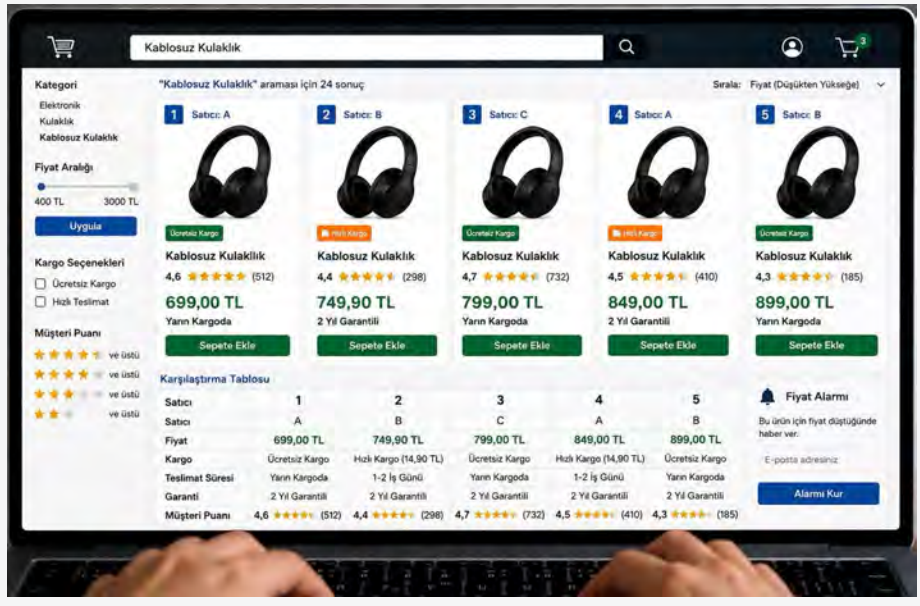
Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

2.3. PİYASA YAPISI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Görsel 2.7' deki çevrim içi alışveriş sitesini inceleyerek aşağıdaki soruları günlük hayat deneyimlerinizden hareketle cevaplayınız ve sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 2.7: Çevrim içi alışveriş

1. Görsel 2.7'de kablosuz kulaklıkları farklı satıcıların farklı fiyatlarla satışa sunduğu görülmektedir. Sizce satıcılar arasında oluşan bu durum piyasalardaki rekabeti nasıl açıklar?
2. Görselde tüketicilerin fiyat, kargo, teslim süresi, müşteri puanı gibi bilgileri karşılaştırabildiği görülmektedir. Bu durumun satıcıların fiyat belirleme davranışlarını nasıl etkileyebileceğini değerlendiriniz.
3. Görselde çok sayıda satıcının kablosuz kulaklıkları sunduğu bir piyasa yapısı yer almaktadır. Bu piyasa yapısında tüketicilerin seçim yapma gücü sizce nasıl etkilenir? Sizin aklınıza gelen farklı örneklerle açıklayınız.

Piyasa yapısı; bir ekonomide faaliyet gösteren firmaların sayısı, büyüklüğü, rekabet düzeyi, piyasaya giriş-çıkış koşulları gibi unsurlarla şekillenen genel düzeni ifade eder. Bu yapı; firmaların fiyat belirleme gücünü, üretim miktarını ve tüketicilere sunulan seçenekleri doğrudan etkiler. Bunun yanında piyasa yapısı, üreticiler ile tüketiciler arasındaki ilişkileri belirleyerek fiyatların nasıl oluştuğunu ve kaynakların nasıl dağıtıldığını anlamada önemli bir rol oynar. Ekonomik sistemin işleyişinde temel bir kavramdır.

2.3.1. Piyasa Kavramı

Piyasa, ekonomik sistem içinde mal ve hizmetlerin alınıp satıldığı ve fiyatların oluştuğu ortamdır. Firmaların ne kadar üretim yapacakları ve ürünlerini hangi fiyattan satacakları piyasayı oluşturan unsurlara bağlıdır.

2.3.2. Piyasayı Oluşturan Unsurlar

Piyasa; talep, arz, fiyat, alıcılar, satıcılar, rekabet ve bilgi unsurlarının karşılıklı etkileşimiyle oluşan dinamik bir yapıdır (Şekil 2.5). Bu unsurların dengeli bir şekilde işlemesi, ekonomik sistemin sağlıklı çalışması açısından büyük önem taşır.

Şekil 2.5: Piyasayı oluşturan unsurlar

Piyasa, mal ve hizmetlerin alınıp satıldığı ekonomik bir sistem olup temel olarak arz, talep ve fiyat mekanizması etrafında şekillenir. Arz, üreticilerin belirli bir fiyat düzeyinde piyasaya sunmak istedikleri mal ve hizmet miktarını ifade ederken talep, tüketicilerin bu mal ve hizmetleri satın alma isteği ve gücünü gösterir. Piyasadaki alıcı ve satıcıların fiyatlar, ürünler ve seçenekler hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bu etkileşim sonucunda fiyatlar oluşur ve piyasa dengesi sağlanır. Piyasayı etkileyen diğer önemli unsurlar arasında rekabet düzeyi, tüketici tercihleri, üretim maliyetleri, teknolojik gelişmeler ve devlet müdahaleleri (vergiler, sübvansiyonlar, düzenlemeler) yer alır. Tüm bu faktörler birlikte piyasadaki işleyişi belirler ve ekonomik kararların şekillenmesinde önemli rol oynar.

SIRA SİZDE

Aylin ve Mert, yaşadıkları mahallede yalnızca iki küçük kafe bulunduğunu fark etmişlerdir. Mahallede yaklaşık 12.000 kişi yaşamakta olup özellikle yaz aylarında bölgedeki nüfus hareketliliği ikiye katlanmaktadır. Yapılan gözlemlere göre mevcut kafelerde bir kahvenin ortalama fiyatı 140,00 TL'dir. Kafelerin özellikle akşam saatlerinde yoğun olduğu ve müşterilerin yer bulmakta zorlandığı görülmektedir.

Aylin ve Mert yaptıkları araştırmada bölgede boş dükkân kiralarının aylık ortalama 65.000,00 TL olduğunu öğrenmişlerdir. Kafe açabilmek için gerekli başlangıç maliyetinin ise yaklaşık 900.000,00 TL olacağı tahmin edilmektedir. Bunun yanında bölgede yeni açılacak bir kafenin uygun fiyat, hızlı servis ve öğrencilere yönelik kampanyalarla müşteri çekebileceği düşünülmektedir.

Aylin ve Mert tüm bu verileri değerlendirerek kendi kafelerini açıp açmamaya karar vermek istemektedir.

Buna göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Verilen talep, maliyet ve rekabet verilerini dikkate alarak Aylin ve Mert bu piyasaya girmeli midir? Kararınızı gerekçeleriyle açıklayınız.

   .....

   .....

2. Karar verme sürecinde etkili olan faktörler nelerdir? Talep, maliyet, rekabet ve tüketici tercihleri açısından değerlendiriniz.

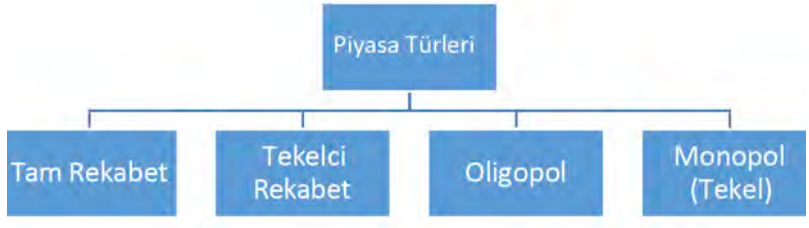
   .....

   .....

2.3.3. Piyasa Türleri

Ekonomide piyasalar; firmaların sayısı, ürünlerin özellikleri ve rekabet düzeyine göre farklı türlere ayrılır. Piyasa yapısı; firmaların üretim miktarını, fiyat belirleme davranışlarını ve kaynakların ekonomide nasıl dağıtılacağını etkileyen önemli bir unsurdur. Firmalar üretim yaparken maliyetlerini dikkate almak zorunda oldukları gibi içinde bulundukları piyasanın rekabet koşullarına göre de hareket ederler. Örneğin çok sayıda satıcının bulunduğu bir piyasada hiçbir firma fiyatı tek başına belirleme gücüne sahip değildir. Buna karşılık piyasaya tek bir firmanın hâkim olduğu durumlarda firma fiyat üzerinde daha etkili olabilir. Bu nedenle firmaların üretim, satış ve fiyatlandırma kararları piyasa türüne göre farklılık gösterir.

Ekonomide piyasalar genel olarak tam rekabet piyasası, tekelci rekabet piyasası, oligopol piyasası ve monopol (tekel) piyasası olmak üzere dört temel gruba ayrılır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6: Piyasa türleri

Tam Rekabet Piyasası: Çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu, hiçbir bireysel firmanın piyasa fiyatını etkileyemediği ideal piyasa yapısıdır (Görsel 2.8). Bu piyasada üretilen mallar homojendir (özdeş / birbirinin aynı olan) ve tüm firmalar fiyat alıcıdır. Örneğin mahalle pazarları (sebze-meyve pazarı), tarım ürünleri piyasası tam rekabet piyasasında önemli rol oynar.

Görsel 2.8: Tam rekabet piyasası

Bu piyasanın özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Çok sayıda satıcı ve alıcı vardır.
- Ürünler homojendir (Aynı türde ürünler birbirinin yerine geçebilir.).
- Piyasaya giriş ve çıkış serbesttir.
- Bilgi tam ve simetriktir.
- Firmalar uzun dönemde normal kâr (sıfır ekonomik kâr) elde eder.

Tekelci Rekabet Piyasası: Bu piyasa yapısında çok sayıda firma bulunur ancak firmalar ürünlerini farklılaştırarak belirli ölçüde piyasa gücü elde eder (Görsel 2.9).

Görsel 2.9: Tekelci rekabet piyasası

Bu piyasanın belirli özellikleri şöyledir:

- Çok sayıda satıcı vardır.
- Ürünler heterojendir, farklılaştırılmıştır. Örneğin kahve her yerde satılır ama tüketici marka, kalite, ortam, tasarım ve benzeri nedenlerle farklı kafeleri tercih eder.
- Firmalar sınırlı fiyat belirleme gücüne sahiptir.
- Reklam ve marka önemli rol oynar.

Tekelci rekabet piyasasına örnek olarak kafeler, restoranlar, giyim mağazaları, pizza, parfüm, şampuan, spor ayakkabısı vb. verilebilir.

Oligopol Piyasa: Az sayıda büyük firmanın hâkim olduğu ve firmalar arasında stratejik etkileşimin bulunduğu piyasa yapısıdır. Piyasaya giriş zordur. Firmalar birbirine bağımlıdır. Birbirlerinin kararlarından etkilenir. Yoğun reklam ve marka rekabeti gören piyasa türüdür (Görsel 2.10).

Görsel 2.10: Oligopol piyasa

Bu piyasanın belli başlı özellikleri şu şekildedir:

- Az sayıda büyük firma vardır.
- Ürünler homojen veya farklılaştırılmış olabilir.
- Firmalar birbirlerinin kararlarından etkilenir (karşılıklı bağımlılık).
- Fiyat rekabeti yerine çoğunlukla reklam ve kalite rekabeti görülür.

Oligopol piyasaya örnek olarak GSM sektörü, otomotiv sektörü, beyaz eşya sektörü, hava yolu taşımacılığı verilebilir.

Monopol (Tekel) Piyasa: Tek bir firmanın tüm piyasaya hâkim olduğu ve yakın ikamesi olmayan bir mal veya hizmet sunduğu piyasa yapısıdır. Su, elektrik, doğal gaz dağıtımı yapan kamu kuruluşları, demir yolu hizmetleri buna örnek olarak gösterilebilir (Görsel 2.11).

Görsel 2.11: Monopol (tekel) piyasa

Monopol piyasasının özellikleri şunlardır:

- Tek satıcı vardır.
- Ürün benzersizdir (İkamesi yoktur.).
- Piyasaya giriş engelleri yüksektir (yasal, teknolojik vb.).
- Firma fiyat belirleyicidir (fiyat yapıcı). Piyasada tektir.

SIRA SİZDE

Bir lise öğrenci grubu, TÜBİTAK projesi kapsamında çevre dostu ve sensörlü akıllı kalem geliştirmiştir. Proje başarılı olduktan sonra ürünü piyasaya sürmeyi düşünmektedirler. Yapılan araştırmada; sıradan kalem piyasasında çok sayıda satıcı olduğu, ürünlerin birbirine çok benzediği ancak akıllı kalem ürünlerinde az sayıda firmanın bulunduğu ve markaların ürünlerini farklılaştırdığı görülmüştür. Bunun yanında bazı büyük teknoloji firmalarının bu alanda güçlü olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler hangi piyasa türünde nasıl bir strateji izlemeleri gerektiğine karar verememektedirler.

Buna göre bu öğrenci grubuna yardımcı olmak için sıradan kalem piyasası ve akıllı kalem piyasasının hangi piyasa türüne girdiğini belirleyiniz. Ayrıca her iki piyasa türünün özelliklerini karşılaştırarak öğrencilerin izlemeleri gereken stratejiyi açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

2.3. ETKİNLİK

Konu	**Piyasa Türlerinin Karşılaştırılması**
Amaç	Piyasa türlerini firma sayısı, ürün türü, fiyat kontrolü ve rekabet edebilme düzeyi açılarından karşılaştırmak
Süre	40 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden grubunuzla birlikte seçtiğiniz piyasa türünü firma sayısı, ürün türü, fiyat kontrolü ve rekabet düzeyi açısından diğer piyasa türleriyle karşılaştırıp, tabloyu doldurarak yorumlayıp, sınıf içinde paylaşmanız istenmektedir. Aşağıda istenen adımları grup çalışmasıyla uygulayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.

1. Adım: Grubunuzla birlikte dört piyasa türünden (tam rekabet, tekelci rekabet, oligopol ve monopol) birini seçiniz.

2. Adım: Grup olarak seçtiğiniz piyasa türünü firma sayısı, ürün türü, fiyat kontrolü ve rekabet edebilme düzeyi bakımından aşağıdaki tabloya yazınız.

KARŞILAŞTIRMA ÖLÇÜTLERİ	TAM REKABET PİYASASI	TEKELCİ REKABET PİYASASI	OLİGOPOL PİYASA	TEKEL (MONOPOL) PİYASA
Firma Sayısı	.....	.....	.....	.....
Ürün Türü	.....	.....	.....	.....
Fiyat Kontrolü	.....	.....	.....	.....
Rekabet Edebilme Düzeyi	.....	.....	.....	.....

3. Adım: Grubunuzla hazırladığınız bu tabloyu diğer gruplarla karşılaştırarak yorumlayınız.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

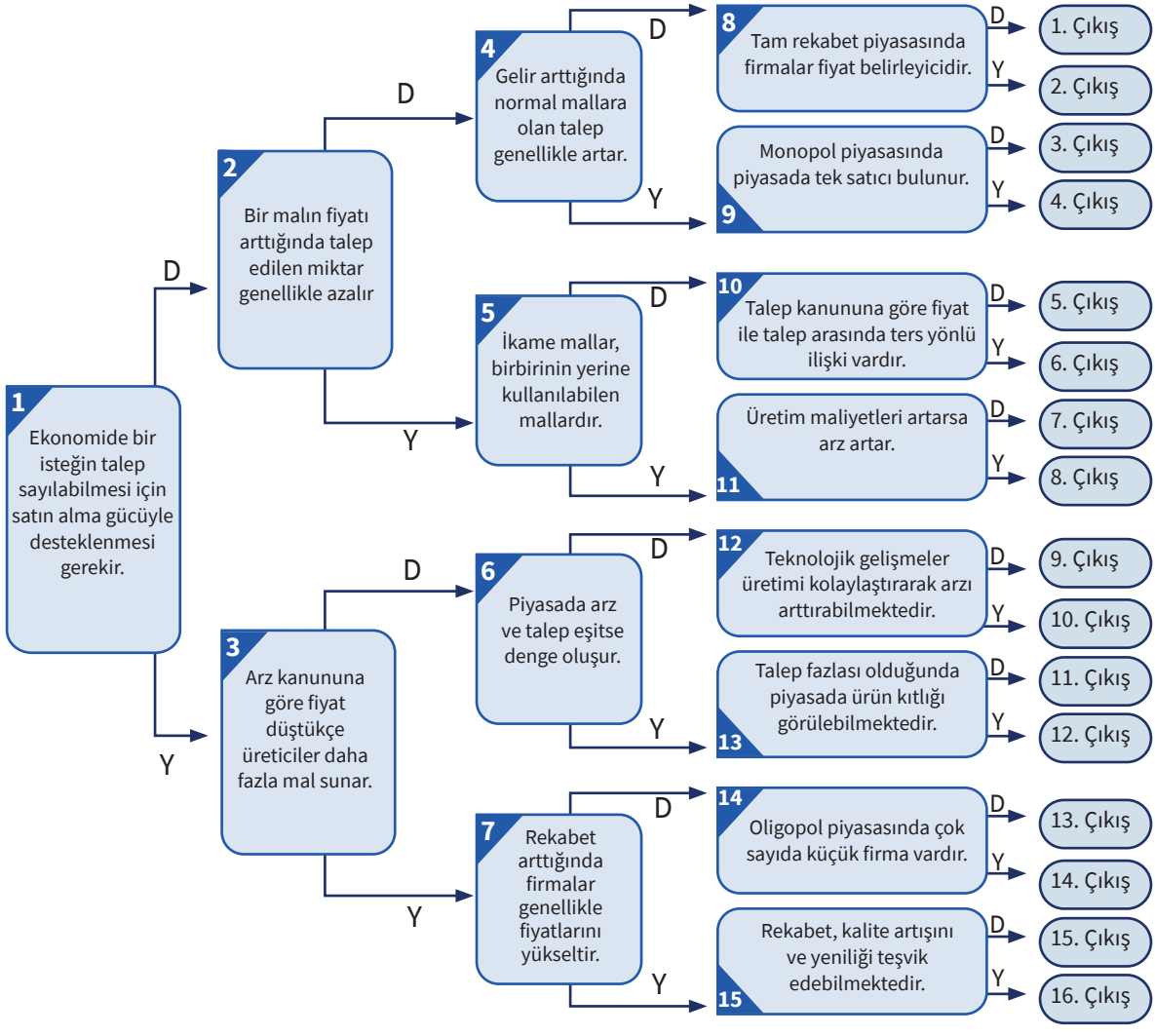
Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermelerini içeren bir soru verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D), yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini işaretlemeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız seçimlerle ve oklar yönünde ilerleyerek bir çıkış noktası belirleyiniz.

B) Aşağıda numaralandırılmış kutucuklarda ekonomiyle ilgili bazı kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak 16, 17 ve 18. soruları cevaplayınız. Parantez içindeki aynı numaraları birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.

Talep (1)	Arz (2)	Rekabet (3)	Denge fiyatı (4)
Monopol (5)	Oligopol (6)	Tam rekabet (7)	Tekelci rekabet (8)
Gelir etkisi (9)	İkame etkisi (10)	Fiyat alıcı (11)	Fiyat yapıcı (12)
Satıcı sayısı (13)	Teknoloji (14)	Vergi (15)	Sübvansiyon (16)

16. Talep miktarıyla ilgili kavramlar nelerdir? Numaralarıyla birlikte yazınız.

……..

17. Arzla ilgili kavramlar nelerdir? Numaralarıyla birlikte yazınız.

……..

18. Piyasa türleriyle ilgili kavramlar nelerdir? Numaralarıyla birlikte yazınız.

……..

C) Aşağıdaki soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

19. Aşağıdakilerden hangisi talebi artıran faktörlerden biridir?

A) Gelirin azalması
B) Ürün fiyatının yükselmesi
C) Tüketici gelirinin artması
D) Vergilerin artması
E) Üretim maliyetlerinin yükselmesi

20. Aşağıdakilerden hangisi arzı artırabilir?

A) Üretim maliyetlerinin yükselmesi
B) Teknolojik gelişmeler
C) Vergi oranlarının artması
D) Satıcı sayısının azalması
E) Doğal afetler

21. Bir piyasada tek satıcının bulunması aşağıdaki piyasa türlerinden hangisidir?

A) Monopol
B) Oligopol
C) Tam rekabet
D) Tekelci rekabet
E) Serbest piyasa

22. Aşağıdakilerden hangisi genellikle rekabetin artmasına neden olur?

A) Fiyatların yükselmesi
B) Ürün çeşitliliğinin azalması
C) Kalitenin düşmesi
D) Fiyatların dengelenmesi
E) Üretimin durması

23. Aşağıdakilerden hangisi tam rekabet piyasasının özelliklerinden biridir?

A) Tek satıcı bulunması
B) Ürünlerin farklılaştırılmış olması
C) Firmaların fiyat belirleyici olması
D) Piyasaya girişin zor olması
E) Çok sayıda alıcı ve satıcının bulunması

Ç) Aşağıdaki metinden yararlanarak, 24, 25 ve 26. soruları cevaplayınız.

Bir şehirde iki farklı kahve işletmesi bulunmaktadır. İlk işletme kahveyi daha uygun fiyatla satarken ikinci işletme daha kaliteli ortam ve farklı kahve çeşitleri sunmaktadır. Son dönemde şehirde yeni kahve dükkânlarının açılmasıyla rekabet artmış, bazı işletmeler fiyatlarını düşürürken bazıları hizmet kalitesini artırmayı tercih etmiştir.

Aynı dönemde kahve çekirdeği fiyatlarının yükselmesi nedeniyle üretim maliyetleri de artmıştır. Bazı işletmeler kahve fiyatlarını artırırken bazıları müşteri kaybetmemek için fiyatlarını sabit tutmuştur.

Öğrencilerden Mehmet, "Rekabet arttığında fiyatlar genellikle düşer." demiştir.

Ayşe ise "Maliyetler arttığında işletmeler fiyat artırmak zorunda kalabilir." demiştir.

24. Mehmet ve Ayşe'nin görüşlerinden hangisini doğru buluyorsunuz? Gerekçesiyle açıklayınız.

……
……
……
……

25. Rekabetin tüketiciler ve işletmeler üzerindeki etkilerini yorumlayınız.

……
……
……
……

26. Kahve çekirdeği maliyetlerinin artmasının arz ve fiyat üzerindeki etkisini açıklayınız.

……
……
……
……

3. ÖĞRENME BİRİMİ

MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

KONULAR

3.1. MİLLÎ GELİRLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

3.2. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI

3.3. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI

ANAHTAR KAVRAMLAR

- amortisman
- ekonomik büyüme
- enflasyon
- gayrisafi millî hasıla
- istihdam
- işsizlik
- millî gelir

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- millî gelirle ilgili temel kavramları açıklamanız
- ekonomik büyüme kavramlarını tanımlamanız
- istihdam ve işsizlik kavramlarını açıklamanız

beklenmektedir.

3.1. MİLLÎ GELİRLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Ali'nin yaşadığı bölgede yeni bir fabrika açılmıştır. Fabrikanın açılmasıyla birlikte ilçedeki bazı kişiler bu fabrikada çalışmaya başlamıştır. Zamanla bölgede yeni iş yerleri açılmış, insanların alışveriş yapma ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılama imkânları artmıştır. Ali, babasının "Fabrikanın açılması bölgemizin ekonomisini canlandırdı." dediğini duymuştur.

Buna göre aşağıdaki soruları arkadaşlarınızla sınıfta tartışınız.

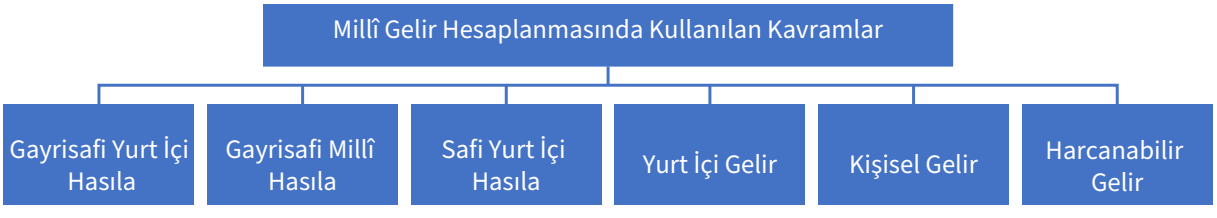
1. Fabrikanın açılması bölgede yaşayan insanların gelirlerini nasıl etkilemiş olabilir?
2. Bölgede daha fazla kişinin çalışmaya başlaması çevredeki yaşamı nasıl değiştirebilir?
3. Ali'nin babasının söylediği sözden yola çıkarak bölgedeki ekonomik canlanmanın başka hangi göstergeleri olabilir?

Ülkelerin ekonomik yapısını ve üretim kapasitesini değerlendirmede kullanılan en önemli göstergelerden biri millî gelirdir. Millî gelir sayesinde bir ekonominin belirli bir dönemde ürettiği mal ve hizmetlerin toplam değeri ölçülür. Millî gelir verileri; ekonomik büyümenin izlenmesi, refah düzeyinin değerlendirilmesi ve ekonomik politikaların etkilerinin analiz edilmesi açısından önemli bilgiler sunar.

3.1.1. Millî Gelirin Hesaplanmasından Kullanılan Kavramlar

Millî gelir, ekonomide belirli bir dönemde (genellikle bir yıl) üretilen tüm nihai mal (bir ürünün tüketiciye sunulan son hâli) ve hizmetlerin parasal değerini ve bu üretim sürecinde elde edilen gelirlerin toplamını ifade eder. Bir ülkedeki insanların ortalama gelir düzeyini ve satın alma gücünü gösterir. Üretime katılan emek, sermaye gibi unsurların elde ettiği toplam geliri anlatır. İşçi ücretleri, faiz, kira gelirleri, kâr ve rant millî geliri oluşturan temel öğelerdir. Millî gelirin ülke nüfusuna bölünmesiyle kişi başına düşen gelir elde edilir. Bu gösterge, ülkedeki ortalama gelir düzeyi hakkında bilgi verir. **Kişi başına millî gelir =** Millî Gelir / Nüfus şeklinde hesaplanır. Örneğin bir ülkenin millî geliri 1 trilyon TL ve nüfusu 100 milyon kişi ise kişi başına düşen millî gelir 10.000,00 TL'dir.

Millî gelirin daha ayrıntılı analiz edilebilmesi için çeşitli göstergeler kullanılmaktadır. Bu göstergeler, üretimden elde edilen gelirin farklı aşamalarını ve ekonomideki dağılımını açıklamaya yardımcı olur. Millî gelir hesaplanmasında kullanılan kavramlar Şekil 3.1'de verilmiştir.

Şekil 3.1: Millî gelirin hesaplanmasında kullanılan kavramlar

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)

Bir ülkenin sınırları içinde belirli bir dönemde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değerine **Gayrisafi Yurt İçi Hasıla** denir. Örneğin Türkiye'de faaliyet gösteren bir otomobil fabrikasında üretilen araçlar, fabrikanın sahibi yerli veya yabancı olsun, Türkiye'nin GSYİH'sine dâhil edilir. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı firmaların üretimi GSYİH'ye dâhildir. Türk firmalarının başka ülkelerdeki üretimi ise bulunduğu ülkenin GSYİH'sine eklenir.

Gayrisafi Millî Hasıla (GSMH)

Bir ülkenin bir yıl içinde ortaya koyduğu toplam üretim değerini anlatır, bir ülke vatandaşlarının yurt içinde ve yurt dışında elde ettiği gelirlerin toplamından oluşur. Ekonominin ne kadar güçlendiğini veya zayıfladığını açıklamada kullanılır. Örneğin Almanya'da çalışan bir Türk vatandaşının elde ettiği gelir Türkiye'nin GSMH'sine katkıda bulunur ya da bir Türk şirketi Almanya'da üretim yapıyorsa GSMH'ye dâhildir.

Safi Yurt İçi Hasıla (SYİH)

Bir ülkede belli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değerinden, üretimde kullanılan makine, bina ve benzeri varlıkların yıpranma payının (amortismanın) çıkarılmasıyla elde edilen millî gelir göstergesidir.

Yurt İçi Gelir

Bir ülkenin sınırları içinde bir yıl boyunca gerçekleştirilen üretim faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin toplamıdır. Geliri elde edenlerin vatandaşlığı önemli değildir. Önemli olan ekonomik faaliyetin ülke sınırları içinde gerçekleşmesidir. Örneğin Türkiye'de çalışan yabancı işçinin elde ettiği ücret, Türkiye'nin yurt içi gelirine dâhil edilir.

Kişisel Gelir

Bireylerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri toplam geliri ifade eder. Ücretler, maaşlar, faiz gelirleri, kira gelirleri ve devlet tarafından yapılan sosyal yardımlar kişisel gelirin unsurları arasında yer alır. Örneğin bir kişinin maaşı, bankadaki birikimlerinden elde ettiği faiz geliri ve aldığı sosyal yardım ödemeleri kişisel gelirini oluşturur.

Harcanabilir Gelir

Kişisel gelirden doğrudan vergiler ve benzeri zorunlu kesintiler çıkarıldıktan sonra bireyin kullanımına kalan geliri ifade eder. Bireyler bu geliri tüketim harcamaları yapmak veya tasarruf etmek için kullanırlar.

Harcanabilir Gelir = Kişisel gelir-Vergiler

Örneğin bir tüketicinin maaşı: 30.000,00 TL - vergi: 6.000,00 TL ise harcanabilir geliri = 24.000,00 TL'dir. Tüketici harcanabilir gelirini tasarruf yapabilir veya istediği şekilde harcayabilir.

Millî Gelir Hesabına İlişkin Bir Örnek

Bir ülkenin bir yıl içinde gerçekleşen ekonomik faaliyetleri şöyledir:

- Tüketim harcamaları (C): 500 milyar TL
- Yatırım harcamaları (I): 120 milyar TL
- Devlet harcamaları (G): 180 milyar TL
- İhracat (X): 90 milyar TL
- İthalat (M): 70 milyar TL

Bu ülkenin **Gayrisafi Yurtiçi Hasılasını (GSYİH)** hesaplayınız.

Kullanılan Formül: GSYİH= C + I + G + (X - M)

C = Tüketim harcamaları

I = Yatırım harcamaları

G = Devlet harcamaları

X = İhracat

M = İthalat

Çözüm: Önce **dış ticaret farkı** bulunur.

X – M = (ihracat - ithalat) 90 – 70 = 20 milyar TL

Tüm değerlerin formüldeki yerleri şöyledir:

GSYİH = **C** (tüketim harcamaları) + **I** (yatırım harcamaları) + **G** (devlet harcamaları) + **dış ticaret farkı** = 500 milyar TL + 120 milyar TL + 180 milyar TL + (90 milyar TL - 70 milyar TL) = 820 milyar TL

Sonuç: Bu ülkenin Gayrisafi Yurtiçi Hasılası 820 milyar TL'dir. Bu değer, ülke ekonomisinin bir yıl içinde ürettiği toplam mal ve hizmetlerin parasal karşılığını ifade etmektedir.

Millî gelir hesaplamaları aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin gelir üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda şu değerlendirmeler yapılabilir:

- Tüketim harcamaları arttıkça millî gelir genellikle artar.
- İhracatın ithalattan büyük olması millî geliri olumlu etkiler.
- Devlet yatırımları ve özel sektör yatırımları ekonomik büyümeyi destekler.

SIRA SİZDE

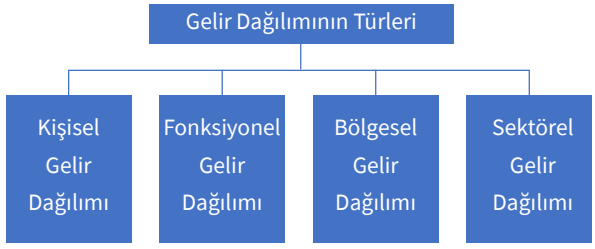
Tablo 3.1'in A sütununda millî gelirle ilgili temel kavramlarla ilgili verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan biriyle eşleştiriniz ve eşleştirdiğiniz doğru kavramı B sütununa yazınız. Kavramlar birden çok yerde kullanılabilir.

Tablo 3.1: Millî Gelirin Hesaplanmasında Kullanılan Kavramlar

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	Vatandaşların yurt içi ve yurt dışında elde ettiği toplam gelirdir.	.....	a. GSMH b. GSYİH c. SYİH ç. Kişi başı MG d. Amortisman e. Millî Gelir f. Kişisel gelir g. Harcanabilir gelir ğ. Yurt içi gelir
2	Kişisel gelirden vergiler çıkarıldıktan sonra bireyin elinde kalan gelirdir.	.....	
3	Ülke sınırları içinde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeridir.	.....	
4	Amortismanlar düşüldükten sonra kalan net üretim değeridir.	.....	
5	Üretimde oluşan yıpranma payıdır.	.....	
6	Millî gelirin nüfusa bölünmesiyle bulunan tutardır.	.....	

3.1.2. Millî Gelirin Dağılımı ve Türleri

Toplumlar, ekonomik büyümeyle refahlarını artırmayı hedefler ancak millî gelirin sadece artması yeterli değildir. Bu gelirin toplumun bütün kesimleri arasında adil dağıtılması da büyük önem taşır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması ekonomik ve sosyal istikrar açısından çok önemlidir. Gelirin dengeli dağıldığı toplumlarda yaşam kalitesi yükselir, suç oranları azalır ve toplumsal huzur artar. Bu nedenle devletler sosyal politikalar geliştirerek gelir eşitsizliğini azaltmaya çalışır. Gelirin dengeli dağıtılmadığı toplumlarda yoksulluk, işsizlik, sosyal huzursuzluk gibi sorunlar ortaya çıkar.

Şekil 3.2: Gelir dağılımının türleri

Bir ülkede gelir eşitsizliğinin nedenlerini ve sonuçlarını doğru değerlendirebilmek için gelirin kimler arasında ve hangi ölçütlere göre dağıldığının incelenmesi gerekir. Gelir dağılım türleri Şekil 3.2'de verilmiştir.

Kişisel Gelir Dağılımı

Bir ekonomide elde edilen gelirin bireyler veya hanehalkları arasında nasıl paylaşıldığını ifade eder. Bu dağılım türü, gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde önemli bir göstergedir. Örneğin bir ülkede bazı bireylerin aylık geliri 20.000,00 TL iken bazı bireylerin geliri 100.000,00 TL olabilir. Gelirin bireyler arasındaki bu farklı dağılımı kişisel gelir dağılımını göstermektedir.

Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Millî gelirin üretim faktörleri arasında nasıl bölüşüldüğünü ifade eder. Buna göre gelir; emek, sermaye, toprak ve girişim faktörleri arasında ücret, faiz, rant ve kâr şeklinde dağıtılır. Örneğin bir fabrikanın elde ettiği gelirden işçilere ücret ödenmesi, sermaye sahiplerine faiz verilmesi ve işletme sahibinin kâr elde etmesi fonksiyonel gelir dağılımına örnektir.

Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülke içerisindeki farklı bölgelerin gelir düzeyleri arasındaki farklılıkları ifade eder. Ekonomik faaliyetlerin yoğunluğu ve kalkınma düzeyi bölgesel gelir farklılıklarına neden olabilir. Örneğin bir ülkede sanayinin gelişmiş olduğu büyük şehirlerde kişi başına düşen gelir yüksekken kırsal bölgelerde daha düşük olabilir. Bu durum bölgesel gelir dağılımındaki farklılığı göstermektedir.

Sektörel Gelir Dağılımı

Ekonomide elde edilen gelirin tarım, sanayi, hizmetler gibi sektörler arasında nasıl paylaşıldığını ifade eder. Bir ülkede millî gelirin %60'ının hizmetler sektöründen, %30'unun sanayi sektöründen ve %10'unun tarım sektöründen elde edilmesi sektörel gelir dağılımına örnek olarak verilebilir. Bu gelir dağılımı türleri, gelirin toplum ve ekonomi içerisindeki paylaşımını farklı yönlerden inceleyerek gelir eşitsizliklerinin nedenlerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunur.

BİLGİ KUTUSU

Gini katsayısı, bir ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmek için kullanılan ekonomik bir göstergedir. Toplumdaki gelirlerin bireyler arasında ne kadar adil dağıldığını gösterir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır. Değer 0'a yakınsa gelir dağılımı daha adil, 1'e yakınsa gelir dağılımı daha eşitsizdir. Türkiye'de 2025 yılında Gini katsayısı 0,410 olarak hesaplanmıştır.

3.1.3. Türkiye'de Millî Gelir Seviyesi ve Dağılımı

Türkiye ekonomisinin gelişim düzeyini değerlendirmede millî gelir göstergeleri önemli bir yere sahiptir. Millî gelir, bir ülkede belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değerini gösterirken aynı zamanda ekonomik büyüme, refah düzeyi ve yaşam standartları hakkında da bilgi verir. Türkiye'de son yıllarda millî gelir genel olarak artış eğilimi göstermiştir. Buna rağmen ekonomik büyümenin toplumun tüm kesimlerine aynı ölçüde yansımaması, gelir dağılımı konusunu da önemli hâle getirmektedir. Bu nedenle bir ülkenin ekonomik performansı değerlendirilirken yalnızca millî gelir miktarına değil, bu gelirin toplum içinde nasıl paylaşıldığına da bakılması gerekir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'nin Gayrisafi Yurt İçi Hasılası yıllar içinde önemli ölçüde artmıştır. Üretim kapasitesinin yükselmesi, teknolojik gelişmeler, yatırımlar ve dış ticaretteki gelişmeler millî gelir artışında etkili olmaktadır. Kişi başına düşen millî gelir ise ülkedeki ortalama gelir düzeyini göstermekte ve yaşam standartlarının değerlendirilmesinde kullanılan önemli göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de gelir dağılımı incelendiğinde, gelirlerin toplumun farklı kesimleri arasında eşit şekilde dağılmadığı görülmektedir. Bazı birey ve hanehalkları yüksek gelir elde ederken bazı kesimler daha düşük gelir seviyelerinde yaşamaktadır. Gelir dağılımındaki farklılıkların ortaya çıkmasında eğitim düzeyi, meslek, bölgesel gelişmişlik farkları ve ekonomik fırsatlara erişim gibi çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Ayrıca nüfusun belirli gelir gruplarının toplam gelirden aldığı paylar da gelir dağılımının değerlendirilmesinde kullanılmaktadır.

Gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ölçmek için çeşitli göstergeler kullanılmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri Gini katsayısıdır. Türkiye'de Gini katsayısı son yıllarda gelir dağılımındaki gelişmeleri izlemek amacıyla TÜİK tarafından düzenli olarak yayımlanmaktadır. 2025 yılında Türkiye'nin Gini katsayısı 0,410 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer, gelirin toplumun farklı kesimleri arasında eşit dağılmadığını göstermektedir. Bununla birlikte bir önceki yılın katsayısına göre bir miktar düşmesi, gelir dağılımında sınırlı da olsa bir iyileşmeye işaret etmektedir.

Türkiye'nin ekonomik büyümesini sürdürülebilir hâle getirebilmesi için yalnızca millî gelirini artırması yeterli değildir. Aynı zamanda elde edilen gelirin toplumun farklı kesimleri arasında daha adil paylaşılması da önem taşımaktadır. Gelir dağılımındaki adaletin sağlanması ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel unsurlarından biridir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2025 yılında Türkiye'nin Gayrisafi Yurtiçi Hasılası cari fiyatlarla 63 trilyon 20 milyar 906 milyon TL ve yine bu dönemde kişi başına düşen millî gelir ise 712 bin 200 TL, başka bir ifadeyle 18 bin 040 dolardır.

BİLGİ KUTUSU

Bu konudaki ayrıntılı bilgiler ve geçmiş yıllara yönelik karşılaştırmalar Türkiye İstatistik Kurumu'nun resmî raporu olan TÜİK Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Bülteninden izlenebilir.

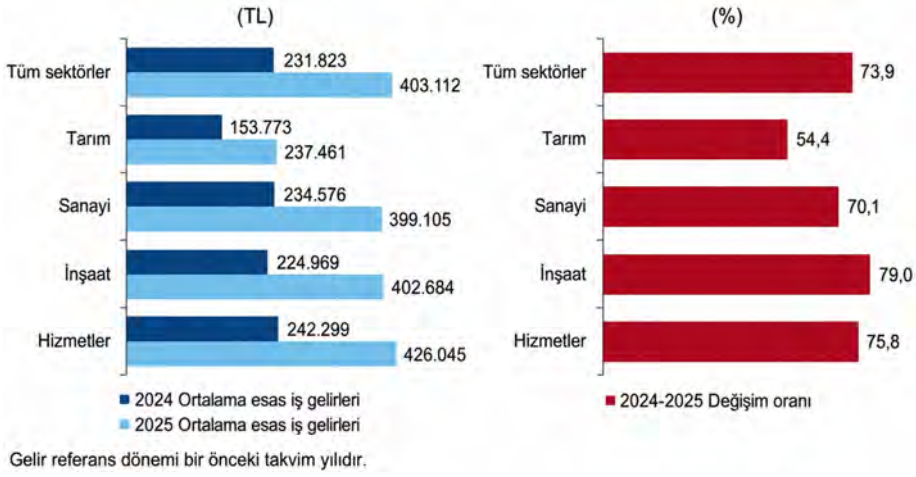
Türkiye ekonomisinde millî gelirin yalnızca miktarı ve bireyler arasındaki dağılımı değil, hangi ekonomik faaliyetler sonucunda elde edildiği de önemlidir. Millî gelirin oluşumunda hizmetler, sanayi ve tarım sektörleri farklı oranlarda katkıda bulunur. Bu sektörlerin millî gelir içindeki payları, ülkenin ekonomik yapısını ve gelişim düzeyini anlamada önemli bilgiler sunmaktadır.

Hizmet Sektörü: Ticaret, turizm, ulaşım, eğitim, sağlık ve bankacılık faaliyetlerini kapsar.

Sanayi Sektörü: Fabrikalar, otomotiv, tekstil, enerji ve teknoloji üretimini içerir.

Tarım Sektörü: Bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerinden oluşur.

Sektörlerin ekonomiye katkıları yalnızca üretim miktarıyla değil, sağladıkları gelir düzeyiyle de değerlendirilmektedir. Bu nedenle sektörlerdeki gelir düzeylerinin incelenmesi, ekonomik gelişmenin farklı alanlara nasıl yansıdığını anlamaya yardımcı olmaktadır. Sektörlere göre yıllık ortalama esas iş gelirlerinin 2024 ve 2025 yıllarına ait değişen grafikleri Grafik 3.1'deki gibidir.

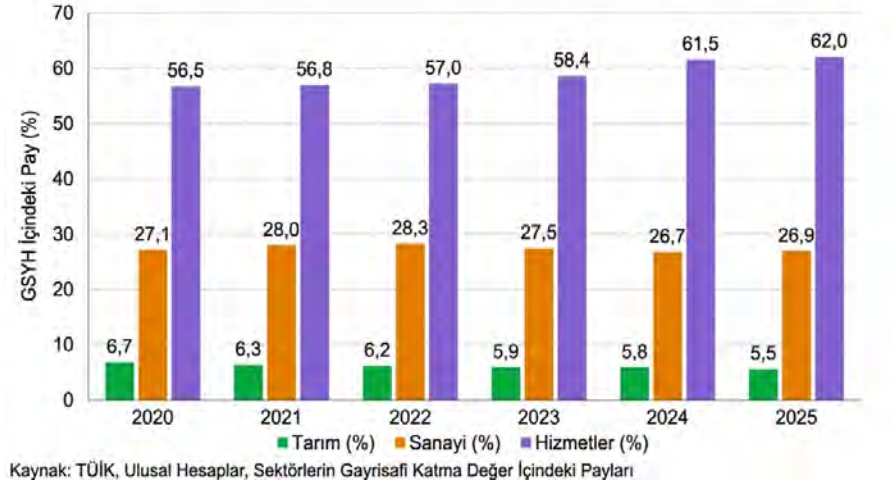

Grafik 3.1: Sektörlere göre yıllık ortalama esas iş gelirleri

En yüksek yıllık ortalama gelirin 426.045,00 TL ile hizmet sektöründe, en düşük yıllık ortalama gelirin 237.461,00 TL ile tarım sektöründe olduğu görülmektedir. Bir önceki yıla göre yıllık ortalama esas iş gelirinde en yüksek artış %79,0 ile inşaat sektöründe gözlenirken bunu %75,8 ile hizmet sektörü izlemektedir. Diğer taraftan sanayi sektöründe %70,1, tarım sektöründe ise %54,4 artış gözlenmektedir. Grafiklerden edinilen bilgilere göre Türkiye ekonomisinde en yüksek pay inşaat sektörünündür. Hizmet sektörü ikinci sırada, sanayi sektörü üçüncü sırada yer alırken tarım sektörünün payı daha düşüktür.

Sektörlerdeki gelir düzeylerinin incelenmesinin ardından, bu sektörlerin ülke ekonomisine yaptıkları katkının değerlendirebilmesi önem taşımaktadır. Ekonomik faaliyetlerin genel yapı içindeki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi için sektörlerin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya katkılarının da incelenmesi gerekir.

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin 2020-2025 yılları arasındaki Gayrisafi Yurtiçi Hasıla payları Grafik 3.2'deki gibidir.

Grafik 3.2: Sektörlerin yıllara göre değişen GSYH içindeki payı

Verilere göre en büyük pay her yıl **hizmet sektörüne** aittir. Hizmet sektörünün payı 2020 yılında %56,5 iken 2025 yılında %62'ye yükselmiştir. Bu durum; ticaret, turizm, sağlık, eğitim, ulaşım, bankacılık gibi hizmet alanlarının ekonomide giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir.

Sanayi sektörünün payı yıllar boyunca %27 civarında kalmıştır. Bu durum, sanayinin Türkiye ekonomisi için önemli bir üretim kaynağı olduğunu göstermektedir. Fabrikalar, otomotiv, tekstil ve teknoloji üretimi sanayi sektörüne örnek verilebilir.

Tarım sektörünün payının yıllar içinde azaldığı görülmektedir. 2020 yılında %6,7 olan pay, 2025 yılında %5,5'e düşmüştür. Bu durum, hizmet ve sanayi sektörlerinin daha hızlı büyümesinden kaynaklanmaktadır ancak tarım sektörü hâlâ insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemlidir. Grafik; Türkiye ekonomisinde hizmet sektörünün ağırlıklı olduğunu, sanayi sektörünün ekonomiye önemli katkıda bulunduğunu ve tarım sektörünün payının zamanla azaldığını göstermektedir.

Millî gelir yalnızca sektörler arasında değil coğrafi bölgeler arasında da farklılık göstermektedir. Bölgelerin ekonomik yapıları, doğal kaynakları ve gelişmişlik düzeyleri bu farklılığın temel nedenleridir.

Türkiye'deki coğrafi bölgelerin millî gelirden aldığı paylar Tablo 3.2 üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Millî Gelirin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

COĞRAFİ BÖLGELER	MİLLÎ GELİR PAYI (%)	MİLLÎ GELİR (Milyar TL)	PAYIN GRAFİKSEL GÖSTERİMİ	ÖZELLİKLER
MARMARA	55,4%	13.519 milyar TL	55,4%	Sanayi, ticaret, finans ve hizmet sektörlerinin yoğun olduğu bölgedir. Türkiye'nin en yüksek gelirine sahiptir.
İÇ ANADOLU	16,1%	3.924 milyar TL	16,1%	Tarım ve hayvancılık önemlidir. Sanayi ve hizmet sektörleri gelişmektedir.
EGE	11,5%	2.806 milyar TL	11,5%	Tarım, turizm ve sanayi gelişmiştir. İhracat potansiyeli yüksektir.
AKDENİZ	8,6%	2.097 milyar TL	8,6%	Turizm, tarım ve ticaret önemlidir. Liman şehirleri ekonomiye katkı sağlar.
KARADENİZ	5,1%	1.246 milyar TL	5,1%	Tarım (özellikle çay, fındık) ve küçük ölçekli sanayi önemlidir.
DOĞU ANADOLU	2,2%	537 milyar TL	2,2%	Nüfus seyrektir. Ekonomi daha çok tarım ve hayvancılığa dayanır.
GÜNEYDOĞU ANADOLU	1,1%	268 milyar TL	1,1%	Tarım, hayvancılık ve ticaret bölge ekonomisinin temelini oluşturur.
TÜRKİYE TOPLAMI	100%	24.397 milyar TL	100%	*Kaynak: TÜİK (2025)*

Tablo 3.2'deki verilere göre en büyük pay **Marmara'ya** aittir. Marmara, Türkiye millî gelirinin yaklaşık **%55,4'ünü** oluşturmaktadır. Bunun nedeni bölgede sanayi, ticaret, finans ve hizmet sektörlerinin çok gelişmiş olmasıdır. İstanbul gibi büyük şehirler ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşmasını sağlamaktadır. İkinci sırada **İç Anadolu** yer almaktadır. Bölgenin millî gelir payı yaklaşık **%16,1**'dir. Ankara'nın başkent olması ve sanayi ile hizmet sektörlerinin gelişmesi bu durumu etkilemektedir. **Ege** yaklaşık **%11,5** paya sahiptir. Tarım, turizm, sanayi ve ihracat faaliyetleri bölge ekonomisine katkıda bulunur. **Akdeniz** ise yaklaşık **%8,6** pay almaktadır. Bölgede turizm, tarım ve liman ticareti önemli ekonomik faaliyetlerdir. **Karadeniz'in** millî gelir payı yaklaşık **%5,1**'dir. Tarım ürünleri, özellikle çay ve fındık üretimi bölge ekonomisinde önemlidir. En düşük paylar ise **Doğu Anadolu** (%2,2) ve **Güneydoğu Anadolu**'ya (%1,1) aittir. Bu bölgelerde sanayi ve hizmet sektörleri diğer bölgelere göre daha az gelişmiştir. Sonuç olarak grafik, Türkiye'de millî gelirin bölgeler arasında eşit dağılmadığını göstermektedir. Sanayi ve ticaretin geliştiği bölgeler millî gelirden daha fazla pay almaktadır.

SIRA SİZDE

Gelir gruplarının (düşük, orta ve yüksek gelir grubu) millî gelirden aldığı paya ilişkin veriler Grafik 3.3'te verilmiştir.

Yıl	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Düşük Gelir Grubu (En düşük %20)	20,0	19,0	18,0	17,0	16,0	15,0
Orta Gelir Grubu (Orta %60)	50,0	50,5	50,0	49,0	48,0	47,0
Yüksek Gelir Grubu (En yüksek %20)	30,0	30,5	32,0	34,0	36,0	38,0

Grafik 3.3: Gelir gruplarının millî gelirden aldığı pay

Grafikte verilenlere göre aşağıdaki soruları cevaplayarak grafiği yorumlayınız.

1. 2025 yılında millî gelirden en büyük payı alan gelir grubu hangisidir?

.....
.....
.....

2. 2020-2025 yılları arasında millî gelirden en çok artış sağlayan gelir grubu hangisidir?

.....
.....
.....

3. 2020-2025 yılları arasında düşük, orta ve yüksek gelir gruplarının millî gelirden aldığı paylardaki değişimleri karşılaştırınız. Bu değişimlerin gelir dağılımı açısından ne ifade ettiğini açıklayınız.

.....
.....
.....

3.1.4. Türkiye'nin Millî Geliri ile Diğer Ülkelerin Millî Gelirlerinin Karşılaştırılması

Millî gelir hesaplamaları, bir ülkenin ekonomik gelişmişliğini ve kalkınma düzeyini ölçmek için en önemli göstergelerdendir. Millî gelirin seviyesi ekonomik politikaların etkisini değerlendirmede de etkin rol oynar. Bir ülkenin ekonomik durumunu doğru anlayabilmek, bunun yanında özellikle diğer ülkelerle karşılaştırma yapmak için millî gelir verileri büyük bir öneme sahiptir.

Türkiye'nin millî geliri, ülkenin bir yıl boyunca ürettiği mal ve hizmetlerin toplam değerini ifade eder ve ekonomik gücünü göstermesi açısından önemlidir. Türkiye'nin millî geliri dünya sıralamasında orta-üst seviyelerde yer almaktadır. Özellikle sanayi, tarım, turizm ve hizmet sektörleri ekonomiye büyük katkıda bulunur ancak millî gelir bakımından Türkiye Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Almanya gibi gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Bunun en önemli nedenleri teknoloji üretiminin daha düşük olması, kişi başına düşen gelirin gelişmiş ülkelere göre az olması ve ekonomik dalgalanmalardır.

Kişi başına millî gelir açısından Türkiye gelişmekte olan ülkeler arasında bulunmaktadır. Buna rağmen genç nüfusu, stratejik konumu, artan ihracatı ve gelişen sanayisi sayesinde ekonomik büyümesini sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelir daha yüksek olduğu için insanların yaşam standartları da genellikle daha iyidir. Türkiye ise ekonomik kalkınmasını artırmak için üretim, eğitim, teknoloji ve yatırımlara önem vermektedir.

Türkiye, 2024 yılı IMF verilerine göre yaklaşık 1,36 trilyon dolarlık nominal Gayrisafi Yurt içi Hasıla ile dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer almaktadır. Bu büyüklük Türkiye'yi dünya sıralamasında 17. sıraya taşımaktadır (Tablo 3.3).

Tablo 3.3: Dünya Millî Gelir Sıralamasında Türkiye'nin Yeri

SIRA NO.	ÜLKE	NOMİNAL GSYH (TRİLYON $)	EKONOMİK ÖZELLİKLERİ
1	ABD	29,17	Dünyanın en büyük ekonomisidir
2	Çin	18,27	Asya'nın en büyük ekonomisidir.
3	Almanya	4,71	Avrupa'nın lider ekonomisidir.
4	Japonya	4,07	Teknoloji ve sanayi gücü yüksektir.
5	Hindistan	3,94	Hızlı büyüyen ekonomiye sahiptir.
10	Brezilya	2,18	Latin Amerika'nın lider ekonomisidir.
12	Güney Kore	1,88	Teknoloji ihracatı güçlüdür.
14	Avustralya	1,80	Hizmet ve madencilik ekonomisi gelişmiştir.
15	İspanya	1,73	Turizm gelirleri yüksektir.
16	Endonezya	1,40	Gelişmekte olan büyük bir ekonomiye sahiptir.
17	**Türkiye**	**1,36**	**Dünyanın 17. büyük ekonomisidir.**
18	Suudi Arabistan	1,25	Petrol gelirleri yüksektir.
19	Hollanda	1,21	Ticaret ve lojistik merkezidir.

Genel Değerlendirme

- Türkiye, IMF verilerine göre dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında yer almaktadır.
- ABD ve Çin dünya ekonomisinde ilk iki sırada bulunmaktadır.
- Türkiye'nin millî geliri; sanayi, hizmet, ticaret ve ihracat faaliyetleri sayesinde büyümektedir.
- Gelişmiş ülkelerde teknoloji ve hizmet sektörü millî gelir üzerinde önemli etkiye sahiptir.

NOT: Tabloda ilk 20 ekonomi içinde yer alan seçilmiş ülkeler gösterilmiştir.

SIRA SİZDE

Ülkelere göre kişi başına gelir karşılaştırmasına ilişkin veriler Grafik 3.4'te verilmiştir.

Ülke	Almanya	Türkiye	Bulgaristan
Kişi Başına Gelir ($)	35.000,00	24.000,00	16.000,00

Grafik 3.4: Ülkelere göre kişi başına gelir karşılaştırılması ($)

Grafikte verilenlere göre aşağıdaki soruları cevaplayarak grafiği yorumlayınız.

1. Grafiğe göre kişi başına geliri en yüksek ülke hangisidir?

……
……
……

2. Türkiye'nin gelir düzeyi hangi ülkeye daha yakındır?

……
……
……

3. Ülkeler arasındaki gelir farklarını grafik verilerinden yararlanarak karşılaştırınız.

……
……
……

4. Kişi başına gelirin yüksek olması her zaman daha yüksek yaşam kalitesi anlamına gelir mi? Gerekçeleriyle tartışınız.

3.1. ETKİNLİK

Konu	**Millî Gelirle İlgili Sunum Hazırlama**
Amaç	Millî gelirin önemini vurgulamak, 2016-2025 yılları arasında Türkiye'deki millî gelirin fert gelirleri arasındaki dağılımını açıklamak
Süre	40 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden grubunuzla birlikte "Millî Gelir" konulu bir sunum hazırlamanız istenmektedir. Grubunuzla birlikte, TÜİK sitesinden temin edilerek size verilmiş bilgiler doğrultusunda sunumunuzu planlayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.
Araç Gereç	bilgisayar, çevrim içi erişim, ders kitabı, sunum programı, grafik, tablo ve görseller.

1. **Adım:** Sunuma başlamadan önce ders kitabı, TÜİK ve benzeri güvenilir kaynaklardan hareketle millî gelirle ilgili tablo, grafik vb. araştırınız.
2. **Adım:** Sunumunuzu en az 5, en fazla 8 slayt olacak şekilde planlayınız.
3. **Adım:** Sunumunuzda Türkiye İstatistik Kurumu sitesinden edinilen 2016-2025 yılları arasında Türkiye'deki millî gelirin fert gelirleri arasındaki dağılımına ait tabloya ilişkin verileri inceleyip yorumlayınız ve sunumunuza ekleyiniz.

Tablo 3.4: %20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı (%), 2016-2025

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
İlk %20 (En düşük)	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9	6,1	6	6,1	6,3	6,4
İkinci %20	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6	10,8	10,4	10,2	10,4	10,4
Üçüncü %20	15	14,8	14,8	15,2	14,9	15,1	14,7	14,3	14,6	14,6
Dördüncü %20	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1	21,3	20,9	20,6	20,7	20,7
Son %20 (En yüksek)	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5	46,7	48	48,7	48,1	48

4. **Adım:** Slaytlarda uzun paragraflar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.
5. **Adım:** Sunumunuza en az 2 görsel, tablo veya grafik ekleyiniz.
6. **Adım:** Kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.
7. **Adım:** Sunumunuzu düzenli, okunabilir ve dikkat çekici biçimde tasarlayınız.
8. **Adım:** Hazırladığınız sunumu öğretmeninizin belirlediği tarihte sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

3.2. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Görsel 3.2: Ekonomik büyüme

Görsel 3.2'ye göre aşağıdaki sorularla ilgili düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

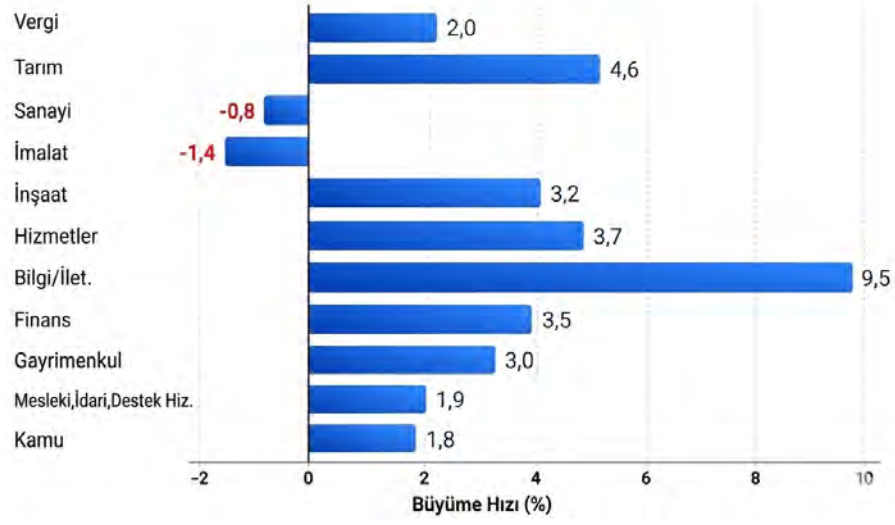
1. Görsel 3.2'deki yatırımların ortak yönleri nelerdir?
2. Görsel 3.2'de görülen köprü, otoyol, hızlı tren, liman gibi ulaşım altyapılarının yetersiz olması ekonomik büyümeyi nasıl etkiler?
3. Bir ülkedeki limanların gelişmiş olması ekonomik faaliyetleri nasıl etkiler?

Bireylerin yaşam standartlarının yükselmesi, teknolojinin gelişmesi ve üretim olanaklarının çeşitlenmesi ülkelerin geleceğini şekillendiren önemli unsurlar arasında yer alır. Ülkeler, sahip oldukları kaynakları daha verimli kullanarak üretim kapasitelerini artırmaya, yeni yatırımlar yapmaya ve ekonomik faaliyetlerini güçlendirmeye çalışır. Sanayi, teknoloji, tarım ve hizmet sektöründeki gelişmeler; istihdam, gelir düzeyi ve toplumsal refah üzerinde önemli etkiler oluşturur. Ülkelerin ekonomik alanda gösterdiği ilerlemeler, bireylerin yaşam kalitesini ve toplumların geleceğe yönelik hedeflerini doğrudan etkileyen temel unsurlardandır.

3.2.1. Ekonomik Büyüme

Bir ülkenin belirli bir dönemde ürettiği mal ve hizmet miktarındaki artışı **ekonomik büyüme** olarak ifade edilir. Başka bir ifadeyle ekonomik büyüme, bir ekonominin önceki yıllara göre üretim kapasitesinin genişlemesi ve verimliliğinin artmasıdır.

Ekonomik büyüme genellikle Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) ile ölçülür. **GSYH,** bir ülke sınırları içinde belirli bir dönemde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam değeridir. Bir ülkenin GSYH'si önceki yıllara göre artıyorsa o ülkenin ekonomisinin büyüdüğü kabul edilir. Grafik 3.6'da TÜİK'in açıkladığı Türkiye'nin 2026 yılı 1. çeyreğindeki büyüme hızı görülmektedir.

Grafik 3.6: TÜİK'e göre Türkiye'nin 2026 yılı 1. çeyreğindeki büyüme hızı (%)

Bir ülke önceki yıllara göre daha fazla otomobil üretiyor, daha çok tarım ürünü yetiştiriyor ve sağlık, eğitim, ulaşım gibi hizmetleri artırıyorsa o ülkenin ekonomisi büyüyor demektir. Ekonomik büyüme sayesinde üretim kapasitesi gelişir, yeni iş alanları oluşur ve insanların gelir düzeyi yükselerek yaşam standartları iyileşir.

Ekonomik büyüme kısa vadede üretim ve istihdam artışı sağlarken uzun vadede toplumun yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunur. Bunun yanında devletin vergi gelirlerini artırarak eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı gibi kamu hizmetlerinin gelişmesine de yardımcı olur.

Ekonomik Büyümenin Önemi

Ekonomik büyüme, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimi açısından büyük önem taşır. Ekonomik büyümenin ülkenin gelişmesine çok yönlü katkısı vardır (Şekil 3.2).

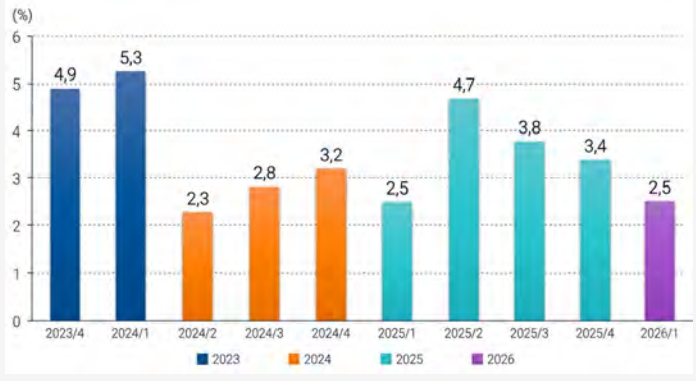

Şekil 3.2: Ekonomik büyümenin faydaları

Ekonomik büyüme yalnızca üretim artışıyla sınırlı değildir. Büyümenin sürdürülebilir, dengeli ve çevreye duyarlı olması gerekir. Doğal kaynakların bilinçsiz tüketilmesi, çevre kirliliği veya gelir dağılımındaki adaletsizlikler uzun vadede ekonomik sorunlara neden olabilir. Bu nedenle günümüzde ülkeler ekonomik büyümeyi; çevreyi koruyan, toplumsal refahı artıran ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözeten sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

SIRA SİZDE

Grafik 3.7'de yer alan büyüme oranlarını inceleyiniz. Dönemler arasındaki değişimleri karşılaştırarak aşağıda verilen soruları cevaplayınız, Tablo 3.5'i doldurunuz.

Grafik 3.7: TÜİK'e göre Türkiye'nin büyüme rakamları

1. Grafik 3.7.'deki verilere göre aşağıda verilen Tablo 3.5'i doldurarak büyüme hızının en fazla arttığı ve en fazla azaldığı dönemleri belirleyiniz.
2. 2024 ve 2025 yıllarındaki büyüme oranlarını karşılaştırınız. Hangi yılda büyüme oranları genel olarak daha yüksek gerçekleşmiştir?
3. Grafik 3.7'de verilen büyüme oranlarındaki değişimleri karşılaştırarak üretim ve istihdam üzerindeki olası etkilerini açıklayınız.
4. Grafik 3.7'de görülen büyüme oranlarındaki artışların bireylerin yaşam koşulları üzerindeki olası etkilerini örneklerle açıklayınız.

Tablo 3.5: Türkiye'nin Büyüme Hızı

DÖNEM	BÜYÜME HIZI (%)	BİR ÖNCEKİ DÖNEME GÖRE DURUM (ARTIŞ / AZALIŞ)	DEĞİŞİM MİKTARI
2023 / 4	4,9	-	-
2024 / 1	5,3		
2024 / 2	2,3		
2024 / 3	2,8		
2024 / 4	3,2		
2025 / 1	2,5		
2025 / 2	4,7		
2025 / 3	3,8		
2025 / 4	3,4		
2026 / 1	2,5		

3.2.2. Ekonomik Büyümeye Etki Eden Faktörler

Ekonomik büyümenin gerçekleşmesi ve sürdürülebilir olması için bazı temel unsurların bir araya gelmesi gerekir. Ekonomik büyümeyi etkileyen başlıca faktörler Şekil 3.3'te verilmiştir.

Şekil 3.3: Ekonomik büyümeye etki eden faktörler

Doğal Kaynaklar: Toprak, su, madenler, petrol, doğal gaz, ormanlar, tarım alanları gibi doğal kaynaklar ekonomik büyümenin temel unsurlarındandır. Doğal kaynakların verimli ve bilinçli kullanılması üretimi artırır ve ekonomiye katkıda bulunur.

Sermaye Birikimi ve Yatırımlar: Fabrika, makine, yol, köprü, enerji tesisleri ve altyapı yatırımları üretim kapasitesini artırır. Yeni yatırımlar sayesinde üretim çoğalır, ekonomik faaliyetler gelişir ve büyüme hızlanır.

Nüfus ve İş Gücü (Emek): Üretimin en önemli unsurlarından biri insan emeğidir. Eğitimli, sağlıklı ve nitelikli iş gücü üretimde verimliliği artırır. Özellikle genç ve dinamik nüfus ekonomik büyüme için önemli bir avantajdır.

Teknolojik Gelişmeler: Teknoloji, aynı kaynaklarla daha fazla ve kaliteli üretim yapılmasını sağlar. Bilgisayar sistemleri, robot teknolojileri, yapay zekâ, otomasyon gibi yenilikler üretim maliyetlerini düşürür ve verimliliği artırır.

Eğitim: Eğitim düzeyinin yükselmesi insanların bilgi ve becerilerini geliştirir. Nitelikli bireyler üretimde daha verimli çalışır, yeni fikirler geliştirir ve ekonomik büyümeye katkıda bulunur.

Girişimcilik: Risk alarak yeni iş alanları oluşturan ve üretim faktörlerini bir araya getiren girişimciler sayesinde yeni işletmeler kurulur, üretim artar ve ekonomik canlılık oluşur.

Siyasi ve Ekonomik İstikrar: Bir ülkede güven ortamının olması, ekonomik kuralların istikrarlı uygulanması ve hukukun işlemesi yatırımları artırır. Siyasi istikrar ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Dış Ticaret: İhracatın artması ülkelerin üretim kapasitesini genişletir ve döviz gelirlerini artırır. Uluslararası ticaret, ülkelerin ekonomik büyümesine katkıda bulunan önemli unsurlardan biridir.

Altyapı Hizmetleri: Ulaşım, iletişim, enerji ve bilişim altyapısının gelişmiş olması üretim süreçlerini kolaylaştırır. Güçlü altyapı, ekonomik faaliyetlerin daha hızlı ve verimli gerçekleşmesini sağlar.

3.2. ETKİNLİK

Konu	**Türkiye'nin Sektörel Faaliyet Kollarının Büyüme Oranlarıyla İlgili Karşılaştırma Tablosu Hazırlama**
Amaç	Sektörel faaliyet kollarının büyüme oranlarını karşılaştırmak, ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini yorumlamak ve elde edilen verileri finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirmek
Süre	40 dakika
Görev	4–5 kişilik gruplar oluşturunuz. En az üç sektör belirleyiniz. Grup üyelerinizle birlikte TÜİK, İŞKUR gibi güvenilir kaynaklardan tablo, grafik vb. araştırınız. Elde edeceğiniz verilerden yararlanarak seçtiğiniz sektörleri karşılaştıran "Türkiye'nin Sektörel Faaliyet Kollarının Büyüme Oranlarıyla İlgili Karşılaştırma Tablosu"nu hazırlayınız. Çalışmanızın hazırlık sürecinde işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.

1. Adım: Grup üyelerinizle birlikte seçtiğiniz sektörlerle ilgili tablo, grafik vb. araştırınız.

2. Adım: Araştırdığınız sektörlere ait tablo, grafik ve istatistikleri inceleyiniz.

3. Adım: Karşılaştırma yaparken kullanacağınız ölçütleri belirleyiniz.

4. Adım: Elde ettiğiniz verileri kullanarak seçtiğiniz sektörleri karşılaştıran bir tablo hazırlayınız.

5. Adım: Hazırladığınız karşılaştırma tablosu ile elde ettiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

3.3. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Çevrenizde herhangi bir işte çalışanların çalışma şekli ve zamanlarına ilişkin gözlemlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Çalışabilecek bilgi ve beceriye sahip bir bireyin işsiz kalması hem kendisi hem de toplum üzerinde ne gibi etkiler oluşturur?
3. Sizce bir ülkede çalışan insan sayısının artması ekonomiyi nasıl etkiler? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bir ülkenin ekonomik gelişmişliğini ve refah düzeyini belirleyen en önemli unsurlardan biri, sahip olduğu insan kaynağının üretim sürecine ne ölçüde katıldığıdır. İnsanların üretime katkıda bulunması; mal ve hizmet üretiminin artmasına, gelir düzeyinin yükselmesine ve ekonomik büyümenin desteklenmesine yardımcı olur. Bu nedenle çalışma hayatı ile ekonomik faaliyetler arasında güçlü bir ilişki bulunur.

Ekonomilerde üretim, tüketim ve gelir düzeyi birbirini doğrudan etkileyen unsurlardır. Çalışan insan sayısının artması, üretimin ve millî gelirin yükselmesine katkıda bulunurken bireylerin yaşam standartlarının gelişmesine de destek olur. Buna karşılık çalışma hayatına katılamayan bireylerin sayısının artması, üretim kapasitesinin tam olarak kullanılamamasına ve ekonomik kaynakların verimsiz kalmasına yol açabilir.

Ekonomik büyüme, yatırımlar, teknolojik gelişmeler ve genel ekonomik koşullar istihdam olanaklarını doğrudan etkiler. Üretim faaliyetlerinin canlandığı dönemlerde iş imkânları artarken ekonomik durgunluk dönemlerinde azalır. Bu nedenle istihdam alanındaki gelişmeler yalnızca bireyleri değil, toplumun genel refahını ve ülke ekonomisinin geleceğini de yakından ilgilendirir. Ayrıca ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi, toplumsal refahın yükseltilmesi ve kaynakların etkin kullanılması için çalışma hayatına ilişkin gelişmeler büyük önem taşır (Görsel 3.3).

Görsel 3.3: İstihdam

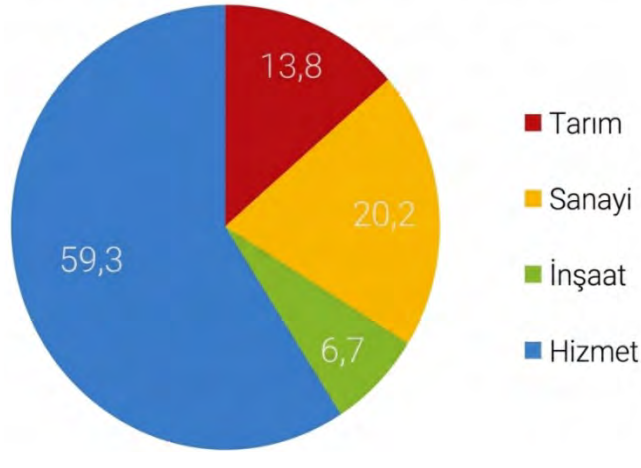
3.3.1. İstihdam Kavramı ve Çeşitleri

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre istihdam, "bir görevde veya bir işte kullanma" anlamına gelir. Ekonomik açıdan **istihdam** ise bireylerin bilgi, beceri ve emeklerini kullanarak mal ve hizmet üretimine katılmasıdır. Çalışma isteği ve yeterliliğine sahip bireylerin üretim faaliyetlerinde yer alması, ekonomik hayatın devamlılığı açısından büyük önem taşır. İstihdam sayesinde bireyler gelir elde ederken işletmeler üretim yapar, ülke ekonomisi büyür ve toplumsal refahın artmasına katkıda bulunur.

Ekonomilerde istihdam düzeyi, ekonomik faaliyetlerin canlılığı hakkında önemli bilgiler verir. Üretim yapan işletmelerin sayısının artması ve yatırımların çoğalması genellikle daha fazla istihdam olanağı oluşturur. Buna karşılık ekonomik durgunluk dönemlerinde iş gücüne olan ihtiyaç azalabilir ve istihdam düzeyi düşebilir. Bir ülkede çalışma çağındaki nüfusun üretim sürecine katılması, mevcut kaynakların daha verimli kullanılmasına katkıda bulunur. Bu nedenle istihdam, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal refahın temel unsurlarından biri olarak kabul edilir (Tablo 3.6, Grafik 3.8).

Tablo 3.6: TÜİK'e Göre Mevsim Etkisinden Arındırılmış İstihdamın Sektörel Dağılımı, 15+ Yaş, (Bin Kişi) 1. Çeyrek: Ocak-Mart 2026

	I. ÇEYREK, 2026			BİR ÖNCEKİ ÇEYREK			BİR ÖNCEKİ ÇEYREĞE GÖRE FARK		
EKONOMİK FAALİYET	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	**32.222**	**21.670**	**10.552**	**32.472**	**21.838**	**10.683**	**-301**	**-169**	**-132**
Tarım	4.453	2.661	1.792	4.447	2.695	1.802	-44	-34	-10
Sanayi	6.511	4.884	1.627	6.531	4.903	1.628	-20	-19	-1
İnşaat	2.162	2.020	142	2.210	2.073	137	-48	-53	5
Hizmet	19.096	12.105	6.991	19.284	12.167	7.117	-189	-62	-126
Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.									
Mevsimsel etkilerden arındırma yöntemi gereği geçmiş çeyreklere ilişkin tahminler revize edilerek yayımlanmaktadır.									
2026 yılı itibarıyla ekonomik faaliyet sınıflamasında NACE Rev. 2.1 kullanılmaya başlanmıştır.									

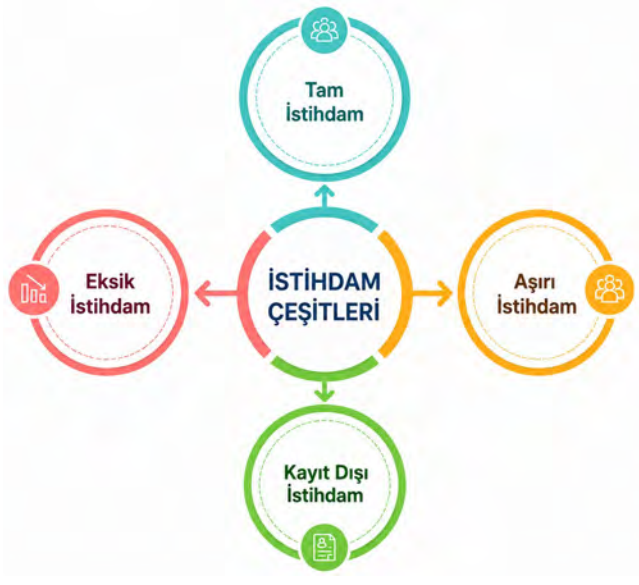
Grafik 3.8: TÜİK'e göre mevsim etkisinden arındırılmış istihdamın sektörel dağılımı (%), 2026, 1. Çeyrek

İstihdam

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre istihdam, "bir görevde veya bir işte kullanma" anlamına gelir. Ekonomik açıdan **istihdam** ise insanların bilgi, beceri ve emeklerini kullanarak belli bir ücret karşılığında mal ve hizmet üretimine katılmasıdır. **Dar anlamda istihdam,** çalışma isteği ve gücüne sahip bireylerin bir işte çalıştırılmasıdır. **Geniş anlamda istihdam** ise emek, sermaye, doğal kaynaklar, girişimcilik gibi tüm üretim faktörlerinin üretim sürecinde kullanılmasıdır.

İşbaşında olanlar ile geçici nedenlerle işinin başında bulunmayan kişilerden oluşan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfus olarak kabul edilir.

Bir ekonomide çalışma isteği ve yeterliliği bulunan bireylerin üretim faaliyetlerinde yer alması, ekonomik hayatın devamlılığı açısından büyük önem taşır. İstihdam sayesinde bireyler gelir elde ederken üretime katkıda bulunarak ülke ekonomisinin büyümesine ve kalkınmasına da destek olurlar.

Şekil 3.4: İstihdam çeşitleri

Bir ülkede çalışma çağında bulunan, çalışma isteği ve yeteneğine sahip olan kişilerin ekonomik faaliyetlere katılması istihdam düzeyini belirler. İstihdamın artması üretimin, gelirin ve yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunurken istihdamın azalması işsizlik sorununu ortaya çıkarır. Bu nedenle devletler çeşitli istihdam politikaları uygulayarak işsizliği azaltmayı ve ekonomik refahı artırmayı amaçlarlar.

İstihdam Çeşitleri

Ekonomide istihdamın farklı türleri bulunmaktadır. İstihdam çeşitleri Şekil 3.4'te verilmiştir.

BİLGİ KUTUSU

İşbaşında Olanlar: Yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren veya ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişilerdir.

İşbaşında Olmayanlar: Bir işi olan ancak referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan ücretli, maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına, işveren veya ücretsiz aile işçisidir. İşten uzak kalma nedenine göre kişinin işiyle bağlantısı devam ediyorsa o, istihdamda sayılmaktadır.

Tam İstihdam: Çalışma isteği ve yeteneğine sahip olan bireylerin mevcut ücret düzeyinde iş bulabildiği durum **tam istihdam** olarak adlandırılır. Tam istihdam dar anlamda, ekonomide çalışma yaşında olup çalışma arzusunda olanların iş bulup çalışmalarını ifade eder. Geniş anlamda tam istihdam ise ekonomideki tüm üretim faktörlerinin verimli ve etkin bir şekilde kullanılması anlamına gelir.

Tam istihdamda işsizlik tamamen ortadan kalkmaz; iş değiştirme, yeni iş arama gibi nedenlerle ortaya çıkan doğal işsizlik devam edebilir. Tam istihdamın sağlandığı ekonomilerde üretim kapasitesi yüksek, işsizlik oranı düşük ve ekonomik faaliyetler canlıdır.

Eksik İstihdam: Üretim faktörlerinin veya iş gücünün sahip olduğu potansiyelin altında kullanılması durumuna **eksik istihdam** denir. Bu durum, çalışma isteği ve yeteneğine sahip bireylerin iş bulamaması veya bilgi, beceri ve eğitim düzeylerine uygun olmayan işlerde çalışmasıyla ortaya çıkar. Örneğin yüksek eğitim almış bir kişinin nitelik gerektirmeyen bir işte çalışması veya tam zamanlı çalışmak isterken yarı zamanlı bir işte çalışmak zorunda kalması eksik istihdam durumudur. Eksik istihdam, iş gücünün verimli kullanılmasını engelleyerek üretimi ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler.

Aşırı İstihdam: Bir işletme veya kurumda, ihtiyaç duyulandan daha fazla sayıda çalışanın bulunması durumuna **aşırı istihdam** denir. Çalışan sayısı, yapılan işin gerektirdiği düzeyin üzerindedir. Aşırı istihdam işletmelerin maliyetlerini artırırken kaynakların etkin kullanılmasını da zorlaştırabilir. Gereğinden fazla çalışanın bulunması, çalışanların motivasyonunun ve verimliliğinin azalmasına yol açabilir. Aşırı istihdamın neden olduğu sorunların önlenmesinde iş gücünün doğru planlanması önemli bir gerekliliktir.

Kayıt Dışı İstihdam: Çalışanların ilgili kamu kurumlarına bildirilmeden ve sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmeden çalıştırılması durumuna **kayıt dışı istihdam** denir. Kayıt dışı istihdamı oluşturan durumlar Şekil 3.5'te verilmiştir.

Şekil 3.5: Kayıt dışı istihdamı oluşturan durumlar

Kayıt dışı istihdam, devletin vergi ve sosyal güvenlik prim gelirlerinin azalmasına neden olurken çalışanlar açısından da çeşitli ekonomik ve sosyal riskler ortaya çıkarır. Çalışanların emeklilik hakkından, sosyal güvence olanaklarından ve diğer yasal haklardan mahrum kalmaları bu risklerin başlıcalarıdır. Bu nedenle ülkeler kayıt dışı istihdamı azaltmak ve çalışanları kayıtlı istihdama yönlendirmek amacıyla çeşitli yasal ve ekonomik önlemler almaktadır.

3.3.2. İstihdamın Ekonomideki Yeri ve Önemi

İstihdamın bireyler, toplum ve ekonomi açısından önemli faydaları bulunmaktadır. İstihdam, bireylerin düzenli gelir elde ederek temel ihtiyaçlarını karşılamalarına ve yaşam standartlarını yükseltmelerine yardımcı olur. Çalışma hayatına katılan kişiler mesleki deneyim kazanır, bilgi ve becerilerini geliştirerek kendilerini daha fazla geliştirme fırsatı bulur.

İstihdamın artması, üretim miktarının yükselmesine ve ekonomik büyümenin desteklenmesine katkıda bulunur. Daha fazla kişinin üretim sürecine katılması, ülkenin mal ve hizmette üretim kapasitesini artırır. Üretimdeki bu artış millî gelirin yükselmesine, ekonomik faaliyetlerin canlanmasına ve toplumun refah düzeyinin gelişmesine yardımcı olur.

İstihdamın artmasıyla birlikte bireylerin gelirleri ve satın alma güçleri yükselir. Bu durum tüketim, ticaret ve yatırımların artmasını sağlayarak ekonominin büyümesine katkıda bulunur. Bunun yanında ekonomik faaliyetlerin genişlemesi vergi gelirlerinin artmasına da yardımcı olur. Böylece devlet; eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı gibi kamu hizmetlerine daha fazla kaynak ayırabilir.

İstihdam aynı zamanda işsizliğin azalmasına ve sosyal sorunların hafiflemesine katkıda bulunur. Gelir elde eden bireyler ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılırken iş gücünün etkin kullanılması kaynakların daha verimli değerlendirilmesine ve ekonomik istikrarın güçlenmesine destek olur. Bu nedenle istihdamın artırılması hem bireylerin yaşam kalitesinin yükselmesi hem de ülke ekonomisinin sürdürülebilir bir şekilde büyümesi ve kalkınması açısından büyük önem taşır.

3.3.3. İstihdamı Artırmanın Yolları

Bir ülkede istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması ve ekonomik büyümenin desteklenmesi açısından büyük önem taşır. İstihdamı artırmak için yapılması gereken başlıca yöntemler Tablo 3.7'de verilmiştir.

Tablo 3.7: İstihdamı Artırmanın Yolları

YÖNTEM	AÇIKLAMA
Yatırımları Artırmak	Yeni fabrika, işletme ve üretim tesislerinin kurulması yeni iş alanlarının oluşmasını sağlar.
Üretimi Desteklemek	Mal ve hizmet üretiminin artması, işletmelerin daha fazla iş gücüne ihtiyaç duymasına ve yeni çalışanlar istihdam etmesine yardımcı olur.
Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirmek	İş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesi, iş bulma olanaklarını artırır.
Girişimciliği Teşvik Etmek	Kendi işini kurmak isteyen kişilere sağlanan destekler yeni işletmelerin açılmasına ve yeni istihdam alanlarının oluşmasına katkıda bulunur.
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri (KOBİ) Desteklemek	KOBİ'lerin büyümesi ve faaliyetlerini genişletmesi daha fazla kişiye iş imkânı sunar.
İhracatı Artırmak	Ülkelerin yurt dışına daha fazla mal ve hizmet satması üretimi artırır ve yeni iş gücü ihtiyacı doğurur.
Teknolojik Gelişmeleri ve Yenilikleri Desteklemek	Yeni teknolojiler ve gelişen sektörler farklı alanlarda yeni iş fırsatlarının ortaya çıkmasına yardımcı olur.
İş Gücü ile İşverenler Arasındaki Bağlantıyı Güçlendirmek	İş bulma kurumları ve kariyer danışmanlığı hizmetleri sayesinde iş arayanlar ile işverenler daha kolay buluşturulabilir.
Kadınların ve Gençlerin İş Gücüne Katılımını Desteklemek	Eğitim, staj ve çeşitli teşvik uygulamalarıyla daha fazla kişinin çalışma hayatına katılması sağlanabilir.
Ekonomik İstikrarı Korumak	Güvenli ve istikrarlı bir ekonomik ortam, yatırımların artmasına ve yeni istihdam alanlarının oluşmasına katkıda bulunur.

SIRA SİZDE

Tablo 3.8'in A sütununda istihdam ve iş gücüne ilişkin verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan doğru olanıyla eşleştiriniz ve eşleştirdiğiniz kavramın başındaki harfi, B sütununa yazınız.

Tablo 3.8: İstihdam ve İş gücüyle İlgili Açıklamalar

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	Çalışanların sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmeden çalıştırılmasıdır.	.....	a. Tam istihdam b. Eksik istihdam c. Aşırı istihdam ç. Kayıt dışı istihdam d. Doğal istihdam e. İstihdam
2	Çalışma isteği ve yeteneğine sahip bireylerin mevcut ücret düzeyinde iş bulabildiği durumdur.	.....	
3	Bireylerin bilgi, beceri ve emeklerini kullanarak mal ve hizmet üretimine katılmasıdır.	.....	
4	İş gücünün veya üretim faktörlerinin sahip olduğu potansiyelin altında kullanılmasıdır.	.....	
5	Bir işletmede ihtiyaç duyulandan fazla sayıda çalışanın bulunması durumudur.	.....	

3.3.4. İşsizlik ve Çeşitleri

Ekonomilerde üretim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için çalışma çağındaki bireylerin iş gücüne katılması büyük önem taşır. Buna rağmen ekonomik koşullar, teknolojik gelişmeler, üretim yapısındaki değişimler ve çeşitli sosyal faktörler nedeniyle herkesin her zaman çalışma hayatında yer alması mümkün olmayabilir. Bu durum, ekonomik ve sosyal açıdan önemli sonuçlar doğuran işsizlik olgusunu ortaya çıkarır.

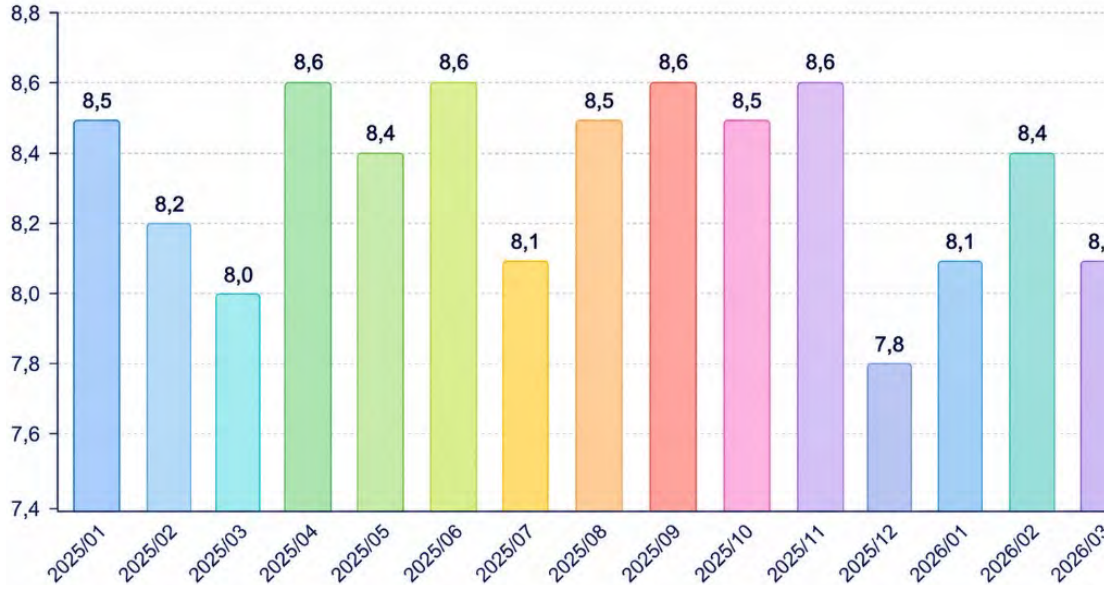
Günümüzde işsizlik yalnızca bireyleri değil aileleri, işletmeleri ve toplumun genelini etkileyen önemli bir ekonomik sorun olarak kabul edilmektedir. İşsiz kalan bireyler gelir kaybına uğrar, yaşam standartları düşebilir ve geleceğe ilişkin kaygılar yaşayabilir. Bu nedenle ülkeler ekonomik büyümeyi desteklemek, toplumsal refahı artırmak ve üretim kaynaklarını daha verimli kullanmak amacıyla işsizliği azaltmaya yönelik çeşitli politikalar geliştirmektedir.

İşsizlik

Çalışma isteği ve çalışma gücü bulunan bireylerin mevcut ücret düzeyinde çalışmaya hazır olmalarına rağmen iş bulamamaları durumuna **işsizlik** denir.

Türkiye İş Kurumuna (İŞKUR) göre işsizliğin tanımı, "Çalışma çağında ve gücünde olan, çalışmak isteyen, kuruma başvurduğunda asgari ücret düzeyinde gelir getirici bir işi olmayan, kurum tarafından henüz kendisine iş bulunamayan 'aktif kayıtlardaki' kişilerdir."

TÜİK'e göre 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde; referans dönemi içinde hiçbir işte çalışmayan, iş bulmak için son 4 hafta içinde aktif iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişiler **işsiz** olarak tanımlanır (Grafik 3.9).

Grafik 3.9: TÜİK'e göre mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik

Üretimin temel unsurlarından biri olan emek faktörünün yeterince kullanılamaması işsizliğin ortaya çıkmasına neden olur. Bir kişinin işsiz sayılabilmesi için herhangi bir işinin olmaması, iş araması, 15 yaş ve üzerinde olması koşullarını aynı anda sağlaması gerekir.

Şekil 3.6: İşsizlik çeşitleri

İş değişiklikleri, işten çıkarmalar, işletmelerin kapanması veya ekonomik koşullardaki değişimler nedeniyle her zaman belirli sayıda işsiz bulunabilir. Bunun yanında bir ülkede işsizlik oranının yüksek olması, o ülkede ekonomik kaynakların verimli kullanılmadığını ve üretim faaliyetlerinde çeşitli sorunlar yaşandığını gösterir.

İşsizlik Çeşitleri

Ekonomik ve sosyal koşullara bağlı olarak farklı nedenlerle işsizlik ortaya çıkabilir. Farklı işsizlik çeşitleri Şekil 3.6'da gösterilmiştir.

Konjonktürel İşsizlik: Ekonomide yaşanan daralma, durgunluk veya kriz dönemlerinde ortaya çıkan işsizliğe **konjonktürel işsizlik** denir. Konjonktürel işsizlik, ekonomik dalgalanmaların bir sonucu olarak ortaya çıkar ve bu nedenle **talep yetersizliği işsizliği** olarak da adlandırılır. İşletmeler ürünlere olan talebin azaldığı dönemlerde işe alımları azaltabilir veya çalışanlarını işten çıkarabilir. Bu da işsizlik oranını arttırır. Konjonktürel işsizlik genellikle ekonominin yalnızca belirli bir sektöründe değil birçok sektöründe aynı anda görülebilir. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde daha belirgin hâle gelen konjonktürel işsizlik, ekonomik faaliyetlerin yeniden canlanması ve üretimin artmasıyla birlikte zamanla azalabilir.

Yapısal İşsizlik: Ekonominin üretim yapısında, teknolojide veya tüketici tercihlerinde meydana gelen değişiklikler sonucunda ortaya çıkan işsizliğe **yapısal işsizlik** denir. Ekonomide yaşanan dönüşümler bazı mesleklerin önemini azaltırken yeni bilgi ve beceriler gerektiren iş alanlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durumda çalışanların sahip oldukları nitelikler ile işverenlerin ihtiyaç duyduğu nitelikler arasında uyumsuzluk oluşur ve bazı kişiler işsiz kalabilir.

Yapısal işsizliğin en önemli nedenleri arasında teknolojik gelişmeler, üretim yöntemlerinin değişmesi ve tüketici tercihlerindeki farklılaşmalar yer alır. Örneğin üretimde makinelerin ve otomasyon sistemlerinin yaygınlaşması, bazı işlerin daha az iş gücüyle yapılmasını sağlayabilir. Tüketicilerin tercih ettiği ürünlerin değişmesi de bazı sektörlerde istihdamın azalmasına yol açabilir.

Yapısal işsizlik, genellikle iş gücünün yeni koşullara uyum sağlayabilmesi için eğitim, mesleki beceri geliştirme ve yeniden eğitim programlarına ihtiyaç duyulan bir işsizlik türüdür.

Geçici İşsizlik: Bireylerin mevcut işlerinden ayrıldıktan sonra yeni bir iş buluncaya kadar geçen sürede ortaya çıkan işsizliğe **geçici (friksiyonel) işsizlik** denir. Bu işsizlik, iş gücü piyasasında iş arayanlar ile işverenlerin birbirlerini bulmasının belirli bir zaman alması nedeniyle meydana gelir. İş gücüne yeni katılan gençler, mezunlar veya çeşitli nedenlerle iş değiştirmek isteyen kişiler bu süreçte geçici olarak işsiz kalabilir.

Geçici işsizlik, ekonomide iş imkânlarının bulunmasına rağmen çalışanların kendilerine uygun işi aramaları veya işverenlerin uygun çalışanı bulmak için zamana ihtiyaç duymaları sonucu ortaya çıkar. Bu nedenle her ekonomide belirli bir düzeyde geçici işsizliğin görülmesi normal kabul edilir.

Mevsimsel İşsizlik: Bazı ekonomik faaliyetlerin yılın belirli dönemlerinde yoğunlaşması nedeniyle ortaya çıkan işsizliğe **mevsimsel işsizlik** denir. İş gücü talebinin arttığı dönemlerde istihdam yükselirken talebin azaldığı dönemlerde çalışanların bir kısmı işsiz kalabilir.

Mevsimsel işsizlik en çok tarım, inşaat, turizm, balıkçılık, ormancılık gibi sektörlerde görülür. Örneğin tarım sektöründe ekim, bakım ve hasat dönemlerinde iş gücüne duyulan ihtiyaç artarken diğer dönemlerde bu ihtiyaç azalır. Benzer şekilde turizm sektöründe yaz aylarında çalışan sayısı artarken sezon sonunda birçok kişi işsiz kalabilir.

Mevsimsel işsizliğin temel nedeni, yıl içinde düzenli olarak tekrarlanan talep değişimleridir. Bu durum çoğunlukla iklim koşulları ve doğal çevre özelliklerinden kaynaklanır. Bu nedenle mevsimsel işsizlik tamamen ortadan kaldırılamasa da farklı sektörlerde istihdam olanaklarının artırılması ve yıl boyunca sürdürülebilen iş alanlarının geliştirilmesiyle etkileri azaltılabilir.

Gizli İşsizlik: Bir işte çalışan kişi sayısının gereğinden fazla olması ve çalışanların bir kısmının üretime önemli bir katkıda bulunmaması durumuna **gizli işsizlik** denir. Gizli işsizlikte kişiler görünüşte çalışıyor olsalar da iş gücü verimli kullanılmamaktadır.

Gizli işsizliğin bulunduğu bir iş yerinde, çalışanların bir kısmı işten ayrıldığında üretim miktarında önemli bir azalma meydana gelmez. Bunun nedeni, mevcut çalışan sayısının yapılan iş için ihtiyaç duyulandan fazla olmasıdır. Gizli işsizlik daha çok tarım, hizmet ve kamu sektöründe görülmektedir. Özellikle aile işletmesi şeklindeki tarım faaliyetlerinde üretim için gerekli olandan daha fazla kişinin çalışması gizli işsizliğe örnek olarak verilebilir.

Gizli işsizlik türü, iş gücü kaynaklarının verimli kullanılmadığını gösterir. Bu nedenle ekonomik kaynakların daha etkin kullanılması ve çalışanların üretken alanlara yönlendirilmesi, gizli işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunur.

BİLGİ KUTUSU

Türkiye İş Kurumunun iş arayanlar ve işverenler için sunduğu çevrim içi hizmetler sayesinde iş arayanlar güncel iş ilanlarına ulaşabilir, işverenler ise ihtiyaç duydukları niteliklere uygun çalışan bulmak amacıyla ilan yayımlayabilir. İŞKUR'un iş ilanlarına ve hizmetlerine https://esube.iskur.gov.tr/istihdam/AcikisilanAra.aspx adresinden ulaşılabilir.

3.3.5. İşsizliğin Ekonomideki Yeri ve Önemi

İşsizlik, bir ülkenin ekonomik durumu hakkında bilgi veren önemli göstergelerden biridir. İşsizlik oranındaki değişimler; üretim düzeyini, millî geliri ve ekonomik büyümeyi etkileyebilir. İşsizliğin artması hanehalkı gelirlerini azaltırken gelir dağılımı sorunları ve çeşitli sosyal sorunlar ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle işsizlik, ekonomi politikalarının oluşturulmasında dikkate alınan temel unsurlardan biridir. Bir ülkedeki işsizlik düzeyi şu formülle hesaplanır:

$$\text{İşsizlik Oranı (\%)} = \frac{\text{İşsiz Sayısı}}{\text{Toplam İş Gücü}} \times 100$$

İşsizlik Oranı: İşsiz sayısının toplam iş gücüne oranlanmasıyla hesaplanır. İnsanların işlerini kaybetmeleri, iş arayanların sayısının artması veya iş arayanların iş bulması işsizlik oranını değiştirir.

İş Gücü: İlgili referans dönemde ekonomik mal ve hizmetlerin üretimi için emek arzında bulunan veya bulunmak isteyen çalışma çağındaki nüfusu kapsar.

BİLGİ KUTUSU

Çalışma yaşı dışındakiler, iş aramayanlar, emekliler ve fiziksel olarak çalışamayacak olanlar iş gücü tanımı içine girmez. Örneğin 12 yaşındaki bir çocuk, emekli olmuş bir kişi, inşaat mühendisliğinden mezun olmasına rağmen iş aramayan bir kişi iş gücüne dâhil değildir. Hâlihazırda bir işte çalışırken işini değiştirmeyi planlayan bir kişi iş gücü içinde yer alır.

3.3.6. İşsizliğin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Önlemler

İşsizliğin azaltılması, üretimin artırılması, gelir düzeyinin yükseltilmesi ve toplumsal refahın geliştirilmesi açısından büyük önem taşır. Bu nedenle ülkeler, istihdamı artırmak ve iş gücünün ekonomiye daha etkin katılımını sağlamak amacıyla çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirir. İşsizliğin önlenmesine yönelik alınan önlemler, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğine ve toplumsal istikrarın korunmasına katkı sağlar. İşsizliğin önlenmesi için alınması gereken bazı önlemler şunlardır:

- Yeni yatırımların teşvik edilmesi
- Girişimciliğin desteklenmesi
- Mesleki eğitim olanaklarının geliştirilmesi

- İş gücünün niteliklerinin artırılması
- Teknoloji ve yenilik çalışmalarının desteklenmesi
- Küçük ve orta ölçekli işletmelere destek sağlanması
- Bölgesel kalkınma projeleriyle yeni istihdam alanlarının oluşturulması
- Gençlerin ve kadınların iş gücüne katılımını artıracak uygulamaların geliştirilmesi

3.3. ETKİNLİK

Konu	**Ekonomik Büyüme-İstihdam-İşsizlik İlişkisine İlişkin Bilgi Görseli (İnfografik) Hazırlama**
Amaç	İstihdam ve işsizlik kavramlarını açıklamak
Süre	40 dakika
Görev	4-5 kişilik gruplar oluşturunuz. "Ekonomik Büyüme-İstihdam-İşsizlik" konusunu grup üyelerinizle araştırarak bilgi görseli hazırlayınız. Çalışmanızın hazırlık sürecinde işlem adımlarını takip ediniz sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, infografik hazırlama araçları, grafik, ikon, A4 kâğıdı veya fon kartonu, gazete, dergi, broşürlerden elde edilen görseller.

1. **Adım:** Bilgi görselinizi hazırlamadan önce ders kitabı ve güvenilir kaynaklardan ekonomik büyüme, istihdam ve işsizlikle ilgili tablo, grafik ve verileri araştırınız.
2. **Adım:** Bilgi görselinizi araştırdığınız konularla ilgili kısa bilgiler, tablo, grafik ve görseller kullanarak planlayınız.
3. **Adım:** Elde ettiğiniz bilgi, veri, tablo ve grafikleri kullanarak bilgi görselini hazırlayınız.
4. **Adım:** Bilgi görselinizde uzun açıklamalar yerine kısa, akıcı ve anlaşılır ifadeler kullanınız.
5. **Adım:** Araştırdığınız tablo, grafik ve istatistiklerden yararlanarak ekonomik büyüme, istihdam ve işsizlik arasındaki ilişkiyi gösteren neden-sonuç bağlantıları oluşturunuz.
6. **Adım:** Elde ettiğiniz verilerden yararlanarak işsizliğin ekonomideki yeri ve önemini tartışınız ve işsizliğin önlenmesi için alınması gereken tedbirlere yönelik çıkarımlarda bulununuz.
7. **Adım:** Bilgi görselinizi ana başlık, alt başlıklar, renk uyumu ve şekil dengesine dikkat ederek düzenli, estetik ve okunabilir biçimde tasarlayınız.
8. **Adım:** Hazırladığınız bilgi görselini öğretmeninizin belirlediği tarihte teslim ediniz veya sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

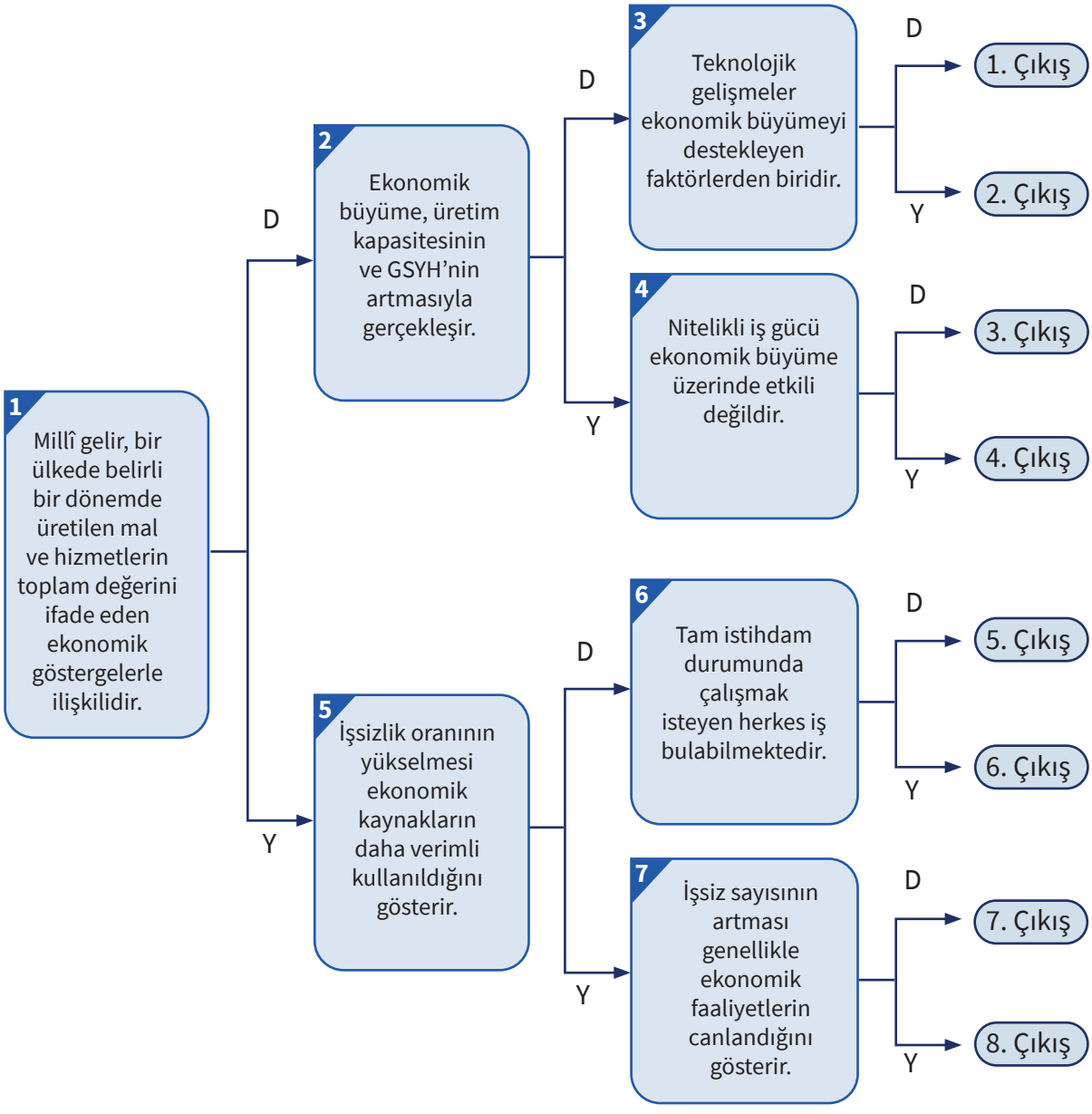
Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşılabilir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermelerini içeren bir soru verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D), yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini işaretlemeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız seçimlerle ve oklar yönünde ilerleyerek bir çıkış noktası belirleyiniz.

B) Aşağıda numaralandırılmış kutucuklarda millî gelir, ekonomik büyüme, istihdam ve işsizlik konularıyla ilgili bazı kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak 8, 9, 10 ve 11. soruları cevaplayınız (Aynı kutucuk numarasını birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.).

İşsizlik (1)	Millî gelir (2)	Yatırım (3)	Tam istihdam (4)
Ekonomik büyüme (5)	Eksik istihdam (6)	Friksiyonel (7)	Yapısal işsizlik (8)
Kişi başına düşen gelir (9)	Kayıt dışı istihdam (10)	GSYH (11)	Konjonktürel işsizlik (12)
İş gücü (13)	Mevsimsel işsizlik (14)	İstihdam (15)	Verimlilik (16)

8. Millî gelir ve gelir düzeyinin ölçülmesiyle ilgili kavramlar nelerdir?

……

……

……

……

9. Ekonomik büyüme ve büyümeyi etkileyen unsurlarla ilgili kavramlar nelerdir?

……

……

……

……

10. İstihdam ve çalışma hayatıyla ilgili kavramlar nelerdir?

……

……

……

……

11. İşsizlik ve işsizlik türleriyle ilgili kavramlar nelerdir?

……

……

……

……

C) Aşağıdaki soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

12. Bir ülkede bir yıl içinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değerine ne ad verilir?

A) Tasarruf
B) Enflasyon
C) Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH)
D) İhracat
E) Yatırım

13. Aşağıdakilerden hangisi kişi başına düşen millî gelirin artmasının sonuçlarından biridir?

A) Yaşam standartlarının yükselmesi
B) İşsizliğin zorunlu olarak artması
C) Üretimin azalması
D) Vergi gelirlerinin ortadan kalkması
E) Dış ticaretin sona ermesi

14. Aşağıdakilerden hangisi ekonomik büyümenin göstergelerinden biridir?

A) Döviz kuru değişimleri
B) Faiz oranları
C) Borsa endeksi
D) GSYH'nin artması
E) Vergi oranlarının yükselmesi

15. Aşağıdakilerden hangisi ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyen faktörlerden biridir?

A) Teknolojik gelişmeler
B) Üretimin azalması
C) İşsizliğin artması
D) Yatırımların durması
E) Verimliliğin düşmesi

16. Aşağıdakilerden hangisi tam istihdamın doğru tanımıdır?

A) İşsizliğin tamamen ortadan kalkması
B) Tüm üretim faktörlerinin atıl kalması
C) Çalışma isteği ve yeteneğine sahip bireylerin iş bulabilmesi
D) Herkesin kamu sektöründe çalışması
E) Kayıt dışı çalışanların artması

17. Turizm sektöründe yaz aylarında istihdamın artması, sezon sonunda ise azalması aşağıdaki işsizlik türlerinden hangisine örnektir?

A) Friksiyonel
B) Gizli
C) Konjonktürel
D) Mevsimsel
E) Yapısal

Ç) Aşağıdaki metinden yararlanarak 18, 19 ve 20. soruları cevaplayınız.

Bir ülkede son yıllarda yeni fabrikalar kurulmuş, teknoloji yatırımları çoğalmış ve ihracat artmıştır. Bu gelişmeler sonucunda üretim miktarı artmış, Gayrisafi Yurt İçi Hasıla büyümüş ve birçok kişiye yeni iş imkânı sağlanmıştır. Buna rağmen bazı sektörlerde teknolojik dönüşüm nedeniyle çalışanların bir kısmı işlerini kaybetmiş, yeni beceriler gerektiren mesleklere yönelmek zorunda kalmıştır.

Fabrika sahibi Ahmet Bey, "Yatırımların artması hem üretimi hem de istihdamı artırarak ekonomik büyümeye katkıda bulunur." demiştir.

Sınıf öğretmeni Bilge Hanım ise dersinde öğrencilerine, "Teknolojik gelişmeler ekonomik büyümeyi desteklerken bazı çalışanların yeni beceriler edinmesini zorunlu hâle getirebilir." açıklamasını yapmıştır.

18. Ahmet Bey ve Bilge Hanım'ın görüşlerinden hangisini doğru buluyorsunuz? Gerekçesiyle açıklayınız.

……..
……..
……...
……...

19. Metinde verilen gelişmelerin ekonomik büyüme ve istihdam üzerindeki etkilerini yorumlayınız.

……..
……..
……...
……...

20. Teknolojik gelişmelerin işsizlik ve istihdam üzerindeki etkilerini açıklayınız.

……..
……..
……...
……...

4. ÖĞRENME BİRİMİ

PARA, BANKACILIK VE ENFLASYON

KONULAR

4.1. PARA KAVRAMI

4.2. BANKALARIN EKONOMİDEKİ YERİ

4.3. ENFLASYON KAVRAMI

ANAHTAR KAVRAMLAR

- banka
- çift tesadüf sorunu
- enflasyon
- para
- takas
- tasarruf
- TEFE
- ÜFE

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- para kavramını açıklamanız
- bankaların ekonomideki görev ve sorumluluklarını açıklamanız
- enflasyon kavramını açıklamanız

beklenmektedir.

4.1. PARA KAVRAMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Tasarruflarınızı kumbarada saklamakla banka hesabında saklamak arasındaki farklar nelerdir? Sizce hangisinde para biriktirmek daha güvenlidir?

   .....
   .....
   .....

2. Büyüklerimizin "Ak akçe kara gün içindir." atasözünde bahsedilen, insanların kazançlarından bir kenara para ayırma ihtiyacı hissetmesinin sebepleri neler olabilir?

   .....
   .....
   .....

3. Teknoloji kullanamayan insanlar gelecekte alışverişlerini kâğıt ve madenî para kullanmadan, dijital olarak nasıl yapardı? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

   .....
   .....
   .....

Para, günlük yaşamda insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için alışverişte kullandığı en önemli araçlardan biridir. İnsanlar para sayesinde mal ve hizmet satın alabilir, borçlarını ödeyebilir ve tasarruf yapabilir. Günümüzde para çoğunlukla kâğıt ve madenî olarak kullanılsa da çek, senet gibi bazı finansal araçlar da ekonomik işlemlerde para yerine geçebilmektedir.

Para, yalnızca fiziksel bir nesne değil aynı zamanda toplum tarafından kabul edilen bir değer ölçüsüdür. İnsanların bir arada yaşadığı ve ekonomik ilişkilerin geliştiği ortamlarda para büyük bir kolaylık sağlar. Bununla birlikte insanların tek başına yaşadığı veya ihtiyaçların çok sınırlı olduğu toplumlarda para kullanımı gerekli olmayabilir. Bu tür durumlarda insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için mallarını doğrudan değiştirerek alışveriş yaparlar. Bu yönteme **takas (mübadele)** denir.

Görsel 4.1: Çift tesadüf sorunu

Takas sistemi, paranın olmadığı dönemlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu sistemde insanlar sahip oldukları mal veya hizmetleri, ihtiyaç duydukları başka bir mal veya hizmetle değiştirirler ancak takas sisteminin bazı önemli zorlukları vardır. Bunların başında alışveriş yapacak kişilerin ihtiyaçlarının aynı anda birbirine uygun olması şartı vardır. Bu duruma **çift tesadüf sorunu denir** (Görsel 4.1).

Örneğin bir çiftçi buğdayını verip ayakkabı almak istiyorsa ayakkabıcıyı bulması yetmez. Aynı zamanda ayakkabıcının da o anda buğdaya ihtiyaç duyması gerekir. Ayakkabıcının buğdaya ihtiyacı yoksa çiftçi istediği ürünü alamaz ve takas gerçekleşmez. İşte bu durum çift tesadüf sorunudur.

Malların taşınmasının zor olması, her malın kolayca bölünememesi, değerlerinin net olarak belirlenememesi gibi sorunlar da takas sistemini zorlaştırmıştır. Bu güçlükler zamanla daha pratik bir değişim aracına duyulan ihtiyacı artırmış ve paranın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Para kavramı, tarih boyunca ekonomik yapıların gelişmesine bağlı olarak değişmiş ve kapsamı genişlemiştir. Günümüzde para yalnızca somut bir varlık değil aynı zamanda toplumun ortak kabulüne dayanan ve ekonomik ilişkilerin yürütülmesini sağlayan temel bir araçtır.

Ekonomik sistemlerde para, üretimden tüketime kadar tüm faaliyetlerin düzenlenmesini ve ölçülmesini mümkün kılar. Bu nedenle modern ekonomilerde işlemler büyük ölçüde para üzerinden gerçekleştirilir. Para, insanların mal ve hizmet alım satımını kolaylaştıran bir değişim aracı olmasının yanı sıra ekonomik değerlerin belirlenmesinde kullanılan bir ölçü birimidir.

TDK'ye göre para, "devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı" olarak tanımlanmaktadır. **Para**; bir ekonomide mal ve hizmetlerin alışverişinde kullanılan ve herkes tarafından kabul edilen bir değişim aracı olmasının yanında değer ölçüsü olarak kullanılan, gelecekte kullanılmak üzere biriktirilebilen, emek ve üretimin karşılığı olarak ekonomik sistemin işleyişinde önemli rol oynayan çok yönlü bir araçtır. Aynı zamanda borçların ödenmesinde kullanılan temel bir ödeme aracıdır.

4.1.1. Paranın Tarihsel Gelişimi

Madenî paranın ilk kez M.Ö. 7. yüzyılda Anadolu'da Lidyalılar tarafından basıldığı kabul edilir. Bu ilk paralar **darp** adı verilen bir yöntemle üretilmiştir. Bu yöntemde sabit bir kalıp üzerine yerleştirilen metal parça, üstten ikinci bir kalıp konularak çekiçle vurulmuş ve böylece para şekillendirilmiştir (Görsel 4.2).

Görsel 4.2: Lidya parası (M.Ö. 561-546 Kroisos, Lydia Krallığı Sardes, aslan ve boğa)

Madenî paranın Anadolu'da ortaya çıkması, bu bölgenin medeniyet tarihindeki ileri düzeyini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Anadolu, ekonomik ve ticari gelişmişliğini uzun süre korumuştur. Nitekim dünyanın ilk büyük darphanelerinden biri de Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'daki Simkeşhane'de kurulmuştur (Görsel 4.3).

Görsel 4.3: Simkeşhane-İstanbul

BİLGİ KUTUSU

Simkeşhane, Osmanlı döneminde İstanbul Beyazıt'ta bulunan, altın ve gümüşten sırma tel çekilen imalathanelere verilen addır. Fatih Sultan Mehmed döneminde (1463) Beyazıt'ta inşa edilen ve Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde ilk sikkenin basıldığı yer olarak geçtiği darphane binası, daha sonra III. Ahmed tarafından Emetullah Gülnûş Vâlide Sultan'a verilmiş; Vâlide Sultan da burayı vakıf gelirleri için simkeşhaneye çevirmiştir.

Paranın tarihsel serüveni, insanlığın ihtiyaçlarının çeşitlenmesi ve ticaretin karmaşıklaşmasıyla paralel bir gelişim izlemiştir. Ekonomi disiplini çerçevesinde paranın serüveni, ilkel yöntemlerden dijital kayıtlara uzanan beş ana evrede incelenebilir (Görsel 4.4).

Görsel 4.4: Paranın tarihsel gelişimi

Takas Dönemi

Paranın henüz kullanılmadığı dönemlerde insanlar ihtiyaçlarını değişim yoluyla karşılamıştır. Bu sistemde bireyler, sahip oldukları ürünleri ihtiyaç duydukları başka ürünlerle değiştirmiştir.

Mal Para Dönemi

Takasın verimsizliğini aşmak için toplumlar, genel kabul gören belirli malları değişim aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Bu dönemde tuz, tahıl, hayvan derileri, deniz kabukları ve kıymetli metaller "mal para" işlevi görmüştür. Bu araçların ortak özelliği hem bir değişim aracı olmaları hem de kendi başlarına bir kullanım değerine (tüketim veya ham madde) sahip olmalarıydı.

Metal Para ve Sikke Dönemi

Madenlerin (özellikle altın ve gümüşün) dayanıklılığı, taşınabilirliği ve bölünebilirliği, onları en ideal para formu hâline getirmiştir. Tarihsel kırılma noktası, M.Ö. 7. yüzyılda Lidyalılar tarafından paranın üzerine devlet mührünün vurulmasıdır. Bu mühür, paranın ağırlığını ve saflığını garanti altına alarak güven unsurunu kurumsallaştırmış; böylece tartı zorunluluğu ortadan kalkarak ticaret hızlanmıştır.

Kâğıt Para ve İtibari Para

Tarih boyunca insanlar, değerli madenlerden yapılan paraları taşımakta ve saklamakta çeşitli zorluklar yaşamıştır. Orta Çağ'da tüccarlar altınlarını güvenli olması için kuyumculara veya bankerlere emanet etmiş, bunun karşılığında ise makbuz almışlardır. Zamanla bu makbuzlar alışverişlerde kullanılmaya başlanmış ve **kâğıt paranın** temelini oluşturmuştur.

İtibari para, devlet tarafından yasal ödeme aracı olarak kabul edilen ve altın ya da gümüş gibi herhangi bir fiziksel varlıkla desteklenmeyen paradır. Değerini devletin sağladığı güvence ile toplumun bu paraya duyduğu güvenden alır (Görsel 4.5).

Görsel 4.5: Cumhuriyet döneminin ilk banknotu (5 Aralık 1927'de tedavüle çıkmıştır.)

Kaydi Para ve Dijital Dönüşüm

Günümüzde paranın büyük bir kısmı fiziksel olarak basılmamakta, banka sistemlerindeki elektronik kayıtlar (kaydi para) üzerinden işlem görmektedir. Kredi kartları, EFT sistemleri ve son olarak blok zincir teknolojisiyle ortaya çıkan kripto varlıklar, paranın fiziksel formundan tamamen sıyrılarak soyut bir veri birimine dönüştüğü son aşamayı temsil etmektedir.

Para, tarih boyunca fiziksel bir nesne olmaktan çıkıp toplumsal bir uzlaşı ve matematiksel bir güven mekanizmasına dönüşmüştür.

4.1.2. Paranın Ekonomideki Yeri ve İşlevleri

Ekonomi literatüründe paranın tanımı konusunda ortak bir görüş birliğine varılamamıştır. Bununla birlikte paranın işlevleri göz önünde bulundurulduğunda toplumun bir değişim aracı olarak kullandığı ve kıymet belirlemede bir değer olarak kabul ettiği her nesne para olarak tanımlanmaktadır. Toplum tarafından kabul gören herhangi bir nesnenin para niteliği taşıyabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1: Paranın Özellikleri

ÖZELLİK	AÇIKLAMALAR
Taklit Edilememe	Güvenin korunması için para olarak kabul edilen nesne kolayca kopyalanamamalıdır.
Homojenlik (Standart Olma)	Paranın her birimi aynı değerde ve kalitede (bir standartta) olmalıdır.
Dayanıklılık	Tedavüldeki dolaşıma dirençli olmalı, çabuk bozulmamalı ve yıpranmamalıdır.
Taşınabilirlik	Farklı mekânlardaki ticari işlemlerde kullanılabilmesi için kolayca taşınabilmelidir.

Şekil 4.1: Paranın ekonomideki yeri

Paranın Ekonomideki Yeri

Para, ekonominin düzenli işlemesini sağlayan en önemli araçlardan biridir. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet alıp satarken parayı kullanır. Para sayesinde alışverişler daha hızlı, kolay ve güvenli bir şekilde gerçekleşir. Günümüzde üretim, tüketim, yatırım ve ticaret gibi ekonomik faaliyetlerin tamamında para önemli bir yere sahiptir (Şekil 4.1).

İhtiyaçların takas yöntemiyle karşılandığı dönemlerde alışveriş yapmanın zorlukları paranın kullanılmasıyla ortadan kalkmış ve ticaret gelişmiştir.

Günümüzde para yalnızca ekonomik bir araç değil aynı zamanda sosyal hayatı etkileyen önemli bir unsur hâline gelmiştir. İnsanların yaşam standartları, tüketim düzeyleri ve ekonomik güçleri çoğu zaman sahip oldukları gelir ve parayla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle para, modern toplum hayatında önemli bir yere sahiptir.

Paranın İşlevleri

Bir ekonomik sistemde paranın en temel görevi; mal ve hizmetlerin değişimini kolaylaştırmak, fiyat karmaşasını önlemek ve geleceğe yönelik planlar yapılmasına imkân tanımaktır. Paranın ekonomik sistem içinde üstlendiği görevler **paranın işlevleri** olarak adlandırılır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2: Paranın işlevleri

Değişim Aracı Olma: Paranın en temel işlevlerinden biridir. Takas sisteminin getirdiği zorlukları ortadan kaldırarak mal ve hizmetlerin alım satımını hızlandırır. İnsanlar önce ellerindeki malı veya kendi emeğini paraya çevirir, ardından kazandıkları bu parayla ihtiyaç duydukları diğer ürünleri satın alırlar.

Ekonomi Politikası Aracı Olma: Para, sadece bireyler için değil devletler için de bir yönetim aracıdır. Devletler ve merkez bankaları; piyasadaki para miktarını, faiz oranlarını ve döviz kurlarını ayarlayarak ekonomide fiyat istikrarını sağlar ve büyümeyi destekler.

Tasarruf Aracı Olma: Kişiler ve kurumlar elde ettikleri gelirlerin tamamını hemen harcamayabilirler. Para, tüketilmeyen bu gelirin gelecekte kullanılmak üzere biriktirilmesine ve satın alma gücünün geleceğe taşınmasına imkân tanır. Nakit para, anında harcanabilen bir servet saklama aracıdır.

Değer Ölçüsü Olma: Para, mal ve hizmetlerin ekonomik değerini ölçen ortak bir ölçü birimidir. Paranın olmadığı ekonomide takas yöntemiyle yapılan alışverişte ürünlerin karşılıklı değerini hesaplamak büyük bir fiyat karmaşası oluştururdu. Örneğin bir çuval buğdayın kaç kazak veya kaç ayakkabıyla takas edilebileceğini hesaplamak oldukça zordu. Para, her ürüne tek bir fiyat biçilmesini sağlayarak bu karışıklığı ortadan kaldırır; muhasebe kayıtlarının tutulmasını ve borç-alacak ilişkilerinin yürütülmesini sağlar.

SIRA SİZDE

Tablo 4.2'nin A sütununda paranın ekonomideki yerine ilişkin verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan doğru olanıyla eşleştiriniz ve eşleştirdiğiniz kavramın başındaki harfi, B sütununa yazınız.

Tablo 4.2: Paranın Ekonomideki Yerine İlişkin Açıklamalar

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	Marketten alışveriş yapılması	.....	a) Üretim b) Ticaret c) Takas ç) Yatırım d) Tüketim
2	Yeni bir fabrika kurulması	.....	
3	Bir işletmenin ham madde satın alması	.....	
4	Ürünlerin alınıp satılması	.....	

4.1.3. Parayla İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Ekonomik sistemin sağlıklı işlemesi için parayla ilgili faaliyetler çeşitli kurumlar tarafından düzenlenir ve denetlenir. Bu kurumlar para arzının kontrol edilmesi, finansal istikrarın sağlanması ve ekonomik güvenin korunmasında önemli rol oynar. Aralarındaki uyum ve iş birliği sayesinde ekonomik istikrar desteklenir. Merkez bankası para politikasını yürütürken diğer kurumlar da finansal sistemin düzenli ve güvenli işlemesine katkıda bulunur. Bu sayede hem bireyler hem de işletmeler ekonomik faaliyetlerini daha güvenli bir ortamda sürdürebilir. Ülkemizde faaliyet gösteren parayla ilgili kurum ve kuruluşlar Şekil 4.3'te verilmiştir.

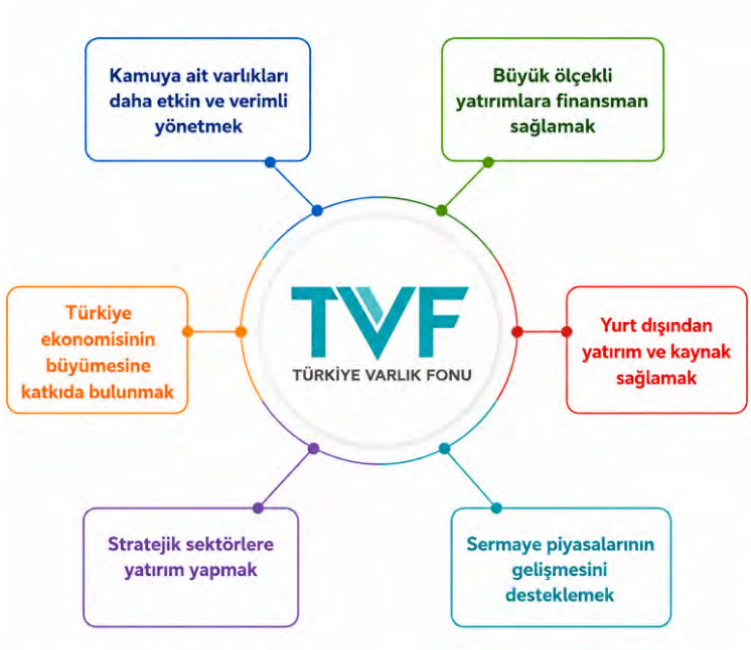
Şekil 4.3: Parayla ilgili kurum ve kuruluşlar

Şekil 4.4: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığının görevleri

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 10 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığının tek çatı altında birleştirilmesiyle kurulmuştur. Bu birleşme, devletin kasasını yöneten birim ile bütçe ve vergi politikalarını belirleyen birimi bir araya getirmiştir. T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Bakanlığın başlıca görevleri Şekil 4.4'te verilmiştir.

Şekil 4.5: Türkiye Varlık Fonunun görevleri

Türkiye Varlık Fonu (TVF)

Türkiye Varlık Fonu 2016 yılında kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren TVF, Türkiye'nin stratejik kamu varlıklarını daha verimli yönetmek ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmuştur.

TVF'nin temel amacı ekonomik büyümeyi desteklemek, büyük yatırımlara kaynak sağlamak ve kamuya ait önemli şirketlerin değerini artırmaktır. Türkiye Varlık Fonu bünyesinde Türk Hava Yolları, Borsa İstanbul gibi birçok önemli kuruluşlar bulunmaktadır. TVF'nin başlıca görevleri Şekil 4.5'te verilmiştir.

Şekil 4.6: Sermaye Piyasası Kurulunun görevleri

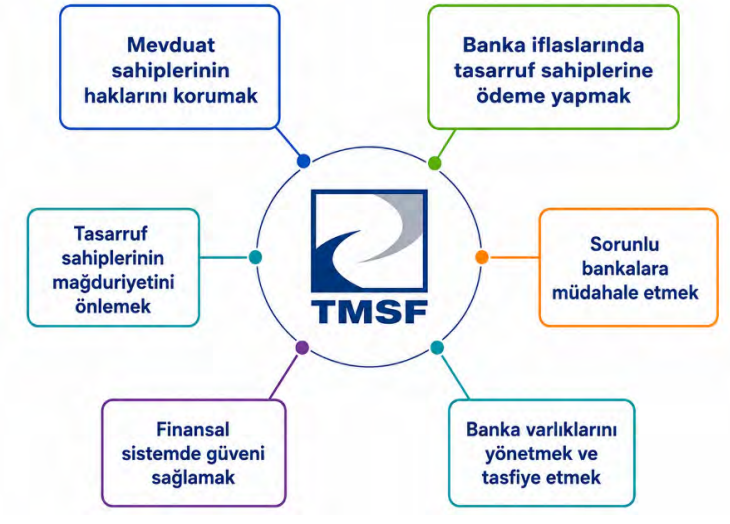
Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Sermaye Piyasası Kurulu; tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını sağlamak ve sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını düzenlemek ve denetlemek amacıyla 28.7.1981 tarihli 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. SPK'nin başlıca görevleri Şekil 4.6'da verilmiştir.

BİLGİ KUTUSU

KAP, sermaye piyasası ve Borsa mevzuatı uyarınca kamuya açıklanması gerekli bildirimlerin elektronik imzalı olarak iletildiği ve kamuya duyurulduğu elektronik sistemdir. https://kap.org.tr/ genel ağ adresinden incelenebilir.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun Kamuyu Aydınlatma Platformu Tebliği kapsamında, kamuya açıklanacak her türlü bilgi ve belgenin KAP'a gönderilmesi gerekmektedir.

Şekil 4.7: TMSF'nin görev ve sorumlulukları

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ilk olarak 25 Nisan 1985 tarihinde yürürlüğe giren Bankalar Kanunu ile kurulmuş, kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurumdur. TMSF'nin görev ve sorumlulukları Şekil 4.7'de verilmiştir.

Şekil 4.8: Türkiye Bankalar Birliğinin görevleri

Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

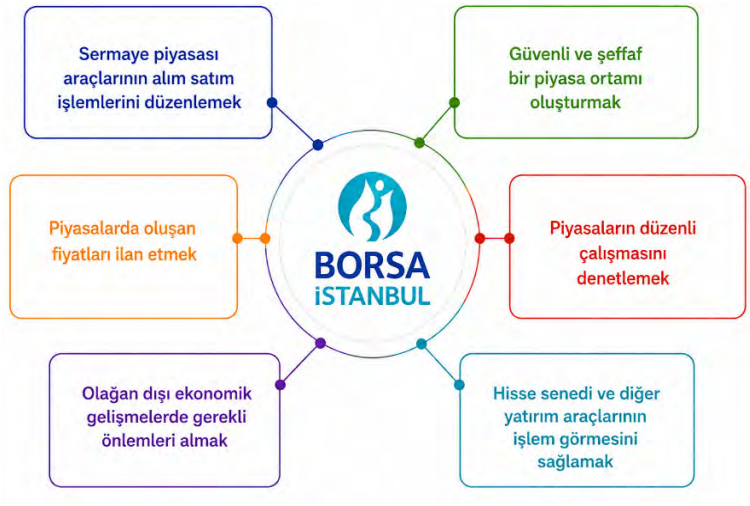
Türkiye Bankalar Birliği 1958 yılında kurulmuştur. Türkiye'deki bankacılık sektörünün gelişmesinden sorumlu en üst kuruluştur. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 79. Maddesine göre ülkemizde faaliyet gösteren tüm mevduat, kalkınma ve yatırım bankaları TBB'ye üye olmak zorundadır. TBB'nin başlıca görevleri Şekil 4.8'de verilmiştir.

Şekil 4.9: BDDK'nin başlıca görevleri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

BDDK; 23 Haziran 1999 tarihli ve 23734 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir otorite olarak kurulmuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan BDDK'nin başlıca görevleri Şekil 4.9.'da verilmiştir.

Şekil 4.10: Borsa İstanbul'un başlıca görevleri

Borsa İstanbul (BİST)

Borsa İstanbul (BİST) 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası adıyla kurulmuş, 2013 yılında farklı borsaların birleşmesiyle **Borsa İstanbul** adını almıştır. Hisse senetleri, tahviller, döviz ve kıymetli madenlerin güvenli bir ortamda alınıp satıldığı Türkiye'nin merkezî piyasasıdır.

BİST, yatırımcılar ile şirketleri bir araya getirerek ekonomiye katkıda bulunur ve faaliyetlerini Sermaye Piyasası Kurulu denetiminde yürütür. Borsa İstanbul'un başlıca görevleri Şekil 4.10'da verilmiştir.

BİLGİ KUTUSU

İstanbul Finans Merkezi, Türkiye'nin bölgesel ve küresel ölçekte önemli bir finans merkezi olma hedefiyle kurulmuştur. Merkezde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Borsa İstanbul gibi önemli kurumlar yer almaktadır. Akıllı şehir modeliyle tasarlanan merkez; bankacılık, sigorta ve yatırım hizmetlerini bir araya getirerek Türkiye ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. https://ifm.gov.tr/istanbul-finans-merkezi genel ağ adresi ziyaret edilerek detaylı bilgi alınabilir (Görsel 4.6).

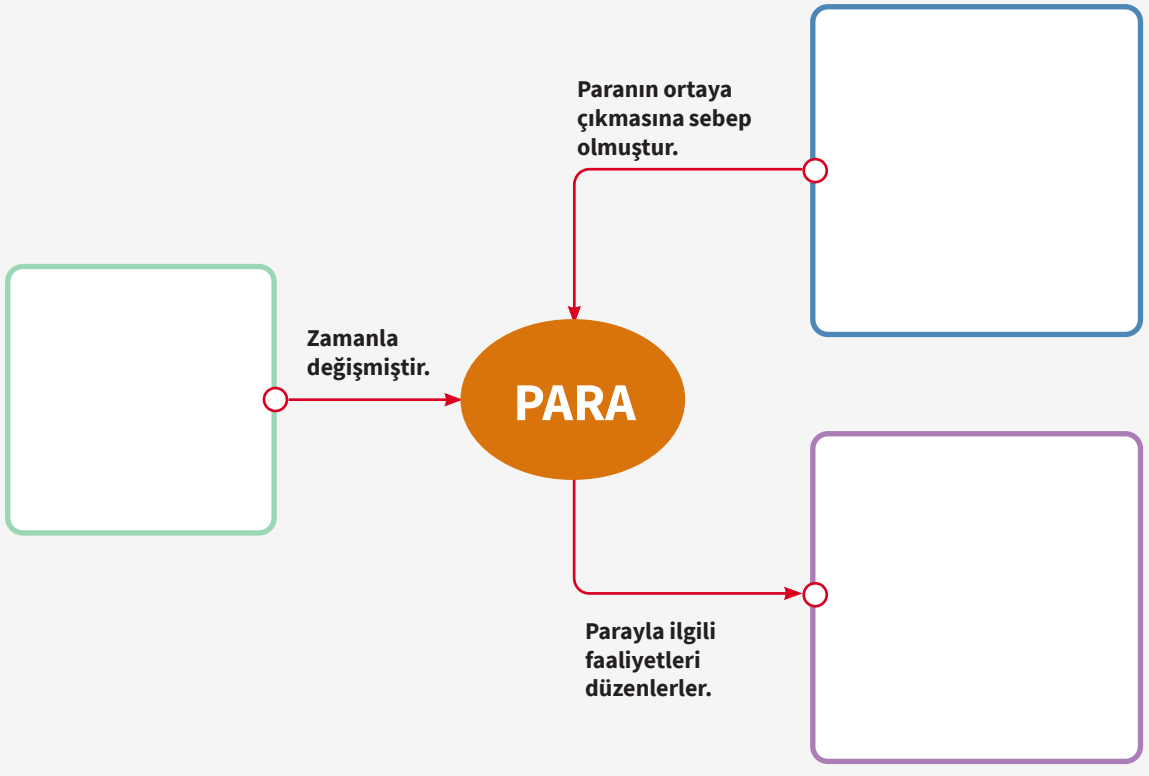

Görsel 4.6: İstanbul Finans Merkezi

4.1. ETKİNLİK

Konu	**Para Kavramı ve Paranın Ekonomideki Yeri Konulu Kavram Haritası Hazırlama**
Amaç	Paranın ekonomideki yeriyle ilgili kavram haritası hazırlamak
Süre	40 dakika
Görev	4–5 kişilik gruplar oluşturunuz. Parayı ortaya çıkaran sebepleri, geçirdiği aşamaları ve günümüzde parayla ilgili faaliyet gösteren ilgili kurum / kuruluşlar konusunu grup üyelerinizle tartışarak aşağıdaki adımları tamamlayınız. Tartışma sonucunda ortak bir görüş belirleyerek aşağıdaki kavram haritasını doldurunuz. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.

1. **Adım:** Parayı ortaya çıkaran sebepleri, geçirdiği aşamaları ve günümüzde parayla ilgili faaliyet gösteren ilgili kurum / kuruluşlar konusunu grup üyelerinizle tartışınız.
2. **Adım:** Tartışma sonucunda edindiğiniz bilgilerle kavram haritasını doldurunuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

4.2. BANKALARIN EKONOMİDEKİ YERİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Günlük hayatta insanlar bankaları hangi işlemler için kullanmaktadır? Örnekler veriniz.
2. Sizce parayı evde saklamanın veya bankaya yatırmanın avantajları ile dezavantajları neler olabilir?
3. ATM, internet bankacılığı, mobil bankacılık gibi uygulamalar insanların yaşamını nasıl etkilemektedir?
4. Kredi kartı ve banka kartı kullanımının tüketicilerin alışveriş alışkanlıkları üzerindeki etkileri neler olabilir?

4.2.1. Banka

Banka; tasarruf sahiplerinden topladığı paraları güvenli şekilde koruyan, bu kaynakları kredi olarak ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşlara aktaran finans kurumudur. Bankalar, ekonomide para akışını sağlayan ve fon fazlası olan kesimlerden fon ihtiyacı olan kesimlere kaynak transferi yapan önemli kuruluşlardır.

En genel anlamıyla banka; mevduat kabul eden, kredi veren, para transferi gerçekleştiren, ödeme işlemlerini yürüten ve çeşitli finansal hizmetler sunan ekonomik bir kuruluştur. Bu yönüyle bankalar bireylerin ve işletmelerin mali ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Bankalar yalnızca para alıp veren kurumlar değildir. Aynı zamanda çek, senet tahsili, döviz alım satımı, yatırım işlemleri, kiralık kasa hizmetleri, elektronik bankacılık gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. Günümüzde ekonomik hayatın düzenli işlemesinde bankaların büyük önemi vardır.

Banka kelimesi İtalyanca "banca" veya "banco" kelimesinden gelmektedir. Bu kelime "masa, tezgâh veya para değiştirme yeri" anlamına gelmektedir. Geçmişte para işleriyle uğraşan sarraflar işlemlerini tezgâh üzerinde yaptıkları için bu ad kullanılmıştır.

Bankacılığın tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. İlk bankacılık faaliyetlerinin Mezopotamya bölgesinde görüldüğü kabul edilmektedir. Modern anlamda ilk banka ise 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası'dır. Daha sonraki dönemlerde bankalar gelişerek ticaretin, sanayinin ve yatırımların temel destekleyicisi hâline gelmiştir.

Türk bankacılık tarihi Osmanlı İmparatorluğu döneminin son yıllarına kadar uzanmaktadır. İstanbul'da 1847 yılında kurulan Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası) ilk bankalardan biridir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası (1925) ve Sümerbank (1933) gibi ulusal bankalar kurulmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası, 19 Nisan 1925 tarihinde 633 sayılı Kanun ile kalkınma odaklı bir devlet bankası olarak kurulmuştur. Banka, sanayi ve madencilik sektörlerinde faaliyet gösteren girişimcilerin finansman ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştır. Ayrıca Anadolu'da maden ve tarıma dayalı sanayi işletmelerinin ihtiyaç duyduğu makine, malzeme ve finansman desteğini sağlamış, bu sektörlerin gelişmesi için kurulan sivil toplum kuruluşlarına da katkıda bulunmuştur. Örneğin tiftik üretiminde modernleşme ve fabrikalaşmayı desteklemek amacıyla kurulan Türkiye Tiftik Cemiyeti, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankasından destek almıştır.

4.2.2. Bankaların Önemi ve Görevleri

Bankalar, yalnızca para saklama ve kredi verme işlevleriyle sınırlı kurumlar değildir. Aynı zamanda ekonomide para akışını düzenleyen, tasarrufları yatırıma dönüştüren ve finansal sistemin sağlıklı işlemesine katkıda bulunan stratejik kuruluşlardır. Gelişmiş bir bankacılık sistemi sermaye birikimini hızlandırarak üretimin artmasına, ekonomik büyümenin desteklenmesine ve toplumsal refahın yükselmesine yardımcı olur. Bankalar kâr amacıyla faaliyet gösterseler de toplumun güvenine dayalı çalışır. Bu nedenle bankaların hem ekonomiye yönelik önemli görevleri hem de topluma karşı sorumlulukları bulunmaktadır.

Bankalar paranın el değiştirmesini sağlayarak yatırımların ve üretimin önünü açan bir köprü görevi görür. Bankaların görevleri Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3: Bankaların Görevleri

GÖREVLERİ	AÇIKLAMASI
Fon Toplama ve Finansal Aracılık	Tasarrufları mevduat olarak toplayıp krediye dönüştürerek üretim, yatırım ve tüketimi destekler.
Kaynakların Verimli Kullanılmasını Sağlamak	Küçük tasarrufları büyük yatırımlara dönüştürerek ekonomik kalkınmayı destekler.
Ödeme ve Para Transferi Hizmetleri Sunmak	Havale, elektronik fon transferi (EFT), Fonların Anlık ve Sürekli Transferi (FAST), kredi kartı, banka kartı, çek gibi araçlarla para transferi ve ticari işlemlerin hızlı, güvenli ve kolay şekilde gerçekleşmesini sağlar.
Kaydi Para Oluşumuna Katkıda Bulunmak	Kredi ve transfer işlemleriyle kaydi para oluşumuna katkıda bulunur, para dolaşımını hızlandırır.
Ticaretin Gelişmesini Desteklemek	Teminat mektubu, akreditif, leasing [lising (finansal kiralama)], dış ticaret kredileri gibi hizmetlerle iç ve dış ticaretin gelişmesine katkıda bulunur.
Yatırım ve Saklama Hizmetleri Sunmak	Vadeli hesap, döviz, yatırım fonu, altın hesabı ve kiralık kasa hizmetleriyle müşterilerin birikimlerini değerlendirmesine ve değerli eşyalarını güvenle saklamasına yardımcı olur.
Para Politikasının Uygulanmasına Yardımcı Olmak	TCMB kararlarının ekonomiye yansımasına katkıda bulunur.

SIRA SİZDE

Tablo 4.4'ün A sütununda verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan biriyle eşleştiriniz ve eşleştirdiğiniz doğru kavramın başındaki harfi, B sütununa yazınız.

Tablo 4.4: Bankaların Önemi ve Görevleri

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	Bir kişi parasını bankadaki vadeli hesaba yatırır. Banka bu kaynağı bir işletmeye kredi olarak verir.	.....	a) Ticaretin gelişmesini destekleme b) Yatırım ve saklama hizmetleri sunma c) Kaynakların verimli kullanılması ç) Kaydi para oluşumuna katkıda bulunma d) Para politikasının uygulanmasına yardımcı olma e) Fon toplama ve finansal aracılık f) Tasarruf aracı olma g) Ödeme ve para transferi hizmetleri
2	Çok sayıda kişinin mevduatı bir fabrikanın kurulması için kredi olarak kullandırılır.	.....	
3	Bir öğrenci ailesinin gönderdiği parayı FAST ile anında hesabında görür.	.....	
4	Bir işletme aldığı krediyi kullanarak çalışanlarına banka hesabı üzerinden ödeme yapar.	.....	
5	Bir ihracatçı firma, bankanın sağladığı akreditif sayesinde yurt dışına güvenle mal satar.	.....	
6	Bir kişi birikimlerini altın hesabında değerlendirirken değerli evraklarını da kiralık kasada saklar.	.....	
7	TCMB faiz oranını artırdığında bankalar kredi faizlerini günceller.	.....	

4.2.3. Merkez Bankasının Ekonomideki Yeri ve Önemi

Çoğu ülkenin parayla ilgili politikalarını düzenleyen bir merkez bankası vardır. Merkez bankaları, ülkelerin para politikasını yöneten, finansal sistemin düzenli çalışmasını sağlayan ve ekonomik istikrarı koruyan, para ve bankacılık sisteminin merkezinde yer alan kurumların başında gelir.

Merkez bankası kâr amacıyla faaliyet göstermez. Bankacılık sistemini düzenler, diğer bankalara rehberlik eder, finansal sistemin güvenli şekilde işlemesini ve ekonomik istikrarın korunmasına katkıda bulunur.

Türkiye'de bu görevi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) yürütmektedir. 30 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu ile kurulan TCMB, ekonomide fiyat istikrarını sağlamak ve para sisteminin güven içinde işlemesine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet göstermektedir (Görsel 4.7).

Görsel 4.7: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda para politikasını ve kullanacağı araçları kendisi belirler. Fiyat istikrarını sağlama hedefi doğrultusunda ekonomik büyüme ve istihdam politikalarını da destekler. Kanun ile TCMB'ye verilen görevler Şekil 4.11'de görülmektedir.

Şekil 4.11: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görevleri

BİLGİ KUTUSU

TDK'ye göre **reeskont;** bir bankanın elinde bulundurduğu, vadesi gelmemiş senetleri bir başka bankaya iskonto ettirmesidir.

Merkez Bankasının Ekonomideki Yeri

Ekonomi dünyasında "bankaların bankası" ve "devletin bankası" olarak tanımlanan bu kurum, finansal sistemin merkezinde yer alır. Ticari bankalar hesaplarının bir kısmını merkez bankasında tutar. Bankalar arası para transferleri ve ödeme sistemleri merkez bankasının gözetiminde yürütülür. Gerektiğinde bankalara kısa vadeli kaynak sağlayarak finansal sistemin işlerliğini destekler. Merkez bankasının ekonomideki yerini belirleyen üç temel rolü vardır.

Bankaların Bankası Olması: Ticari bankalar, tıpkı bireylerin bankada hesap açması gibi merkez bankasında hesap açar. Bankalar arası ödemeler bu hesaplar üzerinden yürütülür ve bankalar nakit sıkışıklığı yaşadıklarında merkez bankasından destek alır.

Devletin Mali Danışmanı ve Hazinedarı Olması: Devletin bankacılık işlemlerini yürütür, hükümetin hesaplarını tutar ve ekonomik konularda devlete danışmanlık (müşavirlik) yapar.

Emisyon (Para Basma) Yetkisi: Ülkede kâğıt para basma ve bu parayı piyasaya sürme yetkisine sahip tek otoritedir. Bu sayede piyasadaki nakit miktarını ekonomik ihtiyaçlara göre ayarlar.

Merkez Bankasının Ekonomideki Önemi

Merkez bankası, modern bir ekonominin sağlıklı işlemesi için bankaların üzerindeki denetleyici gücü ve kriz anlarındaki müdahaleleriyle ekonomik bir sigorta görevi görür. Güçlü ve bağımsız bir merkez bankası hem vatandaşların hem de yatırımcıların ekonomiye duyduğu güvenin temel dayanağıdır. Merkez bankasının önemi aşağıda başlıklar hâlinde açıklanmıştır.

Fiyat İstikrarını Sağlamak: En temel amacı enflasyonla mücadele ederek paranın satın alma gücünü korumaktır. Fiyatlar istikrarlı olduğunda, tüketiciler ve üreticiler geleceğe yönelik daha sağlıklı kararlar alabilir.

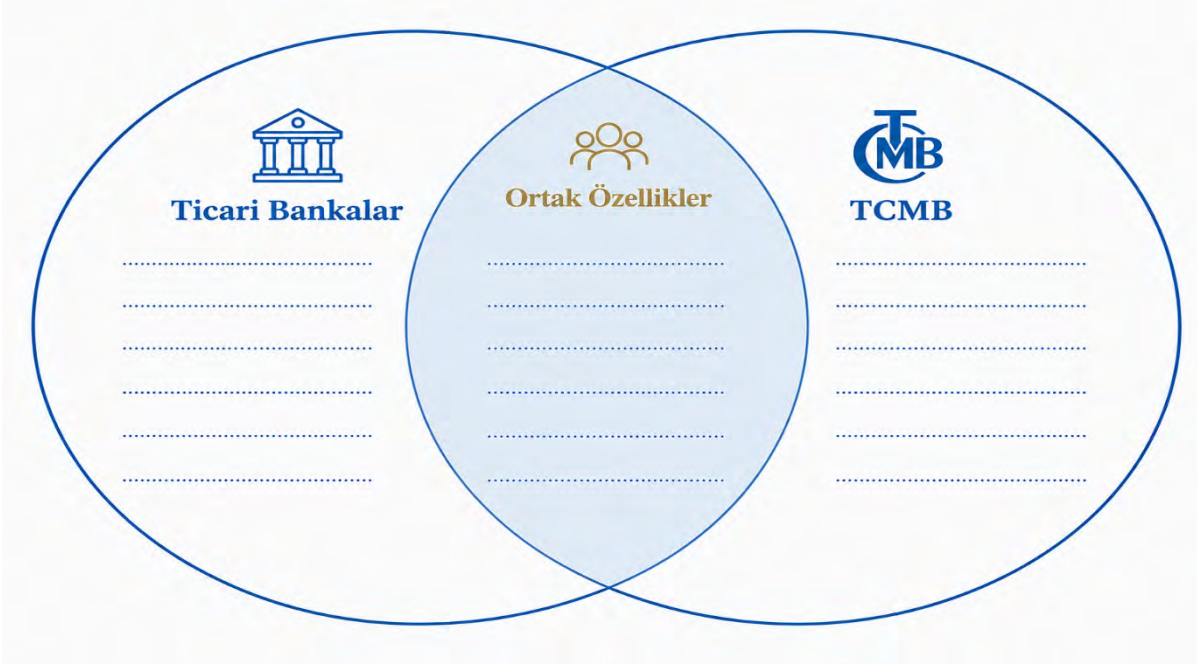
Son Çare Merci Olmak: Finansal kriz veya büyük bir nakit sıkışıklığı anında bankalara likidite (nakit) desteği sağlayarak sistemin çökmesini ve vatandaşların mağdur olmasını engeller.

Finansal İstikrar ve Güven: Para piyasalarının düzenli işlemesini sağlar ve döviz rezervlerini yöneterek ulusal paranın değerini korumaya çalışır. Bu durum ülkenin dış ekonomik dengesi açısından hayati önem taşır.

Bağımsızlığın Önemi: Merkez bankasının siyasi baskılardan uzak, bilimsel verilere dayanarak karar alması (bağımsızlık), faizlerin makul seviyelerde kalmasını ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ortamının oluşmasını sağlar.

SIRA SİZDE

Ticari bankalar ve TCMB'nin görevlerini Şekil 4.12'de verilen şemada uygun alanlara yazarak "Ticari Bankalar", "Ortak Özellikler" ve "TCMB" başlıkları altında sınıflandırınız.

Şekil 4.12: Ticari bankalar ve TCMB'nin görevleri

4.2. ETKİNLİK

Konu	**Bankaların Ekonomideki Görev ve Sorumluluklarıyla İlgili Bilgi Görseli (İnfografik) Hazırlama**
Amaç	Bankaların ekonomideki görev ve sorumluluklarını açıklamak
Süre	40 dakika
Görev	4-5 kişilik gruplar oluşturunuz. "Bankaların ekonomideki görev ve sorumlulukları" konusunu grup üyelerinizle araştırarak bilgi görseli hazırlayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Akran Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, infografik hazırlama araçları, grafik, ikon, A4 kâğıdı veya fon kartonu, gazete, dergi, broşürlerden elde edilen görseller.

1. **Adım:** Bilgi görselinizi hazırlamadan önce ders kitabı ve güvenilir kaynaklardan bankaların ekonomideki görev ve sorumlulukları ile ilgili tablo, grafik vb. araştırınız.
2. **Adım:** Bilgi görselinizi tek sayfa olacak şekilde, kısa bilgiler ve görseller kullanarak planlayınız.
3. **Adım:** Bankaların görev ve sorumlulukları ile merkez bankasıyla ilgili araştırdığınız tablo, grafik vb. yararlanarak bilgi görselini hazırlayınız.
4. **Adım:** Bilgi görselinizde uzun açıklamalar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.
5. **Adım:** Konular arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.
6. **Adım:** Bankaların görev ve sorumluluklarını bilgi görselinde gösteriniz.
7. **Adım:** Bilgi görselinizde ikonlar, oklar, grafikler, tablolar ve dikkat çekici görseller kullanınız.
8. **Adım:** Bilgi görselinizi başlık, alt başlık, renk ve şekil uyumuna dikkat ederek düzenli ve okunabilir biçimde tasarlayınız.
9. **Adım:** Hazırladığınız bilgi görselini öğretmeninizin belirlediği tarihte teslim ediniz veya sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Akran değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

4.3. ENFLASYON KAVRAMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Görsel 4.8: Alışveriş sepeti ve alışveriş fişi

Görsel 4.8'de yer alan alışveriş sepetindeki ürünleri ve alışveriş fişini inceleyiniz. Aşağıdaki soruları görsellerden hareketle cevaplayınız.

1. Görsel 4.8'deki alışveriş fişinde yer alan ürünlerin (süt, ekmek vb.) fiyatlarını günümüzdeki fiyatlarla karşılaştırdığınızda, paranın satın alma gücü hakkında nasıl bir çıkarımda bulunabilirsiniz?
2. Görsel 4.8'de yer alan temel ihtiyaç ürünlerinin fiyatlarının düşmesi ailelerin harcama tercihlerini nasıl etkileyebilir?
3. Görsel 4.8'deki alışveriş fişinde yer alan ürünlerin fiyatlarının gelecekte daha da yükseleceği beklentisi oluşursa tüketicilerin alışveriş davranışları nasıl değişebilir? Düşüncelerinizi açıklayınız.

Enflasyon, bir ekonomide fiyat hareketleriyle yakından ilişkili önemli kavramlardan biridir. Günlük yaşamda insanların satın aldığı gıda, giyim, ulaşım, eğitim, barınma gibi birçok mal ve hizmetin fiyatlarında zaman içinde değişimler görülebilir. Bu değişimler bireylerin harcama gücünü, tasarruflarını ve yaşam standartlarını doğrudan etkiler. Bu nedenle enflasyon, yalnızca ekonomik çevrelerin değil toplumun her kesiminin dikkatle takip ettiği bir konudur.

Ekonomide üretim miktarı, tüketici talebi, maliyetler, döviz kurları ve piyasalardaki beklentiler fiyatlar üzerinde etkili olabilir. Özellikle talebin üretimden fazla olması veya üretim maliyetlerinin yükselmesi fiyatların artmasına yol açabilir. Fiyatlardaki değişimler, ülkelerin ekonomik dengeleri açısından büyük önem taşır. Fiyat istikrarının korunması; ekonomik büyümenin sürdürülmesi, yatırımların artması ve toplumsal refahın sağlanması açısından önemli bir role sahiptir.

TDK'ye göre enflasyon, "dolanımdaki para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesinden ortaya çıkan ve fiyatların toplam yükselişi, paranın değerinin düşmesi biçiminde kendini gösteren ekonomik parasal süreç; para şişkinliği, parasal şişkinlik" olarak tanımlanmıştır.

Latince kökeni "inflare" olan enflasyon kelimesi, sözlük anlamıyla "şişme, kabarma ve artış" manasına gelir. Ekonomi literatüründe, bir ekonomide fiyatların genel seviyesinin sürekli ve kalıcı bir biçimde yükselmesine **enflasyon** denir. İnsanların aynı miktar parayla zaman içinde daha az ürün ve hizmet satın alabilmesi enflasyonun önemli sonuçlarından biridir. Bu nedenle enflasyon, yalnızca fiyatların yükselmesi değil aynı zamanda paranın değer kaybetmesi anlamına da gelir.

Şekil 4.13: Enflasyonun unsurları

Günlük hayatta bazı ürünlerin fiyatları zaman zaman artabilir veya azalabilir. Örneğin mevsim şartlarına göre sebze ve meyve fiyatlarında değişiklikler yaşanabilir. Sadece tek bir malın fiyatının yükselmesi ya da bütün ürünlerin bir defaya mahsus zamlanması enflasyon olarak kabul edilmez. Enflasyonun tam olarak anlaşılabilmesi için iki temel unsurun bir arada gerçekleşmesi gerekir. Bu unsurlar Şekil 4.13'te verilmiştir.

4.3.1. Enflasyonun Nedenleri

Ekonomilerde enflasyon istenmeyen bir durumdur. Enflasyonun oluşması tek bir nedene bağlı değildir. Enflasyonla mücadelede başarılı olabilmek için bu artışlara neden olan temel etkenleri bilmek önemlidir. Enflasyonun başlıca nedenleri aşağıda verilmiştir.

Para Arzının Kontrolsüz Artışı: Merkez bankasının piyasadaki mal ve hizmet miktarına oranla daha fazla para basması, tüketicilerin elindeki para miktarını artırarak talebin hızla yükselmesine neden olur.

Kamu Harcamalarının ve Bütçe Açıklarının Artması: Devletin harcamalarının gelirlerinden fazla olması ve bu açığı kapatmak için piyasaya daha fazla para sürmesi, ekonomideki toplam talebi doğrudan artırır.

Üretim Maliyetlerindeki Yükseliş: Enerji (elektrik, doğal gaz vb.), akaryakıt ve ham madde fiyatlarındaki artışlar üretim maliyetlerini yükseltir. Bu durum ürün fiyatlarına yansır.

Döviz Kuru Artışı: Yabancı ülke paralarının Türk lirası karşısında değer kazanması durumunda ithal edilen ham madde, makine ve diğer ürünlerin fiyatları artar ve bu durum iç piyasadaki fiyatların da artmasına yol açar.

Üretim Miktarının Yetersizliği: Teknolojik geri kalmışlık, yapısal bozukluklar, verim düşüklüğü gibi nedenlerle üretimin talebi karşılayamaması fiyatların artmasına neden olur.

Düşük Faiz ve Kredi Kolaylığı: Faiz oranlarının düşmesiyle kredi kullanımının kolaylaşması, bireyleri ve şirketleri daha fazla harcama yapmaya teşvik ederek talebi artırır.

Tüketici Beklentileri: Gelecekte fiyatların daha da yükseleceğine dair oluşan inanç, insanların tasarruf yapmak yerine ihtiyaçlarını şimdiden alma isteğini (stokçuluk) artırarak enflasyonu tetikler.

İşçi Ücretlerinin Verimlilikten Hızlı Artması: Üretim sürecinin önemli maliyet kalemlerinden olan işçi ücretlerinin, verimlilikten daha hızlı artış göstermesi işletmelerin maliyetlerini yükseltir.

Vergi Oranlarının ve Yasal Yüklerin Artması: Devletin ürünler üzerinden aldığı dolaylı vergileri (Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi vb.) artırması, işverenlerin ödediği sigorta primlerinin yükselmesi veya üretimle ilgili yasal zorunlulukların getirdiği ek masraflar, şirketlerin maliyetlerini artırarak ürün fiyatlarının yükselmesine neden olur.

İhracat Artışı: Üretilen malların büyük bir kısmının yurt dışına satılması, iç piyasada arzın azalmasına ve dolayısıyla yurt içindeki fiyatların yükselmesine neden olabilir.

Doğal Afetler ve Beklenmedik Olaylar: Deprem, pandemi gibi durumlar üretimin durmasına, arzın azalmasına veya ek maliyetlerin oluşmasına yol açar.

Tasarruf İmkânlarının Yetersizliği: Toplumda tasarruf eğiliminin düşük olması, mevcut gelirin doğrudan tüketime yönelmesine ve talebin artmasına zemin hazırlar.

4.3.2. Enflasyon Türleri

Ekonomilerde enflasyon aynı şekilde ortaya çıkmaz ve ekonomiye etkileri farklı olabilir. Enflasyon, ortaya çıkış şekli ve ekonomiye etkisine göre farklı isimler alır.

Fiyat Artış Hızına (Şiddetine) Göre Enflasyon Türleri

Fiyatların ne kadar hızlı yükseldiği, ekonominin gidişatı ve insanların geleceğe bakışı açısından farklı sonuçlar doğurur. Fiyat artış hızına göre eflasyon türleri Şekil 4.14'te verilmiştir.

Şekil 4.14: Fiyat artış hızına göre enflasyon türleri

Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

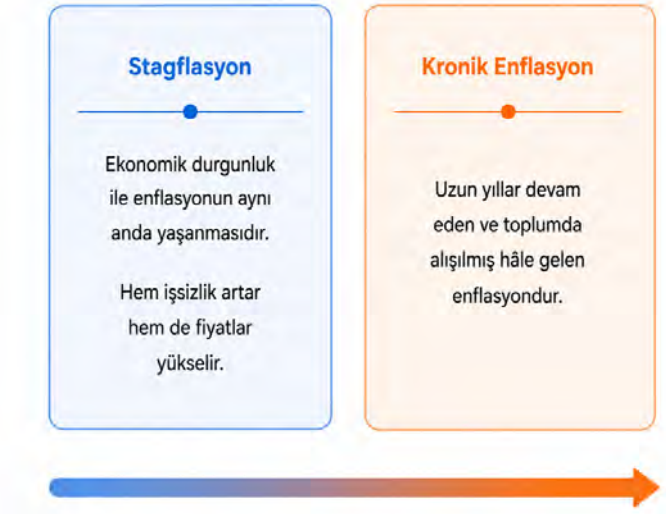
Enflasyon; tüketim isteklerindeki artış, üretim maliyetlerinin yükselmesi, ekonomik yapının işleyişindeki aksaklıklar gibi pek çok farklı unsurun birleşmesiyle oluşur. Enflasyonla etkin bir mücadele yürütülebilmesi için fiyat artışlarını tetikleyen bu nedenlerin doğru tespit edilmesi çok önemlidir. Nedenlerine göre enflasyon türleri Şekil 4.15'te verilmiştir.

Şekil 4.15: Nedenlerine göre enflasyon türleri

Diğer Enflasyon Türleri

Talep, maliyet ve yapısal enflasyon dışında kalan bazı enflasyon türleri Şekil 4.16'da verilmiştir.

Şekil 4.16: Diğer enflasyon türleri

4.3.3. Enflasyon Endekslerinin (TÜFE ve ÜFE) Farkları

Ekonomide binlerce mal ve hizmetin fiyatını tek tek takip etmek mümkün değildir. Bu nedenle ekonomistler, hanehalklarının en çok tükettiği ürünlerden oluşan ve **enflasyon sepeti (tüketim sepeti)** adı verilen bir yöntemle fiyat hareketlerini ölçerler. Bu ölçümler sonucunda ortaya çıkan değişimler, **endeks** adı verilen göstergelerle ifade edilir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hesaplanan veriler, her ayın başında bir önceki aya ait olacak şekilde düzenli olarak kamuoyuna duyurulur (Görsel 4.9). Enflasyon hesaplanırken tüketici ve üretici odaklı olarak iki farklı yöntem kullanılır.

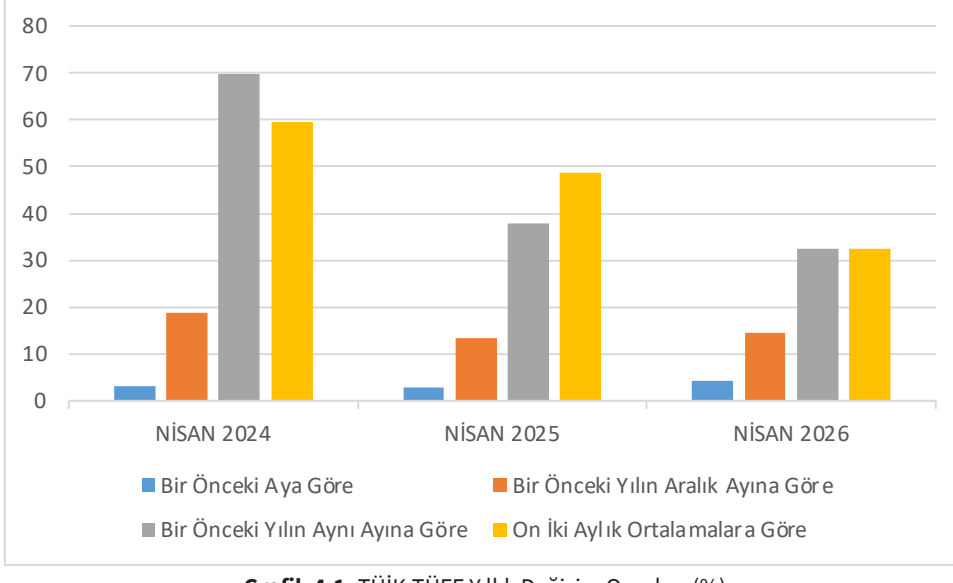
Görsel 4.9: Türkiye İstatistik Kurumu'nun logosu

TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi)

TÜFE, hanehalklarının günlük yaşamlarını sürdürmek için satın aldığı mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki ortalama değişimi ölçen en temel ekonomik göstergedir. Yaşam maliyetini yansıttığı için **geçim endeksi** olarak da adlandırılan TÜFE; eğitim, konut, ulaştırma, gıda, giyim, sağlık gibi temel harcama kalemlerini kapsayan, tüketici düzeyindeki enflasyonun en somut verisi kabul edilir (Tablo 4.5, Grafik 4.1).

Tablo 4.5: TÜİK TÜFE Yıllık Değişim Oranları (%)

DEĞİŞİM ZAMANI	DEĞİŞİM ORANI		
	NİSAN 2026	NİSAN 2025	NİSAN 2024
Bir Önceki Aya Göre	4,18	3,00	3,18
Bir Önceki Yılın Aralık Ayına Göre	14,64	13,36	18,72
Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre	32,37	37,86	69,80
On İki Aylık Ortalamalara Göre	**32,43**	**48,73**	**59,64**

Grafik 4.1. TÜİK-TÜFE Yıllık Değişim Oranları (%)

Tüketim Sepeti: TÜİK, halkın en çok tükettiği ürünlerden (ekmek, kira, ulaşım, eğitim, sağlık vb.) oluşan temsilî bir sepet hazırlar. 2025 yılı verilerine göre bu sepette 428 madde ve yaklaşık 972 ürün çeşidi yer almaktadır.

Fiyat Takibi: Türkiye genelindeki binlerce iş yeri ve kiralık konuttan her ay düzenli olarak fiyat verileri toplanır. Bu fiyatlar tüketicinin cebinden çıkan son tutarı temsil eder; KDV, ÖTV gibi vergileri de içerir.

Alım Gücü: TÜFE'deki yükseliş, paranın alım gücünün düştüğü anlamına gelir. Geçen yıl 100,00 TL'ye alınabilen bir ürün, TÜFE arttığında bu yıl daha yüksek bir bedelle alınabiliyor demektir.

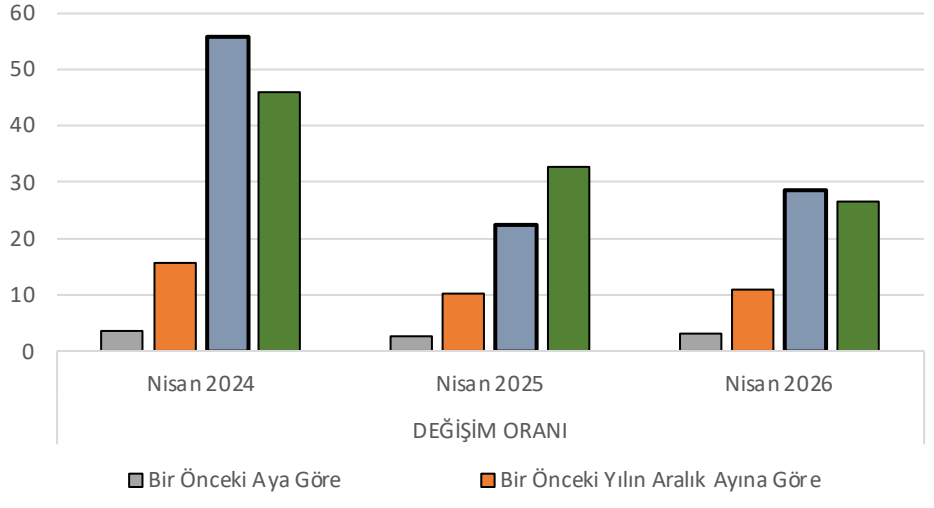
Yaşam Maliyeti: Memur maaşları, asgari ücret artışları ve emekli zamları belirlenirken TÜFE verileri temel alınır. Kira artış oranlarının hesaplanmasında da resmî bir referans noktasıdır.

ÜFE (Üretici Fiyat Endeksi)

Belirli bir zaman dilimi içinde, yurt içindeki üreticilerin mallarını ilk elden satarken belirledikleri vergisiz fiyatların artış veya azalışını gösteren ekonomik göstergeye **ÜFE** denir. Üretimdeki maliyet değişimlerinin satış fiyatlarına nasıl yansıdığını ölçen ÜFE, henüz ürünler rafa gelmeden enflasyonu takip etmeyi sağlar. Bu özelliğiyle gelecekteki fiyat artışlarını önceden haber veren erken uyarı sistemi gibidir. ÜFE, sadece bir istatistik değil ekonominin gidişatını belirleyen bir endekstir. ÜFE ile elde edilen veriler farklı alanlardaki karar alıcılar için de çok önemlidir (Tablo 4.6, Grafik 4.2).

Tablo 4.6: TÜİK Yurt İçi ÜFE Yıllık Değişim Oranları (%)

DEĞİŞİM ZAMANI	DEĞİŞİM ORANI		
	NİSAN 2024	NİSAN 2025	NİSAN 2026
Bir Önceki Aya Göre	3,60	2,76	3,17
Bir Önceki Yılın Aralık Ayına Göre	15,61	10,19	10,99
Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre	55,66	22,50	28,59
On İki Aylık Ortalamalara Göre	**45,83**	**32,65**	**26,48**

Grafik 4.2: TÜİK yurt içi ÜFE Yıllık Değişim Oranları (%)

ÜFE'nin kullanım alanları şunlardır:

- Ekonomideki fiyat hareketlerinin izlenmesi
- Ekonomi politikalarının belirlenmesi
- Ücretlerin ve fiyatların ayarlanması
- Üretim ve verimlilik hesapları
- Fiyat analizlerine ilişkin çalışmalar
- Muhasebe hesapları
- Yatırım kararları

TÜFE ve ÜFE Arasındaki Farklar

Enflasyonu ölçmek için farklı endekslerden yararlanılır. Bunların en önemlileri Üretici Fiyat Endeksi ve Tüketici Fiyat Endeksi'dir. Bu iki endeks fiyat değişimlerini farklı açılardan inceleyerek ekonomideki maliyet ve fiyat hareketlerini anlamaya yardımcı olur.

ÜFE ile TÜFE arasında yakın bir ilişki vardır. Üretim maliyetlerinde meydana gelen artışlar zamanla ürün fiyatlarına yansıyabilir ve bu durum TÜFE'nin yükselmesine neden olabilir. Bu yüzden ÜFE, çoğu zaman TÜFE için öncü bir gösterge olarak kabul edilir. Bununla birlikte vergiler, hizmet sektörü, piyasa koşulları, fiyat belirleme yöntemleri gibi nedenlerle iki endeks her zaman aynı oranda değişmeyebilir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7: ÜFE ve TÜFE Arasındaki Farklar

ÖZELLİK	ÜFE (ÜRETİCİ FİYAT ENDEKSİ)	TÜFE (TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ)
Ölçtüğü Alan	Üretici fiyatları	Tüketici fiyatları
İncelenen Aşama	Üretim ve toptan satış aşaması	Perakende ve tüketim aşaması
Amaç	Üretim maliyetlerindeki değişimi göstermek	Yaşam maliyetindeki değişimi göstermek
Kapsam	Ham madde, enerji, sanayi ürünleri	Gıda, ulaşım, sağlık, konut vb.
Fiyat Kaynağı	Üreticiler ve imalatçılar	Marketler, mağazalar ve hizmet sunucuları
Vergi Durumu	Vergiler genellikle dâhil değildir.	Vergiler dâhildir.
Ekonomideki Önemi	Maliyet artışlarını gösterir.	Enflasyonun tüketiciye etkisini gösterir.
Birbirine Etkisi	TÜFE için öncü göstergedir.	Üretim maliyetlerinden etkilenir.

SIRA SİZDE

Tablo 4.8'de TÜFE ve ÜFE ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir. Aşağıda verilen kavramları tabloda uygun bölümlere yerleştiriniz.

Üretim maliyetleri	Tüketiciler	Yaşam maliyeti	Kira artış oranları
Market fiyatları	Üreticiler	Ham madde ve enerji fiyatları	Sanayi ürünleri
Vergiler dâhildir.	Perakende satış aşaması	Alım gücü	Geçim endeksi
Vergiler genellikle dâhil değildir.	Üretim ve toptan satış aşaması	Öncü gösterge	Ürünlerin ilk satış fiyatı

Tablo 4.8: TÜFE ve ÜFE'nin Özellikleri

ÖZELLİK	TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ	ÜRETİCİ FİYAT ENDEKSİ
Ölçtüğü Alan	.....	.....
İncelenen Aşama	.....	.....
Fiyat Kaynağı	.....	.....
Kapsam	.....	.....
Vergi Durumu	.....	.....
Ekonomideki Etkisi	.....	.....
Diğer Özellik	.....	.....

4.3.4. Enflasyonun Ekonomideki Etkileri

Enflasyon, ekonomideki dengeleri bozan ve paranın değerinin düşmesine yol açan bir unsurdur. Enflasyon yalnızca tüketicileri değil üreticileri, çalışanları, yatırımcıları ve devleti de etkiler. Yüksek enflasyon dönemlerinde insanlar geleceği planlamakta zorlanır. İşletmeler maliyetlerini önceden tahmin edemez, tüketiciler de ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla harcama yapmak zorunda kalır. Bu durum ekonomik istikrarın bozulmasına neden olabilir.

Enflasyonun ekonomik yapıyı bozan bu etkileri ülke genelinde ve bireyler üzerinde ciddi sonuçlar doğurur. Özellikle fiyatların hızlı yükseldiği dönemlerde insanların satın alma gücü azalır, ekonomik belirsizlik artar ve yatırımlar olumsuz etkilenir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9: Enflasyonun Ekonomiye Etkileri

ENFLASYONUN ETKİSİ	AÇIKLAMASI
Satın Alma Gücünün Azalması	Paranın değer kaybetmesi nedeniyle aynı parayla daha az ürün alınabilir.
Gelir Dağılımının Bozulması	Sabit gelirli kişiler daha fazla zarar görür.
Tasarrufların Değer Kaybetmesi	Birikimler erir ve farklı araçlara yönelim artar.
Belirsizliğin Artması	Ekonomik planlama yapmak zorlaşır.
Yatırımların Azalması	İşletmeler uzun vadeli yatırım kararlarını erteleyebilir.
Faiz Oranlarının Yükselmesi	Kredi kullanımı ve borçlanma maliyetleri artar.
Tüketimin Öne Çekilmesi	İnsanlar, fiyatlar daha fazla artmadan alışveriş yapmaya yönelir.
Dış Ticaretin Etkilenmesi	İhracat azalabilir, ithalat artabilir.
İşsizlik Riskinin Artması	Ekonomik durgunluk nedeniyle iş kayıpları yaşanabilir.
Ekonomik İstikrarın Bozulması	Piyasalarda güven azalabilir ve ekonomik sorunlar büyüyebilir.

4.3.5. Enflasyondan Korunmak İçin Alınması Gereken Önlemler

Yüksek enflasyon dönemlerinde devlet ve bireyler ekonomik açıdan çeşitli zorluklarla karşılaşır. Bu nedenle enflasyonla mücadele etmek ve ekonomide fiyat istikrarını sağlamak büyük önem taşır.

Enflasyonla mücadele etmek ve ekonomide dengeyi sağlamak tek bir yöntemle olmaz. Para politikaları, maliye politikaları ve üretimi artırmaya yönelik çalışmalar birlikte ve uyum içinde uygulanmalıdır. Devletin yanı sıra bankalar, üreticiler ve tüketiciler de bu süreçte sorumluluk taşır. Enflasyonla mücadelede alınan önlemler sayesinde tüketim dengelenebilir, tasarruflar artırılabilir ve ekonomideki belirsizlik azaltılabilir. Böylece hem bireylerin alım gücü korunur hem de ekonomik büyüme daha sağlıklı bir şekilde devam eder.

Enflasyonun toplum ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek için uygulanan temel yöntemler aşağıda başlıklar hâlinde sıralanmıştır.

Devlet ve Ekonomi Yönetimi Tarafından Alınan Önlemler

Ekonomideki toplam talebi dengelemek ve fiyat istikrarını sağlamak amacıyla devlet aşağıdaki adımları atar.

Tasarrufların Teşvik Edilmesi: İnsanların harcamak yerine para biriktirmesini sağlamak için banka faiz oranları yükseltilebilir veya tasarruf hesaplarına vergi muafiyeti getirilebilir. Böylece piyasadaki aşırı harcama isteği dengelenir.

Taksitli Satışların ve Kredilerin Sınırlandırılması: Tüketimi yavaşlatmak amacıyla kredi kartı taksit sayıları düşürülebilir veya ihtiyaç kredilerine sınırlamalar getirilebilir.

Para Arzının Kontrolü: Merkez bankası aracılığıyla piyasadaki para miktarı denetlenir. Bankaların borç verme kapasiteleri kontrol altına alınarak piyasada gereğinden fazla para dolaşması önlenir.

Sıkı Maliye Politikası: Hükûmetler kamu harcamalarını kısıp bütçe disiplini sağlayarak veya belirli vergileri artırarak piyasadaki aşırı talebi düşürmeye çalışır.

Üretimin Desteklenmesi: Özellikle durgunlukla beraber görülen stagflasyon dönemlerinde, firmaların maliyetlerini düşürecek ve üretimi artıracak düşük faizli yatırım kredileri sağlanır.

Bireysel ve Kurumsal Bazda Alınabilecek Önlemler

Enflasyonist bir ortamda hem vatandaşlar hem de işletmeler finansal varlıklarını korumak için aşağıdaki stratejileri izleyebilir.

Yatırımları Değerlendirmek: Paranın değer kaybını önlemek amacıyla borsa, altın, döviz, gayrimenkul gibi enflasyonun üzerinde getiri sağlama potansiyeli olan araçlar tercih edilebilir.

Planlı Tüketim: Gelecekte ihtiyaç duyulacak ve fiyatının artması beklenen ürünler (stokçuluk yapmadan, makul düzeyde) önceden temin edilebilir.

Sabit Faizli Borçlanma: Enflasyon beklentisinin altındaki sabit faizlerle borçlanılması, zaman içinde paranın değeri düştüğü için borcun reel yükünü hafifletir.

Geliri Endekslemek: Çalışanların ve emeklilerin maaşları satın alma güçlerini korumak için enflasyon oranında düzenli olarak güncellenebilir.

4.3. ETKİNLİK

Konu	**Enflasyonla İlgili Bilgi Görseli (İnfografik) Hazırlama**
Amaç	Enflasyon kavramını, nedenlerini, türlerini, etkilerini ve alınabilecek önlemleri açıklayan bilgi görseli hazırlamak
Süre	40 dakika
Görev	4-5 kişilik gruplar oluşturunuz. “Enflasyon” konusunu grup üyelerinizle araştırarak bilgi görseli hazırlayınız. Çalışmanızın hazırlık sürecinde işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen “Kontrol Listesi” ve “Grup Çalışması Değerlendirme Formu”nu değerlendiriniz.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, infografik hazırlama araçları, grafik, ikon, A4 kâğıdı veya fon kartonu, gazete, dergi, broşürlerden elde edilen görseller.

1. Adım: Enflasyonun hangi yönüne bilgi görselinizde daha fazla yer vereceğinizi grup içinde tartışınız. Aşağıdaki başlıklardan birini veya birkaçını seçiniz.

- ☐ Enflasyonun tanımı ve temel özellikleri
- ☐ Enflasyonun nedenleri
- ☐ Enflasyon türleri
- ☐ Enflasyon göstergeleri (TÜFE, ÜFE vb.)
- ☐ Enflasyonun bireyler, işletmeler ve ülke ekonomisi üzerindeki etkileri
- ☐ Enflasyonla mücadele yöntemleri
- ☐ Diğer: .....

2. Adım: Seçtiğiniz başlığın neden önemli olduğunu grup üyelerinizle tartışınız ve ortak görüşünüzü aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

Grup Görüşü:

.....

.....

.....

.....

3. Adım: Bilgi görselinizin tasarımına ilişkin görüşlerinizi grup olarak tartışıp ortak karar veriniz.

Tasarım Planı

Kullanılacak Renkler:

.....

Kullanılacak Grafik, Tablo veya İkonlar:

.....

Kullanılacak Görseller:

.....

Bilgilerin Sayfadaki Yerleşimi:

.....

4. Adım: Aşağıdaki ifadeyi grup üyelerinizle tartışınız ve ortak bir karar veriniz.

"Yüksek enflasyon ekonomik istikrarı olumsuz etkiler."

☐ Katılıyoruz

☐ Katılmıyoruz

☐ Kararsızız

Kararınızın Gerekçesi:

.....

.....

.....

.....

5. Adım: Grubunuzla çalışmanızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

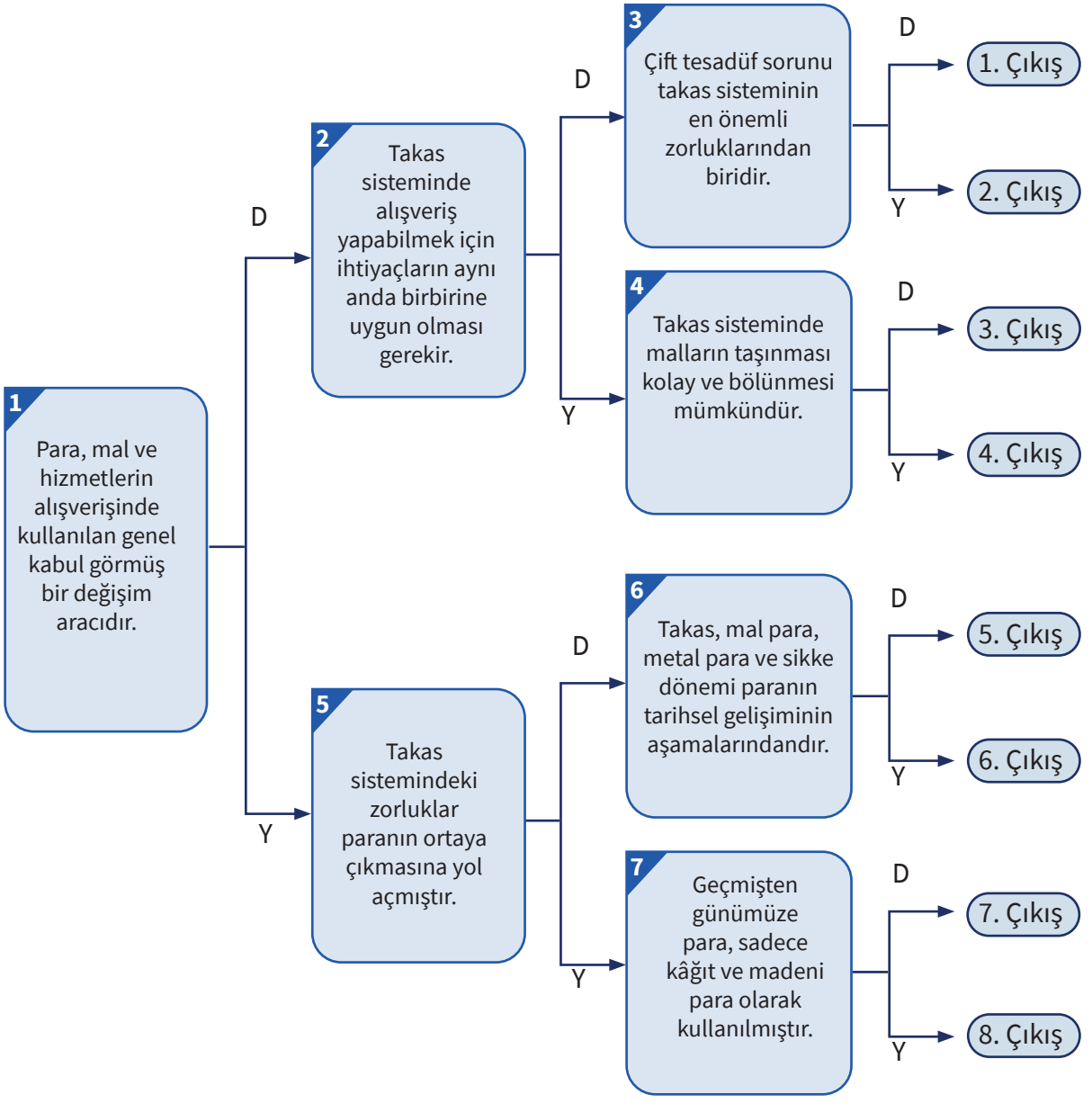
Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermelerini içeren bir soru verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D), yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini işaretlemeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız seçimlerle ve oklar yönünde ilerleyerek bir çıkış noktası belirleyiniz.

B) Aşağıda numaralandırılmış kutucuklarda para, bankacılık ve enflasyon konusuyla ilgili bazı kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak 8, 9 ve 10. soruları cevaplayınız. Aynı kutucuk numarasını birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.

Para (1)	Takas (2)	Çift tesadüf sorunu (3)	Kaydi para (4)
Enflasyon (5)	TÜFE (6)	ÜFE (7)	Talep enflasyonu (8)
Maliyet enflasyonu (9)	Banka (10)	TCMB (11)	BDDK (12)
TMSF (13)	Borsa İstanbul (14)	Tasarruf (15)	Döviz kuru (16)

8. Paranın ortaya çıkışı ve para sistemiyle ilgili kavramlar nelerdir?

……
……

9. Bankacılık sistemi ve finansal kurumlarla ilgili kavramlar nelerdir?

……
……

10. Enflasyon ve fiyat endeksleriyle ilgili kavramlar nelerdir?

……
……

C) Aşağıdaki soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

11. Aşağıdakilerden hangisi takas sisteminin sorunlarından biridir?

A) Fiyat istikrarı sağlaması
B) Çift tesadüf sorunu
C) Ticaretin hızlanması
D) Tasarruf imkânı sunması
E) Elektronik ödeme sağlaması

12. Aşağıdakilerden hangisi kaydi paraya örnektir?

A) Altın
B) Madenî para
C) Banka hesabındaki elektronik para
D) Takas sistemi
E) Deniz kabuğu

13. TCMB'nin temel amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İşsizliği tamamen ortadan kaldırmak
B) Tüm işletmeleri yönetmek
C) İthalatı artırmak
D) Vergi toplamak
E) Fiyat istikrarını sağlamak

14. Aşağıdakilerden hangisi enflasyonun sonuçlarından biridir?

A) Paranın satın alma gücünün artması
B) Tasarrufların değer kazanması
C) Belirsizliğin azalması
D) Satın alma gücünün düşmesi
E) Üretim maliyetlerinin azalması

15. Aşağıdakilerden hangisi enflasyonla mücadele yöntemlerinden biridir?

A) Para arzını kontrol etmek
B) Gereğinden fazla para basmak
C) Üretimi azaltmak
D) Tasarrufu azaltmak
E) Kamu harcamalarını kontrolsüz artırmak

Ç) Aşağıdaki metinden yararlanarak 16, 17 ve 18. soruları cevaplayınız.

Gıda üretimi yapan bir işletme son dönemde özellikle elektrik, akaryakıt ve ham madde fiyatlarındaki artış nedeniyle ürün fiyatlarını artırmak zorunda kalmıştır. Aynı dönemde bazı vatandaşlar tasarruflarını korumak amacıyla bankada vadeli mevduat hesabı açtırmış, bazıları da altın, döviz gibi yatırım araçlarına yönelmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ise fiyat istikrarını sağlamak amacıyla para politikası araçlarını kullanarak piyasadaki para miktarını kontrol etmeye yönelik kararlar almıştır.

Firma sahibi Leyla Hanım, "Üretim maliyetlerindeki artış, ürün fiyatlarının yükselmesine neden oluyor." demiştir

Muhasebe ve Finansman Öğretmeni İlker Bey ise konuyla ilgili ders anlatırken öğrencilerine, "Yüksek enflasyon dönemlerinde insanlar paralarının değerini korumak için farklı yatırım araçlarına yönelir." demiştir.

16. Leyla Hanım ve İlker Bey'in görüşlerinden hangisini doğru buluyorsunuz? Gerekçesiyle açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

17. Enflasyonun bireyler ve işletmeler üzerindeki etkilerini yorumlayınız.

.....
.....
.....
.....

18. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının enflasyonla mücadelede üstlendiği rolü açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

5. ÖĞRENME BİRİMİ

DIŞA AÇIK EKONOMİDE TİCARET, KUR VE ENTEGRASYON

KONULAR

5.1. DIŞ TİCARET

5.2. DÖVİZ VE DÖVİZ KURU KAVRAMLARI

5.3. DEVALÜASYON KAVRAMI

5.4. ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

5.5. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERİ

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Avrupa Birliği
- devalüasyon
- dış ticaret
- döviz
- döviz kuru
- Dünya Bankası
- GATT
- IMF
- ihracat
- ithalat
- OECD
- OIC
- UNCTAD
- WTO

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- dış ticaretin ülke ekonomisindeki önemini açıklamanız
- döviz ve döviz kuru kavramlarını açıklamanız
- devalüasyon kavramını açıklamanız
- uluslararası ekonomik kuruluşları açıklamanız
- Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini açıklamanız

beklenmektedir.

5.1. DIŞ TİCARET

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Bir akşam yemeğinde ailenizle birlikte mutfakta kullanılan ürünleri incelemeye başlıyorsunuz. Televizyon, cep telefonu, mutfak robotu, kahve, çikolata ve bazı temizlik ürünlerinin ambalajlarında farklı ülke isimleri dikkatinizi çekiyor. Bunun üzerine aileniz, günlük yaşamda kullandığınız ürünlerin nerede üretildiği ve ülkelerin neden ürün alışverişi yaptığı hakkında sohbet etmeye başlıyor.

Buna göre aşağıdaki soruları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Evinizde kullanılan ve yurt dışında üretilmiş olabileceğini düşündüğünüz ürünleri belirleyiniz. Bu ürünlere en az üç örnek vererek neden başka ülkelerde üretilmiş olabileceklerini açıklayınız.
2. Ailenizle yaptığınız sohbeti dikkate alarak bir ülkenin ürettiği ürünleri neden başka ülkelere satabileceğini açıklayınız.

İnsanların ihtiyaçları sınırsızdır ancak bu ihtiyaçları karşılamak için kullanılan kaynaklar sınırlıdır. Bu nedenle insanlar ve ülkeler, ihtiyaçlarını karşılamak için birbirleriyle alışveriş yapmak zorundadır. İşte ülkeler arasında yapılan bu alışverişe **dış ticaret** denir.

Hiçbir ülke tüm ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaz. Bazı ülkelerde doğal kaynaklar yeterli değildir bazıları ise belirli ürünleri üretmekte zorlanır. Bu durumda ülkeler ihtiyaç duydukları ürünleri başka ülkelerden alır (ithalat) ve fazla ürettikleri ürünleri diğer ülkelere satar (ihracat).

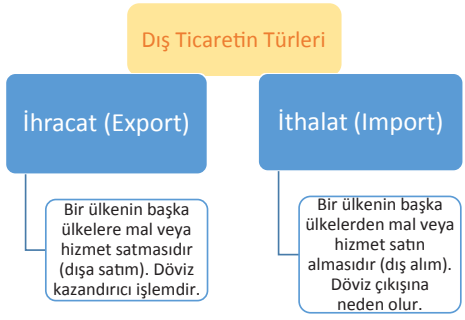
5.1.1. Dış Ticaret Kavramı ve Çeşitleri

Dış ticaret, ülkelerin ekonomik gelişiminde ve kalkınmasında önemli bir işleve sahiptir. TDK'ye göre **dış ticaret**, "Bir devletin yabancı devletlerle yaptığı alışveriş, ithalat ve ihracatın tamamı." olarak tanımlanmıştır. **Dış ticaret**, bir ülkenin başka ülkelere mal veya hizmet satması ya da bu ülkelerden mal ve hizmet satın alması sürecidir. Dış ticareti ortaya çıkaran nedenler Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1: Dış Ticareti Ortaya Çıkaran Nedenler

ÜLKELER ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	ÜRÜN KALİTESİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ	FİYAT FARKLILIKLARI	TÜKETİCİ TERCİHLERİ
Her ülkenin coğrafi konumu, iklimi, teknolojisi ve insan gücü farklıdır. Bu farklılıklar, bazı ürünlerin bazı ülkelerde daha kolay üretilmesini sağlar.	Bazı ülkeler belirli ürünlerde daha kaliteli üretim yapar. Tüketiciler de daha kaliteli veya farklı ürünlere ulaşmak ister.	Bir ürün bir ülkede pahalıyken başka bir ülkede daha ucuz olabilir. Bu durum ithalat ve ihracatı teşvik eder.	İnsanların zevkleri farklıdır. Örneğin bir ülkede üretilen ürün başka ülkelerde daha fazla talep görebilir.

Dış ticaret; ülkelerin kendi ulusal sınırlarının ötesinde mal, hizmet, sermaye ve çeşitli finansal değerlerin ithalat ve ihracat faaliyetleri yoluyla değişimini ifade eder. Bu yönüyle dış ticaret, ülkeler arasında belirli bir bedel karşılığında gerçekleştirilen ekonomik alışveriş olarak da tanımlanır. Dış ticareti gerekli kılan diğer bir unsur da mal ve hizmetlerin üretimindeki fiyat farklılıklarıdır. Her ülke bazı malları nispeten ucuza, bazılarını ise nispeten pahalıya üretir; bazı malları ise hiç üretemez.

Şekil 5.1: Dış ticaretin türleri

Ülkeler, ucuza ürettikleri malların bir kısmını ihraç ederek pahalıya ürettikleri malları daha ucuza üretebilecek ülkelerden satın alır. Bu durum onlara önemli kazançlar sağlar ve refah düzeyini artırır.

Dış ticaret, ülkeler arasında gerçekleştirilen ekonomik alışverişi kapsamakta olup ihracat ve ithalat olmak üzere iki temel türden oluşmaktadır (Şekil 5.1).

İhracat

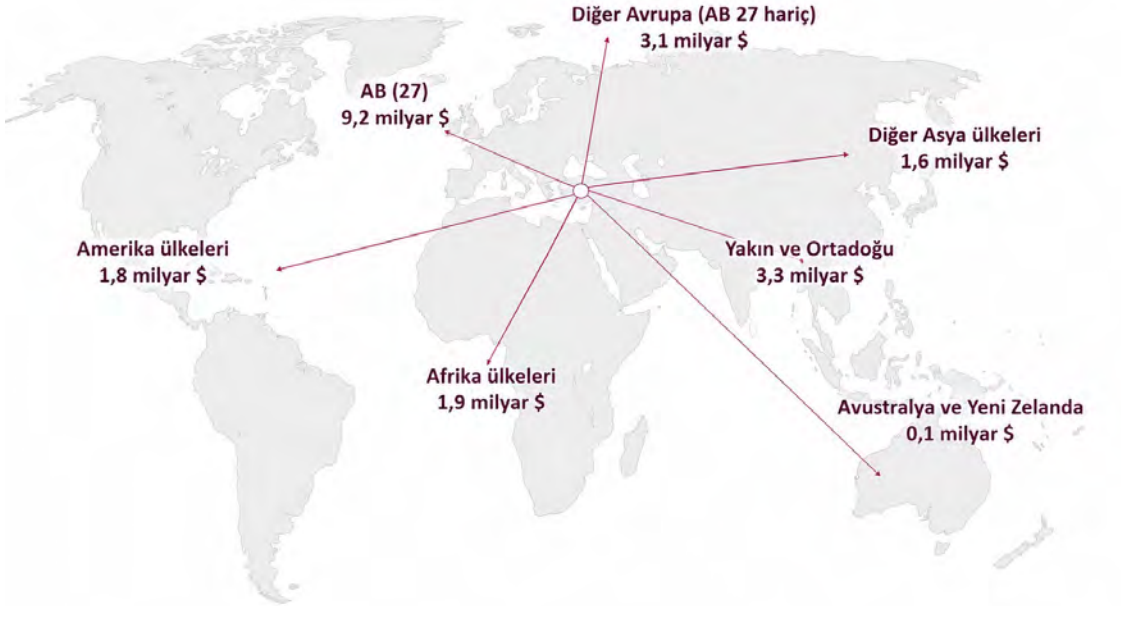
Bir ülkenin ürettiği mal veya hizmetleri başka ülkelere satmasına **ihracat** denir. Örneğin Türkiye'de üretilen bir tekstil ürününün başka bir ülkeye gönderilip satılması ihracattır. İhracat sayesinde ülkeler döviz kazanır. Bu durum ülke ekonomisinin güçlenmesine katkıda bulunur ve üretimin artmasına yardımcı olur.

Grafik 5.1'de görüldüğü gibi Türkiye'nin 2026 yılı Şubat ayında en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla; Almanya (1 milyar 855 milyon dolar), ABD (1 milyar 248 milyon dolar) ve İngiltere (1 milyar 174 milyon dolar) olmuştur. Şubat ayında ihracatta en çok paya sahip ilk beş ülkenin toplam ihracat içindeki payı %46,7'dir.

Grafik 5.1: İhracat yapılan ilk beş ülke (Şubat 2026)

T.C. Ticaret Bakanlığı Şubat 2026 Dış Ticaret Veri Bülteni verilerine göre Türkiye'nin 2026 yılı Şubat ayında en fazla ihracat yaptığı ülke grupları sırasıyla; Avrupa Birliği, Yakın ve Ortadoğu ülkeleri ile diğer Avrupa ülkeleri olmuştur (Görsel 5.1).

Görsel 5.1: Ülke gruplarına göre ihracat (milyar dolar, Şubat 2026)

Tablo 5.2'de Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından hazırlanan 2025 yılında Türkiye'nin sektörlere göre ihraç ettiği ürünler ve tutarları verilmiştir.

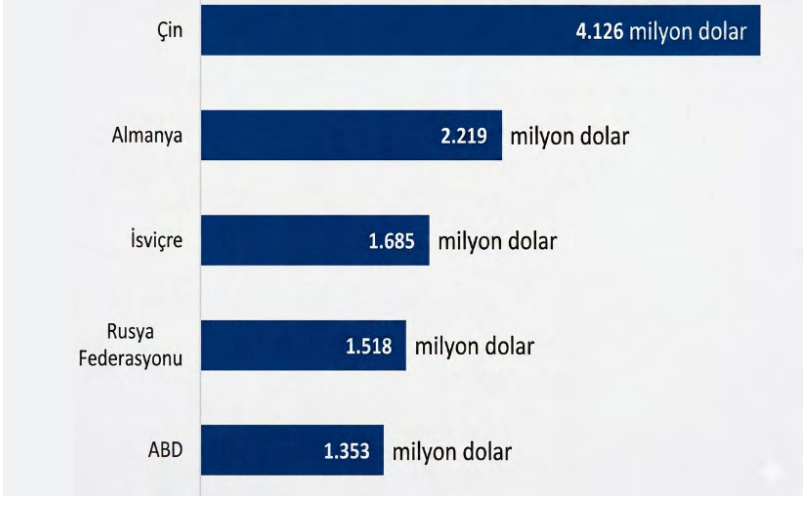
Tablo 5.2: 2025 Yılında Türkiye'nin Sektörlere Göre İhraç Ettiği Ürünler ve İhracat Tutarları

SEKTÖRLER	İHRACAT TUTARI 2025 (1000,00 $)
I. TARIM	36.407.181,00
A) Bitkisel Ürünler	24.373.985,00
B) Hayvansal Ürünler	4.046.114,00
C) Ağaç ve Orman Ürünleri	7.987.082,00
II. SANAYİ	194.750.686,00
A) Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	13.692.212,00
B) Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	31.931.878,00
C) Sanayi Mamulleri	149.126.597,00
III. MADENCİLİK	6.213.110,00
TOPLAM	237.370.977,00

İthalat

Bir ülkenin başka ülkelerden mal veya hizmet satın alması **ithalat** olarak adlandırılır. Örneğin Türkiye'nin başka bir ülkeden teknoloji ürünü satın alması ithalattır. İthalat, ülkelerin kendi üretemediği veya daha ucuza temin edebileceği ürünlere ulaşmasını sağlar. Bu sayede insanların ihtiyaçları daha kolay karşılanır.

İhracat ve ithalat birlikte dış ticareti oluşturur. Bir ülke fazla ihracat yaparsa döviz geliri artar ancak ithalat fazla olursa ülkeden döviz çıkar. Bu nedenle ülkeler ihracat ve ithalat arasında denge kurmaya çalışır. Bu denge ülke ekonomisinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için önemlidir.

Grafik 5.2: İthalat yapılan ilk beş ülke (Şubat 2026)

Grafik 5.2'de görüldüğü üzere Türkiye'nin 2026 yılı Şubat ayında en fazla ithalat yaptığı ülkeler sırasıyla; Çin (4 milyar 126 milyon dolar), Almanya (2 milyar 219 milyon dolar) ve İsviçre (1 milyar 685 milyon dolar) olmuştur. Şubat ayında ithalatta en çok paya sahip ilk beş ülkenin toplam ithalat içerisindeki payı %50,8'dir.

T.C. Ticaret Bakanlığı Şubat 2026 Dış Ticaret Veri Bülteni verilerine göre Türkiye'nin 2026 yılı Şubat ayında en fazla ithalat yaptığı ülke grupları sırasıyla; Avrupa Birliği, Asya ülkeleri ve diğer Avrupa ülkeleri olmuştur (Görsel 5.2).

Görsel 5.2: Ülke gruplarına göre ithalat (milyar dolar, Şubat 2026)

SIRA SİZDE

Tablo 5.3'ün A sütununda dış ticarete ilişkin verilen açıklamaları, C sütunundaki kavramlardan biriyle eşleştiriniz ve eşleştirdiğiniz doğru kavramın başındaki harfi, B sütununa yazınız.

Tablo 5.3: Dış Ticaretle İlgili Açıklamalar

SIRA NO.	A AÇIKLAMALAR	B EŞLEŞTİRME	C KAVRAMLAR
1	Türkiye, Almanya'ya otomobil ve otomobil parçaları satmış ve döviz girdisi elde etmiştir.	.....	a) İthalat b) İhracat
2	Türkiye, enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla başka ülkelerden petrol satın almıştır.	.....	
3	Türkiye'de üretilen beyaz eşyalar farklı Avrupa ülkelerine gönderilmiştir.	.....	

5.1.2. Dış Ticaretin Önemi

Dış ticaretin ortaya çıkışı, insanlık tarihinin çok eski dönemlerine kadar uzanmaktadır. İlk zamanlarda insanlar ihtiyaç duydukları ürünleri karşılamak için takas yöntemiyle alışveriş yapmış, diğer bir ifadeyle bir mal, başka bir malla değiştirilmiştir. Bu dönemde ticaret genellikle aynı ülke sınırları içinde gerçekleşmiştir.

Paranın bulunmasıyla ticaret daha kolay hâle gelmiştir. İnsanlar mal ve hizmeti para karşılığında alıp satmaya başlamıştır. Bu gelişme ticaretin büyümesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler ekonomilerini geliştirmek için sadece kendi sınırları içinde değil diğer ülkelerle de ticaret yapmaya başlamıştır. Böylece dış ticaret hızla gelişmiş ve daha geniş bir alana yayılmıştır (Görsel 5.3).

Görsel 5.3: Dış ticaretin doğuşu

Dış ticaret, bir ülkenin ürettiği malları ve sahip olduğu sermayeyi başka ülkelere satması ve ihtiyaç duyduğu ürünleri diğer ülkelerden alması anlamına gelir. Bu ticaret, sadece iki ülke arasında yapılabileceği gibi ekonomik birlikler aracılığıyla daha geniş ülkeler arasında da gerçekleşebilir. Dış ticaretin gelişmesinde teknolojinin ilerlemesi ve ulaşım imkânlarının artması önemli rol oynamıştır. Ulaşımın kolaylaşması ve iletişimin hızlanması, ürünlerin daha hızlı ve daha ucuza taşınmasını sağlamıştır. Bu durum dünya ticaretinin büyümesine katkıda bulunmuştur. Dış ticaret, ülkeler arasında mal ve hizmet alışverişini ifade eder. Bu süreç ülkelerin üretim gücü, sahip oldukları kaynaklar ve diğer ülkelerin ihtiyaçları arasındaki ilişkiye dayanır. Dış ticaret sayesinde ülkeler birbirine bağlı hâle gelir ve bu durum küresel ekonomik büyümeye katkıda bulunur.

Ülkeler, ürettikleri fazla ürünleri ihraç ederek döviz kazanır ve ihtiyaç duydukları ürünleri ithal ederek iç piyasadaki talepleri karşılar. Bu durum ekonomik büyümeye katkıda bulunmakla kalmaz aynı zamanda ülkeler arasında teknoloji ve kültürel bilgilerin paylaşılmasını da destekler. Dış ticaretin ortaya çıkmasının temelinde birbirinden bağımsız ve eşit haklara sahip ülkelerin varlığı yatar. Ticaretin gerçekleşebilmesi için ülkeler arasında sınırların bulunması gerekir ancak günümüzde bazı durumlarda siyasi sınırlar var olsa da ekonomik iş birliğini artırmak için sınırları esneten ekonomik birlikler kurulmuştur. Böylece dış ticaret işlemleri sınır tanımadan yürütülebilmektedir. Dış ticaret sadece ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayan bir faaliyet değildir aynı zamanda uluslararası iş birliğini ve karşılıklı bağımlılığı artırır. Siyasi sınırlar hâlâ etkili olsa da ekonomik birlikler ve küreselleşme sayesinde bu sınırlar giderek daha az belirleyici hâle gelmiştir. Sağlıklı ve dengeli yürütülen dış ticaret, ülkelerin ekonomik istikrarı ve kalkınması için büyük önem taşır. Dış ticaretin amaçları Şekil 5.2'de verilmiştir.

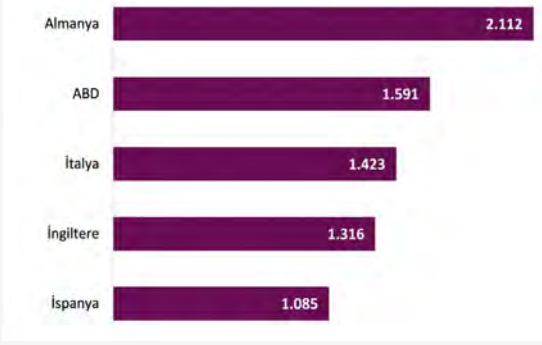

Şekil 5.2: Dış ticaretin amaçları

Dış ticaret fiziksel malların ihracatı ve ithalatını içerdiği gibi hizmet ticareti, sermaye hareketleri ve teknoloji transferini de kapsar. Ülkelerin ekonomik yapısı, üretim kapasiteleri ve doğal kaynakları dış ticaretin kapsamını belirler. Örneğin gelişmiş ülkeler genellikle teknoloji ürünleri ihraç ederken gelişmekte olan ülkeler daha çok ham madde ve yarı mamul ürünleri ihraç eder. Dış ticaret ülkeler arasında stratejik ortaklıkların kurulmasına, kültürel alışverişin artmasına ve dünya rekabetinin şekillenmesine katkıda bulunur. Bu nedenle dış ticaret yalnızca mal ve hizmet alışverişi değil aynı zamanda uluslararası ilişkiler ve küresel iş birliği açısından da önemlidir.

Ekonomik büyüme, ülkelerin gelişmişlik ve refah düzeylerini yansıtan önemli bir göstergedir. Ülkeler refah seviyesini ve kalkınma seviyelerini artırmak için dış ticarete önem verir. Ülkeler, ekonomik düzey ve gelişmişlik seviyelerini artırabilmek için büyümeyi etkileyen faktörlere önem vermelidir. Gelişmekte olan ülkelerin yeterli kaynaklara sahip olmaması nedeniyle ekonomik büyümeleri sınırlı şartlar altında ortaya çıkmaktadır.

SIRA SİZDE

Grafik 5.3: İhracat yapılan ilk beş ülke (milyon dolar, Nisan 2026)

Grafik 5.4: İthalat yapılan ilk beş ülke (milyon dolar, Nisan 2026)

T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan Dış Ticaret Veri Bülteni Nisan 2026 raporundaki Grafik 5.3 ve 5.4'e göre Türkiye'nin 2026 yılı Nisan ayında ithalat ve ihracat yaptığı ilk beş ülkeyi inceleyiniz.

Bu verilerden yola çıkarak dış ticaretin ekonomi üzerindeki önemini kısaca yorumlayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5.1.3. Dış Ticaret Açığı

Ülkeler, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlerin tamamını kendi başlarına üretemez. Bu nedenle diğer ülkelerle alışveriş yapar. Bir ülke kendi ürettiği ürünleri önce kendi içinde kullanır, ihtiyaç fazlasını ise başka ülkelere satar. İhracat yapıldığında ülkeye döviz (yabancı para) girer. Buna karşılık bir ülke kendi üretemediği ya da dışarıdan daha ucuza temin edebildiği ürünleri başka ülkelerden satın alır. İthalat yapıldığında ise ülkeden döviz çıkar.

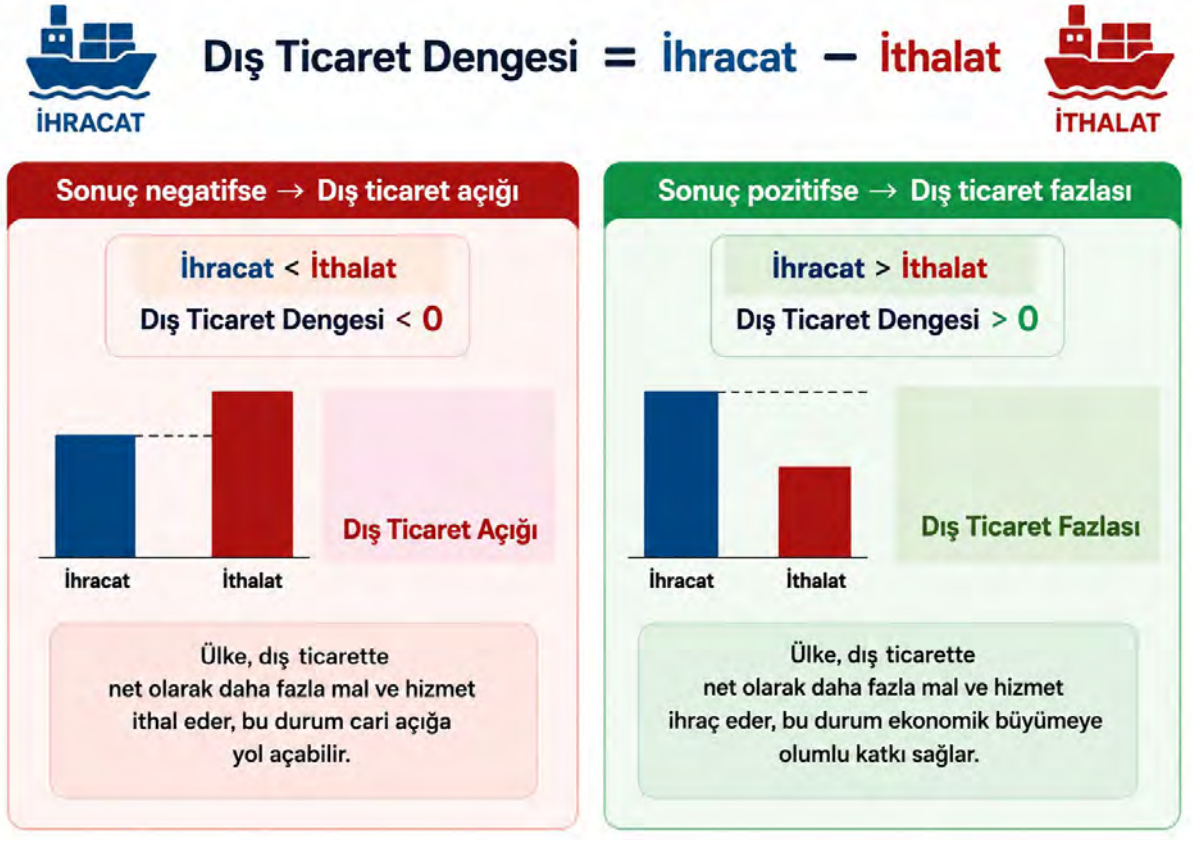
Ülkeler genel olarak ihracattan kazandıkları döviz ile ithalatlarını karşılamak ister. Bu durum **dış ticaret dengesi** olarak adlandırılır. Başka bir ifadeyle dış ticaret dengesi, ülkenin kazandığı ile harcadığı dövizin birbirine eşit olmasıdır.

Bir ülkenin belirli bir dönemde yaptığı ithalatın, ihracatından fazla olması durumuna **dış ticaret açığı** denir. Bu durumda ülke kazandığından daha fazla döviz harcar ve ekonomik denge olumsuz etkilenebilir ancak gerçek hayatta bu denge her zaman sağlanamaz. Dış ticaret dengesini etkileyen bazı faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Salgın hastalıklar
- İklim koşulları
- Doğal kaynakların yetersizliği
- Toplumun tüketim alışkanlıkları
- Küresel ekonomik gelişmeler

Bir ülke yurt dışına sattığından daha fazla mal ve hizmet satın alıyorsa dış ticaret açığı oluşur. Başka bir deyişle ülkenin kaynaklarının bir kısmı başka ülkelere aktarılmış olur. Dış ticaret dengesi, bir ülkenin belirli bir dönemde gerçekleştirdiği ihracat ile ithalatın karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan ekonomik göstergedir. Bu denge, ihracat ve ithalatın birbirine eşit olması durumunda kabul edilir.

Bir ülkenin ithalatı ihracatından fazlaysa bu durum dış ticaret açığı olarak nitelendirilir. Başka bir ifadeyle dış ticaret açığı, ülkenin yurt dışından satın aldığı mal ve hizmet değerlerinin, yurt dışına sattıklarından daha fazla olmasıdır. Bu fark genellikle negatif (-) değerle ifade edilir (Görsel 5.4).

Görsel 5.4: Dış ticaret dengesi

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı'nın verileri incelendiğinde 2026 yılı Nisan ayında ihracat %22,3 oranında artışla 25 milyar 403 milyon dolar, ithalat %3,1 oranında artışla 33 milyar 909 milyon dolar olmuştur (Tablo 5.4).

Tablo 5.4: Dış Ticaret Verileri (Milyon Dolar)

DIŞ TİCARET	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET AÇIĞI
Nisan 2026	25.403	33.909	-8.506

Dış ticaret açığının temel nedeni, bir ülkenin ürettiğinden daha fazlasını tüketmesi ve bu nedenle dış kaynaklara ihtiyaç duymasıdır. Bu durumda ortaya çıkan açık, şu faaliyetlerle finanse edilmeye çalışılır:

- Dış borçlanma
- Yabancı sermaye girişi
- Diğer döviz kazandırıcı faaliyetler

5.1.4. Dış Ticaret Açığının Nedenleri

Gelişmekte olan ülkelerde enerji maliyetleri ve üretim üzerindeki vergiler de sanayinin rekabet gücünü azaltarak dış ticaret açığını artırmaktadır.

Dış ticaret açığı, yalnızca ithalat ve ihracat arasındaki bir fark değildir. Aynı zamanda bir ülkenin üretim gücü, teknoloji seviyesi, tüketim alışkanlıkları ve ekonomik bağımsızlığı hakkında da önemli bilgiler verir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde üretimin dışa bağımlı olması, dış ticaret açığının en temel yapısal nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Dış ticaret açığının nedenleri Tablo 5.5'te verilmiştir.

Tablo 5.5: Dış Ticaret Açığının Nedenleri

NEDENLER	AÇIKLAMA
Üretim ve Sanayi Kaynaklı Nedenler	• Yerli sanayinin teknolojik açıdan yetersiz olması • Teknolojik üretim kapasitesinin düşük olması • Üretimin iç ve dış talebi karşılayamaması • İhracatın düşük katma değerli ürünlere dayanması • Yerli üretim kapasitesinin ülke içindeki talebi karşılayamaması • İleri teknoloji ürünlerinin yurt içinde üretilememesi
Dışa Bağımlılık	• Enerji, ham madde ve ara malların ithal edilmesi • Dijital ve ileri teknoloji ürünlerinde dışa bağımlılık • İhracatın ithalata bağımlı olması
Tüketim ve Tercih Davranışları	• Toplumun yüksek tüketim alışkanlıkları • Yerli ürünler yerine ithal ve yabancı ürünlerin tercih edilmesi
Ekonomik ve Finansal Nedenler	• Döviz kurundaki dalgalanmalar • Yetersiz yatırım ve tasarruf • Yanlış ekonomi ve para politikaları • Yerli sanayiye ve üreticilere yeterli yatırım ve teşviklerin sağlanmaması
Kültürel Faktörler	• Küresel enerji fiyatlarındaki artış ve enerji krizleri • Jeopolitik riskler ve küresel krizler

Dış ticaret açığı her zaman olumsuz bir durum olarak değerlendirilmez. Dış ticaret açığının olumlu sonuçları şunlardır:

- Ekonomik büyümenin desteklenmesi
- Yatırım ve tüketimin artması

Dış ticaret açığının olumsuz sonuçları şunlardır:

- Cari açığın oluşması
- Dış borçlanmanın artması
- Döviz kuru üzerinde baskı oluşması
- Ekonomik kırılganlıkların artması

Dış ticaret açığı kısa vadede tüketim ve üretim artışı gibi bazı olumlu etkiler doğurabilse de uzun vadede borçlanma, enflasyon, döviz kuru baskısı, ekonomik kırılganlık gibi önemli sorunlara yol açabilir. Bu nedenle ülkelerin sürdürülebilir bir dış ticaret dengesi kurabilmeleri için yerli üretimi güçlendiren, teknolojiye dayalı üretimi teşvik eden ve ithalata bağımlılığı azaltan politikalar geliştirmeleri büyük önem taşır.

Uluslararası Ticaret Merkezi [International Trade Centre (İntırnaşınıl Treyd Sentır) (ITC)] tarafından sunulan Trade Map [Tredi Mep (Ticaret Haritası)] veri tabanından elde edilen verilere göre Tablo 5.6'da yer alan veriler incelendiğinde, seçili ülkelerin tamamında ithalatın ihracattan yüksek olduğu ve bu nedenle dış ticaret açığı verildiği görülmektedir. En yüksek dış ticaret açığına sahip ülke ABD olup yüksek tüketim düzeyi ve ithalata dayalı ekonomik yapısı bu durumu açıklamaktadır. İngiltere ve Hindistan da önemli ölçüde dış ticaret açığı vermektedir. Fransa ve Türkiye'de dış ticaret açığı daha sınırlı olmakla birlikte devam etmektedir. Japonya'nın ise güçlü sanayi yapısına rağmen ithalatının ihracatından bir miktar fazla olduğu görülmektedir. Bu veriler gelişmiş ülkelerin bile dış ticaret açığı verebildiğini ve dış ticaret dengesinin ülkelerin ekonomik yapısına, tüketim düzeyine ve üretim kapasitesine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Tablo 5.6: 2024 Yılında Dünyada Dış Ticaret Açığı Veren Bazı Ülkeler (1000 ABD Doları)

ÜLKELER	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET AÇIĞI
ABD	2.064.516.772,00	3.359.310.385,00	-1.294.793.613,00
İngiltere	512.910.100,00	815.579.239,00	-302.669.139,00
Hindistan	441.700.612,00	702.773.476,00	-261.072.864,00
Fransa	626.943.857,00	740.812.466,00	-113.868.609,00
Türkiye	261.801.501,00	344.017.272,00	-82.215.771,00
Japonya	707.995.434,00	743.267.456,00	-35.272.022,00

Dış ticaret açığı bir ülkenin ekonomik yapısını, üretim kapasitesini ve uluslararası rekabet gücünü yansıtan önemli bir göstergedir. Bu nedenle yalnızca açığın varlığı değil nedenleri, büyüklüğü ve sürdürülebilirliği de dikkatle analiz edilmelidir.

Gelişmekte olan ülkelerde sanayi üretimi çoğu zaman dışarıdan alınan ham madde, makine ve ara mallara bağlıdır. Bu durum üretim sürecinde dışa bağımlılığı artırır. Üretim için gerekli girdilerin ithal edilmesi, ihracat artsa bile ithalatın daha hızlı yükselmesine neden olur. Bu durum dış ticaret açığını büyütür ve ekonomide bazı zincirleme etkiler oluşturur. Bu etkilerin bazıları şunlardır:

- Üretim maliyetleri artar.
- İstihdam azalabilir.
- Yerli sanayi, rekabet gücünü kaybedebilir.
- Ekonomik büyüme yavaşlayabilir.

SIRA SİZDE

Tablo 5.7'de Uluslararası Ticaret Merkezi tarafından sunulan Trade Map veri tabanından elde edilen 2025 yılı verileri incelendiğinde bazı ülkelerin dış ticaret açığı verdiği görülmektedir.

Tablo 5.7: 2025 Yılında Dünyada Dış Ticaret Açığı Veren Bazı Ülkeler (1000 ABD Doları)

ÜLKELER	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET AÇIĞI
İspanya	449.503.282,00	520.906.310.00	-71.403.028,00
Kanada	557.097.803,00	563.857.213,00	-6.759.410,00
Polonya	413.853.357,00	420.853.371,00	-7.000.014,00

Buna göre bir ülkenin sürekli dış ticaret açığı vermesinin arkasında yatan finansal nedenleri sorgulayınız. Tablo 5.7'ye göre aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

……
……
……
……
……
……

5.1.5. Dış Ticaret Fazlası

Bir ülkenin belirli bir dönemde yaptığı ihracatın ithalatından fazla olmasına **dış ticaret fazlası** denir. Bu durumdaki bir ülke, dışarıya sattığı mal ve hizmetlerden daha fazla gelir elde eder. Ekonomide net döviz girişi oluşur. Cari işlemler dengesi pozitif (cari fazla) verir. Bu durum, ekonomik güç ve üretim kapasitesinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilir. Dış ticaret fazlası veren ülkelerin genel özellikleri şunlardır:

- Yüksek katma değerli ürünler ihraç eder.
- Küresel pazarda talep gören sektörlerde uzmanlaşır.
- Tasarruf oranı yüksek ekonomilere sahiptir.
- Teknoloji ve sanayi alt yapısı gelişmiştir.
- Ürettiklerinden fazlasını dış pazarlara sunabilir.

5.1.6. Dış Ticaret Fazlasının Nedenleri

Dış ticaret fazlası; bir ülkenin ihracatının ithalatından fazla olması sonucu ortaya çıkan ve genellikle güçlü üretim yapısı, yüksek katma değerli ihracat, küresel talebe uygun üretim ve doğru ekonomik politikalarla desteklenen bir ekonomik durumdur. Bu bağlamda dış ticaret fazlasının oluşumunda etkili olan temel nedenler Tablo 5.8'deki gibidir.

Tablo 5.8: Dış Ticaret Fazlasının Nedenleri

NEDENLER	AÇIKLAMA
Üretim ve Sanayi Gücü	• Gelişmiş sanayi altyapısı • Yüksek verimlilikle üretim yapılması • Üretimin hem iç hem dış talebi karşılayabilmesi
Yüksek Teknoloji ve Katma Değer	• Otomobil, uçak, elektronik gibi ileri teknoloji ürünlerinin üretimi • Ar-Ge yatırımlarının yüksek olması • Daha pahalı ve değerli ürünler satılıp ihracat gelirinin artması
Küresel Talebe Uygun Üretim	• Dünya piyasasında talep gören ürünlerin üretilmesi • Doğru sektörlerde uzmanlaşmayla ürünlerin kolayca ihraç edilmesi
Yüksek Tasarruf ve Yatırım Oranı	• Toplumda tasarruf eğiliminin yüksek olması • Yatırımların üretime yönlendirilmesiyle üretim kapasitesinin artması ve ithalat ihtiyacının azalması
Rekabetçi Döviz Kuru	• Ulusal paranın görece düşük değerli olması • İhracat ürünlerinin yabancılar için daha ucuz hâle gelmesiyle ihracatın artması ve ithalatın sınırlanması
İhracata Dayalı Ekonomi Politikaları	• Devletin ihracatı teşvik etmesi • Sanayi ve üretim odaklı ekonomik yapının dış ticaret fazlasını desteklemesi
Enerji ve Kaynak Avantajı (Bazı Ülkelerde)	• Petrol, doğal gaz gibi kaynakların bol olması • Bu kaynakların ihraç edilmesiyle yüksek ihracat gelirinin elde edilmesi

Dış ticaret fazlası ekonomik büyüme ve kalkınma açısından önemli bir gösterge olmakla birlikte her ülke için aynı şekilde yorumlanmamalıdır. Günümüzde ABD, İngiltere gibi gelişmiş ekonomilerin dış ticaret açığı vermeye devam etmesi, ticaret dengesinin tek başına ekonomik başarının mutlak bir ölçütü olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle dış ticaret dengesi ülkelerin üretim yapısı, tasarruf eğilimleri, tüketim alışkanlıkları ve uyguladıkları ekonomik politikalar çerçevesinde bütüncül bir şekilde değerlendirilmelidir.

Uluslararası Ticaret Merkezi tarafından sunulan Trade Map veri tabanından elde edilen verilere göre Tablo 5.9'da yer alan veriler incelendiğinde, 2024 yılında seçili ülkelerin tamamının ihracatlarının ithalatlarından yüksek olduğu ve bu nedenle dış ticaret fazlası verdikleri görülmektedir. En yüksek dış ticaret fazlasına sahip ülke Çin olup güçlü üretim kapasitesi ve ihracat odaklı ekonomik yapısı bu sonucu desteklemektedir. Almanya da yüksek katma değerli sanayi ürünleri ihracatı sayesinde önemli düzeyde fazla vermektedir. Rusya Federasyonu, Kazakistan gibi ülkelerde ise enerji ve doğal kaynak ihracatının dış ticaret fazlası üzerinde belirleyici olduğu dikkat çekmektedir. Türkmenistan da enerji ihracatına dayalı fazla veren ülkeler arasında yer almaktadır. İtalya'nın ise sanayi ve tasarım ağırlıklı üretim yapısıyla daha sınırlı bir dış ticaret fazlası elde ettiği görülmektedir. Bu veriler dış ticaret fazlasının ülkelerin üretim yapısı, doğal kaynakları ve ihracat kapasitesine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Tablo 5.9: 2024 Yılında Dünyada Dış Ticaret Fazlası Veren Bazı Ülkeler (1000 ABD Doları)

ÜLKELER	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET FAZLASI
Çin	3.575.457.663,00	2.587.295.232,00	988.162.431,00
Almanya	1.677.078.371,00	1.414.212.156,00	262.866.215,00
Rusya Federasyonu	406.715.590,00	211.222.903,00	195.492.687,00
Kazakistan	81.618.417,00	59.787.311,00	21.831.106,00
Türkmenistan	13.421.024,00	5.659.506,00	7.761.518,00
İtalya	674.873.608,00	615.599.099,00	59.274.509,00

SIRA SİZDE

Tablo 5.10: 2025 Yılında Dünyada Dış Ticaret Fazlası Veren Bazı Ülkeler (1000 ABD Doları)

ÜLKELER	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET FAZLASI
Kore Cumhuriyeti	708.919.275,00	631.524.808,00	77.394.467,00
İsviçre	555.924.465,00	506.118.845,00	49.805.620,00
Belçika	567.738.215,00	536.812.094,00	30.926.121,00

Tablo 5.10'da Uluslararası Ticaret Merkezi tarafından sunulan Trade Map veri tabanından elde edilen 2025 yılı verileri incelendiğinde bazı ülkelerin dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir.

Tablo 5.10'a göre bir ülkenin dış ticaret fazlası vermesinin nedenleri neler olabilir? Düşüncelerinizi aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

……

……

……

……

……

5.1.7. Dış Ticaretin Ekonomiye Etkileri

Dış ticaret ülkelerin üretim kapasitesini artırarak ekonomik büyümeyi destekler, yeni pazarlara erişim sağlayarak gelirleri yükseltir ve teknoloji transferi yoluyla kalkınma sürecini hızlandırır. Ayrıca rekabet gücünü artırarak verimliliğin gelişmesine katkıda bulunur. Dış ticaretin ülkelerin ekonomisine etkileri Tablo 5.11'deki gibidir.

Tablo 5.11: Dış Ticaretin Ekonomik Etkileri

ETKİ ALANI	AÇIKLAMA
Döviz Girişi ve Rezervler	İhracat yoluyla ülkeye döviz girer. Bu dövizler ülkenin dış borçlarını ödemesine, ithalat yapmasına ve ekonomik istikrarını korumasına yardımcı olur.
Ekonomik Büyüme ve Kalkınma	İhracatın artmasıyla üretim artar. Bu durum ülkenin millî gelirini yükseltir ve ekonomik kalkınmayı destekler.
İstihdam Artışı	Üretimin artması yeni iş alanlarının oluşmasına neden olur. Özellikle ihracat yapan sektörlerde fazla kişiye iş imkânı sağlanır.
Kaynakların Etkin Kullanımı	Ülkeler, en iyi ve ucuza üretebildikleri ürünlere yönelir. Bu durum kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlar.
Pazar Çeşitliliği	Firmalar sadece iç piyasaya bağlı kalmaz, farklı ülkelere mal veya hizmet satışı yaparak yeni pazarlara açılır. Bu da satışları ve gelirleri artırır.
Teknoloji ve Bilgi Transferi	Dış ticaret sayesinde ülkeler yeni makineler, üretim teknikleri ve bilgiler öğrenir. Bu da üretimin gelişmesini sağlar.
Verimlilik ve Rekabet Artışı	Uluslararası rekabet, firmaların daha kaliteli ve düşük maliyetli üretim yapmasını teşvik eder. Böylece verimlilik artar.
Piyasa Dengesi	Dış ticaret piyasa dengesini sağlar. Ülkede eksik olan ürünler ithalatla tamamlanır. Fazla olan ürünler ihraç edilir. Böylece arz talep dengesi kurulur.

Ülkeler dış ticareti tamamen serbest bırakmaz, kendi ekonomilerini korumak ve geliştirmek için bazı politikalar uygular. Ülkelerin bu politikaları uygulamalarının amaçları şunlardır:

- İhracatı artırmak, ithalatı kontrol altında tutmak
- Yerli üreticiyi korumak
- Cari açığı azaltmak
- Enflasyonu kontrol etmek
- Kamu sağlığı ve güvenliğini korumak
- Ekonomik bağımsızlığı güçlendirmek

BİLGİ KUTUSU

Trade Map Uluslararası Ticaret Merkezi tarafından geliştirilen, 220'den fazla ülke ve 5.300'den fazla ürün grubu için detaylı ithalat / ihracat istatistikleri, pazar trendleri ve rakip analizleri sunan devasa bir çevrim içi veri tabanıdır. Dünyadaki tüm ülkelerin bilgilerine https://www.trademap.org/ genel ağ adresinden ulaşılabilir.

5.1. ETKİNLİK

A)

Konu	**Dışa Açık Ekonomide Ticaret, Kur ve Entegrasyonuyla İlgili Öğrenme Günlüğü Hazırlama**
Amaç	Dışa açık ekonomide ticaret, kur ve entegrasyonu ile ilgili bilgilerini farketmek
Süre	20 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden grubunuzla birlikte dış ticaret konusunda öğrenme günlüğü hazırlamanız istenmektedir. Sizden istenen aşağıdaki soruları grup çalışmasıyla cevaplayınız.

Dışa açık ekonomide ticaret, kur ve entegrasyonu kapsamında öğrendiklerinizi yansıtacak bir öğrenme günlüğü yazınız. Öğrenme yolculuğundaki deneyim ve öğrenmeleriniz ile bu süreçte yaşadığınız önemli anları bu alana not ediniz.

1. Bu konuda öğrendiğiniz en ilginç bilgi neydi?

.....
.....
.....

2. Bu konuda öğrendiğiniz hangi bilgileri günlük hayatınızda kullanabilirsiniz?

.....
.....
.....

3. Dışa açık ekonomide ticaret, kur ve entegrasyonuna başlarken konu hakkında sahip olduğunuz düşünceler ile konu sonundaki düşünceleriniz arasında nasıl bir değişiklik oldu?

.....
.....
.....

4. Hangi konu hakkında daha fazla bilgi edinmek isterdiniz?

- ☐ İhracat
- ☐ İthalat
- ☐ Dış ticaret açığı
- ☐ Dış ticaret fazlası
- ☐ Türkiye'nin dış ticaret ilişkileri
- ☐ Dış ticaret politikaları

5. Neden? Açıklayınız.

.....
.....
.....

6. Bu konuyu öğrenirken sizi düşündüren veya meraklandıran bir soruyu aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....
.....
.....

B)

Konu	Dış Ticaretle İlgili Sözlü Sunum Hazırlama
Amaç	Verilen dış ticaret verilerini grafik ve tablolardan yararlanarak yorumlamak
Süre	20 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden grubunuzla birlikte "Dış Ticaret" konulu bir sözlü sunum hazırlamanız istenmektedir. Aşağıda verilen grafik ve tablolardan yararlanarak sizden istenen aşağıdaki adımları grup çalışmasıyla uygulayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nu değerlendiriniz.

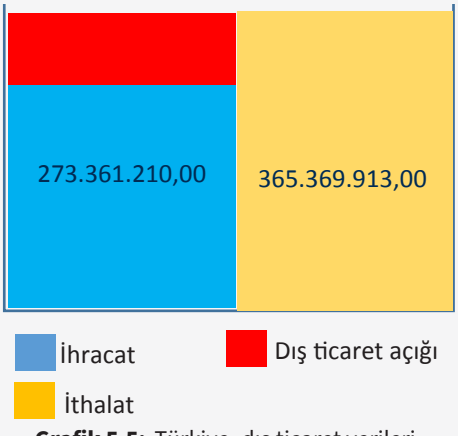
1. Adım: Aşağıda verilen Grafik 5.5, Tablo 5.12 ve Tablo 5.13'ü inceleyiniz.

2. Adım: Grafik 5.5 üzerinden Türkiye'nin dış ticaret açığını hesaplayınız.

3. Adım: Tablo 5.12 ve 5.13'teki verilerin ne anlama geldiğini ifade ediniz.

4. Adım: Türkiye'deki dış ticaret açığının olası etkilerini yorumlayınız.

5. Adım: Grubunuzla çalışmanızı sözlü sunum hâline getirerek sınıfta paylaşınız.

Grafik 5.5: Türkiye dış ticaret verileri (1.000 ABD doları)

Tablo 5.12: 2025 Yılında Türkiye'nin İhracat Yaptığı İlk Beş Ülke

ÜLKELER	İHRACAT TUTARI (1.000 ABD Doları)
Almanya	22.167.230,00
Birleşik Krallık	16.772.905,00
Amerika Birleşik Devletleri	16.327.645,00
İtalya	13.234.896,00
Irak	12.379.754,00

Tablo 5.13: 2025 Yılında Türkiye'nin İthalat Yaptığı İlk Beş Ülke

ÜLKELER	İTHALAT TUTARI (1.000 ABD Doları)
Çin	49.575.937,00
Rusya Federasyonu	42.373.069,00
Almanya	30.109.548,00
Amerika Birleşik Devletleri	18.079.618,00
İsviçre	15.750.175,00

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

5.2. DÖVİZ VE DÖVİZ KURU KAVRAMLARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Tablo 5.14'te yer alan para simgelerini inceleyiniz. 5.14'te verilen para simgelerinden bildiğiniz simgelerin yazılışlarını ve ait olduğu ülke isimlerini Tablo 5.15'e yazınız.

Tablo 5.14: Para Simgeleri

SIRA NO.	PARA SİMGESİ	SIRA NO.	PARA SİMGESİ
1	₺	11	ر.س
2	$	12	¥
3	A$	13	Lei
4	kr	14	₽
5	€	15	₸
6	£	16	Rs
7	₣	17	ر.ق
8	Kr	18	₩
9	CA$	19	₼
10	د.ك	20	د.إ

Tablo 5.15: Para Simgesi Bilgileri

SIRA NO.	PARA SİMGESİ	PARA SİMGESİNİN YAZILIŞI	AİT OLDUĞU ÜLKE
1	……..	……..	……..
2	……..	……..	……..
3	……..	……..	……..
4	……..	……..	……..
5	……..	……..	……..
6	……..	……..	……..

2. Her ülkenin kendine ait bir parası ve bu paranın üzerinde farklı bir işareti (₺, $, €, £ vb.) olmasının sebepleri neler olabilir? Bu konudaki düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Döviz ve döviz kuru; uluslararası ticaretin ve küresel ekonomik ilişkilerin temel yapı taşlarından biri olup ülkeler arasındaki mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

5.2.1. Döviz

TDK'ye göre **döviz,** "Ülkeler arası ödemelerde kullanılabilecek para, çek, poliçe vb. her türlü ödeme." şeklinde tanımlanır. Döviz, en genel anlamıyla yabancı ülke paralarını ve bu paralara dayalı ödeme araçlarını ifade eder (Görsel 5.5). Ekonomi açısından **döviz**; uluslararası ticarette kullanılan, başka ülkelerin merkez bankaları veya finansal kurumları tarafından ihraç edilen para birimleri ile bu para birimlerine bağlı çek, poliçe, banka transferi ve benzeri finansal varlıkları kapsayan bir değişim aracıdır.

Görsel 5.5: Döviz

Döviz ülkeler arasındaki mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin gerçekleştirilmesini sağlayan temel araçlardan biri olup aynı zamanda uluslararası ödemeler sisteminin önemli bir unsurudur. Bu yönüyle döviz yalnızca fiziksel yabancı para değil aynı zamanda yabancı para cinsinden düzenlenmiş tüm finansal değerleri içeren geniş kapsamlı bir ekonomik kavramdır. Teknik açıdan elde bulunan kâğıt ve madenî yabancı paralar **efektif** olarak adlandırılırken bankacılık sistemi aracılığıyla kullanılan ödeme araçları da döviz kapsamına girer.

Uluslararası ticaretin gelişmesiyle birlikte döviz kullanımı zorunlu hâle gelmiş, özellikle küresel ölçekte kabul gören para birimleri (ABD doları, euro, Japon yeni gibi) dış ticarette yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Ülkeler, dış ticaret işlemlerini gerçekleştirebilmek için kendi ulusal paralarını bu yabancı para birimleriyle değiştirerek döviz piyasalarında işlem yapar. Bu nedenle döviz, uluslararası ekonomik ilişkilerin temel araçlarından biridir.

5.2.2. Döviz Kuru

TDK'ye göre döviz kuru, "Yabancı paranın millî paraya karşı değeri." olarak tanımlanır. Başka ülkelerin para birimlerinin (Görsel 5.6) bir ülkenin ulusal para birimi karşısında sahip olduğu değere **döviz kuru** denir.

Döviz kuru, bir ülkenin parasının başka bir ülke parası cinsinden değerini ifade eden değişim oranıdır. Başka bir ifadeyle döviz kuru, iki farklı ulusal para birimi arasındaki fiyat ilişkisini gösterir. Türkiye'de döviz kurları genellikle bir birim yabancı paranın Türk lirası karşılığı şeklinde ifade edilir (örneğin 1 ABD doları = 45,58 TL). Bu gösterim **direkt kotasyon** olarak adlandırılır.

Görsel 5.6: Yabancı ülke paraları

Döviz kurları, döviz piyasasında arz ve talep koşullarına bağlı olarak belirlenir ve ekonomik gelişmelere paralel olarak değişkenlik gösterebilir. Ayrıca iki yabancı para birimi arasındaki kurun üçüncü bir para birimi (genellikle ABD doları) üzerinden hesaplanmasıyla elde edilen kura **çapraz kur** denir.

Döviz kuru, uluslararası ticaret işlemlerinde önemli bir belirleyici olup ithalat ve ihracat maliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle döviz kuru; ülkelerin rekabet gücü, dış ticaret dengesi ve makroekonomik performansı üzerinde etkili olan temel ekonomik değişkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Döviz kuru; uluslararası ticarette mal ve hizmetlerin fiyatlarının karşılaştırılmasını, ülkeler arasında sermaye hareketlerinin gerçekleşmesini ve finansal işlemlerin yürütülmesini mümkün kılar. Bu nedenle yalnızca bir fiyat göstergesi değil aynı zamanda ekonomik sistemin işleyişini etkileyen stratejik bir araçtır.

Serbest piyasa koşullarının geçerli olduğu ekonomilerde döviz kuru, döviz arzı ve döviz talebinin kesiştiği noktada belirlenir. Döviz arzını genellikle ihracat, turizm gelirleri ve yabancı yatırımlar artırırken döviz talebi ithalat, dış borç ödemeleri ve sermaye çıkışlarından kaynaklanır. Bu iki unsurun dengelendiği noktada **denge döviz kuru** oluşur.

Döviz kurundaki değişimler ekonomik yapı üzerinde geniş kapsamlı etkiler yaratır. Kurun yükselmesi, yabancı paranın değer kazanması ve yerli paranın değer kaybetmesi anlamına gelirken kurun düşmesi, yerli paranın değer kazanması ve yabancı paranın değer kaybetmesi sonucunu doğurur. Bu değişimler dış ticaret dengesi, enflasyon, yatırım kararları ve genel ekonomik istikrar üzerinde doğrudan etkili olur.

Döviz kuru, yalnızca bir değişim oranı değil ulusal ve küresel ekonomik dengeleri şekillendiren temel makroekonomik göstergelerden biridir. Bazı ülkelerin para birimleri ve döviz sembolleri Tablo 5.16'da verilmiştir.

Tablo 5.16: Ülkelerin Para Birimleri ve Döviz Sembolleri

Ülke	Döviz Kodu	Birim	Döviz Cinsi	Sembolü
Türkiye	TRY	1	Türk lirası	₺
ABD	USD	1	ABD doları	$
Avustralya	AUD	1	Avustralya doları	A$
Danimarka	DKK	1	Danimarka kronu	kr
Avrupa Birliği	EUR	1	euro	€
İngiltere	GBP	1	İngiliz sterlini	£
İsviçre	CHF	1	İsviçre frangi	F
İsveç	SEK	1	İsveç kronu	Kr
Kanada	CAD	1	Kanada doları	CA$
Kuveyt	KWD	1	Kuveyt dinarı	د.ك
Norveç	NOK	1	Norveç kronu	Kr
Suudi Arabistan	SAR	1	Suudi Arabistan riyali	ر.س
Japonya	JPY	100	Japon yeni	¥
Romanya	RON	1	Rumen leyi	Lei
Rusya	RUB	1	Rus rublesi	₽
Çin	CNY	1	Çin yuanı	¥
Pakistan	PKR	1	Pakistan rupisi	Rs
Katar	QAR	1	Katar riyali	ر.ق
Güney Kore	KRW	1	Güney Kore wonu	₩
Azerbaycan	AZN	1	Azerbaycan yeni manatı	₼
Birleşik Arap Emirlikleri	AED	1	Birleşik Arap Emirlikleri dirhemi	د.إ
Kazakistan	KZT	1	Kazakistan tengesi	₸

5.2.3. Döviz Kurunu Etkileyen Faktörler

Döviz kuru, bir ülke parasının yabancı paralar karşısındaki değerini belirlediği için birçok ekonomik ve politik faktörden etkilenir. Bu faktörler genel olarak Tablo 5.17'deki gibidir.

Tablo 5.17: Döviz Kurunu Etkileyen Faktörler

FAKTÖRLER	AÇIKLAMA
Enflasyon Oranı	Bir ülkede enflasyon yükseldikçe para biriminin satın alma gücü azalır ve bu durum döviz kurunun yükselmesine (ulusal paranın değer kaybetmesine) neden olabilir.
Faiz Oranları	Faiz oranlarının yüksek olması yabancı sermaye girişini artırarak para birimini güçlendirebilir, düşük faiz ise ters etki oluşturur.
Dış Ticaret Dengesi	İhracatın ithalattan fazla olması döviz girişini artırarak yerel parayı güçlendirir. Tersi durumda döviz kuru yükselir.
Ekonomik Büyüme	Güçlü ekonomik büyüme yabancı yatırımını çekerek para birimini desteklerken zayıf büyüme döviz talebini artırabilir.
Siyasi ve Ekonomik İstikrar	Siyasi belirsizlikler ve ekonomik krizler dövize olan talebi artırır, bu da döviz kurunun yükselmesine yol açar.
Merkez Bankası Politikaları	Para arzı, faiz kararları ve döviz müdahaleleri döviz kuru üzerinde doğrudan etkilidir.
Dış Borç Düzeyi	Yüksek dış borç, döviz ihtiyacını artırarak kur üzerinde baskı oluşturur.
Küresel Ekonomik Gelişmeler	Küresel krizler, enerji fiyatları ve uluslararası sermaye hareketleri döviz kurlarını etkiler.
Piyasa Beklentileri	Yatırımcıların geleceğe yönelik beklentileri döviz talebini artırabilir veya azaltabilir.

SIRA SİZDE

1. Tablo 5.18'de verilen ülkelere ait para birimlerinin döviz kodunu, döviz cinsini ve sembolünü ilgili boşluklara doğru şekilde yazınız.

Tablo 5.18: Ülkelerin Para Birimleri ve Döviz Sembolleri

ÜLKE	DÖVİZ KODU	BİRİM	DÖVİZ CİNSİ	SEMBOLÜ
Türkiye	……	1	……	……
Avrupa Birliği	……	1	……	……
İngiltere	……	1	……	……
İsviçre	……	1	……	……
Kanada	……	1	……	……
Japonya	……	100	……	……
Rusya	……	1	……	……
Çin	……	1	……	……
Pakistan	……	1	……	……
Güney Kore	……	1	……	……
Azerbaycan	……	1	……	……
Kazakistan	……	1	……	……

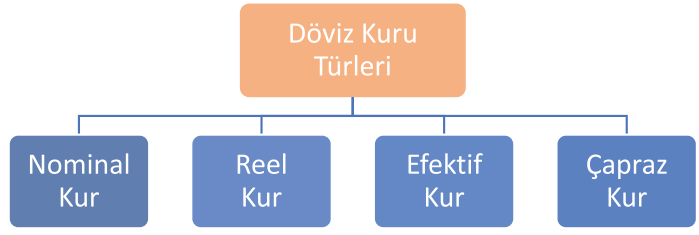
2. **Bir ülkenin para birimi diğer ülkelerin para birimi karşısında sürekli olarak değerini koruyorsa ve pek çok ülkenin para biriminden daha değerli ise bunun sebepleri nelerdir? Bu ülkenin ekonomisi ile ilgili neler söylenebilir?**

.....

.....

5.2.4. Döviz Kuru Türleri

Döviz kuru, bir ülkenin ulusal para biriminin yabancı para birimleri karşısındaki değerini ifade eden ve uluslararası ekonomik ilişkilerin temel belirleyicilerinden biri olan önemli bir makroekonomik göstergedir. Döviz kurları; dış ticaret dengesi, sermaye hareketleri, enflasyon, ekonomik büyüme gibi birçok değişken üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle döviz kuru yalnızca bir fiyat göstergesi değil aynı zamanda ekonominin genel performansını ve uluslararası rekabet gücünü yansıtan önemli bir araçtır. Döviz kuru türleri Şekil 5.3'te verilmiştir.

Şekil 5.3: Döviz kuru türleri

Nominal Döviz Kuru

Bir ülkenin parasının başka bir ülke parası cinsinden değerine **nominal döviz kuru** denir. Bu kur döviz piyasalarında arz ve talep koşullarına göre belirlenir. En yaygın kullanılan döviz kuru türüdür. Bankalar, döviz büroları ve finansal piyasalarda günlük olarak işlem gören kurlar nominal kur niteliğindedir. Örneğin 1,00 euro 53,00 TL olduğunda bu değer nominal döviz kurunu ifade eder. Bu durumda 100,00 euro almak isteyen bir kişi 5.300,00 TL ödemek zorundadır.

Nominal döviz kuru, kısa vadede dış ticaret ve finansal işlemler açısından belirleyici olmakla birlikte enflasyon farklarını ve satın alma gücünü dikkate almaması nedeniyle ekonominin gerçek durumunu tam olarak yansıtmayabilir.

Nominal döviz kurundaki artış, yerli paranın değer kaybetmesi anlamına gelirken bu durum ihracatı teşvik edip ithalatı pahalılaştırmaktadır. Buna karşılık kurun düşmesi, yerli paranın değer kazanmasına yol açarak ithalatı artırmakta ve ihracatın rekabet gücünü azaltmaktadır.

Nominal kur artarsa yerli para değer kaybeder. İhracat artar, ithalat pahalılaşır.

Nominal kur düşerse yerli para değer kazanır. İthalat artar, ihracat zorlaşır.

Döviz piyasalarında kurlar yalnızca teorik olarak belirlenmez aynı zamanda finansal kuruluşlar tarafından alış ve satış fiyatları şeklinde uygulanır. Bu kapsamda döviz kurları, işlem yönüne bağlı olarak alış kuru ve satış kuru olmak üzere iki farklı şekilde ifade edilmektedir.

Döviz Alış Kuru: Bankaların veya döviz bürolarının yabancı parayı satın alırken uyguladığı fiyattır.

Döviz Satış Kuru: Bankaların veya döviz bürolarının yabancı parayı müşterilere satarken belirlediği fiyattır.

Alış kuru her zaman satış kurundan düşüktür. Bu iki kur arasındaki farka **spread** [sipred (kur marjı)] denir ve finansal kuruluşların kârını ve işlem maliyetlerini yansıtır.

ÖRNEK

Ayşe ve ailesi yaz tatilinde Avrupa'ya gitmeyi planlamaktadır. Tatilde harcamalarını yapabilmek için bankadan euro almak isterler. Bankadaki döviz kuru şu şekildedir:

Döviz Alış Kuru: 1 euro = 53,09 TL

Döviz Satış Kuru: 1 euro = 53,19 TL

Ayşe'nin ailesi bankadan 100,00 euro satın almak istediğinde:

100,00 × 53,19 = 5.319 TL öder.

Tatil dönüşünde harcamadıkları 20,00 euroyu bankaya geri satmak isterlerse:

20,00 × 53,09 = 1.061,8 TL alırlar.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası normal iş günlerinde saat 15.30'da kurları belirler ve duyurur. 05.05.2026 günü saat 15:30'da belirlenen gösterge niteliğindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz kurları Tablo 5.19'daki gibidir.

Tablo 5.19: TCMB Döviz Kurları

Döviz Kodu	Birim	Döviz Cinsi	Döviz Alış	Döviz Satış	Efektif Alış	Efektif Satış
USD/TRY	1	ABD DOLARI	45.1436	45.2250	45.1120	45.2928
AUD/TRY	1	AVUSTRALYA DOLARI	32.6777	32.8908	32.5273	33.0881
DKK/TRY	1	DANİMARKA KRONU	7.0943	7.1291	7.0893	7.1455
EUR/TRY	1	EURO	53.0961	53.1917	53.0589	53.2715
GBP/TRY	1	İNGİLİZ STERLİNİ	61.3664	61.6863	61.3234	61.7788
CHF/TRY	1	İSVİÇRE FRANGI	57.8161	58.1873	57.7234	58.7746
SEK/TRY	1	İSVEÇ KRONU	4.8814	4.9319	4.8780	4.9433
CAD/TRY	1	KANADA DOLARI	31.1722	33.3228	33.0504	34.4494
KWD/TRY	1	KUVEYT DİNARI	146.5576	144.4733	144.3392	150.7024
NOK/TRY	1	NORVEÇ KRONU	4.8628	4.9955	4.8594	4.9068
SAR/TRY	1	SUUDİ ARABİSTAN RİYALİ	12.0313	12.0532	11.9413	12.1436
JPY/TRY	100	JAPON YENİ	28.8693	29.6005	28.7625	29.1709
RON/TRY	1	RUMEN LEYİ	10.0570	10.1886		
RUB/TRY	1	RUS RUBLESİ	0.59608	0.60388		
CNY/TRY	1	ÇİN YUANI	6.5887	6.6749		
PKR/TRY	1	PAKİSTAN RUPİSİ	0.16111	0.16322		
QAR/TRY	1	KATAR RİYALİ	12.3157	12.4766		
KRW/TRY	1	GÜNEY KORE WONU	0.03101	0.03141		
AZN/TRY	1	AZERBAYCAN YENİ MANATI	26.4062	26.7518		
AED/TRY	1	DİRHEMİ	12.2222	12.3822		
KZT/TRY	1	KAZAKİSTAN TENGESİ	0.09685	0.09812		

BİLGİ KUTUSU

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası günlük döviz kurlarına https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteligindeki+merkez+bankasi+kurlarii genel ağ adresinden ulaşılmaktadır.

SIRA SİZDE

Tablo 5.20'de yer alan döviz alış ve satış kuru bilgilerini inceleyiniz. Verilen soruları ilgili döviz kuru türünü dikkate alarak cevaplayınız.

Tablo 5.20: 18.05.2026 Tarihli TCMB Döviz Alış ve Satış Kuru Bilgileri

DÖVİZ TÜRÜ	DÖVİZ ALIŞ KURU (TL)	DÖVİZ SATIŞ KURU (TL)
Euro	52,8818	52,9771
İngiliz sterlini	60,6247	60,9407
Azerbaycan yeni manatı	26,5841	26,9320

1. 18.05.2026 tarihinde elinde 1.000,00 euro bulunan bir kişi bu dövizi bankaya bozdurmak istemektedir. Buna göre kişi, döviz alış kuru üzerinden kaç Türk lirası elde eder?

   .....
   .....
   .....

2. 18.05.2026 tarihinde 2.500,00 İngiliz sterlininin döviz satış kuru üzerinden Türk lirası karşılığını hesaplayınız.

   .....
   .....
   .....

3. 18.05.2026 tarihinde, 5.200,00 Azerbaycan yeni manatının döviz alış kuru üzerinden Türk lirası karşılığını hesaplayınız.

   .....
   .....
   .....

Reel Döviz Kuru

Nominal döviz kurunun ülkeler arasındaki enflasyon farkları dikkate alınarak düzeltilmiş hâline **reel döviz kuru** denir. Bu yönüyle reel kur, yalnızca para birimlerinin değerini değil aynı zamanda ülkeler arasındaki fiyat düzeylerini de dikkate alarak daha gerçekçi bir değerlendirme sunar.

Reel döviz kuru, bir ülkenin uluslararası rekabet gücünü ölçmede en önemli göstergelerden biridir. Bunun sebebi bu kurun yerli malların yabancı mallara göre göreli fiyatını ortaya koymasıdır. Reel kurun yükselmesi, yerli paranın değer kazanması ve yerli malların pahalı hâle gelmesi anlamına gelirken bu durum ihracatı olumsuz etkileyebilir. Buna karşılık reel kurun düşmesi, yerli malların görece ucuzlamasına yol açarak ihracatı artırmakta ve rekabet gücünü güçlendirmektedir. Dolayısıyla reel döviz kuru yalnızca dış ticaret dengesi üzerinde değil aynı zamanda üretim, istihdam, enflasyon ve ekonomik büyüme üzerinde de belirleyici etkiler yaratan önemli bir göstergedir.

ÖRNEK

Türkiye'de bir ürünün fiyatı 100,00 TL, aynı ürünün Almanya'daki fiyatı 5,00 euro olsun. Nominal kur: 1 euro = 20,00 TL ise

Almanya'daki ürünün Türk lirası karşılığı: 5,00 euro × 20,00 TL = 100,00 TL olur. Bu durumda fiyatlar eşit, rekabet dengededir.

Ancak Türkiye'de enflasyon artar ve ürünün fiyatı 150,00 TL'ye çıkarsa aynı ürünün karşılığı Almanya'da hâlâ 100,00 TL'dir.

Bu durumda Türkiye'deki ürün daha pahalı hâle gelir ve rekabet gücü azalır. Tersine Almanya'da enflasyon artarsa Türkiye'de fiyat artışı daha düşük olursa yerli ürünler yabancı ürünlere göre ucuz kalır ve rekabet gücü artar.

Efektif Döviz Kuru

Efektif döviz kuru, bir ülke parasının yalnızca tek bir yabancı para karşısındaki değerini değil başlıca ticaret ortaklarının para birimlerine karşı değerinin ağırlıklı ortalamasını ifade eden bir göstergedir. Bu nedenle ulusal paranın uluslararası piyasalardaki genel değerini daha kapsamlı bir biçimde analiz etmeye olanak tanır.

Efektif döviz kuru hesaplamalarında ülkelerin dış ticaret hacimleri dikkate alınmakta ve her ülkeye belirli bir ağırlık verilmektedir. Bu nedenle efektif kur, tek bir döviz kuruna göre çok daha gerçekçi ve kapsamlı bir değerlendirme sunar.

Efektif kur artarsa ulusal para değer kazanır. İhracat pahalılaşır, rekabet gücü azalır.

Efektif kur düşerse ulusal para değer kaybeder. İhracat ucuzlar, rekabet gücü artar.

Reel efektif döviz kurunun artması, yerli paranın aşırı değerlenmesine ve ihracatın pahalılaşmasına neden olarak rekabet gücünü azaltırken yerli malların ucuzlamasına ve ihracatın artmasına katkıda bulunur.

Çapraz Döviz Kuru

İki yabancı para biriminin birbirine karşı değerini ifade eden kur türüne **çapraz döviz kuru** denir. Genellikle iki para birimi arasında doğrudan bir piyasa işlemi bulunmadığında veya işlem hacmi düşük olduğunda kullanılır. Örneğin 1,00 ABD dolarının 32,00 TL, 1,00 euronun ise 35,00 TL olduğu bir durumda, euro / ABD doları çapraz kuru şu şekilde hesaplanır:

1,00 euro = 35,00 TL
1,00 ABD doları = 32,00 TL

Bu durumda 1 euronun ABD doları cinsinden değeri
35,00 TL / 32,00 TL = 1,09 ABD doları olarak bulunur.

Bu hesaplama, euro ile ABD doları arasında doğrudan işlem yapılmayan durumlarda TL üzerinden elde edilen dolaylı bir kur ilişkisini ifade etmektedir.

Türk lirası üzerinden işlem yapan bir yatırımcının dolar ile euro arasında dönüşüm yapabilmesi için

kullanılan ABD doları / euro paritesi çapraz kura örnek teşkil eder. Bu tür kurlar, uluslararası finansal işlemlerde ve döviz arbitrajında (fiyat farkını kullanarak risksiz kazanç elde etme işlemi) önemli bir rol oynar.

Çapraz kurlar, küresel döviz piyasalarının entegrasyonunu sağlamakta ve farklı para birimleri arasında dolaylı fiyat ilişkilerinin kurulmasına imkân tanımaktadır. Döviz kuru türleri birbirini tamamlayan göstergelerdir. Nominal döviz kuru piyasadaki anlık durumu yansıtırken reel döviz kuru ülkelerin rekabet gücünü ortaya koymakta, efektif döviz kuru ise çok sayıda ülkeyi kapsayan daha geniş bir analiz imkânı sunmaktadır. Çapraz döviz kuru uluslararası finansal işlemlerde farklı para birimleri arasında dönüşüm sağlayarak piyasanın işleyişine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle döviz kuru analizlerinde bu türlerin birlikte değerlendirilmesi, ekonominin genel durumu hakkında daha sağlıklı ve bütüncül sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır.

06.05.2026 günü saat 15:30'da belirlenen gösterge niteliğindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası çapraz döviz kurları Tablo 5.21'deki gibidir.

Tablo 5.21: TCMB Çapraz Döviz Kurları

Döviz Kodu	Birim	Döviz Cinsi	Döviz Alış	Döviz Satış	Efektif Alış	Efektif Satış
USD/TRY	1	ABD DOLARI	45.1436	45.2250	45.1120	45.292
AUD/TRY	1	AVUSTRALYA DOLARI	32.6777	32.8908	32.5273	33.088
DKK/TRY	1	DANİMARKA KRONU	7.0943	7.1291	7.0893	7.145
EUR/TRY	1	EURO	53.0961	53.1917	53.0589	53.271
GBP/TRY	1	İNGİLİZ STERLİNİ	61.3664	61.6863	61.3234	61.778
CHF/TRY	1	İSVİÇRE FRANGI	57.8161	58.1873	57.7234	58.774
SEK/TRY	1	İSVEÇ KRONU	4.8814	4.9319	4.8780	4.943
CAD/TRY	1	KANADA DOLARI	31.1722	33.3228	33.0504	34.449
KWD/TRY	1	KUVEYT DİNARI	146.5576	144.4733	144.3392	150.702
NOK/TRY	1	NORVEÇ KRONU	4.8628	4.9955	4.8594	4.906
SAR/TRY	1	SUUDİ ARABİSTAN RİYALİ	12.0313	12.0532	11.9413	12.143
JPY/TRY	100	JAPON YENİ	28.8693	29.6005	28.7625	29.170
RON/TRY	1	RUMEN LEYİ	10.0570	10.1886		
RUB/TRY	1	RUS RUBLESİ	0.59608	0.60388		
CNY/TRY	1	ÇİN YUANI	6.5887	6.6749		
PKR/TRY	1	PAKİSTAN RUPİSİ	0.16111	0.16322		
QAR/TRY	1	KATAR RİYALİ	12.3157	12.4766		
KRW/TRY	1	GÜNEY KORE WONU	0.03101	0.03141		
AZN/TRY	1	AZERBAYCAN YENİ MANATI	26.4062	26.7518		
AED/TRY	1	DİRHÊMİ	12.2222	12.3822		
KZT/TRY	1	KAZAKİSTAN TENGESİ	0.09685	0.09812		

SIRA SİZDE

Tablo 5.22'de yer alan verileri inceleyiniz. Aşağıdaki soruları ilgili çapraz döviz kuru bilgilerini kullanarak cevaplayınız. Hesaplama gerektiren sorularda işlem basamaklarınızı gösteriniz.

Tablo 5.22: 18.05.2026 Tarihli Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Çapraz Kurları

Döviz Kodu	Birim	Döviz Cinsi	Çapraz Kur	Döviz Cinsi
USD/AUD	1	ABD DOLARI	1.3978	AVUSTRALYA DOLARI
USD/DKK	1	ABD DOLARI	6.4232	DANİMARKA KRONU
USD/CHF	1	ABD DOLARI	0.7855	İSVİÇRE FRANGI
USD/SEK	1	ABD DOLARI	9.4270	İSVEÇ KRONU
USD/JPY	1	ABD DOLARI	158.89	JAPON YENİ
USD/CAD	1	ABD DOLARI	1.3744	KANADA DOLARI
USD/NOK	1	ABD DOLARI	9.2970	NORVEÇ KRONU
USD/SAR	1	ABD DOLARI	3.7530	SUUDİ ARABİSTAN RİYALİ
EUR/USD	1	EURO	1.11636	ABD DOLARI
GBP/USD	1	İNGİLİZ STERLİNİ	1.3362	ABD DOLARI
KWD/USD	1	KUVEYT DİNARI	3.2595	ABD DOLARI
USD/RON	1	ABD DOLARI	4.4768	RUMEN LEYİ
USD/RUB	1	ABD DOLARI	72.67	RUS RUBLESİ
USD/CNY	1	ABD DOLARI	6.8008	ÇİN YUANI
USD/PKR	1	ABD DOLARI	278.53	PAKİSTAN RUPİSİ
USD/QAR	1	ABD DOLARI	3.6450	KATAR RİYALİ
USD/KRW	1	ABD DOLARI	1498	GÜNEY KORE WONU
USD/AZN	1	ABD DOLARI	1.7000	AZERBAYCAN YENİ MANATI
USD/AED	1	ABD DOLARI	3.6727	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ DİRHEMİ
USD/KZT	1	ABD DOLARI	468.12	KAZAKİSTAN TENGESİ

1. Bir öğrenci değişim programı kapsamında İngiltere'ye gitmektedir. Öğrencinin elinde 1.200,00 ABD doları bulunmaktadır. Bu parayı İngiliz sterlinine (GBP) çevirmek istemektedir. Tablo 5.22'ye göre öğrenci yaklaşık kaç İngiliz sterlini elde eder?

   .....
   .....
   .....

2. Bir yatırımcı elindeki 1.000,00 ABD dolarını iki para birimine [Azerbaycan yeni manatı (AZN) ve Çin yuanı (CNY)] çevirmeyi düşünmektedir. Tablo 5.22'ye göre yatırımcı hangi para biriminden sayısal olarak daha fazla miktarda elde eder? Hesaplayarak açıklayınız.

   .....
   .....
   .....

3. Tablo 5.22'ye göre 1 ABD doları = 278,53 Pakistan rupisi aynı zamanda 1 ABD doları = 1,70 Azerbaycan yeni manatıdır. Bu durumun, ülkelerin para birimlerinin değeri ve satın alma gücü açısından ne anlama gelebileceğini kısa bir şekilde yorumlayınız.

   .....
   .....
   .....

5.2.5. Döviz Piyasası

Farklı ülkelerin para birimlerinin alınıp satıldığı piyasalara **döviz piyasası** denir. Bu piyasada döviz arzı ve döviz talebi karşılaşır ve döviz kurları oluşur. Döviz piyasası; ülkeler arasında mal, hizmet ve para akışının sağlanmasına yardımcı olur. Bu piyasada bankalar, merkez bankaları, şirketler ve yatırımcılar işlem yapar. Döviz fiyatları, başka bir ifadeyle kurlar arz ve talebe göre sürekli değişir.

5.2.6. Döviz Kurunun Belirlenmesi (Döviz Kurunun Oluşması)

Bir ülkenin para biriminin yabancı para birimleri karşısındaki değerinin oluşma biçiminin belirlenmesidir. Döviz kuru, temel olarak döviz piyasasında oluşan arz ve talep dengesi sonucunda belirlenmektedir. Bu nedenle döviz kurunun seviyesi, piyasadaki ekonomik koşullara bağlı olarak sürekli değişkenlik göstermektedir. Döviz piyasasında **döviz arzı**; ihracat gelirleri, yabancı yatırımlar, turizm gelirleri, dış finansman girişleri gibi unsurlardan oluşur. Buna karşılık **döviz talebi** ise ithalat ödemeleri, dış borç ödemeleri, yurt dışı yatırım harcamaları ve sermaye çıkışlarından kaynaklanır.

5.2. ETKİNLİK

Konu	**Döviz Kurunun Ekonomik Etkileriyle İlgili Sunumu Hazırlama**
Amaç	Döviz kurunun ekonomik etkilerini yorumlamak
Süre	40 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden "Döviz Kurunun Ekonomik Etkileri" konulu bir sunum hazırlamanız istenmektedir. Sunumunuzu verilen başlıklar doğrultusunda hazırlayınız. Çalışmanızı planlarken işlem adımlarını izleyiniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi"ndeki ölçütleri dikkate alınız.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, sunum programı, ders kitabı, grafik ve görseller.

1. Adım: Sunuma başlamadan önce ders kitabı ve güvenilir kaynaklardan döviz kurlarıyla ilgili edindiğiniz bilgilerden hareketle tablo, grafik vb. araştırınız.

2. Adım: Sunumunuzun amacını belirleyiniz ve sunum başlıklarını planlayınız.

3. Adım: Sunumunuzda döviz kurunun ekonomiye etkilerini araştırdığınız tablo, grafik vb. yardımıyla yorumlayınız.

4. Adım: Sunumunuzu en az 8, en fazla 12 slayt olacak şekilde hazırlayınız.

5. Adım: Slaytlarda uzun paragraflar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.

6. Adım: Sunumunuza en az 3 görsel, tablo veya grafik ekleyiniz.

7. Adım: Kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.

8. Adım: Sunumunuzu düzenli, okunabilir ve dikkat çekici biçimde tasarlayınız.

9. Adım: Hazırladığınız sunumu öğretmeninizin belirlediği tarihte sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

5.3. DEVALÜASYON

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

İngiltere'nin ekonomi tarihinin farklı dönemlerinde İngiliz Merkez Bankası'nın kararlarıyla ABD doları karşısında İngiliz sterlininin değerinde bazı resmî değişiklikler yapılmıştır.

Tablo 5.23'te görülen bu değişiklere ait verileri dikkatlice inceleyerek aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

Tablo 5.23: Tarihlere Göre İngiliz Sterlini Kurları

TARİH	İŞLEM ÖNCESİ (1 İNGİLİZ STERLİNİ)	İŞLEM SONRASI (1 İNGİLİZ STERLİNİ)
18.09.1949	4,03 ABD doları	2,80 ABD doları
18.11.1967	2,80 ABD doları	2,40 ABD doları

1. İngiliz Merkez Bankası kararlarından sonra İngiliz sterlininin değerinde nasıl bir değişim olmuştur? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Bir devletin kendi parasının değerini bilinçli olarak düşürmesinin amacı ne olabilir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ülkelerin para birimlerinin değeri zaman içinde ekonomik gelişmelere bağlı olarak değişebilir. Bazı durumlarda devletler, ekonomik sorunları çözmek veya dış ticareti desteklemek amacıyla kendi para birimlerinin yabancı paralar karşısındaki değerini bilinçli olarak düşürebilir.

5.3.1. Devalüasyon

Devalüasyon, bir ülkenin ulusal para biriminin yabancı para birimleri karşısındaki değerinin devlet veya merkez bankası kararıyla düşürülmesidir (Görsel 5.7). Genellikle sabit veya yarı sabit döviz kuru sistemine sahip ülkelerde uygulanan bir para politikası aracıdır. Amaç dış ticaret dengesini sağlamak, ihracatı artırmak, ithalatı azaltmak ve ekonomik istikrarı yeniden kurmaktır.

Görsel 5.7: Devalüasyon

Ulusal paranın değer kaybetmesiyle birlikte yabancı para birimleri yükselir. Bu durumda ithal ürünlerin maliyeti artarken yerli ürünler yabancı ülkeler açısından daha ucuz hâle gelir. Böylece ihracatın artması ve ülkeye daha fazla döviz girişi sağlanması hedeflenir. Ancak devalüasyon yalnızca dış ticaret üzerinde değil enflasyon, üretim maliyetleri, yatırım ortamı ve toplumsal refah üzerinde de önemli etkiler oluşturmaktadır.

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik krizler, yüksek enflasyon, döviz yetersizliği gibi nedenlerle devalüasyon uygulamalarına başvurulmaktadır. Türkiye'de 1931, 1946, 1958, 1970, 1980, 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde devalüasyon kararları alınmıştır.

5.3.2. Devalüasyonun Nedenleri

Ülkeler ekonomik dengeleri korumak veya bozulan ekonomik yapıyı düzeltmek amacıyla devalüasyona başvurabilmektedir. Devalüasyonun nedenleri Şekil 5.4'teki gibidir.

Ülkenin rekabet gücünün düşmesi
Ulusal paranın aşırı değerlenmesi
Döviz rezervlerinin azalması
Ekonomik ve finansal krizler
Ödemeler dengesi açığı
Dış ticaret açıkları
Yüksek enflasyon
Siyasi istikrarsızlık

Şekil 5.4: Devalüasyonun nedenleri

5.3.3. Devalüasyon Yöntemleri

Devalüasyon farklı yöntemlerle uygulanabilmektedir. Bu yöntemler ülkenin ekonomik yapısına ve döviz kuru politikasına göre değişmektedir.

Resmî (Açık) Devalüasyon: Devletin veya merkez bankasının resmî bir kararla döviz kurunu yükseltmesi ve ulusal paranın değerini düşürmesidir. Sabit kur sistemlerinde uygulanan klasik devalüasyon yöntemidir.

Gizli (Örtülü) Devalüasyon: Merkez bankasının döviz piyasasına müdahaleyi azaltması veya kurun yükselmesine kontrollü şekilde izin vermesiyle gerçekleşmektedir. Günümüzde dalgalı kur sistemlerinde daha sık görülmektedir.

İstikrar Amaçlı Devalüasyon: İç piyasada fiyat artışlarının yükselmesi sonucu bozulan ekonomik dengeyi yeniden sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Amaç ulusal paranın iç değeri ile dış değeri arasındaki farkı azaltmaktır.

İhracatı Destekleyici Devalüasyon: Uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artırmak amacıyla uygulanır. Ulusal paranın değer kaybetmesiyle birlikte yerli ürünler yabancı tüketiciler için daha ucuz hâle gelir ve ihracat desteklenir.

Kontrollü Kur Politikaları: Merkez bankalarının döviz piyasasına müdahale ederek kurun belirli seviyelerde hareket etmesini sağlamasıdır. Böylece ani kur dalgalanmalarının önüne geçilmeye çalışılır.

SIRA SİZDE

Tablo 5.24'teki devalüasyon yöntemlerini yapılma amaçlarına göre karşılaştırınız.

Tablo 5.24: Devalüasyon Yöntemleri

	RESMÎ (AÇIK) DEVALÜASYON	İSTİKRAR AMAÇLI DEVALÜASYON	İSTİKRAR AMAÇLI DEVALÜASYON	İHRACATI DESTEKLEYİCİ DEVALÜASYON	KONTROLLÜ KUR POLİTİKALARI
Yapılma Amacı	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....

5.3.4. Devalüasyonun Ekonomiye Etkileri ve Sonuçları

Devalüasyonun ekonomi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler ülkenin ekonomik yapısına, üretim kapasitesine ve ithalata bağımlılık düzeyine göre değişiklik göstermektedir. Devalüasyonun olumlu etkileri Tablo 5.25'te verilmiştir.

Tablo 5.25: Devalüasyonun Olumlu Etkileri

OLUMLU ETKİLERİ	AÇIKLAMA
İhracatın Artması	Ulusal paranın değer kaybetmesiyle birlikte yerli mallar yabancı ülkeler açısından daha ucuz hâle gelir. Bu durum ihracatın artmasına katkıda bulunabilir.
İthalatın Azalması	İthal ürünlerin fiyatlarının yükselmesi tüketicilerin yerli ürünlere yönelmesine neden olur. Böylece ithalat harcamalarının azalması hedeflenir.
Cari Açığın Azalması	İhracatın artması ve ithalatın azalması sonucunda dış ticaret dengesi iyileşebilir ve cari açıkta düşüş görülebilir.
Turizm Gelirlerinin Artması	Ulusal para değer kaybettiğinde ülke yabancı turistler için daha ucuz hâle gelir. Bu durum turizm gelirlerinde artış sağlayabilir.
Yerli Üretimin Desteklenmesi	İthal malların pahalı hâle gelmesi yerli üreticilere rekabet avantajı sağlayabilir ve yerli üretimde artış görülebilir.

Devalüasyonun olumsuz etkileri Tablo 5.26'da verilmiştir.

Tablo 5.26: Devalüasyonun Olumsuz Etkileri

OLUMSUZ ETKİLERİ	AÇIKLAMA
Enflasyonun Artması	İthal ürünlerin ve üretim girdilerinin maliyetinin yükselmesi fiyat artışlarına neden olur. Özellikle enerji ve ham madde ithalatına bağımlı ülkelerde enflasyon baskısı daha güçlü hissedilir.
Satın Alma Gücünün Azalması	Fiyatların yükselmesi halkın alım gücünü düşürür. Özellikle sabit gelirli kesimler bu durumdan daha fazla etkilenir.
Dış Borç Yükünün Artması	Döviz cinsinden borçların ulusal para karşılığı yükseldiği için devletin ve özel sektörün dış borç yükü ağırlaşır.
İşsizlik ve Ekonomik Daralma	Artan maliyetler ve ekonomik belirsizlikler bazı işletmelerin küçülmesine veya faaliyetlerini durdurmasına neden olabilir. Bu durum işsizliği artırabilir.
Finansal Güven Kaybı	Ulusal paranın sürekli değer kaybetmesi yatırımcı güvenini azaltabilir ve sermaye çıkışlarını hızlandırabilir.

Devalüasyon, dış ticaret dengesini iyileştirmek ve ekonomik sorunları azaltmak amacıyla kullanılan önemli bir ekonomi politikası aracıdır ancak tek başına yeterli değildir. Kalıcı ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için üretimin artırılması, enflasyonun kontrol altına alınması, mali disiplinin sağlanması ve yapısal reformların uygulanması gerekmektedir.

SIRA SİZDE

Tablo 5.27'de devalüasyonun ülke ekonomisine olumlu ve olumsuz etkilerini yazınız.

Tablo 5.27: Devalüasyonun Etkileri

	OLUMLU ETKİLER	OLUMSUZ ETKİLER
Devalüasyon	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....

5.3. ETKİNLİK

Konu	**Devalüasyonla İlgili Bilgi Görseli (İnfografik) Hazırlama**
Amaç	Devalüasyon kavramını, nedenlerini, uygulanma yöntemlerini, ekonomik etkilerini ve günlük yaşama olası etkilerini açıklamak
Süre	40 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden "Devalüasyon" konulu bir bilgi görseli hazırlamanız istenmektedir. Bilgi görselinizi verilen başlıklar doğrultusunda planlayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi"ndeki ölçütleri dikkate alınız.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, infografik hazırlama araçları, grafik, ikon ve görseller.

1. **Adım:** Bilgi görselini hazırlamadan önce güvenilir kaynaklardan devalüasyonla ilgili tablo, grafik vb. araştırınız.
2. **Adım:** Bilgi görselinizi tek sayfa olacak şekilde, kısa bilgiler ve görseller kullanarak planlayınız.
3. **Adım:** Bilgi görselinizde aşağıdaki bölümlere yer veriniz:
   - Devalüasyon nedir (kısa tanım, sembol / görsel)?
   - Neden devalüasyon yapılır (ihracatı artırma, dış ticaret açığı, ekonomik kriz vb.)?
   - Devalüasyon nasıl uygulanır (merkez bankası veya devlet politikalarıyla kur ayarlamaları)?
   - Ekonomiye etkileri nelerdir?
4. **Adım:** Bilgi görselinizde uzun açıklamalar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.
5. **Adım:** Konular arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.
6. **Adım:** Devalüasyonun olumlu ve olumsuz etkilerini karşılaştırmalı biçimde gösteriniz.
7. **Adım:** Bilgi görselinizde ikon, ok, grafik, tablo, renk ve dikkat çekici görseller kullanınız.
8. **Adım:** Bilgi görselinizi başlık, alt başlık, renk ve şekil uyumuna dikkat ederek düzenli ve okunabilir biçimde tasarlayınız.
9. **Adım:** Hazırladığınız bilgi görselini öğretmeninizin belirlediği tarihte teslim ediniz veya sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.
Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

5.4. ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Görsel 5.8'de dünyayı ve ülkeler arası ekonomik ilişkileri şekillendiren 4 farklı uluslararası kuruluşa ait amblemler soldan sağa sırasıyla 1, 2, 3 ve 4 olarak numaralandırılmıştır. Görseli dikkatlice inceleyerek aşağıdaki soruyu yanıtlayınız.

1

2

3

4

Görsel 5.8: Uluslararası ekonomik kuruluş amblemleri

Bu amblemlerden daha önce televizyonda, haberlerde, internette veya okuduğunuz kitaplarda karşılaştığınız, size bir yerden tanıdık gelenler hangileridir? Tanıdığınız amblemlerin ait olduğu kurumların, uluslararası ekonomide neyi amaçladığına dair tahminlerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.4.1. Türkiye'de Ekonomiyle İlgili Ulusal Kuruluşlar

Türkiye'de ekonomik sistemin düzenli ve istikrarlı şekilde işlemesi için çeşitli ulusal kurum ve kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar; para politikalarının belirlenmesi, finansal piyasaların denetlenmesi, ticaretin geliştirilmesi, bankacılık sisteminin düzenlenmesi, özel sektörün desteklenmesi gibi önemli görevler üstlenmektedir.

Kamu kurumları, meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ekonomik hayatın gelişmesine katkıda bulunarak ülke ekonomisinin büyümesine ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'deki ekonomiyle ilgili kurum ve kuruluşlar Tablo 5.28'de verilmiştir.

Tablo 5.28: Türkiye'deki Ekonomiyle ilgili Kurum ve Kuruluşlar

KATEGORİ	KURUM / KURULUŞ ADI	GENEL AĞ ADRESİ
Devlet Kurumları	T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı	https://www.hmb.gov.tr/
	T.C. Ticaret Bakanlığı	https://ticaret.gov.tr/
	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)	https://www.tcmb.gov.tr/
	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)	https://www.bddk.org.tr/
	Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	https://spk.gov.tr/
	Rekabet Kurumu	https://www.rekabet.gov.tr/
	Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)	https://www.tuik.gov.tr/
	Borsa İstanbul (BIST)	https://www.borsaistanbul.com/
Kamuya Bağlı Finansal Kuruluşlar	Eximbank	https://www.eximbank.gov.tr/
	Kredi Garanti Fonu (KGF)	https://www.kgf.com.tr/index.php/tr/
	Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	https://www.tbb.org.tr/
Özel Sektör / Sivil Toplum Kuruluşları	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/AnaSayfa.php
	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	https://www.tusiad.org/tr/
	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	https://www.deik.org.tr/
	Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD)	https://www.musiad.org.tr/
Meslek Kuruluşları	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB)	https://www.turmob.org.tr/
	Katılım Bankaları Birliği	https://tkbb.org.tr/
Araştırma ve Düşünce Kuruluşları	Türk Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	https://www.tesev.org.tr/tr/
	Türkiye Ekonomi Kurumu	https://www.tek.org.tr/tr/

5.4.2. Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar

Küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler giderek artmış; ticaret, yatırım, finans ve üretim süreçleri ulusal sınırları aşarak uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu durum ekonomik sorunların çözümünde ve ülkeler arası iş birliğinin geliştirilmesinde uluslararası ekonomik kuruluşların önemini artırmıştır.

Uluslararası ekonomik kuruluşlar (Tablo 5.29); küresel finansal istikrarın sağlanması, ticaretin düzenlenmesi, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesi amacıyla faaliyet göstermektedir. Günümüzde ekonomik krizlerden sürdürülebilir kalkınmaya, ticaret anlaşmalarından yoksullukla mücadeleye kadar pek çok konuda etkili rol oynayan bu kuruluşlar, dünya ekonomisinin işleyişinde önemli bir yere sahiptir.

Tablo 5.29: Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar

KATEGORİ	KURULUŞ ADI	TÜRKİYE'NİN ÜYELİK DURUMU	TÜRKİYE'NİN ÜYE OLDUĞU YIL
Küresel Finans ve Para Sistemi Kuruluşları	Uluslararası Para Fonu (IMF)	Üye	1947
	Dünya Bankası Grubu (WBG)	Üye	1947
	Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)	Üye	1951
	Avrupa Merkez Bankası (ECB)	Değil	–
Uluslararası Ticaret ve Ticaret Geliştirme Kuruluşları	Dünya Ticaret Örgütü (WTO)	Üye	1995
	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)	Üye	1964
	Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC)	Üye (WTO ve BM sistemi üzerinden)	1995
	Dünya Gümrük Örgütü (WCO)	Üye	1951
Ekonomik Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Asya Kalkınma Bankası (ADB)	Değil	–
	Afrika Kalkınma Bankası (AfDB)	Değil	–
	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)	Üye	1991
	İslam Kalkınma Bankası (IsDB)	Üye	1975
Küresel Ekonomik İş Birliği ve Politika Platformları	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)	Üye	1961 (Kurucu üye)
	G20	Üye	1999
	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	Değil	–
Birleşmiş Milletler Sisteminde Ekonomik Kuruluşlar	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	Üye	1965
	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO)	Üye	1985
	BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE)	Üye	1947
	Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP)	Üye	1949
Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik İş Birliği Kuruluşları	G77 (Group of 77)	Değil	–
	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)	Değil	–
	Latin Amerika Ekonomik Sistemi (SELA)	Değil	–

SIRA SİZDE

Okulunuzda düzenlenecek "Dünya ile İş Birliği" temalı bir etkinlik kapsamında sizden farklı alanlarda faaliyet gösteren uluslararası kurum ve kuruluşları araştırmanız istenmektedir. Araştırmanız sırasında bazı kuruluşların ekonomi, sağlık, eğitim, güvenlik, çocuk hakları gibi farklı alanlarda çalışmalar yürüttüğünü fark ediyorsunuz. Öğretmeniniz, bu kuruluşların görev alanlarını daha iyi anlayabilmeniz için onları kategorilerine göre sınıflandırmanızı istemektedir.

Buna göre bildiğiniz uluslararası kurum / kuruluşlardan üç tanesini belirleyiniz. Seçtiğiniz kurum / kuruluşları kategorilerine göre sınıflandırarak Tablo 5.30'a yazınız.

Tablo 5.30: Uluslararası Kurum / Kuruluşlar

KURUM / KURULUŞ ADI	KATEGORİSİ
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Uluslararası Para Fonu (IMF)

Uluslararası Para Fonu [International Monetary Fund (IMF) (İntırneşınıl Manıteri Fand)]; küresel ekonomik istikrarı desteklemek, ülkeler arasında parasal iş birliğini geliştirmek ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla kurulmuş uluslararası bir finans kuruluşudur. IMF, 1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran'ın ardından ortaya çıkan ekonomik sorunların tekrarını önlemek amacıyla 1944 yılında 44 ülkenin katılımıyla kurulmuştur. Günümüzde yaklaşık 191 üye ülkeye sahip olan kuruluş küresel ölçekte faaliyet göstermekte ve üye ülkeler tarafından yönetilmektedir (Görsel 5.9).

Görsel 5.9: IMF'nin amblemi

IMF'nin temel amacı ekonomik büyümeyi, istihdamı ve refah düzeyini artıracak politikaları destekleyerek uluslararası finansal sistemin istikrarlı bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda IMF; ülkelerin ekonomik ve finansal gelişmelerini izlemekte, ekonomik politika önerilerinde bulunmakta ve özellikle ekonomik kriz yaşayan ülkelere mali destek sağlamaktadır. Ayrıca hükümetlerin daha etkili ekonomik politikalar geliştirebilmesi için teknik destek ve eğitim hizmetleri de sunmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

IMF ile ilgili detaylı bilgilere https://www.imf.org/en/home genel ağ adresinden ulaşılabilir.

IMF'nin faaliyet alanları genel olarak politika danışmanlığı, mali yardım ve kapasite geliştirme olmak üzere üç temel başlık altında toplanmaktadır. Kuruluş, ekonomik sorun yaşayan ülkelere kredi sağlayabilmekte ve şu anda yaklaşık 1 trilyon dolarlık finansman kapasitesine sahip bulunmaktadır. Böylece küresel ekonomik krizlerin etkilerini azaltmayı ve finansal sistemin güven içinde işlemesini desteklemeyi amaçlamaktadır.

IMF'nin yönetim yapısında üye ülkelerin maliye bakanları veya merkez bankası başkanlarından oluşan bir yönetim kurulu yer almaktadır. Kuruluşun günlük faaliyetleri ise üye ülkeleri temsil eden yürütme kurulu ve uzman personel tarafından yürütülmektedir. Farklı ülkelerden gelen uzman kadrosuyla IMF, dünya ekonomisinin daha istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Dünya Bankası (WB)

Dünya Bankası [World Bank (WB) (Vörld Benk)]; gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasını desteklemek, yoksulluğu azaltmak ve yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla faaliyet gösteren uluslararası bir finans kuruluşudur (Görsel 5.10). 1944 yılında kurulan Dünya Bankası; ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimine katkıda bulunmak amacıyla altyapı, eğitim, tarım, sağlık, enerji, çevre gibi alanlarda finansal ve teknik destek sunmaktadır. Merkezi Washington'da bulunan kuruluş, üye ülkeler tarafından yönetilir.

Görsel 5.10: Dünya Bankası'nın amblemi

Dünya Bankası'nın temel amacı aşırı yoksulluğu azaltmak ve ortak refahı artırmaktır. Bu doğrultuda özellikle gelişmekte olan ülkelere düşük faizli krediler, hibeler ve teknik danışmanlık hizmetleri sağlayarak ekonomik büyümeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı destekler. Kuruluş aynı zamanda ekonomik araştırmalar yapmakta, veri üretmekte ve ülkelerin kalkınma politikalarına rehberlik etmektedir. Türkiye Dünya Bankası'na 1947 yılında üye olmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Dünya Bankası ile ilgili detaylı bilgilere https://www.worldbank.org/ext/en/home genel ağ adresinden ulaşılabilir.

Dünya Bankası Grubu; Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (ICSID) olmak üzere beş kuruluştan oluşmaktadır. Bu yapısıyla Dünya Bankası, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve küresel refahın artırılmasında önemli bir rol üstlenir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [Organisation for Economic Co-operationand Development (OECD) (Orgınızeyşın for İkınımik Ko-opıreyşınend Dıvelıpmınt)]; ülkeler arasında ekonomik iş birliğini geliştirmek, yaşam standartlarını yükseltmek ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla faaliyet gösteren uluslararası bir kuruluştur (Görsel 5.11). OECD, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden inşasına destek sağlamak amacıyla kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (OEEC) devamı niteliğinde olup 1961 yılında daha geniş görev ve hedeflerle kurulmuştur. Merkezi Paris'te bulunan kuruluşun günümüzde 38 üye ülkesi bulunmaktadır ve Türkiye, OECD'nin kurucu üyeleri arasında yer alır.

Görsel 5.11: OECD'nin amblemi

OECD'nin temel amacı ekonomik büyümeyi desteklemek, istihdamı artırmak, yaşam kalitesini yükseltmek ve küresel refahın gelişmesine katkıda bulunacak politikalar geliştirmektir. Bu doğrultuda kuruluş; ticaret, yatırım, vergilendirme, eğitim, çevre, tarım, dijital dönüşüm, yapay zekâ, kadın istihdamı, sürdürülebilir kalkınma gibi birçok alanda araştırmalar yapmakta, veri üretmekte ve üye ülkelere politika önerileri sunmaktadır. OECD, özellikle kanıta ve veriye dayalı analizleriyle ülkelerin ekonomik ve sosyal sorunlara ortak çözümler geliştirmesine katkıda bulunur.

BİLGİ KUTUSU

OECD ile ilgili detaylı bilgilere https://www.oecd.org/en.html genel ağ adresinden ulaşılabilir.

OECD'nin temel karar alma organı, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan ve kararların uzlaşma yoluyla alındığı konseydir. Paris'te bulunan merkezde yürütülen çalışmalar, uzmanlardan oluşan sekretarya ve yüzlerce teknik komite aracılığıyla sürdürür. Kuruluş yalnızca üye ülkeler arasında iş birliğini geliştirmekle kalmayıp üye olmayan ülkelerle de ekonomik ilişkileri güçlendirmeyi hedefler.

Türkiye OECD'nin kurucu üyelerinden biri olarak ekonomi, ticaret, yatırım, maliye politikası, rekabet, eğitim, çevre, teknoloji, istihdam gibi çok sayıda alanda yürütülen komite çalışmalarına aktif olarak katılmaktadır. Ayrıca İstanbul'da faaliyet gösteren OECD Merkezi ve Ankara Çok Taraflı Vergi Merkezi, Türkiye'nin OECD ile ekonomik ve teknik iş birliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği (EU)

Avrupa Birliği [European Union (EU) (Yurıpiın Yuniyın)]; Avrupa kıtasında bulunan ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve sosyal iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulmuş uluslararası bir birliktir (Görsel 5.12).

Görsel 5.12: Avrupa Birliği'nin amblemi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da kalıcı barışı sağlamak, ekonomik kalkınmayı desteklemek ve ülkeler arasındaki iş birliğini güçlendirmek düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Temelleri 1950'li yıllarda atılan Avrupa Birliği, günümüzde 27 üye ülkeden oluşmaktadır (Tablo 5.31).

Tablo 5.31: Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler

AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE ÜLKELER		
1. Almanya	10. GKRY	19. Lüksemburg
2. Avusturya	11. Hırvatistan	20. Macaristan
3. Belçika	12. Hollanda	21. Malta
4. Bulgaristan	13. İrlanda	22. Polonya
5. Çekya	14. İspanya	23. Portekiz
6. Danimarka	15. İsveç	24. Romanya
7. Estonya	16. İtalya	25. Slovakya
8. Finlandiya	17. Letonya	26. Slovenya
9. Fransa	18. Litvanya	27. Yunanistan

Avrupa Birliği'nin temel amaçları arasında ekonomik büyümeyi desteklemek, üye ülkeler arasında ticareti kolaylaştırmak, yaşam standartlarını yükseltmek ve Avrupa'da barış ile istikrarı korumak yer alır. Birlik içinde malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşımı büyük önem taşır. Ayrıca birçok üye ülke ortak para birimi olan euroyu (€) kullanmaktadır. Bu durum ticareti kolaylaştırmakta ve ekonomik ilişkileri güçlendirmektedir.

BİLGİ KUTUSU

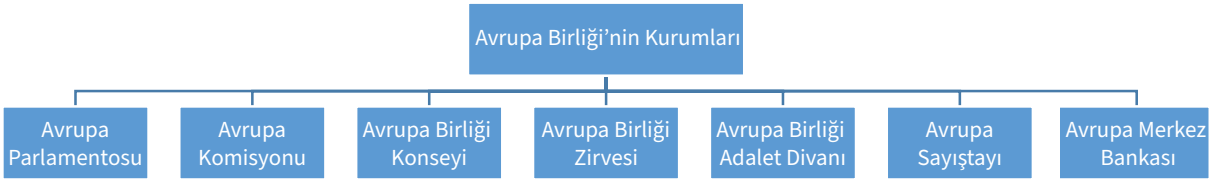
Avrupa Birliği ile ilgili detaylı bilgilere https://european-union.europa.eu/index_en genel ağ adresinden ulaşılabilir.

Avrupa Birliği yalnızca Avrupa ekonomisi için değil dünya ticareti, çevre politikaları, insan hakları ve uluslararası iş birliği açısından da önemli bir aktör konumundadır. Avrupa Birliği'nin temel amaçları Tablo 5.32'deki gibidir.

Tablo 5.32: Avrupa Birliğinin Temel Amaçları

AMAÇLAR	AÇIKLAMA
Ekonomik Amaçlar	Birlik; ekonomik büyüme, yüksek yaşam standartları, tam istihdam ve ekonomik istikrar sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşımını mümkün kılan ortak bir pazar oluşturulmuştur.
Barışın Korunması	AB'nin kuruluşundaki en önemli hedeflerden biri Avrupa'da kalıcı barışı sağlamaktır. Özellikle Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan Fransız-Alman yakınlaşması, savaş ihtimalini azaltmayı amaçlamıştır. Zamanla bu iş birliği Avrupa'da siyasi ve ekonomik istikrarın temel unsurlarından biri hâline gelmiştir.
Siyasi Amaçlar	Ekonomik bütünleşmenin yanında siyasi birlik düşüncesi de AB'nin temel hedeflerinden biri olmuştur. Bu nedenle ekonomik iş birliği zamanla ortak politika ve karar alma mekanizmalarıyla siyasi boyuta taşınmıştır.

Avrupa Birliği (AB); kendisine verilen görevleri yerine getirmek, temel değerlerini geliştirmek ve hem üye devletlerin hem de vatandaşların çıkarlarını gözetmek amacıyla bütünleşmiş bir kurumsal yapıya sahiptir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 13. maddesinde bu kurumsal yapı açık biçimde düzenlenmiştir. Buna göre Avrupa Birliği'nin temel kurumları Şekil 5.5'te gösterilmiştir.

Şekil 5.5: Avrupa Birliği'nin kurumları

Avrupa Parlamentosu: Avrupa Birliği'nin içinde doğrudan halkoyuyla seçilen tek kurumdur. Üye devletlerin vatandaşları, Avrupa vatandaşlığı kapsamında beş yılda bir gerçekleştirilen seçimlerde oy kullanarak temsilcilerini belirler. Son seçim 2024 yılında yapılmıştır. Günümüzde Parlamento, 27 üye devleti temsil eden toplam 720 üyeden oluşmaktadır. Bu kurum, Avrupa halklarının görüşlerini AB düzeyinde temsil eden temel demokratik organdır.

Avrupa Komisyonu: Birlik düzeyinde yasama sürecini başlatma yetkisine sahip olan temel kurumdur. Aynı zamanda AB'nin yürütme organı olarak kabul edilen politikaların, bütçenin ve programların uygulanmasından sorumludur. Komisyon, her üye devletten birer temsilcinin yer aldığı ve beş yıllık süre için görev yapan 27 üyeden oluşur. Bu üyeler **komiser** olarak adlandırılır.

Avrupa Birliği Konseyi: Üye devletlerin hükümetlerinde görev yapan ilgili bakanlardan oluşur. Konsey, Birlik içerisinde ulusal çıkarların temsil edildiği önemli bir karar alma organıdır. Görüşülecek konuya bağlı olarak üye ülkeleri temsilen ilgili bakanlar toplantılara katılım sağlar ve karar süreçlerinde aktif rol oynar.

Avrupa Birliği Zirvesi: Üye devletlerin devlet başkanları veya hükümet başkanlarıyla birlikte Avrupa Birliği Zirvesi Başkanı ve Avrupa Komisyonu Başkanının katılımıyla gerçekleşir. Yılda genellikle dört kez toplanan bu zirve, Avrupa bütünleşmesinin yönünü belirleyen temel siyasi öncelikleri ve stratejik kararları oluşturur.

Avrupa Birliği Adalet Divanı: Birliğin yargı organı olarak faaliyet gösterir ve Adalet Divanı ile Genel Mahkeme olmak üzere iki temel yapıdan oluşur. Bu kurumun temel işlevi, AB hukukunun tüm üye devletlerde aynı şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamaktır. Böylece hukuk birliğinin sürekliliği güvence altına alınır.

Avrupa Sayıştayı: Birliğin tüm gelir ve giderlerini denetleyen bağımsız bir kurumdur. Mali işlemlerin hukuka uygunluğu, düzenliliği ve mali yönetimin etkinliği bu kurum tarafından incelenir. Her üye devletten birer temsilcinin yer aldığı Sayıştay, toplam 27 üyeden oluşur ve mali şeffaflığın sağlanmasında önemli rol oynar.

Avrupa Merkez Bankası: Uluslararası kamu hukuku çerçevesinde tüzel kişiliğe sahip bağımsız bir kurumdur. Temel amacı, euro para birimini kullanan ülkelerin yer aldığı euro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu görevini Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin içinde, üye ülkelerin merkez bankalarıyla iş birliği yaparak yürütmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsünde olup üyelik süreci çeşitli alanlarda yürütülen uyum çalışmalarıyla devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı [United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (Yunaytıd Neyşınz Konfırıns on Treyd end Divelıpmınt)], gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomiye daha adil ve etkili biçimde katılımını desteklemek amacıyla kurulmuş bir Birleşmiş Milletler kuruluşudur (Görsel 5.13). 1964 yılında kurulan UNCTAD özellikle ticaret, yatırım, finans, teknoloji ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan kuruluş, ülkelerin küreselleşmenin sunduğu fırsatlardan daha fazla yararlanmasına ve ekonomik bütünleşmenin doğurabileceği sorunlarla başa çıkmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

UNCTAD; ekonomik analizler yapmak, ülkeler arasında uzlaşı ortamı oluşturmak, teknik destek sağlamak gibi görevler üstlenmektedir. Kuruluş özellikle gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ticaret sistemine daha güçlü şekilde entegre olmasını, yatırımlarını artırmasını, ekonomik çeşitliliği geliştirmesini ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesini hedeflemektedir. Bu yönüyle UNCTAD, küresel ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Görsel 5.13: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın amblemi

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), uluslararası ticareti düzenlemek ve serbest ticareti geliştirmek amacıyla 1947 yılında oluşturulmuş çok taraflı bir ticaret anlaşmasıdır. 1948–1995 yılları arasında geçici olarak uygulanan bu sistem, dünya ticaretinin kurallarını belirlemiş ve ülkeler arasında ticari iş birliğinin gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Türkiye GATT'a 17 Ekim 1951'de taraf olmuştur. GATT'ın temel amacı gümrük tarifelerini azaltmak, ticarette ayrımcılığı önlemek ve uluslararası ticareti daha açık ve öngörülebilir hâle getirmektir. Bu kapsamda "en çok kayırılan ülke ilkesi", "ulusal muamele" gibi temel kurallar geliştirilmiştir. Ayrıca ithalat kısıtlamalarının kaldırılması, sübvansiyonların düzenlenmesi, anti-damping önlemleri, gümrük değerleme kuralları gibi ticaret alanında birçok temel düzenlemeler getirilmiştir.

1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) kurulmasıyla GATT, WTO sistemi içinde GATT 1994 adıyla yeniden yapılandırılmış ve uluslararası mal ticaretinin temel hukuki çerçevesi hâline gelmiştir. Günümüzde GATT hükümleri, WTO'nun Mal Ticareti Anlaşmaları kapsamında uygulanmaya devam etmektedir.

GATT, küresel ticaretin serbestleşmesinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve günümüz uluslararası ticaret sisteminin temelini oluşturan en önemli anlaşmalardan biri olarak kabul edilmiştir.

İslam Konferansı Teşkilatı (OIC)

İslam İşbirliği Teşkilatı [Organisation of Islamic Cooperation (OIC) (Organizeyşın of İslamik Kooperey-şın)]; 1969 yılında Rabat'ta yapılan zirvede kurulmuş, günümüzde 57 üye devleti bulunan uluslararası bir örgüttür (Görsel 5.14). Birleşmiş Milletler'den sonra en geniş katılıma sahip ikinci uluslararası kuruluş olarak üye ülkeler arasında ekonomik, kültürel ve sosyal iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Organisation of Islamic Cooperation
The Collective Voice of the Muslim World

Görsel 5.14: İslam Konferansı Teşkilatı'nın amblemi

Teşkilatın temel hedefi; üye ülkeler arasında dayanışmayı artırmak, ekonomik kalkınmayı desteklemek ve ticaret, eğitim, bilim, kültür gibi alanlarda ortak çalışmalar yürütmektir. Bu kapsamda yoksulluğun azaltılması, gıda güvenliği, bilim ve teknoloji, sürdürülebilir kalkınma, kültürel etkileşimin güçlendirilmesi gibi konular öncelikli çalışma alanları arasında yer almaktadır.

OIC; İslam Zirvesi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Genel Sekreterlik gibi temel organların yanı sıra ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyen çeşitli alt kuruluşlar ve uzmanlık birimleri aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Bu yapılar, üye ülkeler arasında bilgi paylaşımını ve ortak projelerin geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

İslam İşbirliği Teşkilatı ile ilgili detaylı bilgilere https://www.oic-oci.org/en genel ağ adresinden ulaşılabilir.

Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın kurucu üyeleri arasında yer almakta ve kuruluşundan itibaren örgütün çalışmalarına katılım sağlamaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO)

Dünya Ticaret Örgütü [The World Trade Organization (WTO) (Dı Vörld Treyde Organizeyşın)], 1 Ocak 1995 tarihinde uluslararası ticaret sisteminin yasal ve kurumsal temelini oluşturmak üzere kurulmuş çok taraflı bir uluslararası örgüttür (Görsel 5.15). Merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan örgüt, dünya ticaretinin kurallarını belirleyerek küresel ticaretin daha düzenli, şeffaf ve öngörülebilir bir yapıda işlemesini amaçlamaktadır.

Görsel 5.15: Dünya Ticaret Örgütü'nün amblemi

Dünya Ticaret Örgütü'nün temel amacı ticaretin önündeki engelleri azaltmak, ticaret kurallarını standartlaştırmak ve ülkeler arasında ticari ilişkilerin daha adil bir zeminde yürütülmesini sağlamaktır. Bu kapsamda örgüt, üye ülkeler arasında ortaya çıkabilecek ticari anlaşmazlıkların çözümünde önemli bir rol üstlenen "Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması" ile dikkat çekmektedir. Bu yapı, uluslararası ticaretin hukuki bir çerçeve içinde yürütülmesini sağlayan en önemli unsurlardan biridir.

BİLGİ KUTUSU

Dünya Ticaret Örgütü ile ilgili detaylı bilgilere https://www.wto.org/ genel ağ adresinden ulaşılabilir.

Örgütün karar alma süreci, üye ülkelerin katılımıyla gerçekleşen Bakanlar Konferansı ve Cenevre'de görev yapan daimî temsilciler aracılığıyla yürütülmektedir. Kararlar genellikle oydaşma (konsensüs) esasına dayalı olarak alınmakta ve çok taraflı iş birliği yaklaşımı ön planda tutulmaktadır.

Türkiye, Dünya Ticaret Örgütü'ne 26 Mart 1995 tarihinde kurucu üye olarak katılmıştır. Türkiye, Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde gelişmekte olan ülkeler grubunda yer almakta ve çok taraflı ticaret sistemine uyum sağlayarak dış ticaret politikalarını bu kurallar doğrultusunda şekillendirmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü küresel ticaretin kurallarını belirleyen, ticaretin serbestleşmesini teşvik eden ve ülkeler arasında ekonomik iş birliğini güçlendiren en önemli uluslararası kuruluşlardan biri olarak kabul edilmektedir.

SIRA SİZDE

Aşağıda verilen uluslararası ekonomik kuruluşları, Tablo 5.33'te verilen başlıklar üzerinden karşılaştırınız. Bilgileri kısa, anlaşılır ve kavramsal olarak doğru biçimde yazınız.

Tablo 5.33: Uluslararası Ekonomik Kuruluşların Karşılaştırılması

KARŞILAŞTIRMA BAŞLIĞI	IMF	DÜNYA BANKASI	OECD	AVRUPA BİRLİĞİ
Kuruluş Amacı				
Kuruluş Yılı				
Temel Faaliyet Alanı				
Türkiye İle Üyelik Durumu				

Ekonomik Sorunlar

IMF tarafından yayımlanan 2026 yılı Ocak Ayı Dünya Ekonomik Görünüm Güncellemesi [World Economic Outlook Update January (Vörld İkonomik Autluk Apdeyt Cenyuveri)] belgesindeki bilgilere göre dünyada öne çıkan küresel ekonomik sorunlar aşağıda listelenmiştir.

Küresel Ticaret Gerilimleri: Ülkeler arasında uygulanan tarifeler, ihracat kısıtlamaları ve korumacı ticaret politikaları dünya ticaretini olumsuz etkilemektedir.

Jeopolitik Riskler: Savaşlar, bölgesel çatışmalar ve siyasi gerilimler enerji piyasalarını, ticaret yollarını ve küresel ekonomik istikrarı tehdit etmektedir.

Yüksek Kamu Borçları ve Bütçe Açıkları: Birçok ülkede artan kamu borçları ve mali açıklar finansal istikrar üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Finansal Piyasa Kırılganlıkları: Özellikle teknoloji sektöründeki yüksek değerlemeler ve borçlanma oranları finansal piyasalarda ani dalgalanma riskini artırmaktadır.

Enflasyon ve Yaşam Maliyeti Sorunu: Küresel enflasyon düşüş eğiliminde olsa da birçok ülkede yaşam maliyetinin yüksek kalması ekonomik sorun oluşturmaktadır.

Ekonomik Büyümede Dengesizlik: Ülkeler ve bölgeler arasında büyüme hızlarının farklı olması küresel ekonomik eşitsizlikleri artırmaktadır.

Tedarik Zinciri Sorunları: Kritik ham maddeler ve stratejik ürünlerde yaşanan arz kesintileri üretim ve ticaret üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Teknoloji ve Yapay Zekâ Kaynaklı Belirsizlikler: Yapay zekâ yatırımlarının beklenen ekonomik verimliliği sağlayamaması durumunda yatırım ve finansal piyasalarda düşüş yaşanabileceği ifade edilmektedir.

Enerji ve Emtia Fiyatlarındaki Dalgalanmalar: Enerji fiyatları ve diğer emtia fiyatlarındaki değişkenlik ülkelerin ekonomik dengelerini etkilemektedir.

Politik ve Ekonomik Belirsizlik: İç politik gerilimler, seçim süreçleri ve ekonomik politika belirsizlikleri tüketim ve yatırımların azalmasına neden olabilmektedir.

BİLGİ KUTUSU

2026 yılı Ocak ayı Dünya Ekonomik Görünüm Güncellemesi belgesiyle ilgili detaylı bilgilere https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2026/01/19/world-economic-outlook-update-january-2026 genel ağ adresinden ulaşılabilir.

Birleşmiş Milletler tarafından 2025 yılında yayımlanan Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentileri [World Economic Situation and Prospects (Vörld İkonomik Siçuveyşın end Prospekts)] raporuna göre dünya ekonomisi büyümesini sürdürse de birçok yapısal sorunla karşı karşıyadır. Bu sorunlar yalnızca ekonomik alanı değil sosyal yaşamı, çevreyi ve uluslararası ilişkileri de etkilemektedir. IMF'nin raporuna ek olarak bu raporda dünyanın başlıca ekonomik sorunları aşağıda verilmiştir.

İşsizlik ve Genç İşsizliği: Dünya genelinde özellikle genç nüfus için yeterli istihdam alanı oluşturulamaması, yoksulluk ve sosyal sorunları artırmaktadır. Dünya genelinde işsizlik önemli bir sorun olmayı sürdürmektedir. Özellikle genç nüfusun hızla arttığı ülkelerde yeterli istihdam alanı oluşturulamamaktadır. Genç işsizliği yoksulluk, göç, toplumsal huzursuzluk gibi sorunlara da neden olmaktadır.

Gelir Dağılımında Eşitsizlik: Küresel ekonomik büyümeden elde edilen gelirler toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde dağılmamaktadır. Bazı ülkeler ve şirketler büyük ekonomik kazançlar elde ederken milyonlarca insan yoksulluk içinde yaşamaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, sosyal eşitsizlikleri daha da artırır.

Gıda Güvensizliği ve Yoksulluk: Milyonlarca insanın yeterli ve sağlıklı gıdaya erişememesi, özellikle düşük gelirli ülkelerde ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir.

İklim Değişikliği ve Çevresel Sorunlar: Küresel ısınma, kuraklık, sel, orman yangınları ve aşırı hava olayları dünya ekonomisini doğrudan etkiler. Tarımsal üretimin azalması, enerji maliyetlerinin yükselmesi ve doğal afetlerin yol açtığı zararlar ekonomik kayıpları artırır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma ve çevre dostu üretim modelleri giderek daha fazla önem kazanır.

Enerji ve Kritik Maden Sorunları: Yenilenebilir enerjiye geçiş sürecinde lityum, kobalt, nadir toprak elementleri gibi kritik minerallere olan ihtiyaç artmıştır. Ancak bu kaynakların belirli ülkelerde yoğunlaşması, enerji dönüşümünde ekonomik ve siyasi riskler oluşturur. Ayrıca enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar küresel ekonomiyi olumsuz etkiler.

Finansmana ve Teknolojiye Erişim Sorunları: Gelişmekte olan ülkeler ekonomik kalkınmaları için gerekli finansman ve teknolojiye ulaşmakta zorlanır. Özellikle yapay zekâ ve dijital teknolojiler alanında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark giderek büyümektedir. Bu durum küresel ekonomik eşitsizliği artırır.

Küresel İş Birliğinin Yetersizliği: İklim krizi, borç sorunları, enerji güvenliği, yoksulluk gibi küresel problemlerin çözümü için ülkeler arasında güçlü bir iş birliği gerekir. Buna rağmen uluslararası alanda yaşanan siyasi ve ekonomik çıkar çatışmaları, ortak çözüm üretmeyi zorlaştırmaktadır.

Dünya ekonomisi günümüzde çok boyutlu sorunlarla karşı karşıyadır. Enflasyon, işsizlik, gelir eşitsizliği, borç yükü, iklim değişikliği ve enerji sorunları küresel ekonominin en önemli problemleri arasında yer almaktadır. Bu sorunların çözümü sürdürülebilir kalkınma politikalarının uygulanmasına, uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesine ve ekonomik kaynakların daha adil paylaşılmasına bağlıdır.

SIRA SİZDE

Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen "Gençler Küresel Ekonomiye Çözüm Üretiyor" adlı bir toplantıya davet edildiğinizi düşününüz. Toplantıda sizden, dünyada yaşanan küresel ekonomik sorunlardan birine çözüm önerisi geliştirmeniz istenmektedir.

Aşağıdaki adımları takip ederek kendi çözüm planınızı oluşturunuz.

1. Çözüm üretmek istediğiniz bir küresel ekonomik sorunu seçiniz.

- ☐ İşsizlik ve genç işsizliği
- ☐ Gelir dağılımında eşitsizlik
- ☐ Gıda güvensizliği ve yoksulluk
- ☐ İklim değişikliği ve çevresel sorunlar
- ☐ Enerji ve kritik maden sorunları
- ☐ Finansmana ve teknolojiye erişim sorunu
- ☐ Küresel ticaret gerilimleri
- ☐ Diğer: .....

2. Seçtiğiniz sorunun dünya ekonomisi üzerindeki etkisini kısaca açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

3. Bu sorunun çözümüne bireylerin katkıda bulunabilmesi için uygulanabilecek üç öneri yazınız.

.....
.....
.....
.....

4. Yazdığınız önerilerden size göre en etkili olanı seçiniz ve nedenini açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

5.4. ETKİNLİK

Konu	Uluslararası Ekonomik Kuruluşlarla İlgili Sunum Hazırlama
Amaç	Uluslararası ve ulusal ekonomik kuruluşların görevlerini, Türkiye'nin bu kurumlardaki yerini ve ekonomik sorunların çözümüne katkılarını açıklamak
Süre	120 dakika
Görev	Bu çalışmada sizden grubunuzla birlikte "Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar" konulu bir sunum hazırlamanız istenmektedir. Grubunuzla sunumunuzu verilen başlıklar doğrultusunda planlayınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu"nun değerlendiriniz.
Araç Gereç	bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, sunum programı, grafik, tablo ve görseller.

1. **Adım:** Sunuma başlamadan önce ders kitabı ve güvenilir kaynaklardan uluslararası ekonomik kuruluşlarla ilgili tablo, grafik vb. araştırınız.
2. **Adım:** Sunumunuzu en az 8, en fazla 12 slayt olacak şekilde planlayınız.
3. **Adım:** Sunumunuzda araştırdığınız tablo, grafik vb. verileri kullanarak uluslararası ekonomik kuruluşları açıklayınız.
4. **Adım:** Slaytlarda uzun paragraflar yerine kısa ve anlaşılır ifadeler kullanınız.
5. **Adım:** Sunumunuza en az 3 görsel, tablo veya grafik ekleyiniz.
6. **Adım:** Kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat ediniz.
7. **Adım:** Sunumunuzu düzenli, okunabilir ve dikkat çekici biçimde tasarlayınız.
8. **Adım:** Hazırladığınız sunumu öğretmeninizin belirlediği tarihte sınıfta sununuz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

5.5. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sizce ülkeler neden başka ülkelerle ekonomik ve siyasi iş birliği yapmak ister? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Günlük hayatta kullandığınız telefon, araba, kıyafet gibi ürünlerin hangi ülkelerde üretildiğini düşününüz. Sizce Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ile güçlü bağlar kurması günlük yaşamınızı nasıl etkileyebilir? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.16: Avrupa Birliği bayrağı

Avrupa Birliği, 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adı altında kurulmuştur (Görsel 5.16). 1967 yılında Avrupa Topluluğu adını alan yapı, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Birliği'ne dönüşmüştür. Maastricht Antlaşması'yla birlikte Birlik; ekonomik bütünleşme, ortak dış politika ve güvenlik politikası ile adalet ve iç işlerinde iş birliği alanlarında yeniden yapılandırılmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da kalıcı barışı sağlama düşüncesi, Avrupa bütünleşmesinin temelini oluşturmuştur. Özellikle Fransa ve Almanya arasındaki tarihî rekabetin sona erdirilmesi, ekonomik kalkınmanın ortak bir pazar aracılığıyla desteklenmesi ve gelecekte yaşanabilecek savaş risklerinin azaltılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg bir araya gelerek topluluğun ilk üyeleri olmuştur.

Daha sonraki yıllarda Birlik genişleme sürecine girmiş; Danimarka, İngiltere ve İrlanda 1973'te, Yunanistan 1981'de, İspanya ve Portekiz ise 1986'da topluluğa katılmıştır. 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üyeliğiyle genişleme devam etmiş, 2004 ve 2007 yıllarında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılımıyla AB önemli ölçüde büyümüştür. Son olarak Hırvatistan'ın 2013 yılında tam üye olmasıyla üye sayısı 27'e ulaşmıştır ancak Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılma süreci Brexit (Breksit), 2020 yılında tamamlanmıştır.

5.5.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye, kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi doğrultusunda Avrupa'yla siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir. Bu kapsamda Türkiye; NATO, OECD gibi uluslararası kuruluşlarda aktif rol üstlenmiş, Avrupa bütünleşme sürecini de yakından takip etmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1957 yılında kurulmasının ardından Türkiye, 31 Temmuz 1959'da AET'ye ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Böylece Türkiye'nin Avrupa Birliği süreci resmen başlamıştır. Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin hukuki temelini ise 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması oluşturmuştur. Bu anlaşmayla Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması amaçlanmıştır (Görsel 5.17).

Görsel 5.17: Türkiye ve AB bayrağı

1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile ilişkiler daha da geliştirilmiş ve taraflar arasında geçiş dönemi başlamıştır. Bu süreçte Türkiye'nin ekonomik yapısını Avrupa ile uyumlu hâle getirmesi, gümrük vergilerini azaltması ve ticarette serbestleşmeye yönelmesi hedeflenmiştir.

1970'li yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle Türkiye'nin uyum süreci istenilen hızda ilerlememiştir. Buna rağmen Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Avrupa Komisyonu 1989 yılında yayımladığı görüşte, Türkiye'nin üyeliğe uygun olduğunu ancak ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda gelişimini sürdürmesi gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

1993 yılında Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye-AB ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye-AB ilişkilerinde önemli dönüm noktalarından biri Gümrük Birliği'nin kurulmasıdır. 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği ile Türkiye ve AB arasında sanayi ürünlerinde gümrük vergileri kaldırılmış, Türkiye AB'nin ortak gümrük tarifesine uyum sağlamıştır. Böylece Türkiye ile AB arasındaki ticari ilişkiler büyük ölçüde gelişmiş ve ekonomik bütünleşme hız kazanmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde resmen kabul edilmiştir. Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit statüde değerlendirilmiş ve üyelik süreci hız kazanmıştır. Bu kapsamda siyasi reformlar gerçekleştirilmiş; demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında önemli düzenlemeler yapılmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ile ilgili detaylı bilgilere https://www.ab.gov.tr/ab-ile-iliskiler_4.html genel ağ adresinden ulaşılır.

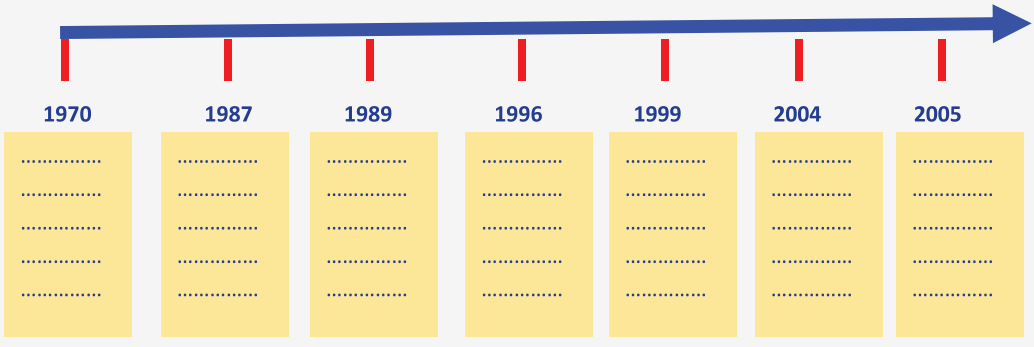
Türkiye'nin reform sürecindeki ilerlemesi sonucunda 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Birliği, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığına karar vermiştir. Türkiye, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin resmen başlamasıyla aday ülke statüsünde üyelik sürecine girmiştir. Bu süreçte Türkiye; hukuk, ekonomi, insan hakları, kamu yönetimi ve demokratikleşme alanlarında AB normlarına uyum sağlamak amacıyla çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin üyelik süreci günümüzde hâlâ devam etmektedir.

SIRA SİZDE

Tablo 5.34'te Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ait önemli tarihi gelişmeler karışık olarak verilmiştir. Öncelikle olayları doğru kronolojik sıraya diziniz. Daha sonra verilen boş zaman çizelgesine yerleştiriniz.

Tablo 5.34: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine İlişkin Temel Dönüm Noktaları

SIRA NO.	OLAY
.....	Türkiye'nin tam üyelik başvurusu yapması
.....	Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesi
.....	Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi
.....	Katma Protokol'ün imzalanması
.....	Avrupa Birliği ile müzakerelerin resmen başlaması
.....	Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkında görüş yayımlaması
.....	Brüksel Zirvesi'nde siyasi kriterlerin değerlendirilmesi

5.5. ETKİNLİK

Konu	**Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Olası Etkileri**
Amaç	Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini yorumlamak
Süre	40 dakika
Görev	4–5 kişilik gruplar oluşturunuz. "Türkiye–Avrupa Birliği İlişkilerinin Olası Etkileri" konusunu grup üyelerinizle tartışarak aşağıdaki adımları tamamlayınız. Ortak bir görüş belirleyip sonuçlarınızı sınıfta paylaşınız. Çalışmanızı hazırlarken işlem adımlarını takip ediniz ve sonunda verilen "Kontrol Listesi" ve "Grup Çalışması Değerlendirme Formu" değerlendiriniz.

1. Adım: Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin gelişmesinin aşağıdaki alanlardan hangilerinde daha etkili olabileceğini grup içinde tartışınız. Etkili olacağını düşündüğünüz bir alan işaretleyiniz.

☐ Eğitim

☐ Ticaret ve ekonomi

☐ Seyahat ve ulaşım

☐ Teknoloji ve bilim

☐ İş olanakları

☐ Kültürel etkileşim

☐ Diğer: .....

2. Adım: Seçtiğiniz alanın neden etkilenebileceğini grup olarak tartışınız ve ortak görüşünüzü noktalı yerlere yazınız.

Grup Görüşü:

.....
.....
.....
.....

Adım: Aşağıdaki ifadeyi grup üyeleriyle tartışınız ve ortak bir karar veriniz. Kararın gerekçesini noktalı yerlere yazınız.

"Türkiye Avrupa Birliği'ne üye olmalıdır."

☐ Katılıyoruz

☐ Katılmıyoruz

☐ Kararsızız

Kararınızın Gerekçesi:

.....
.....
.....
.....

5. Adım: Grubunuzla çalışmanızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sonuç ve Değerlendirme

Yapacağınız çalışma verilen **"Kontrol Listesi"** kullanılarak değerlendirilecektir.

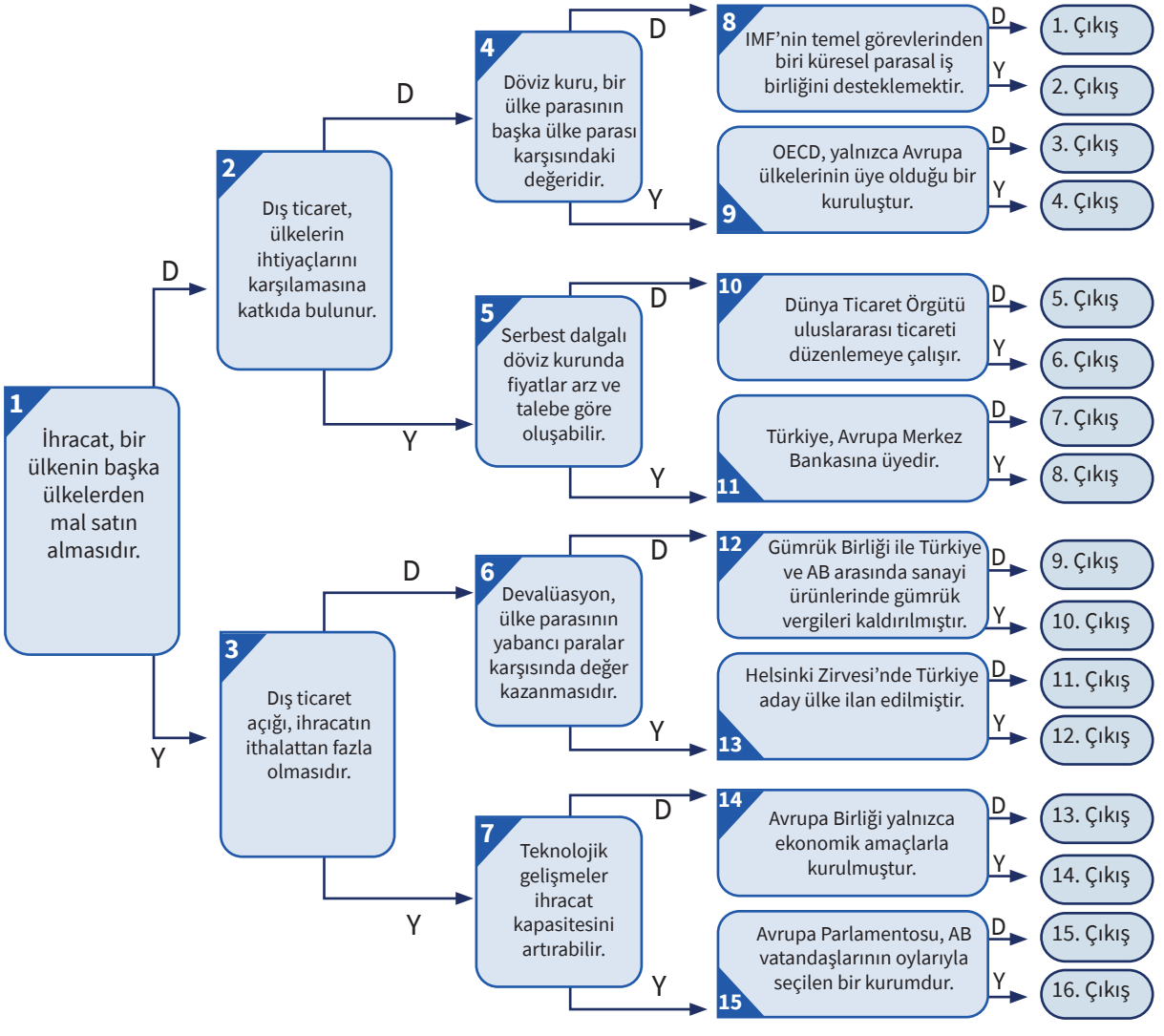
Kontrol listesine ulaşmak için karekodu okutunuz.

Grup çalışması değerlendirme formuna ulaşmak için karekodu okutunuz.

Dijital yayınlarda karekodun üstüne tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermelerini içeren bir soru verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D), yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini işaretlemeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız seçimlerle ve oklar yönünde ilerleyerek bir çıkış noktası belirleyiniz.

B) Aşağıda numaralandırılmış kutucuklarda ekonomiyle ilgili bazı kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak 16, 17 ve 18. soruları cevaplayınız cevaplayınız. Aynı kutucuk numarasını birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.

İhracat (1)	İthalat (2)	Döviz kuru (3)	Çapraz kur (4)
Devalüasyon (5)	IMF (6)	WTO (7)	OECD (8)
Gümrük Birliği (9)	Helsinki Zirvesi (10)	Avrupa Parlamentosu (11)	Avrupa Komisyonu (12)
Dış ticaret açığı (13)	Dış ticaret fazlası (14)	Euro (15)	Serbest dolaşım (16)

16. Dış ticaret ve döviz sistemiyle ilgili kavramlar nelerdir?

……

17. Uluslararası ekonomik kuruluşlarla ilgili kavramlar nelerdir?

……

18. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve Avrupa Birliği kurumlarıyla ilgili kavramlar nelerdir?

……

C) Aşağıdaki soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

19. Aşağıdakilerden hangisi dış ticaretin amaçlarından biri değildir?

A) Döviz geliri elde etmek
B) Üretimi tamamen durdurmak
C)Uluslararası ilişkileri geliştirme
D)Ekonomik büyümeyi desteklemek
E) İstihdamı artırmak

20. Aşağıdakilerden hangisi devalüasyonun sonuçlarından biri olabilir?

A) İthal ürünlerin ucuzlaması
B) Yerli paranın değer kazanması
C) İhracatın teşvik edilmesi
D) Döviz kurunun tamamen sabitlenmesi
E) İthalatın hızla artması

21. Aşağıdaki kuruluşlardan hangisinin temel amacı uluslararası ticareti düzenlemektir?

A) ECB
B) IMF
C) OECD
D) UNDP
E) WTO

22. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasıdır?

A) Türkiye'nin OECD'den ayrılması
B) Avrupa Merkez Bankasına üyelik
C) Türkiye'nin euroya geçmesi
D) Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi
E) Avrupa Birliği'nin dağılması

23. Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliği'nin temel amaçlarından biridir?

A) Avrupa'da barışı ve ekonomik iş birliğini güçlendirmek
B) Üye ülkeler arasında ticareti tamamen kaldırmak
C) Yalnızca askerî birlik oluşturmak
D) Üye ülkelerde farklı para birimlerini yasaklamak
E) Uluslararası ticareti durdurmak

Ç) Aşağıdaki metinden yararlanarak 24, 25 ve 26. soruları cevaplayınız.

Türkiye'de faaliyet gösteren bir tekstil firması, ürünlerinin bir kısmını Avrupa ülkelerine ihraç etmektedir. Son dönemde döviz kurunda yaşanan artış nedeniyle ihracat gelirleri yükselmiş ancak yurt dışından alınan kumaş ve makine parçalarının maliyeti de artmıştır. Aynı dönemde Avrupa ülkeleriyle ticaretin gelişmesi sayesinde firma yeni müşteriler bulmuş ve üretimini artırmıştır.

Firma sahibi Ahmet Bey, "Döviz kurundaki artış ihracat yapan firmalar için avantaj sağlayabilir." demiştir.

Ekonomist Zeynep Hanım ise "İthal girdiye bağımlı firmalar için maliyet artışı önemli bir sorun olabilir." demiştir.

24. Ahmet Bey'in ve Zeynep Hanım'ın görüşlerinden hangisini doğru buluyorsunuz? Gerekçesiyle açıklayınız.

……
……
……
……

25. Türkiye-Avrupa Birliği ekonomik ilişkilerinin firmalar ve tüketiciler üzerindeki etkilerini yorumlayınız.

……
……
……
……

26. Döviz kurundaki artışın ithalat ve ihracat üzerindeki etkisini açıklayınız**.**

……
……
……
……

NOTLAR

KAYNAKÇA

Ağır, H. ve Türkmen, S. (2020). Ekonomik büyümeye etkisi bakımından doğal kaynaklar: Dinamik panel veri analizi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(3), 840–852. https://doi.org/10.21547/jss.717099

Akça, E. E., Bal, H. ve Demiral, M. (2015). Doğal kaynak zenginliği ve ekonomik büyüme ilişkisinde yönetişim göstergelerinin aracılık etkisi: MENA ve Hazar ülkelerinden ampirik bulgular. *Ege Akademik Bakış*, *15*(3), 301–312.

Akdiş, M. E. (2006). *Para teorisi ve politikası*. Gazi Kitabevi.

Akın, F. (2025). Ticari açıklık, finansal gelişme ve ekonomik büyüme: Yeni kırılgan beşli ülkeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 186–203.

Aksu, L. (2022). *Para ve banka*. İksad Yayınları.

Aktaş, C. (2010). Türkiye'de döviz kuru ve dış ticaret ilişkisi: VAR analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(2), 75–92.

Alçın, S. (2025). *İktisada giriş*. Seçkin Yayıncılık.

Alkan, H. ve Ertürk, E. (2022). Bir iktisat politikası aracı olarak tağşiş ve devalüasyon: Bir nitelik karşılaştırması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *22*(2), 435–468.

Alkin, E. (2011). *İktisat*. Filiz Kitabevi.

Altınok, S. ve Çetinkaya, M. (2003). Devalüasyon ve Türkiye'de devalüasyon uygulamaları ve sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 47–64.

Bankalar Kanunu, Kanun No. 4389, Resmî Gazete (Sayı: 23734, 23 Haziran 1999).

Barış, A. (2020). Uluslararası ekonomik kuruluşların yönetişim yaklaşımı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *18*(2), 415–438.

Baş, H. (2018). *Milli ekonomi modeli* (1. bs.). İcmal Yayıncılık.

Başol, K. (1991). *Doğal kaynaklar ekonomisi*. Aklıselim Basımevi.

Batır, T. E. ve Tuncay, M. (2026). Döviz kuru belirsizliğinin Türkiye'de ithalat ve ihracata yansımaları: ARDL ve Toda-Yamamoto yaklaşımı ile bir analiz. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, *21*(81), 149–169.

Bayar, G., Güloğlu, B. ve Selman, T. S. (2011). Sanayi sektörü istihdamının temel belirleyicileri ve dış ticaret: Türkiye örneği. *Ekonomik Yaklaşım Kongreler Dizisi: VII*, *15*, 1–22.

Bayraktar, Y. ve Kaya, H. İ. (2016). Yeni ekonomi ve değişen rekabet anlayışı: Karşılaştırmalı bir analiz. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, *11*(1), 89–106.

Budak, M. M. (2019). Uluslararası kuruluşlar bağlamında Türkiye'nin liderlik tecrübesi: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, *10*(18), 18–31.

Bülbül, Ş. ve Durgun Kaygısız, A. (2024). Ekonomik büyümeyi etkileyen faktörler üzerine bir inceleme. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, *16*(1), 57–76.

Cengizçetin, E. ve Uludağ, E. (2014–2015). İstihdam kavramı, önemi ve dönüşümü. *İstihdam Dergisi*, (15), 26–31.

Çalı, M. H. (2025). Döviz kuru hareketlerinin Türkiye'nin dış ticaret dengesi üzerindeki etkileri. *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, *9*(21), 62–80. https://doi.org/10.58202/joecopol.1717566

Çatalbaş, G. (2021a). Reel döviz kurunun dış ticaret üzerindeki etkisi: Türkiye ekonomisi için ampirik bir analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, *1*(28), 101–120.

Çatalbaş, G. (2021b). Reel döviz kuru ile dış ticaret arasındaki ilişki: Türkiye üzerine ampirik bir analiz. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *38*(3), 473–492.

Çelebi, E. (2001). Türkiye'de devalüasyon uygulamaları 1923-2000. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *2*(1), 55– 66.

Çelik, D. ve Erkişi, K. (2022). Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımına etki eden faktörler. *Erciyes Akademi*, *36*(1), 253–269.

Çelik, H. ve Yılmaz, H. (2022). *İktisat ve finans yazınında güncel eğilimler*. Gazi Kitabevi.

Damırova, S. ve Karadam, D. Y. (2025). Döviz kuru değişimlerinin dış ticaret akımlarına etkisinde sektörel farklılıklar: Gelişmiş ülkeler için bulgular. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, *20*(79), 429–453.

Demir, M. ve Saygılı, H. (2020). Türkiye'de döviz kuru geçişkenliği ve fiyatlar üzerindeki etkileri. *İktisat Fakültesi Dergisi*, *69*(2), 45–67.

Demir, Y. (2025). SKDM düzenlemesinin dış ticaret açığı üzerindeki dinamik etkileşimi: İhracat kredileri bağlamında Toda-Yamamoto nedensellik analizi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, *19*(2), 119–148.

Dilek, S. (2019). *İktisada giriş 2*. Beta Basım Yayıncılık.

Dilek, S. (2022). *İktisada giriş 1*. Beta Basım Yayıncılık.

Dinçer, S. (2025). Ticari dışa açıklık, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar: Seçilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden kanıtlar. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, *9*(2), 403–420.

Dinler, Z. (2009a). *İktisada giriş* (15. bs.). Ekin Kitabevi Yayınları.

Dinler, Z. (2009b). *Mikro ekonomi* (20. bs.). Ekin Kitabevi Yayınları.

Dinler, Z. (2025). *İktisat*. Ekin Yayınları.

Doğan, İ. (2025a). Dijital dönüşümün ekonomik yansımaları: Türkiye örneği. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, *13*(1), 60–75.

Doğan, İ. (2025b). Döviz kurları ve Borsa İstanbul endeksleri arasındaki volatilite etkileşimi: Fourier varyansta nedensellik yaklaşımı. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *9*(1), 52–65.

Erkesim, A. A. ve Adıgüzel, M. (2026a). Türkiye'nin dış ticaret açığının sektörel dinamikleri: Sanayi üretimi ve ara malı ithalatı ilişkisi üzerine bir analiz. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, *10*(18).

Erkesim, A. A. ve Adıgüzel, M. (2026b). Türkiye'nin dış ticaret açığının sektörel dinamiklerinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, *9*(20), 115–144.

Eroğlu, N., Eroğlu, İ. ve ark. (2016). *Para – banka ve finans*. Orion Kitabevi.

Ertek, T. (2008). *Mikro ekonomiye giriş* (4. bs.). Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Ertek, T. (2025). *Temel ekonomi*. Beta Yayınevi.

Ertürk, E. (2006). *İktisada giriş*. Nobel Yayıncılık.

Gayaker, S. (2025). Döviz kuru politikası ve döviz kuru oynaklığının ihracat üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, *60*(3), 3032–3052.

Gültekin, N. S. ve Gez, K. (2025). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirme ve Instagram ilişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, *13*(2), 1569–1597. https://doi.org/10.19145/e-gifder.1591920

Günal, M. (2020). *Para banka ve finansal sistem*. Nobel Yayınları.

Gürsoy, S. (2021). *Para gelmişi, geçmişi, geleceği*. Sonçağ Yayınları.

İçke, M. A. ve Kızılkaya, E. İ. (2018). *İktisada giriş*. Der Yayıncılık.

İktisat Terimleri Çalışma Grubu. (2023). *İktisat terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

İş Kanunu, Kanun No. 4857, Resmî Gazete (Sayı: 25134, 10 Haziran 2003).

Karaca, İ., Ergene, L. ve Altıntaş, N. (2025). Türkiye'de finansal gelişme, enerji tüketimi, beşeri sermaye ve kentleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri. *Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, *6*(2).

Karakoç, S. ve Yenen, E. T. (2025). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre deprem sonrası üniversite öğrencilerinin çevrimiçi eğitim sürecine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 88–98. https://doi.org/10.47770/ukmead.1626612

Kaya, H. E. (2017, Mart). Uluslararası örgütlerin işlevleri: OPEC örneği. *III. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series* içinde (s. 624-630).

Kitapçı, İ. (2017). Günümüzün önemli küresel sorunları üzerine bir değerlendirme. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *3*(4), 241–258.

Konuk, T. (2025). Türkiye'de döviz kuru geçişkenliği: Sistematik bir literatür derlemesi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, *15*(1), 60–71.

Korkmaz, S. ve Aydın, A. (2015). Türkiye'de dış ticaret-ekonomik büyüme ilişkisi: Nedensellik analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *10*(3), 47–76.

Korkmaz, S. ve Bayır, M. (2015). Döviz kuru dalgalanmalarının yurtiçi fiyatlara etkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *8*(4), 69–85.

Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin sosyo-ekonomik analizi: Sosyal açıdan Türkiye örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kutlu, H. A. ve Demirci, N. S. (2011). Küresel finansal krizi (2007-?) ortaya çıkaran nedenler, krizin etkileri, krizden kısmi çıkış ve mevcut durum. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (52), 121–136.

Mahiroğulları, B. H. (2009). *İktisadi büyümeye etki eden faktörlerin ekonometrik incelenmesi ve Türkiye uygulaması (1980-2006)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mehdiyev, H. (2001). *Enflasyonun genel nedenleri ve Türkiye'de 1980-1999 dönemi analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Merdan, K. (2023). Ekonomik büyüme, işsizlik ve istihdam ilişkisi: Türkiye örneği. *Yönetim ve Ekonomi*, *30*(100. Yıl Özel Sayısı), 147–166.

Oran, İ. B. (2020). Küresel sorunlar ekonomik krizlerin uluslararası yansımaları. *Journal of Life Economics*, *7*(1), 41–58.

Özdemir, K. A. ve Şahinbeyoğlu, G. (2000). Alternatif döviz kuru sistemleri. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği*, 1–10.

Özdemir, L. (2013). 2008 küresel ekonomik krizinin işletmeler üzerindeki etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *14*(2), 249–265.

Özel, H. A. ve Demir, H. U. (2022). *İktisada Giriş*. Ekin Yayınları.

Parasız, İ. (1993). *Makro ekonomi teori ve politika* (4. bs.). Ezgi Kitabevi Yayınları.

Parasız, İ. (2006). *İktisada giriş* (8. bs.). Ezgi Kitabevi.

Parasız, İ. (2018). *İktisada giriş*. Ezgi Kitabevi.

Pekçağlayan, B. (2025). Kredi risk priminin döviz kuruna etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, *32*(1), 17– 31.

Pınar, A. (2025). Reel döviz kurunun ithalat ve ihracat ile ilişkisi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Ermenek Akademi Dergisi*, *1*(1), 1–13.

Sekmen, F. (2025). *100 soruda para-banka ve para politikası*. Efe Akademi Yayınları.

Şahin, M. (1998). *Uluslararası ekonomik kuruluşların küreselleşme sürecindeki rolü: (Türkiye örneği)* [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi].

Şahin, M. (2021). *Uluslararası ekonomik kuruluşların küreselleşme sürecindeki rolü*. Rating Academy Ar-Ge Yazılım Yayıncılık.

Şıklar, İ. ve ark. (2020). *İktisada giriş I*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 4080.

Turan, S. A. (2010). *Enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkileri: Türkiye üzerine incelemeler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünsal, E. M. (2009). *Makro iktisat* (8. bs.). İmaj Yayıncılık.

Ürkmez, E. (2025). Döviz kurunun üretici fiyatları enflasyonu oynaklığı üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *İstatistik Araştırma Dergisi*, *15*(1), 41–51.

Yamak, R. ve Korkmaz, A. (2005). Reel döviz kuru ve dış ticaret dengesi ilişkisi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (2), 16–38.

Yamak, R., Küçükkale, Y. ve Tanrıöver, B. (2024). *İktisada giriş*. Ekin Yayınları.

Yaylalı, M. (2004). *Mikro iktisat* (3. bs.). Beta Yayınları.

Yıldırım, K. (2025). *İktisada giriş*. Palme Yayıncılık.

Yılmaz, Z. ve Danışoğlu, F. (2017). Ekonomik kalkınmada beşeri sermayenin rolü ve Türkiye'de beşeri kalkınmanın görünümü olarak insani gelişim endeksi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 117–147.

Zencirkıran, M. (2001). Küreselleşme: Sorunlar ve çözüm önerileri. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, *3*(1).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2026). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Muhasebe ve Finansman Alanı Çerçeve Öğretim Programı*.

MEB MTEGM, Muhasebe ve Finansman Alanı Çerçeve Öğretim Programı, Ankara, 2026

Not: Bu ders materyalinde kaynakça, APA 7 kaynak gösterme yöntemine göre oluşturulmuştur.

CEVAP ANAHTARLARI KAREKODU

Cevap anahtarlarına bu karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Dijital dokümanlarda karekodun üzerine tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

GENEL AĞ VE GÖRSEL KAYNAKÇASI KAREKODU

Kitabın görsel kaynakçası ve genel ağ kaynakçasına ve bu karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Dijital dokümanlarda karekodun üzerine tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

ROMANYA
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
BULGARİSTAN
KARADENİZ
GÜRCİSTAN
YUNANİSTAN
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
İRAN
SURİYE
IRAK
LİBYA
MISIR
İSRAİL
AKDENİZ
EGE DENİZİ
MARMARA DENİZİ
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
LÜBNAN
FİLİSTİN
Batı Şeria
Gazze Şeridi
AĞARA Ö.C.
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
Bükreş
Sofya
Tiflis
Erivan
Bağdat
Beyrut
Şam
Atina
Lefkoşa
Tel Aviv
Doğu Kudüs
Sinop
Samsun
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Kars
Iğdır
Ağrı
Erzurum
Erzincan
Gümüşhane
Bayburt
Amasya
Tokat
Çorum
Çankırı
Karabük
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
Düzce
Bolu
Sakarya
Kocaeli
İstanbul
Yalova
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
Çanakkale
Gökçeada
Balıkesir
Bursa
Bilecik
Eskişehir
Ankara
Kırıkkale
Yozgat
Sivas
Tunceli
Bingöl
Muş
Bitlis
Van
Hakkâri
Şırnak
Siirt
Batman
Diyarbakır
Mardin
Şanlıurfa
Adıyaman
Malatya
Elazığ
Kayseri
Nevşehir
Kırşehir
Aksaray
Niğde
Konya
Karaman
Kahramanmaraş
Osmaniye
Adana
Gaziantep
Kilis
Hatay
Mersin
Antalya
Isparta
Burdur
Denizli
Muğla
Aydın
Manisa
İzmir
Uşak
Afyonkarahisar
Kütahya
Tuz Gölü
Van Gölü
Urumiye Gölü
Meriç N.
Tuna N.
Kızılırmak N.
Yeşilırmak N.
Sakarya N.
Büyük Menderes N.
Küçük Menderes N.
Gediz N.
Susurluk N.
Göksu N.
Ceyhan N.
Seyhan N.
Fırat N.
Dicle N.
Kura N.
Çoruh N.
Aras N.
Nil N.
Süveyş K.
0 50 100 200 300 400 Km
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elazığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1,000 1,500 2,000 Km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İS
KARADAĞ KD
KOSOVA KS
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SR
RUSYA FEDERASYONU
KAZAKİSTAN
TÜRKİYE
İRAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SAHA (YAKUT) C.
TÜVA C.
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
TÜRKMENİSTAN
ÖZBEKİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
SURİYE
IRAK
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
KATAR
BANGLADEŞ
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
Kızıldeniz
Ankara
İstanbul
Moskova
Astana
Taşkent
Bişkek
Aşkabat
Duşanbe
Tahran
Kabil
İslamabad
Yeni Delhi
Pekin
Ulanbator
Bağdat
Riyad
Muskat
Sana
Trablus
Cezayir
Tunus
Rabat
Madrid
Lizbon
Paris
Berlin
Varşova
Kiev
Minsk
Helsinki
Oslo
Stockholm
Viyana
Budapeşte
Bükreş
Belgrad
Sofya
Atina
Roma
Lefkoşa
Kahire
Amman
Şam
Trablus
Bağdat
Kuveyt
Doha
Abu Dabi
Dakka
Gani N.
Lena N.
Yenisey N.
Ob N.
Irtış N.
Ural N.
Volga N.
Don N.
Dinyeper N.
Tuna N.
Nil N.
Hoang N.
Sarı N.
Amur N.
Hatanga N.
Pechora N.
Kara G.
Baydarata G.
Obi G.
Yamal G.
Gydan G.
Taymyr G.
Ladoga G.
Onega G.
Finlandiya K.
Botnia K.
Manş Denizi
Kuzey Denizi
Baltık Denizi
Cebelitarık B.
Tiren Denizi
Adriyatik Denizi
Ege Denizi
Marmara Denizi
Karadeniz B.
Kırım Y.C.
Azak D.
Hürmüz B.
Aden K.
Basra K.
Aden Y.C.
Sidra K.
Gabes K.
Sirte K.
Cebel Tarık B.
İRLANDA
BİRLEŞİK KRALLIK
HOLLANDA
BELÇİKA
DANİMARKA
NORVEÇ
İSVEÇ
FİNLANDİYA
ESTONYA
LETONYA
LİTVANYA
POLONYA
BELARUS
UKRAYNA
MOLDOVA
ROMANYA
BULGARİSTAN
MACARİSTAN
SLOVAKYA
ÇEKYA
ALMANYA
FRANSA
İSPANYA
PORTEKİZ
İTALYA
YUNANİSTAN
ARNAVUTLUK
BOSNA-HERSEK
SIRBİSTAN
KOSOVA
KMKD
SLOVENYA
HIRVATİSTAN
İSVİÇRE
LİHTENŞTAYN
KKTC
GKRY
FİLİSTİN
ÜRDÜN
KUVEYT
KATAR
OMAN
YEMEN
SUDAN
ÇAD
NİJER
LİBYA
MISIR
FAS
CEZAYİR
TUNUS
GÜRCİSTAN
AZERBAYCAN
ERMENİSTAN
Ankara
İstanbul
İzmir
Lefkoşa
Kahire
Amman
Şam
Trablus
Bağdat
Kuveyt
Doha
Abu Dabi
Riyad
Muskat
Sana
Dakka
Yeni Delhi
İslamabad
Kabil
Taşkent
Bişkek
Duşanbe
Aşkabat
Tahran
Astana
Moskova
Ulanbator
Pekin
Oslo
Stockholm
Helsinki
Varşova
Kiev
Minsk
Viyana
Budapeşte
Bükreş
Belgrad
Sofya
Atina
Roma
Madrid
Lizbon
Paris
Berlin
Trablus
Cezayir
Tunus
Rabat
Aşkabat
Duşanbe
Taşkent
Bişkek
Astana
Moskova
Ulanbator
Pekin
Yeni Delhi
İslamabad
Kabil
Tahran
Bağdat
Riyad
Muskat
Sana
Dakka
Abu Dabi
Doha
Kuveyt
Amman
Şam
Trablus
Lefkoşa
Kahire
Ankara
İstanbul
İzmir
Oslo
Stockholm
Helsinki
Varşova
Kiev
Minsk
Viyana
Budapeşte
Bükreş
Belgrad
Sofya
Atina
Roma
Madrid
Lizbon
Paris
Berlin
Trablus
Cezayir
Tunus
Rabat